Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

El publica Moss. Antoni M.ª Alcover

per promoure i dur a cap la formació del lèxich

d'aqueixa llengua

TOM XI

(1920)

Ab censura esglesiàstica

1920

Estampa de N'Amengual y Muntaner

CIUTAT DE MALLORCA

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. Estranger: 2'60 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.ª-Palma

[1]*

En Nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant… (1-3)

Així comensàrem lo tom X ara fa dos anys, i així comensam, avuy lo tom XI; i Deu mos fassa la gràcia, si convé, que el poguem acabar i comensarne una partida més de toms del BOLLETÍ, tots els que sien mester per dur a cap aquesta bona d'*Obra del Diccionari*, nineta dels ulls de tots el vers amadors de la nostra benvolguda Llengua i pedra d'escàndol de tants i tants que per llurs fins i efectes se'n fingeixen enamorats i entusiastes, allà on may en son estats més que uns traydors desenfreits dels quals s'hauria de perdre la nàscia. Molts de mal-de-caps mos ha duyts aquesta *Obra* i moltes de sondroyades i cops de lliura; però Deu i la Mare de Deu mos han assistit meravellosament, i fins assí (¡gràcies siguen donades a Sa Divina Magestat del cel i a Sa Reyal Magestat de la terra d'Espanya!) sempre hem pogut treure triunfant el cap de devall l'aygua quant els nostres més verinosos contraris se figuraven fermos fer el bategot de tot. Sí, fins als presents (¡gràcies an el Rey Etern del cel i an el Rey destinat de Deu per fer la felicidat de la nostra terra!) an els nostros contraris els ha tocat el perdre, els hem

* T. XI. —Janer de 1920. —N. 1.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

pogut donar el brou i arrambarlos totes les cireres, castanyes, nesples i cerves que calia etzibarlos per llur recapte i bon prou. Denou anys farà p'el maig que alsàrem dins la Biblioteca Bisbal de Mallorca la bandera del *Diccionari*, cridanthi tots els mallorquins, tots els balears, tots els catalans, tots els valencians. Moltíssims hi acudiren, fentmos mil ofertes: uns elze cumpliren a les totes, altres a mitges, altres aviat les hagueren posades an el conte vell. Altres que totd'una feyen el desmenjat ab talent, llavò s'hi encalentiren i se portaren heroycament. Si molts ens han fet costat, molts també mos han feta la traveta tant com han pogut, i fins n'hi ha que, si no n'han fet un fogaró de la nostra vayvera còrpora, ès perque [2] les forses no els han bastat; les ganes ja hi eren. Sia com sia i a pesar de tots els pesars, tenim plens ja els trenta tres calaixos de la nostra famosa i trescadora *Calaixera*, que ha passada la mar ja dues voltes; i ara no tendrem altre remey que comanarne una altra perque mos son entrades un escàndol de cèdules, que no mos hi caben. Res, ès que Deu del cel ens assisteix visiblement. Sia per sempre beneit, alabat i exaltat lo seu Sant Nom. Amèn. Ell fassa que dins aqueix tom XI no hàgem de contar altres enfilalls de misèries, pífies, indignidats i noningunades dels nostres contraris, com les que els hem hagudes d'escandallar per salvar l'*Obra del Diccionari*. Deu fassa que entrin en reflexió, que se'n penedin i ique… no hi tornin! Nosaltres seguirem impertèrrits, imperturbables i ulls ben espolsats, la nostra tasca per fer anar endevant l'Obra del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Per dur a cap aqueixa *Obra* comensà a sortir lo BOLLETÍ; per ferli fer via, devuyt anys ha que el publicam; per durla a cap el farem sortir de llevant o de ponent, de tramuntana o de mitjorn, ancque el dimoni hi par taverna i hi ball de capoll, i En Fabra ab tots els gats-vayres de l'*Institut* i llur cacic *màxim* En Puig i Cadafalch fassen la fel. Ells se figuraven que ab la seua escomunió tothom mos havia de girar l'esquena, que tot lo mon mos donaria les portes p'els ulls i mos enviarien allà on no hi plou; i els contes d'ells son estats tan errats, que a Catalunya no hem tengudes altres baixes que *a*) un senyor de Girona, que no coneixem ni l'hem vist may. *b*) dos senyors

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

de Vic un d'ells que no comprenem com ens ha feta cabra i ovella; ara l'altre, consideram que ès aquell que baix del pseudònim de *Torra-pipes* demunt *Gazeta de Vich* mos entafarrà aquella partida de barbaridats i d'insolències que dins el derrer *Manifest* li rebatérem; *c*) un senyor de Balaguer, molt bona persona i molt respectable, però amic vell d'En Puig i Cadafalch i d'En Cambó i massa poc avesat a coses tan fortes com la present mestralada; *d*) i llavò de Barcelona lo Sr. President de la Diputació, un Sr. Canonge que deu molt an En Cambó, un altre senyor que a conseqüència del nostre conflicte el feren de l'*Institut*, i un altre senyor molt conegut a casa seua i finalment una entidat catalanista de Sant Andreu de Palomar. Total: **nou baixes** en tot Catalunya. En canvi just a Barcelona tenim *tres altes*, i en tenim també a Girona, a Artesa de Segre, a València, a Alacant, a Monforte del Cid, a Madrid i a Mallorca, entre totes prop d'una trentena. Ah idò? Ho feym constar així per… conort dels nostres contraris, i per fer destraletjar els nostres... amics… *de barret*. [3]

Tenim ademés un bell esbart, un gentil flotó de colaboradors nous a les Balears i a Catalunya que fan l'aviona de casta granada, replega qui replega mots i frases de tots vents a fi d'acabar de ramassar fins allà on siga dable la estupenda, la meravellosa, la may vista baldor de vocabulari que rebrotina ben rabent i ben llampant per tot Catalunya espanyola i francesa, Reyne de València i Balears, a fi de que lo futur *Diccionari Català-Valencià-Balear* sia tan complet i acabat com demana la sobirana dignidat i imperial Reyalesa de la nostra sempre estrènua i triunfadora Llengua i així com voldrien i demanen tots els qui de cor i d'ànima l'estimen i que ho demostren més ab les obres que no ab les paraules, en boca d'hipocritals desenfreits tan falses i enganadores, per l'estil de l'ànima de Judes.

Ab aquest coratge comensam lo tom XI d'aquest BOLLETÍ. El nostre compromís ès de donar 16 planes cada mes, això ès, 192 cada any o sien 384 cada dos anys. ¿Quantes n'hem donades aqueys dos anys derrers? A

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

la vista està: **540**. De manera que n'hem donades 156 més que no pertocava.

Que seguesquen els amadors de la nostra llengua fentmos costat com fins assí i una mica mes, i nosaltres seguirem escedintmos de lo que ès la nostra obligació, duyts de l'amor, a Deu, a la Pàtria i a la Llengua.

Sa Magestat lo Senyor Rey N'Alfons XIII d'Espanya i els polítics caporals de Madrid a favor de l'*Obra del Diccionari* (3-6)

I

Tres cartes del Secretari Particular de Sa Magestat

El Secretario Particular | de S. M. El Rey | —San Sebastián 8 de octubre de 1919 | Ilmo. Señor | Dr. Don Antonio M.ª Alcover. | Mi muy respectable y querido amigo: con su amable tarjeta de fecha | 1 del corriente he recibido los ejemplares del BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE | LA LLENGUA CATALANA que envía y me he apresurado a entregar uno de ellos a Su Magestad [4] el Rey (Q. D. G.). | —El Augusto Soberano leyó con el mayor gusto el artículo relativo a la | Audiencia que con él tuvo Ud. y me encargó le diera las más expresi- | vas gracias en Su Real Nombre por los sentimientos que manifesta de ad- | hesión y simpatía hacia su persona. | Reciba Ud. también mi sincero reconocimiento por el ejemplar que | tiene la atención de destinarme, lamentando que su excesiva bondad le ha- | ya impulsado a dirigirme frases laudatorias que no merezco bajo ningún concepto. | —Con este motivo se reitera de Ud. affmo. amigo y s. s. | q. b. s. m. | — E[milio]. M.A DE TORRES.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

El Secretario Particular | de S. M. el Rey | —Palacio Real de Madrid 24 de diciembre de 1919. | Ilmo. Señor Don Antonio M.ª Alcover. | —Mi respectable y distinguido amigo: Recibí su amable carta de | fecha 30 de noviembre último a la que no he contestado antes | por aguardar a que, en vista de la inestabilidad del Gobierno | anterior, fuera de más utilidad la recomendación de Su Majestad | el Rey en el asunto del *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*. | —Hoy tengo el gusto de manifestar a V. que en nombre del | Augusto Soberano he escrito a Su Presidente del Consejo de Ministros | recordándole el interés que tiene el Monarca en el asunto de refe- | rencia. | Con este motivo me reitero de V. respectuosamente affmo. amigo y s. s. q. b. s. m. | —EMILIO M.A DE TORRES.

El Secretario Particular | de S. M. el Rey. | —Palacio Real de Madrid 5 de Enero de 1920. | —Señor Don Antonio M.ª Alcover. | —Mi respetable y querido amigo de mi mayor consideración. Tengo | el gusto de manifestar a Ud. que el Señor Presidente del [5] Consejo de | Ministros en carta que de él recibo de fecha 2 del corriente me dice | lo que sigue: "Ayer tuve el gusto de recibir su atta. carta fecha 24 relativa a los deseos de Don Antonio M.ª Alcover Autor del *Dicciona-* | *rio Catalán-Valenciano-Balear*, para que en el próximo presupuesto se | consigne una subvención para poder publicar el referido *Diccionario*. | —Transmito estos deseos a los Señores Ministros de Hacienda e Instrucción Pública con quienes después hablaré del asunto animado de los me- | jores deseos por la importancia y utilidad que considero a esta *Obra* | meritísima" | —Con este motivo se reitera de Ud. con toda consideración y respeto | su más affmo. amigo y atto. s. s. | q. b. s. m. | EMILIO M.A DE TORRES.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

II

De l'Exm. Sr. Ministre d'Hisenda

A mitjàn agost rebérem ab una atentíssima targeta de l'Exm. Sr. D. Eduard Dato la següent:

«El Ministro de Hacienda | —Agosto 4/919 | Exmo. Señor | Don Eduardo Dato. | —Mi querido Jefe y amigo: recibí su atenta carta de 28 de Junio último, y en contestación a ella, debo significarle que en es- | te Ministerio no consta que haya tenido ingreso petición alguna de | D. Antonio Maria Alcover, sobre auxilio para la publicación de un *Diccionario*. | —De todos modos, si tiene V. la bondad de facilitarme datos | concretos sobre la fecha de la solicitud ante quien se ha formula- | do, encargaré de nuevo y con mucho gusto que se busque y caso del hallarse se me dé cuenta de ella para en su vista ver lo que puede | hacerse. | —Suyo siempre atento amigo y afmo. s. s. | q. e. s. m. | —C. BUGALLAL.

De l'Exm. Sr. D. Joaquim Sánchez Tocal

El Presidente | del Consejo de Ministros | Rdo. Padre don Antonio Maria Alcover. | —Distinguido señor mío: | Contesto su grata 12 del actual. | Me es muy grato participar a Ud. que tendré muy en cuenta sus | indicaciones respecto a la [6] subvención que solicita para continuar los | trabajos necesarios a la terminación del *Diccionario Catalán* y desde | luego transmito con los mejores deseos al Sr. Ministro de Instrucción | Pública cuanto en la suya ha tenido la bondad de exponerme. | —Excuso decir que celebraré muy de veras pueda ser atendido, y | aprovechando esta oportunidad me ofrezco de V. affmo. amigo s. s. | q. b. s. m. | J. S. DE TOCA | 17 octubre 1919.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

†

Amics morts (6-8)

Dr. Pere Eneas Guarnerio

La primeria de desembre rebérem una postal que ens deya: «Monsignore, ho il dolore di annunciarle che il commune amico Prof. Guarnerio è morto jeri sera quasi improvisamente. ll caro uomo declinava da qualche tempo, ma non si aspettava un colpo cosi repentino. —Sia qui racomandato alle Sue preghiere e alla Sua memoria. —Respettosissimi e cordialissimi saluti —del suo dev.º C. SALVIONI. —Milano, 2. XII».

Aquesta nova ens deixà sensa polsos. ¡Mort lo Dr. Guarnerio, el gran professor romanista, lo gran amic de la llengua catalana i de l'*Obra del Diccionari*, lo gran amic nostre!

D'ell havíem rebuda carta de dia 14 de novembre, afectuosíssima com totes les seues, amerada de tristor, però vibrant de fortalesa cristiana, puys ens deya: «A Strese (vorera del Lago Maggiore) sono stato assai bene e ho ristorato le forze, deteriorate dalle fatiche dell' anno scolastico... Se nonche, sul finire delle vacanze, mi è sopraggiunto un disturbo gastrico-intestinale, per cui sono tornato a Milano ai primi di octobre, alquanto sofferente; e anche oggi non sono ben ristabilito, nè so se mi riavio del tutto. E vano farsi illusioni, caro amico: quando si sono spesi 65 anni in fatiche intellettuali, la macchina ne resta logora e tira avanti a stento… Non me ne lagno: *bene consumpsi diem*. —Ho ricevuto l'ultimo BOLLETÍ *de juliol-octubre*, come i giornali di Madrid coi vostri articoli. Ho letto con interesse la dettagliata narrazione del triunfo che avete ottenuto a Madrid, sia da parte di S. M. il Re di Spagna, [7] sia dal Presidente del Consiglio e dal Ministro dell' Istruzione. Migliore soddisfazione non potevate desiderare; omai l'*Opera del Dizionario della Lingua Catalana* a cui avete consecrata la vita, è assicurata e io vi auguro

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

di cuore che Dio vi dia tanta lunga vita da vedere pubblicata la grande opera stessa, che sarà il vostro monumento». —Ab data de 23 de juliol ja ens havia escrit: «Mi hanno fato molto piacere le notizie che mi avete dato riguardo all' accoglienza di S. M. il Re, del Presidente del Consiglio di Ministri e del Ministro dell' Istruzione Pubblica. La vittoria dell' *Opera del Diccionari* è piena e intera, e voi potete essere soddisfatto. Raccogliete il frutto, di tanti anni di fatiche, di cure incessanti, di apostolato vero e proprio, anche quando non si era ancora pensato alla possibilità di un vocabulario della lingua catalana! Il grande miracolo spetta a voi. E sarà onore per la Catalogna l'avere ad un tempo il vostro *Diccionari* e l'*Atlas Lingüístic* che prepara il Dr. A. Griera. Sempre vostro affmo. P. E. GUARNERIO».

¿Ho veys com ho era un gran amic de la llengua catalana i de l'*Obra del Diccionari*? Dins lo volum IX (1886) del famós *Archivio Glottologico Italiano* de Milà, planes 261-364, publicà son magistral estudi *Il Dialetto Catalano d'Alghero*, de 102 planes ben atapides i cepades, que ès indispensable lletgir per conèixer a fondo la modalidat catalana d'Alguer. De llavò ensà lo gran professor de l'Universidat de Pavia fou un fervent de la nostra llengua. Per això, com sabé que anàvem a celebrar en honor d'ella un *Congrés Internacional* a Barcelona l'any 1906, se'n hi vengué ben aixarmat i hi lletgí una lluminosa *Comunicació* sobre lo mateix català d'Alguer i hi pronuncià un eloqüentíssim discurs el dia de la inauguració del Congrés an el Teatre Principal. De llavò ensà visqué estretament unit an el moviment reivindicador i enaltidor de la nostra Llengua, com ho demostren les planes d'aqueix BOLLETÍ, que tantes de vegades han donat conte de nous serveys prestats p'el Dr. Guarnerio a la dilucidació científica del nostre nadiu idioma i an el progrés de la ciència romanista en sos diferents aspectes. Entre altres, recordau el curs que consagrà a la nostra llengua dins l'Universidat de Pavia poc després del nostre *Congrés Internacional*, i ara derrerament lo preciosíssim manual de *Fonologia Romanza*. —Ulrico Hoepli, Milano, 1918 —XXIV + 642 planes de 144 x 100 mm. —que serveix meravellosament per introduir els llecs dins les

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

augustes fondàries de la ciència del llenguatge romànic especialment del català. I per cert que dins la llista d'obres que cita devant de tot que diu que cal tenir en [8] conte per l'estudi de les llengues romàniques posa lo «BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA, pubbl. da Mons. Antoni M.ª Alcover: Ciutat de Mallorca, vol. 1-X dal 1902. ¡I no cita per res En Fabra ni cap dels «alts filòlegs» de l'*Institut d'Estudis Catalans*.

Per tots aquests motius ens cal a guardar el nom del Dr. Guarnerio escrit ab lletres ben fondes demunt la taula del nostre cor com amic coral que era de Catalunya i de la nostra Llengua. Per això cal a tots els vers amadors d'aquesta tenirlo ben present en les nostres oracions per agraiment de pàtria i per caritat cristiana, que ens fa tots germans en Jesucrist. Sí, preguem tots p'el magnànim, p'el nobilíssim Dr. Guarnerio, gran amic de Catalunya i de la nostra llengua, i diguem tots de cor:

¡Que el Bon Jesús l'haja trobat en estament de gràcia! I si encara estigués entretengut an el Purgatori, ¡que el trega i l'admeta a l'etern descans de la Santa Glòria! i doni a la seua digníssima senyora i demés família molts d'anys de vida per pregar per ell i el conort i conformansa que tant i tant necessiten per suportar un cop tan terrible com ès estada aquesta mort tan repentina! Al cel lo vegem! Amèn!

Notes de Gramàtica Catalana (8-16)

VII
VOCALISME

Anomenam vocalisme lo conjunt de lleys que retgeixen i determinen la situació, desplegament i demés fenòmens dels sons *vocals*, agabellats ab altres *vocals* o ab sons *consonants* o sensa tal agabellament.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

a

Accent en general: ses vicisituts dins lo llatí i lo català

S'anomena en general *accent* la major forsa ab que se pronuncia una sílaba respecte de les altres de la mateixa paraula. Si ès un monosílab, sempre forma *frase fonètica* ab un altre mot i [9] s'hi cumpleix la mateixa llei. La sílaba pronunciada ab major forsa s'anomena *tònica* o *accentuada*, i les altres *àtones* o *no-accentuades*. En llatí l'accent era una *espiració* i en català també. Dins el llatí primitiu l'accent queya sempre dalt la primera sílaba del mot; més tart, durant el període clàssic, hi hagué una grossa tramudansa: passà a la *penúltima sílaba*, i si aqueixa era breu, queya devant la *penúltima*. Lo mateix succeia dins el llatí vulgar. Per això en llatí no hi havia paraules *agudes* (*oxítons*), sino *planes* (*paroxítons*) o *esdrújoles* (*proparoxítons*). Com dins el llatí vulgar una infinidat de paraules perderen la sílaba final i moltes de les *esdrújoles* perderen la penúltima, resultaren dins el català *agudes* les *planes* i *planes* les *esdrújoles*, de les quals no en romangueren gaire, si bé se'n feren de noves. El llatí vulgar mantengué en general l'accent an el mateix punt que el clàssic, fora dels casos següents:

a) Tota vocal devant *esplosiva* + *líquida* era *tònica* en llatí vulgar i lo mateix en català, mentres que en llatí clàssic, en esser breu en paraules polisílabes, era *àtona*: v. gr. llc. *intĕgru* > llv. *intégru* > cat. *entér*; llc. *ténĕbras* > llv. *tenébras* > cat. *tenebres*; llc. *colŭbra* > llv. *colúbra* > cat. *culébra*.

b) La tercera persona plural dels perfets *forts* (que's fan sensa sufixes i no tenen més sílabes que llur infinitiu) passa l'accent a la sílaba radical, que el clàssic no la hi tenia: v. gr. llc. *fecérunt* > llv. *fécerunt* > cat. *féren*; llc. *fuérunt* > llv. *fúerunt* > cat. *fóren*; llc. *vidérunt* > llv. *víderunt* > cat. *véren*.

c) Dins els *proparoxítons* que tenen per *tònica ĕ ĭ* devant una altra vocal breu, l'accent dins el llatí vulgar passa an aquesta vocal, la penúltima del mot, i lo mateix en català: v. gr. llc. *mulíĕre* > ll v. *muliére*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

> cat. *mullér*; llc. *filiŏlu* > llv. *filiólu* > cat. *fillol*; llc. *malléŏlus* > llv. *malléollu* > cat. *mallòl*.

d) Molts d'infinitius fan recular l'accent a la sílaba radical engirgolant un infinitiu nou demunt el patró del *present*: v. gr. llc. *battúĕre* > llv. **báttere* (conforme el pres. *batto*, *-is*) > cat. *bátre*; llc. *movēre* > llv. **móvere* (conforme el pres. *moveo*) > cat. *mòure*; llc. *vídēre* > llv. **vídere* (conforme el pres. *video*) > cat. *vèure*.

e) Envers dels mots composts d'un prefixe (*re*... *cum*... *in*... *sub*... etc.) i verb o nom, si la primera sílaba d'aqueys era *breu*, el llatí clàssic posava l'accent dalt el prefixe (*rénĕgo*, *invŏcăs*, *súblĕvăt*, *cónt ĭnet*, *rémănet*), mentres el llatí vulgar el posava dalt la primera sílaba del verb o nom, i deya: *rĕnégo*, *ĭnvócas*, *sŭblévat*, *cŏntínet*, *rĕmánet*; i lo mateix fa el català: *renéc*, *inv[ɔ́]k[ə]s*, *sublév[ə]*, *conté*, *román*. Si's tracta d'un compost que ja no tenim conciència [10] clara de que ho sia, mantén el català l'accent com el llatí clàssic: v. gr. *me cólc* < *me cóllŏco*.

Els mots grecs que entraren dins el català, ens vengueren per via del llatí i adondats ja a la fonètica llatina. Els d'altres procedències casi bé tots s'esmollaren segons el demble llatí.

b
Accent primari i secundari

De la métrica del llatí vulgar i dels canvis fonètics que hi ocorregueren se desprèn que s'hi desplegà un *accent secundari*, alternant dins els mots les sílabes *accentuades* i *no-accentuades*, de manera que entre l'*accent primari* i *secundari* sempre hi havia una sílaba àtona. Així Seduli, la primeria del sigle V, escriu: *Beátus áuctor sáeculi* | *servíle córpus induít* | *ut cárne cárnem líberáns* | *ne pérderét quos cóndidít*. Per lo mateix l'*accent secundari* sempre anava separat del *primari* per una *sílaba* entre i entre: v. gr. *cupíd ĭtósus*, *felíc ĭtátem*, *dólōrósa*, *lácr ĭmósa*. Dins alguns derivats la sílaba radical mantenia un *accent irregular* per

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

analogia ab lo primitiu: v. gr. **arboricéllus* (Grandgent, *Vulgar Latin*, § 153).

Lo català conserva aquest estat de coses del vocalisme llatí, lo qual se nota sobre tot an els *mots derivats*, a on la tònica del *mot primitiu* pert la seua *principalidat* quedant reduida a *tònica secundària*, passant la *principalidat tònica* an el sufixe, a la *creixensa* del *derivat*, de manera que la tònica del *sufixe* o *creixensa* sempre ès la *tònica principal* del *mot derivat*, ès a dir, du l'*accent primari*, resultant les altres sílabes *àtones*, inferiors a la tònica *primària* i a la *secundària*: v. gr. *káp* > *kápÓt* > *káp[ə]rrÓt* > *káparrótăda*; *nát* > *nádís* > *nadissÓt*; *má* > *mánÓta* > *mánotád[ə]* > *mánotétjár*.

Aqueixa multiplicidat d'*accents tònics* dins una mateixa paraula en català ès lo que diferencia més la nostra fonètica de la castellana, la qual no fa may més que una tònica dins cada mot. Per això ès tan difícil a catalans, balears i valencians la pronúncia pura del castellà, perque insensiblement hi feym diferents *tòniques* dins una mateixa paraula, lo qual dissona a les orelles castellanes i els ofén una cosa de no dir i a l'acte coneixen que no som castellans. Per véncer tal vici s'ès mester un estudi obstinat d'anys i anys, que cal fer de prim conte ab castellans de naixensa, i millor dins terra castellana. Sols així ès possible aglapirlos íntegrament la pronúncia genuina. [11]

C

Quantidat i qualidat de les vocals

Les vocals segons llur duració son *llargues* o *breus*, i segons llur sò son *tancades* o *ubertes*. La *llargària* o *brevetat* de les vocals del llatí clàssic la col·letgim: *a*) de la mètrica del versos llatins, que consistien en un nombre determinat de sílabes *llargues* i *breus* formant diferents combinacions (*peus*); *b*) i la col·letgim també de les derivacions que els mots llatins tenen dins les diferents llengues neollatines per lo quant les

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

vocals llatines s'hi desplegaren acomodadament a llur condició de *llargues* i *breus* i sovint intervengudes per altres lleys fixes. Hi ha que distingir en llatí entre *quantidat* de les *vocals* i *quantidat* de les *sílabes*. Les vocals son *llargues* o *breus* per natura; una *sílaba* era *llarga b*) Si inclovia una vocal llarga, *b*) o un diptong, *c*) o una vocal + una consonant que no pegàs dalt una vocal subsegüent; si hi pegava, ja no feya *llarga* la sílaba. Si no hi pegava, la feya *llarga per posició*. De manera que això de la *posició* afectava propiament a la sílaba, no directament a la *vocal*; i això s'ha de tenir molt en conte en fonologia per la coa que du. —Pot esser que originariament les vocals llatines, *llargues* i *breus*, just se distingissen per la major o menor *duració* ab que's pronunciaven, no perque tenguessen diferent sò. Ab el temps se veu que s'hi introduí aqueixa altra diferència respecte de *e i o u*, puys aquestes resulten mes o menys *ubertes* o *tancades* segons que, per articular-les, la llengua s'alsi més o menys cap an el paladar. I així succeí que, —mentres la *a*, que s'articula ab la llengua plana i lo més decantada que pot estar del paladar, se mantengué igual de sò, tant si era *llarga* com *breu*, —les altres vocals resultaren més *tancades* les *llargues* i més *ubertes* les *breus* perque la llengua per les *llargues* se mantenia més temps an el mateix alsament que feya per articularles i per les *breus* no el mantenia tant, i per això el forat bucal per on sortia l'ayre resulta: *a*) més estret per les *llargues* i el sò per conseqüència més *tancat*; *b*) i més *ample* per les breus i el sò per lo mateix més *ubert*. D'això pervengué el fet, comprovat per l'història, de que dins el llatí les vocals *llargues* acabaren per esser *tancades* i les *breus* foren *ubertes*, exceptuada la *a*, que per lo que hem dit se mantengué sensiblement an el mateix só. Schuchardt ab testimonis dels gramàtics llatins (*Vokalismus*, I, 461; II, 146; III, 151, 212) i de les inscripcions que ens queden d'aquells temps (*Vok*. II, i ss.) demostrà que an el primer sigle [12] de l'era cristiana ja se notava la distinció de *tancades* i *ubertes*. Mari Victorinus devers l'any 350 de J. C. distingeix dos sons de la *e*; l'altre gramàtic Pompejus devers l'any 480, retreu que Tertulià emprava un *e* consemblant a *i*; diferents gramàtics del sigle V distingien *e* de ε; desde el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

sigle II les inscripcions usaven *ae* per *ε*; Terencià Maurus devers l'any 250 distingia o de *ɔ* i feyen lo mateix altres gramàtics. An el sigle V devegades no distingien bé *i* tancada de *i* uberta; però dins les inscripcions s'usava *e* per *i* [v. gr. *mEnus* per *mInus*], *i* per [*e*] [v. gr. *mInses* per *mEnses*] i *o* per *u* [v. gr. *Ocsor* per *Uxor*, *secOndus* per *secUndus*] (Grandgent, n. 165).

De manera que eren coses ben diferents en *llatí clàssic* l'*accent*, la *quantidat* i la *qualidat* o *sò* de les vocals; i així l'*accent* tan podia caure o no caure dalt les *llargues* com dalt les *breus*. Sembla que tenien originàriament el mateix sò aquelles i aqueixes, ès a dir, que la *tancadura* o *obridura* de les vocals pareix que primitivament no afectava a llur *quantidat*, puys la *a*, fos *llarga* fos *breu*, era sempre *uberta*; —però dins el *llatí* vulgar, com hem indicat, les *llargues* acabaren per esser *tancades* i les *breus* acabaren per esser *ubertes*. El català seguí en matèria d'*accent*, *quantidat* i *sò* de les vocals la mateixa endonsada que el *llatí vulgar*, del qual ès un rigurós desplegament.

La diferència de quantidat en les *vocals* provablement era més grossa i més constant si elles eren *accentuades* que si eren *àtones*. La distinció de *tancades* i *ubertes* que resultà de llur *quantidat* originària, subsistí dins el *llatí vulgar* en les sílabes *tòniques* i seguí desplegantse a la vela dins el català; ara en les sílabes *àtones* la distinció de *tancades* i *ubertes* s'afluixà molt i sovint acabà per desaparèixer, com veurem més avall respecte del català.

d

Se pert la *quantidat* antiga i en brolla una altra de novella

La *quantidat* originària de les vocals llatines se perdé casi de tot durant l'Imperi. Com fa notar Grandgent (§ 174), acabà de desaparèixer de les vocals *àtones* entre els sigles III i IV, reynant ja confusió de *llargues* i *breus* durant el sigle II; en quant a les vocals *tòniques* ja

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

comensaven a confondre llur *quantidat* an el sigle II; però la confusió era general an el sigle V, desapareixent de tot l'antiga *quantidat* abans d'acabar el sigle [13] VI, i llavò se consolidà tot un novell sistema de *quantidat* ben divers de l'antic, fundat en la situació de la vocal dins el mot. Durant casi tota l'època imperial les vocals *accentuades* que no anaven devant dues consonants, les pronunciaven *llargues*; si anaven devant dues consonants, les pronunciaven breus: v. gr. *săncto vālĕs*, *vĕndŏ vēnĭs*, *dĭxi plīcăs*, *fŏrmăs fōrĭ*, *că-thē-dră tĕnēbrăs*, *cōr*, *mēl*, *rēm*. Dins Espanya i les Gàl·lies totes les vocals *accentuades* apareixien *llargues*. Això ja succeia durant el sigle IV i V; passat el sigle V, el novell sistema de *quantidat* romangué establert per tot (Meyer-Lübke, *Einführung*, n. 103, 104; *Lateinische Sprache in den romanischen Ländern* apud *Grundriss* de Gröber, 2a ed., p. 467; Grandgent, § 176). D'aqueix novell sistema de *quantidat* ès una conseqüència bona part del sistema fonètic català.

e

Sílabes *tancades* i *ubertes*; vocals *travades* i *franques*

Les *sílabes* i les *vocals* dins el *llatí vulgar* i dins les llengues romàniques han fet un camí si eren *tancades* i *travades* respectivament, i n'han fet un altre de camí si eren *ubertes* i *franques*.

Sílaba *tancada* ès aquella que du dues *consonants* derrera la *vocal*. v. gr. *veNT*, *aRC*, *coNTeMPL*, *arreTGL* i en tal cas la *vocal* resulta *travada*. Sílaba *uberta* ès aquella que no du cap *consonant* derrera la *vocal*. v. gr. *pa*, *ma*, *pla*, o just n'hi du una: V. gr. *ceL*, *paM*, *caP*, o just hi du una *esplosiva* encoblada ab una *r*: v. gr. *caBRa*, *POBRE*, *viDRe*, i en tals casos la vocal resulta franca. —Aqueixes distincions no les pot oblidar may lo filòleg romanista.

La pronúncia *uberta* de les vocals se feu ben envant ja dins el *llatí vulgar*, i la *ĭ* s'obrí tant que acabà per confondre-se ab la [e]; i lo mateix feu la *ŭ*, que de tant que s'obrí, acabà per sonar [o]. En general les vocals

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

llatines evolucionaren de tal manera que les *franques* resultaren *llargues* i les *travades* resultaren *breus*.

L'*evolució* que les vocals iniciaren dins el llatí vulgar, decantant-se del clàssic, seguí a les totes a travers dels sigles, donant caràcter a les diferents modalidats llatines que brollaven polents per tot arreu, això ès, les llengues romàniques, una d'elles, el català. Estudiem de prim conte aqueixes evolucions i desplegament. Aqueixes tramudanses les experimenten les vocals de dues maneres: *a*) *espontàniament*, això ès, ab independència de la posició que ocupen dins el mot i de la casta de consonants o vocals que les acompanyen; —*b*) i *condicionadament* [14], això es, segons el nombre i casta de consonants o vocals que les segueixen o precedeixen.

f

Desplegament espontani de les vocals tòniques dins lo català

Dins lo català el fet d'una vocal tònica esser *travada* o *franca* no influeix en son desplegament com hi influeix dins les altres llengues romàniques; de manera que en català lo mateix se despleguen *espontàniament* les *tòniques* si son *travades* que si son *franques*, això es: la ā ă, ī, ū se mantenen *inalterables*; ara la ĭ, ŭ, ŏ (les *breus*) *s'obrin*; la ō i la ĕ se *tanquen*; i la ē en part se *tanca* i en part *s'obri*, com ho demostren els exemples:

A: no se tramuda, duga derrera les *consonants* que duga o no en duga cap: v. gr. căbăllŭ > val. kaváʎ, occ. kaβáʎ; bal. kəváʎ; ross. or. centr. kəβáʎ; părtĕ > párt, fălsŭ > fáls; ărbŏrĕ > arbrə, val i occ. arbre; ărcŭ > árk; pănĕ > pa, mănŭ > ma, căpŭt > kap, plănŭ > pla, plăcĕt > plau, plătĕă > plasə.

E: un camí fa la ĕ i un altre la ē i la ĭ.

La e dins tot lo territori de la llengua ès [e]: v. gr. cĕntŭm > sént, vĕntŭ > vent, dĕntĕ > dent; sĕrps > serp, tĕmpus > temps, hĕrbă >

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

érba, bĕllŭ > béʎ, vĕspĕră > vésprə, vĕspă > vespə, fĕstă > festə, tĕstă > testə, dĕstĕrŭ > déstrə, gĕnĕstĕră > ginestrə, cĕrvŭ > sérv, bal. séro; mĕmbrŭ > mémbrə, sĕmpĕr > sémprə; —bĕnĕ > bé, fĕbrĕ > febrə, Pĕtrŭ > pérə, lĕvĕ > ʎéw, vĕnit > vé, crĕmăt > krémə, prémit > prém, ĕs > éts, tĕnĕt > té, vĕtăt > védə, prĕcăt > preɣə (prega), nĕgăt > néɣə (nega), brĕve > bréw, fĕră > férə, lĕpŏrĕ > ʎébrə, nĕbŭlă > néwlə, hĕdĕră > ewra, vĕtŭlŭ > vĕclŭ > veʎ, ĕqua > égwə. —L'alguerès fa [ɛ] la ĕ travada: v. gr. ănĕllŭ > anéʎ, bĕllŭ > béʎ, pĕllĕ > péʎ, mĕdicŭ > m[ɛdʒ]a (metge); vĕtŭlu > vĕclŭ > v[ɛʎ], nĕbŭlă > nĕblă > n[ɛ]wla, pĕrsĭcŭ > pr[ɛ]sak, hĕrbă > [ɛ]rba, lĕpŏrĕ > lĕprĕ > [ʎɛ]bra (llebra), fĕstă > f[ɛ]sta.

La ē i la ĭ corren per la mateixa via dins tot lo territori de la llengua, sonant lo mateix.

a) Dins les Balears, tret d'alguns pobles, sonen [ə́]: v. gr. vēndĭt > v[ə́]n, ēscă > [ə́]sk[ə], prĕhĕndĭt > *prēndĭt > pr[ə́]n, ĭncēnsŭ > [ə]ns[ə́]s, dīrēctŭ > dr[ə́]t, frĭgĭdŭ > *frigdŭ > fr[ə́]t, mĭttŏ > m[ə́]t, cĭrcŏ > s[ə́]rk, sĭlvă > s[ə́]lv[ə], căpĭllŭ > k[ə]b[ə́ʎ], aurĭcŭlă > aurĭclă > or[ə́ʎə], apĭcŭlă > apĭcla > ab[ə́ʎə], vermĭcŭlŭ > v[ə]rm[ə́ʎ], cĭppu > s[ə]p, spĭssŭ > [ə]sp[ə́]s, vĭttă > v[ə́]t[ə]; —plēnŭ > pl[ə], serēnŭ > s[ə]r[ə́], mercēdĕ > m[ə]rs[ə́], vēlŭ > v[ə́]l, cēră > s[ə́]r[ə], vēnă > v[ə́]n[ə], tēgŭlă > t[ə́]wl[ə], [15] frēnŭm > fr[ə́], monētă > mon[ə́]da, părĭĕtĕ > *pārētĕ > p[ə]r[ə́]t, cēpă > s[ə́]b[ə]; plĭco > pl[ə́]c, vĭdĕŏ > v[ə́tʃ] (veig), sĭtĭ > s[ə́]t, fĭdĕ > f[ə́], tĭmĕŏ > t[ə́]m, pĭlŭ > p[ə́]l, fĭssa > f[ə́]z[ə́], piru > p[ə́]r[ə], vĭgĭlĭă > v[ə́]l·l[ə], nĭtĭdŭ > n[ə́]t, sĭmă > s[ə́]m[ə], crēdĭt > kr[ə́]w. —A alguns endrets del Rosselló, Vallespir i Conflent se troba encara aqueix sò [ə́]. A Pesillà de la Ribera i a Sant

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Llorenç de Salanca en recullírem aqueys casos: kumt[ǵ]s[ə] (Comtessa), M[ə]gd[ə]l[ǵ]n[ə], Tr[ǵ]z[ə] (Teresa), m[ə]rk[ǵ]s, b[ǵ]wr[ə] [veure], p[ǵ]nr[ə] [pendrə], pl[ǵ], pl[ǵ]n[ǵ], s[ə]r[ǵ], s[ə]r[ǵ]n[ə].

b) Dins els dialectes rossellonès, oriental i central sonen [ɛ]. v. gr. b[ɛ́]n, [ɛ́]sk[ə], pr[ɛ́]n, [ə]ns[ɛ́]s, dr[ɛ́]t, mĭttĭt > m[ɛ́]t, cĭreăt > s[ɛ́]rk[ə], s[ɛ́]lb[ə], keb[ɛ́ʎ], ur[ɛ́ʎə], [ə]b[ɛ́ʎə], b[ə]rm[ɛ́ʎ], s[ɛ́]p, [ə]sp[ɛ́]s, b[ɛ́]t[ə]; —pl[ɛ́], s[ə]r[ɛ́], m[ə]rs[ɛ́], c[ɛ́]r[ə], b[ɛ́]n[ə], t[ɛ́]wl[ə], fr[ɛ́], mun[ɛ́]d[ə], p[ə]r[ɛ́]t, s[ɛ́]b[ə]; plicat > pl[ɛ́ɣə] (plega), b[ɛ́tʃ] (veig), s[ɛ́]t, f[ɛ́], tĭmĕt > t[ɛ́]m, fĭssă > f[ɛ́]z[ə], s[ɛ́]m[ə], kr[ɛ́]w.

c) Dins els dialectes occidental i valencià espontàniament no sonen [ɛ] sinó [e] lo mateix que ĕ: v. gr. b[é]n, v[é]n, [é]ska, pr[é]n, ens[é]s, dr[é]t, fr[é]t, m[é]t, s[é]rka, s[é]lba, s[é]lva; kab[éʎ]; awr[é]ʎa, or[é]ʎa, ab[é]ʎa, berm[é]ʎ (vermell), s[é]p, b[é]ta; pl[é], ser[é], mers[é], s[é]ra, b[é]na; t[é]wla, fr[é], mon[é]da, par[é]t, s[é]ba; pl[é]ɣa, b[étʃ], s[é]t, f[é], t[é]m, f[é]za, s[é]ma, kr[é]w.

d) Dins lo dialecte alguerès ordinàriament sonen [é] ab algunes fluctuacions de [ɛ]: v. gr. vēndŏ > venk, pārēscĕrĕ > par[éʃ]a, prĕhĕndĕrĕ > *prēndĕrĕ > pr[é]nda; mĕrētŭr > marés, tēlă > t[é]ra, hăbērĕ > av[é], ărēnă > ar[é]na, catēnă > kar[é]na, vēnă > v[é]na, plēnă > pr[é]na, monētă > mun[é]ra; —lĭttĕră > [ʎé]tra, apĭcŭlă > apĭcla > ab[éʎ]a, lĭnguă > ʎ[é]ngwa [llengua], bĭbĕrĕ > bĭbrĕ > b[é]ra; vĭdĕs > v[é]ws, nĭgră > n[é]gra, fĭdĕ > f[é]. —Però se decanta l'alguerès d'aqueix criteri, característic del valencià i lleydetà, i segueix el del català central oriental i rossellonès fent [ɛ] de ē dins els mots següents i sens dupte dins molts d'altres: mēnsă > m[ɛ́]za, mēnsĕ > m[ɛ́]s, pēnsŭ > p[ɛ́]s, prĕhĕnsŭ > prēnsŭ > pr[ɛ́]s, vīndēmĭă > varema.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

I. La i se mantén inalterable dins tots els dialectes: V. gr. vĭlla > víl[ə], val. vila, abyssus > [ə]bís, val. abís, cunīcŭlŭ > cunīclŭ > kuniʎ, kuníy, kuní, koní; cīnctă > sint[ə], mīllĕ > mil, mīllĭă > míli[ə]; scrīptu > [ə]skrit, val. askrit; quīndēcĭm > kinz[ə], val. kínz[e]; vīgīnti > vint; vīle > vil, vinĕă > viɲ[ə], vīcŭ > Vik, vītru > vidr[ə], nīdu > niw, amīcŭ > [ə]mik, val. amik, spīca [ə]spí[ɣə] (espiga), mīcă > mik[ə], val. mika, vīnŭ > vi.

O: un camí ha fet ŏ i un altre camí ō i ŭ.

La ŏ ès *uberta* ([ɔ]) *espontaniament* dins tots els dialectes: cŏllŭ > k[ɔʎ], grŏssŭ > gr[ɔ]s, ŏssŭ > [ɔ]s, llc. pŏsĭtŭ > llv. pŏstŭ > [16] p[ɔ]st (el sol), fŏrtĕ > f[ɔ]rt, sŏrtĕ > s[ɔ]rt, fŏssă > f[ɔ]s[ə] (fossa), cŏstă > k[ɔ]st[ə], hŏspĭtĕ > [ɔ]st[ə]; —rŏtă > r[ɔ]d[ə], llc. pŏtĕst > llv. pŏtĕt > p[ɔ́]t, nŏvŭ > n[ɔ]w, mŏrĭtŭr > m[ɔ]r, mŏvĕt > m[ɔ]w, cŏrnŭ > k[ɔ]rn, cŏrpus > c[ɔ]s, cŏlăpŭs > cŏlpŭs > c[ɔ]p, prŏbē > pr[ɔ]w. —Dins l'alguerès la ŏ *s'obri* tan poc que sovint fa l'efecte de [o] no de [ɔ]: v. g. pŏtĕs > p[ó]ts, llc. nŭrŭ > llv. nŏră > n[ó]ra, juliŏlŭ > [ʒ]uri[ó]l (juliol), lĭntĕŏlŭ > ʎans[ó]l. —Lo mateix succeeix dins el Rosselló, Vallespir, Conflent, Empordà i a qualque altre endret del Principat, a on casi se confón la [ɔ] ab la [o], de tan poc com s'hi obri la ŏ. v. gr. bŏvĕ > b[ó]w, bŏnŭ > b[ó], rŏtă > r[ó]d[ə], prŏpĕ > [ə]pr[ó]p. Dins el Rosselló se *tanca* tant que devegades arriba a sonar *u*: v. gr. bŏnŭ > bú. A Sitges diuen: bo > bŏnŭ; a Alcover: pr[ó]w > prŏbĕ, b[ó]w > bŏvĕ, pl[ó]w > plŏvĕt, a Ripoll: pr[ó]w; a Sant Llorenç de Piteus, Pedraforca i Coma: c[ó]w > cŏquĭt, b[ó]w > bŏvĕ, n[ó]w > nŏvĕm, .pl[ó]w > plŏvĕt; fins i tot hi trobàrem: prúw > prŏbĕ.

La ō i la ŭ dins tots els dialectes *espontaniament* sonen [o] (tancada): v. gr. llc. cŏhŏrtĕ> llv. cōrtĕ > k[ó]rt, fōrmă > form[ə], val.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

f[ó]rma, cōllŏcŏ > bal. i algu. k[ó]lk, ōrdĭnĕ > [ó]rd[ə], pōmpă > p[ó]mpa; bŭccă > b[ó]k[ə], fŭrcă > fórk[ə], cŭrsŭ > k[ó]s, dŭlcĕ > d[ó]ls, mŭltŭ > m[ó]lt, fŭndĭt > f[ó]n, pŭlpă > p[ó]pə, rŭptă > r[ó]tə; — tōtŭ > t[ó]t, llc. cauda > llv. cōdă > bal. k[óə], dōnŭ > d[ó], corōnā > kor[ó]nə, pōmŭ > p[ó]m; lŭpa > ʎ[ó]bə, jŭgŭ > [ʒ]ów [jou], gŭlă > g[ó]la, cŭbĭtŭ > k[ó]lzə, jŭvĕnĭ > [ʒó]və [jove], pŭtĕŭ > p[ó]w, *singlŭttĭăt > singl[ó]tə. —An el Rosselló, Conflent i Vallespir ès tan tancada casi sempre aqueixa [o], que sona casi ū o sensa casi: v. gr. tōtŭs sōlŭs > tút súl, meliōrĔ > miʎú, dōnăt > dúnə, corona > kurúna, sōlĕ > súl.

U: la ū (llarga) se mantén *u*, inalterablement, dins tots els dialectes: v. gr. fūstĕ > fúst, fūrtū > fúrt, lūctă > ʎuytə, justu > [ʒ]ust [just], gūstū > gúst; tū > tú, mūrū > múr, sūccū > súk, rūdă > rúdə, grūĕ > grúə, crūdū > crúw, sĕcūru > səgúr.

De manera que en català les vocals tòniques se despleguen *espontaniament* ab completa independència de llur situació de travades o franques.

Un altre dia, si Deu ho vol, envestirem l'estudi del desplegament *condicionat* de tals *vocals*, això ès, segons quines *vocals* i *consonants* els acompanyen o deixen d'acompanyarles.

CIUTAT DE MALLORCA —Tipografía de Amengual y Muntaner. —1920

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. Estranger: 2'60 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.ª-Palma

[17]*

L'Obra del Diccionari a Madrid
Quatre Documents Reyals (17-18)

I

El Secretario particular de S. M. el Rey | Palacio Real de Madrid, 20 de Enero de 1920 | Señor | Don Antonio María Alcover. | Muy Señor mío y distinguido amigo: Recibí su amable carta de fecha 13 del actual y me apresuro a manifestarle que, enterado de su contenido Su Majestad el Rey (Q. D. G.), se ha dignado ordenarme remitiese en Su Real nombre al Señor Presidente del Consejo de Ministros la instancia que enviaba Ud. con la citada carta. —Con este motivo se reitera de V. con toda consideración su más affmo. amigo y atto. s. s. q. b. s. m. —EMILIO M.ª DE TORRES.

II

El Secretario particular | de S. M. el Rey | Palacio Real de Madrid 28 de Enero de 1920. —Señor Don Antonio M. Alcover. —Mi querido amigo: me apresuro a dar a Ud. traslado de lo que me comunica el Señor Presidente del Consejo referente a su *Diccionario* de Ud. —«Con su atenta

* T. XI. —Febrer-març / abril de 1920. —N. 2.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

carta de ayer he recibido la instancia que de orden de S. M. el Rey (Q. D. G.) se sirve V. enviarme suscrita por Don Antonio María Alcover, relativa a la publicación del *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*, a cuyo documento se le da [18] el curso oficial correspondiente». —Mucho celebraré pueda Ud. dar pronto feliz término a su *Obra* que seguramente ha de revestir mucho interés. —Con este motivo se reitera de Ud. affmo. amigo s. s. q. s. m. b. —EMILIO M.ª DE TORRES.

III

Pro-Capellanía Mayor de S. M. —S. M. nuestro Señor (q. D. g.) se ha servido, de conformidad con nuestra propuesta, por Real Orden de 31 del pasado nombrar a V. S. su Capellán de Honor honorario. —Lo que de Real orden participo a V. S. para su inteligencia y satisfacción, significándole al mismo tiempo el deber de prestar en Nuestras manos el juramento prevenido en la Ordenanza general de la Real Casa, antes de usar las insignias a que da derecho el Real nombramiento. —Dios guarde a V. S. muchos años. Madrid 4 de Febrero de 1920. —El Pro-Capellán Mayor, de S. M. † JAIME, Obispo de Sión.

IV

El Secretario particular | de S. M. el Rey | Palacio Real de Madrid 19 Febrero de 1920 | Señor | Don Antonio María Alcover | Mi respetado y querido amigo: He recibido su amable carta de fecha 12 del actual de cuyo contenido dí cuenta a Su Majestad el Rey, nuestro Señor | (Q. D. D.), que se ha dignado ordenarme felicite a Ud. en su Real nombre | por su designación para ocupar el cargo de Capellán de Honor hon[o]rario de | Su Majestad. | —En cuanto al deseo expresado por Ud. respecto a las obligaciones de | su nuevo cargo, debe dirigirse para conocerlas a su Jefe Superior el Señor | Obispo de Sión. | —Con este motivo se reitera de Ud. como siempre affmo. amigo y atto. s. q. b. s. m. —EMILIO M.ª DE TORRES. [19]

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Altres Documents de qui hi ha dalt (19-22)

I

Del Dr. D. Ramón Menéndez Pidal

Ens remeté aquesta lletra l'Exm. Sr. D. Antoni Royo Vilanova ab una targeta seua:

«Ateneo Científico, Literario y Artístico: Madrid | Presidencia | —Madrid, 22 octubre 1919 | Sr. D. Antonio Royo Villanova | —Mi distinguido amigo: Desde luego me ocuparé | de que el Ateneo se suscriba el BOLLETÍ | del P. Alcover. | —Leí su articulo de *ABC* en efecto y me | parece bien todo lo que sea protejer la *Obra* | del Sr. Alcover. Siempre su amigo. | R. MENÉNDEZ PIDAL.

II

De l'Exm. Sr. D. Eduard Dato

El Diputado a Cortes | por | Vitoria | —15 octubre 1919 | —Sr. D. Antonio María Alcover. | —Mi distinguido amigo: Es en | mi poder su tarjeta de 1.º del corriente | y el último número del BOLETÍN que | en ella me anunciaba, y que he leído | con singular interés. Quedo a usted muy | reconocido por las amables referencias | que hace de mi intervención para el | feliz éxito de su empresa, para la cual | le reitero mi apoyo resuelto. | —Como siempre, queda suyo afmo. amigo | s. s. | q. b. s. m. | —E. DATO.

III

De l'Exm. Sr. Marqués de la Cènia

En carta de 6 d'octubre entre altres coses ens deya:

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«He recibido su postal así como sus cartas anteriores, no contestando porque quería hacerlo dándole cuenta de algo positivo, puesto que nuestro asunto (el del *Diccionari*) es ahora pura y exclusivamente de dinero; el cual lo tenemos que obtener sea como sea. Estuve con el subsecretario de Instrucción Pública, Sr. Bullón, que es compañero de Colegio en los Jesuitas; le hablé largo y tendido del asunto del *Diccionario* y reconoció la importancia de la Obra y me dijo que el Ministro le había hablado porque Dato tenia en ello gran interés. Quedamos que, en cuanto regresara de Salamanca, me [20] telefonearía para que habláramos los dos al Ministro. Desde luego le puedo asegurar que tendremos dinero; lo que hay que chalear ahora para la obtención de la mayor cantidad posible. —Esperaba que viniese Dato y Sallent para que los dos me ayudasen en esta labor; pero como veo que uno y otro se retardan, me las arreglaré yo solo».

IV

El Diputado a Cortes por Vitoria. —16 enero 1920. —Sr. D. Antonio María Alcover. —Mi querido amigo: Recibo su amable carta y en mi deseo de cooperar a la realización de sus justificadas aspiraciones, renuevo al Sr. Ministro de Hacienda la recomendación en favor de la subvención para publicar el *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*, obra de cultura nacional que, según manifesté a usted en nuestras entrevistas, merece el apoyo oficial. —Remito al Sr. Conde de Bugallal el croquis de presupuesto que me ha remitido usted con su carta y hago referencia a la instancia que ha enviado usted al Gobierno. Considero conveniente me diga a qué Ministro la ha remitido, a fin de poder facilitar su busca si sobre el particular se me preguntara. —Con este motivo, me reitero como siempre, suyo afmo. amigo s. s. q. b. s. m. —E. DATO.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

V

El Diputado a Cortes por Albuñol. —Sr. D Antonio María Alcover. —Mi querido amigo: con el interés de todo lo suyo traslado su nota al Sr. Ministro de Instrucción Pública, aunque como el Presupuesto está presentado, probablemente será más eficaz la labor que mis amigos y yo podamos hacer directamente en la Comisión de Presupuestos. —También hablo a D. Natalio de la adquisición de las obras de Raimundo Lulio publicadas por V. en su lengua original. Para todo ello habrá que esperar al nuevo Presupuesto. Cuente con mi decidida intervención. —Igualmente me pongo en comunicación con Dn. Antonio Royo Villanova a fin de que quede V. complacido en sus deseos. Ya el gusto que tengo siempre en servirle. —Le agradezco sus afectuosas frases y me reitero suyo buen amigo q. l. e. l. m. —S. ALBA. —Estaré muy a la vista de todo. —17-I-1920.

VI

Palma-Madrid, Enero 30-14. —Visitado Ministro con Alfonso Sala. El cual firmará hoy Real Orden para que se [21] incluya Presupuesto cantidad haga falta para publicar y terminar *Diccionario*. Lo que con inmensa satisfacción le comunicamos: (Alfonso) Sala, (Conde de) Sallent, (Marqués de) Ariany. Enviamos efusiva felicitación a que uno la mía: (MARQUÉS DE LA) CENIA.

VII

Senado. Particular. —Muy Ilustre Señor Don Antonio María Alcover. —Mi muy querido amigo: hoy sí que podemos cantar victoria. La *Obra del Diccionario* está en vías de realizarse. El Ministro de Instrucción Pública nos ha ofrecido solemnemente a D. Alfonso Sala y a mí que firmaría una R. O. para que se incluya en Presupuestos la cantidad necesaria para la

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

terminación y publicación del *Diccionario*, añadiéndonos que acababa de hablar con S. M. el Rey de este asunto y que anoche en el Congreso se lo había reiterado el Presidente del Consejo. Como le decía en mi anterior, el día que se encargó de la Presidencia del Consejo mi tío D. Manuel de Allendesalazar, fuí a hablarle largamente del asunto y convino conmigo en que se tenía que llevar a cabo; y efectivamente como ve V., por parte de los Poderes Públicos no se puede hacer más de lo que seguramente a estas horas estará hecho. —Como V. me decía en su carta que *fora sòn*! *fora vessa*! *coratge*! —se han puesto en juego estas tres armas, y a uno por teléfono, al otro atrapándole en el Congreso y al de más allá picándole el amor Propio, anoche a D. Alfonso Sala y a mí nos prometió el Presidente del Consejo lo que esta mañana hemos tenido la satisfacción de ver realizado. —Esta mañana he llamado por teléfono a Royo Villanova para que se uniera a nosotros a dar el último empujón al Ministro; pero no ha podido por tener una junta a la misma hora. Ayer noche le anuncié la visita también a Alba, el cual con Royo Villanova nos acompañaban en espíritu.

. . . . . .

Sin más que felicitarle muy de veras, sabe cuanto le quiere su buen amigo. —CENIA. —Madrid. —30-I-1920.

VIII

El Diputado a Cortes por Vitoria. —3 Febrero 1920. —Sr. D. Antonio M.ª Alcover. —Mi querido amigo: es en mi poder su carta de 27 de enero último, y en vista del antecedente que en ella me felicita, escribo al Sr. Presidente del Consejo de Ministros reiterando la recomendación que hice al [22] Sr. Conde de Bugallal sobre la subvención para el *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*. Puede usted confiar en mi constante deseo de atenderle, para lo cual realizaré todas las gestiones que estén en mi mano. —Como siempre suyo afmo. amigo s. s. q. b. s. m. —E. DATO.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

IX

El Presidente del Consejo de Ministros. —Excmo. Señor Don Eduardo Dato. —Mi querido amigo: he hablado nuevamente con el Ministro de Instrucción Pública de los deseos indicados en la instancia presentada por D. Antonio M.ª Alcover, solicitando una subvención para los trabajos del *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear* y me dice que de completa conformidad, se comprende la cantidad solicitada en el nuevo presupuesto pendiente de aprobación en las Cortes. —Me complazco mucho en poder comunicar a V. estas satisfactorias noticias, y sabe que es su affmo. amigo q. e. s. —MANUEL ALLENDESALAZAR. —Febrero 7/920.

Aquesta carta la'ns remeté lo mateix Excm. Sr. D. Eduard Dato ab una targeta seua.

X

El Diputado a Cortes por Guadalajara. —Sr. D. Antonio María Alcover. —Muy señor mío: Acuso a Ud. recibo de su atenta carta, fecha 16 del actual, que he leído con todo el interés que merece y de la que he tomado nota preferentísima con el fin de recomendar sus deseos con el mayor interés. —De Ud. affmo. atto. s. s. q. e. s. m. —CONDE DE ROMANONES. —22-2-92.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Noms de Lloc

que's troben entre Montserrat i lo Camp de Tarragona, i elze mos envia En Gabriel Castellà d'Igualada (22-23)

Clot dels Pullagons
Clot de la Sajulida
Pla dels Escursons
Penyal Treca-barrals
Arraval del Pontarró (Martorell)
Coll de la Creu d'Ordal
Pi de Samontà
Bauma del Salt del gos
Castell de la Milmanda
Cingle des Moyons
Sot de Ca'n Xaus
Bosch d'En Jaumell
Font de Mata-pollastres
Marmellà
Coll de Gussem
Ca'n Muntades
Ca'n Pujó
Riu Bim
Plana Bovera
Font de la Moja
Font de la Olmeda
Font de la Gatelleta
Plana d'Ancosa
Bassa del Pigot
Font d'Armunia
Quadra Llombarda
Turó del Grony [23]
Plana Pinatella
Mas-fonoll
Riera de Gatelletes
Torrent de la Massó
Torrelles de Foix
St. Sebastià dels Gorchs
Serra de Salmella
Serra de Coma-vert
Costa del Figuerot
Clot del Cogul
Clot de la Farriola
Castellfullit de Boix
Vallespinosa

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dues eixides filològiques

que ens passà per malla donarne conte (23-34)

Les férem l'estiu de 1917 mentre els balitres de l'*Institut d'Estudis Catalans* feyen esclatar la mestralada contra l'*Obra del Diccionari* i son promotor: la primera fou a Eivissa; la segona a Menorca.

Eixida a Eivissa i Formentera (23-28)

Mos espitxàrem a Eivissa dia 26 de juny ab una mar de reys; hi arribam dia 27, sol ixent, i ens reben coralment els bons amics Molt Il·lustre Mn. Vicenç Serra i Orvay, Canonge i Rector del Seminari, nadiu de Sant Jordi, i Mn. Isidor Macabitx, Canonge, nadiu de *Vila* i altres. Ens hostatjam an el Seminari, antiga casa dels Jesuites, a on trobam una de les fonts d'eyvissench més genuïnes i abundoses que may haguéssem topades, el cuyner d'allà, mestre Joan Ripoll i Seguí, nadiu de *Sa-Penya*, barri mariner de la *Vila* o ciutat d'Eivissa. Altres n'aglapim de fonts ben bufarelles, per exemple, Mn. Antoni Costa, Majordom del Seminari, nadiu de Santa Agnesa, parròquia de la regió muntanyenca anomenada *Corona*; D. Manuel Sorà i Bonet, tenral de 17 anys, nadiu del barri *La Marina* de la mateixa *Vila*, que acaba de prendre el Batxiller; D. Ignasi Serra, seminarista a punt de prendre Ordes, nadiu de *Vila* mateix; lo M. I. Mn. Rafel Escandell, nadiu de Formentera, novell canonge d'aquí; Mn. Josep Ferrer i Guasch, nadiu de Sant Joan de Labritja i superior del Seminari; un tal Sr. Cardona, Fàmul del Seminari, nadiu de Sant Rafel de Forca, i els *Porters* del mateix Seminari, pare i fill, Planells de llinatge i nadius de Santa [24] Gertrudis de Fruitera. Ab aquests elements i altres que s'hi arremolinen en esser mester, ens trobam a punt de fer l'estudi de l'eyvissench en totes les seues variedats i especialidats. Visitam els amics vells que tenim aquí i tots s'ofereixen galantment a fermos costat, i més que tots mos ne fa l'Il·lustríssim Sr. Mn. Bartomeu Ribes, Degà d'aquesta

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Seu i Vicari Capitular aleshores d'aquesta petita Diòcesi, que, si bé p'el Concordat pertoca agregarse a la de Mallorca, encara no s'hi ès agregada. May porem agrair degudament a l'Il·lm. Vicari Capitular l'interés que prengué totd'una a favor nostre, convidantmos dues vegades a dinar i recomanantmos an els Rts. *Mossènyers* (Rectors) dels pobles que visitàrem per ferhi estudis llingüístics: Sant Francesc Xavier de Formentera (Mn. Vicenç Planells i Tur), Santa Eulària des Riu (Mn. Miquel Planells i Tur), Sant Joan de Labritja (Mn. Vicenç Riera i Costa), Sant Antoni de Portmany (Mn. Joan Bonet) i Sant Josep de sa Talaia (Mn. Lluc Cardona). Quant ens presentàrem an aqueixes poblacions, Mossènyer de cada una d'elles sortia a rebre'ns ab paumes d'or i ens tractava come papes, trobantmos gent tallada de lluna per estudiar el llenguatge d'allà. Que consti el nostre agraïment de lo més endins del cor a l'Il·lm. Sr. Vicari Capitular d'Eivissa i a tots aquells Rts. *Mossènyers* i persones que per cara d'ells tengueren la santa paciència i amabilidat d'aguantar la mestra hores i més hores contestant an el raig de preguntes que mos féyem per escorcollar i endardellar per tots els cayres llur pol·lent llenguatge eyvissenc. Que const de la mateixa manera el nostre agraiment més coral an els amics més amunt anomenats i a tots quants m'aydaren a fer tal escorcoll i endardellament d'aquell boldró llingüístic, sens dupte un dels més interessants de tot el territori de la nostra Llengua, durant els vint dies que fórem a Eivissa i Formentera (aquí ens aturàrem dos dies sencers, a Sant Francesc Xavier, únic redol de cases i municipi que hi ha en tota l'illa). De tota aquella bona gent conservam la més dolsa recordansa.

Dues altres eixides havíem fetes a Eivissa per estudiarhi la llengua, dins l'abril de 1902 i dins el febrer de 1909; però una i altra sols d'uns quants dies, perque no tenguérem pus lleguda a les hores; ara en vint dies sencers poguérem enfondir una mica més. Així poguérem estudiar la conjugació d'aquelles illes, que ès de les més interessants que hem trobades en totes les nostres eixides dins tot el domini llingüístic *català-valencià-balear*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

L'*eivissenc* ab lo *mallorquí* i *menorquí* fa boldró llingüístic a part baix del nom genèric de *Balear* entre totes les altres [25] variedats catalanes del Principat, Catalunya francesa i Reyne de València. Els trets més característics del *Balear* son: *a*) conservació de la forma primitiva de la primera persona singular de l'indicatiu, feta de la rel pura del verb sense desinència vocal: *am* < *amo*, *rep* < *recipio*, *pert* < *perdo*, *parl* < *parabolo*, *cap* < *capio*; *b*) conservació dels articles *ipse*, *ipsum*, *ipsa*: əs, so, s', sa (*əs pɔ́rt*, *əb so pɛ́w əl tɔ́k*, *s'ázə*, *sə kámə*); *c*) manteniment del sò *ə* tònic, representat gràficament per ə́, procedent d'una Ē (llarga), Ĭ (breu) i una *a*, llatines: v. gr. mərsə́ < mĕrcēdĕ, vər < vērŭ, vəndrə < vēndĕrĕ, dəw < dēbĕt; bək < bĭbŏ, fə < fĭdĕ, frək < frĭcŏ, səbrə < săpĕrĕ, kəbrə < kăpĕrĕ, i que dins els dialectes rossellonès, oriental i central ordinàriament ès *ɛ* (uberta) i dins els altres dialectes ès *e* (tancada); —*d*) fer tònics ordinàriament els enclítics pronominals (*me*, *te*, *se*, *ne*, *ho hi*) que dins els altres dialectes son àtones casi sempre.

Lo dialecte eivissenc se distingeix del *mallorquí* i del *menorquí*: *a*) per una multitut de formes verbals d'*indicatiu* i *subjuntiu* (dʒo kaʎk [*callc* = *call*), dʒɔ sɔnk [*sònc* = *sòn*]; dʒo pɔsk [*pòsc* = *pos*]; dʒo mirk [*mirc* = *mir*]; vɔ́lən ke ʒɔ kaʎɣə [*volen que jo callga* = *call o càlliga*], kə ʒo sɔ́ngə [*sònga* = *sòn o sòniga tal instrument*], kə ʒɔ míɣə [*mírga* = *mir o míriga*], kə ʒɔ pɔsɣə [*pòsga* = *pos*, *pòsiga*]; *b*) per la conservació de la primera persona singular del perfet simple, que Mallorca i Menorca i Catalunya perderen durant el segle XVIII (v. gr. mə'n ənî [*ané* = *vaig anar*], turní [*vaig tornar*], vulɣí [*vulguí* = *vaig voler*], vəngî [*venguí* = *vaig venir*]; —*c*) per la contracció a la valenciana de *me*, *te*, *se* + *ho*, que no la fan *m'ho*, *t'ho*, *s'ho digueren*, sino *məw* (*me ho*), *təw* (*te ho*), *səw* (*se ho*) *digueren*; —*d*) Per les contraccions, també a la valenciana, de *mos-ne*, *vos-ne*, que elze fan *mun*, *vun* (duɣə́wmun [*dugueumu'n* = *duys-mos-ne*], ələgɾáwvun!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

[*alegrauvu'n* = *alegrauvos-ne*], turnàwvun! [*turnauvu'n!* = *tornauvos-ne!*] —*e*) La pèrdua de *-s* en els proclítics *mus* (*nos*) i *vus* (*vos*): *tal cantidat* MU *la turnaràn*; *aquesta casa* VU *la cumpraràn*; VU'*n* [vos ne] *penedíu*?

L'*eivissenc* se decanta especialment del *mallorquí* ab una altra cosa: en la combinació dels *enclítics* o *proclítics pronominals* dobles: en lloc de posar l'*acusatiu* devant i el *datiu* derrera, com les hi posa Mallorca i les hi posaven primitivament totes les comarques de la llengua, posa lo *datiu* devant i l'*acusatiu* derrera (*me la donaràs*, *te la turnaré*, *se l'aturaran*). [26]

N'hi ha moltes més de coses que distingeixen l'*eivissenc* del *mallorquí* i del *menorquí*, com demostrarem, si Déu ho vol, dins la *Gramàtica Catalana* que fa tants anys que preparam.

He de consignar assí mon agraiment ben especial i de lo més endins a Mestre Joan Ripoll i Seguí, *En Joan des Pa*, que li diuen sos coterranis, lo bon cuyner del Seminari, que ès un dels exemplars més interessants que may haja trobats de llenguatge popular en totes quantes d'eixides haja fetes desde Santa Pola (allà dessà Alacant) fins a Salses (derrer vilatge del Rosselló anant cap a Narbona), desde Calaceit, Fraga i Benavarri fins a l'Alguer de Sardenya. Es un home de bones talles, reblut, cepat, d'una cinquantena d'anys, una partida de temps cuyner de vaixell, més sà que un gra d'all, viu de potències, sempre trempat com uns orgues, xaravel·lo com l'estel de l'alba, que conversa p'els colzos i les frases i comparanses li brollen a luf, li boteixen a forfollons, que si les hi voleu aglapir totes ab la ploma, vos hi veys ab feynes i acabau per havervos de retre. —No ho volgueu sebre les comparanses, adagis i frases ballugadisses que se treu aquell sant home, quant ell amolla a l'aixeta. Regularment son de la més genuina i fina catalanidat. Sovint, si els hi feys esplicar, no en sap treure aguller, lo qual fa qualque Superior del Seminari, una mica malambrós, les hi califica de *despropòsits*, allà on no ho solen esser gota, sino tot lo contrari. —Així, per exemple, si veu que un ratlla massa d'una cosa, li diu: —*Ell en parles més que de sa presa*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

d'Orà. No cregueu que ell sàpia que feu tal presa lo Cardenal Cisneros l'any 1509.

Si en veu un qui crida y renya i atabuixa la gent donantse molta d'importància, dirà: *—Aquest? Ell sembla un Còmit de Galera!* Com se suposa, ell no sab que altre temps hi hagués bastiments de guerra i que els qui les comandaven nomien *Còmitres* o *Còmits*.

Si el trobau a on se vulla i li demanau: *—¡Ola estimat! ¿com estam?* a l'acte vos contesta: *¿Com estam? ¡Pocs doblers i molta fam!*

Per dir que un du rusca, que pateix fam, vos dirà que en té tanta, que *se menjaria es ble des llum*.

Per dir que una cosa és molt *podrida*, vos dirà que *ho ès més que s'ànima de Judes*.

Per dir que un ès molt petit, vos dirà que *pareix un esquit de sèmula*.

Per capturar un que sempre se queixa, li dirà*: —Calla! que quant no tens ay, tens ceba!* [27]

Per dir que un té poc tranc, que no serveix per res, li dirà que *no sap deslligar un gra de pebre*.

Per dir que no vol sebre res d'un ni tractarhi, dirà: *Ell jo ja li he alsat es pont!* Ell, com se suposa, no sap que altre temps hi havia a les portes de murades i castells els *ponts llevadissos*, que s'alsaven per tots els contraris, perque no poguessen entrar.

Per dir que les seues paraules tenen fonament, vos dirà que *no surten de cap sac buyt*.

Passà ran de nosaltres cert subjecte ab unes sabates ben lluentes, i En Joan *des Pa* diu totd'una: *Ell li lluen més que un tay d'espasa*!

Me contava un pic d'un conegut seu que *era tan fantasiós, que si li caygués un bras en-terra, no s'acalaria per aplegarló!*

Ell també vos farà avinent que *qui té mal vezí, té mal vespre i mal matí*, que *val més una pasterada esgarrada que no una fia mal casada*, que *val més matar un home que posar un mal estil*, que *a pagès endeutat un bon any li ès fallat*, i que *guardauvós d'espardenya qui puja a sabata*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

De frases i adagis d'ell així, en poríem retreure set deus, milanta, perque allò ès un may acabar. Jo no sé el conte de planes de la meua llibreta que vaig omplir de les coses que me digué aqueix bo de mestre Joan *des Pa*.

Dia 6 de juliol an el centre catòlic d'*Acció Social* de la Marina que dirigeix el M. I. Mn. Isidor Macabitx, devant gran concurs de gent doní una conferència sobre regionalisme. Diguí an aquella bona gent que llur regionalisme havia de consistir en amar molt Eivissa, desturmellantse i desteixinantse per procurar en tots els ordes i rams i conceptes el bé d'Eivissa, son progrés i avens espiritual, moral, científic, literari i econòmic; i que d'una manera especial havíen d'estimar, mantenir i defendre llur llengua, que mamaren ab la llet materna, que parlen els eyvissencs des que la hi dugueren a mitjàn sigle XIII els pobladors venguts de Catalunya com hagueren conquistada l'illa, per comanda del rey En Jaume I, En Guillem de Montgrí, Sacrista de Girona i Arquebisbe elet de Tarragona, l'Infant En Pere de Portugal i En Nuno Sans, Comte del Rosselló, l'any 1235; i que l'havíen de parlar i conservar tal com llurs pares elz ho havíen tramesa, ab totes les seues especialidats i peculiaridats i fesomia propia, no desfressantla ni subjectantla a cap altre dialecte, a cap altra modalidat llingüística; i que era cosa d'armarse de totes armes contra l'invasió del castellà, que du venuda la gent de *Vila*, la qual va massa bruixada ab l'aficar [28] paraules castellanes sensa to ni so, donant lo tristíssim i depriment espectacle de despreciar i afrontar la llengua pròpia, estrem a que sols arriben els pobles degenerats que acaben els alens suicidantse.

Dia 16 de juliol, pres comiat de tots aquells bon amics d'Eivissa que tant i tant m'havien regositjat, obsequiat i favorit, prenc vaixell cap a Mallorca, presentantse tot aixarmat a saludarme el Maquinista del vapor, dientme que era un entusiasta meu perque a una tómbola que feren a Mallorca anys enrera havia tret un exemplar de les meues *Qüestions de Llengua i Literatura Catalana*, les havia llegides i li agradaven una cosa de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

no dir: ¿No ès ver que ha de resultar agradable i encoratjador trobarse un Maquinista de vapor que se preocup d'aqueixes coses?

Dia 17 de bon matí fórem a Mallorca, sans i sencers, gràcies a Deu i a pesar de tota la betzèrria dels balitres embalitrats de la *Secció Antifilològica de l'Institut d'Estudis Catalans* (¡Deu els ajut allà on son i elze don seny i coses que convenguen!).

Eixida a Menorca (28-34)

Dia 15 d'agost prenc lo vaixell cap a Ciutadella, i a forsa d'engrosades hi arribam dia 16 devers les deu del matí. Lo M. I. Mn. Marian Joan, Majordom del Rdm. Sr. D. Joan Torres, bisbe de Menorca, ja m'esperava an el Moll; i me'n mena an el Palau Bisbal per donarm'hi cobri, a on trop Sa Il·lma que arribava de Maó: li rendesc coral i fervent homenatge, agraintli ab tota l'ànima les seues bondats sens nombre envers de mi. Me constituesc an el Seminari ab set o vuyt seminaristes ben desxondits i llevents i de poca son ferm i envestim la conjugació dels 82 verbs que duya en llista. Allò elze ha vingut molt de nou en aquells bons seminaristes perque no n'havíen conjugats may de verbs menorquins d'aquella manera. Lluny de cansarse'n hi prengueren un gust fora mida. —Cinc dies me passí ab aquells intrèpits seminaristes, esclovellant la conjugació ciutadellenca i molts de punts de fonètica i de morfologia. La llengua es troba a Ciutadella casi com a Ciutat. Les diferències que hi ha son poca cosa ferm. Ciutadella sembla un barri de la Ciutat Mallorquina, però un dels barris més senyorívols.

Estudiada la conjugació ciutadellenca dia 22 de bon matí, ab la Diligència d'En Barruga, m'espitx a Ferreries i me reben [29] Mn. Josep Gomila, Rector d'allà, son germà Bernadí, Vicari, i lo seminarista, En Miquel Gomila. Lo Sr. Rector m'hostatja magníficament a la Rectoria, m'hi té un bon floret de ferreriencs i ferrerienques que me conjuguen bil·lo bil·lo els vuytanta dos verbs de la llista, i ja fa fosca negre com acabam.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Vos assegur que feym una bona dieta. —No se distingeix gayre tampoc la conjugació *ferrerienca* de la de Ciutadella i les diferències que hi ha son poca cosa. Resulta un exemplar ben notable del dialecte de Ferreries Madó Eulària Piris, qui, a pesar dels seus molts d'anys, aguanta la mestra tot lo sant dia conjugant verbs, donantli el sus lo Sr. Rector i En Miquel Gomila.

Dia 23 de bon matí ab un carretonet m'esquitx an el Migjorn Gran (Sant Cristòfol). Lo Rt. Mn. Miquel Timoner, Rector, me vol a totes passades a la Rectoria, i m'hi tracta beníssim. Al punt s'entrega ben peus alts l'heroyc Dr. Camps, lo Metge d'allà, un dels menorquins més benemèrits de la Pàtria, arqueòleg, historiograf, folklorista i llingüista de cap de brot i que, a pesar de córrer entre els xixanta i setanta anys, ès una ànima perennalment jove. Pasam fil a l'agulla en lo de la conjugació a casa del Dr. Camps mateix, a on compareix lo valent seminarista En Josep Benejam, que ab D.ª Catalina i D.ª Joana Camps, dues filles de l'estrenuu Doctor, se posen a conjugarme verbs i més verbs menorquins, tal com els usen a Mitjorn Gran, i mos hi pegam els dies 23, 24 i el matí de dia 25, i mos ayda també lo Dr. Camps, però cada instant ens ha de deixar perque continuament el criden per malalts d'assí i d'allà. —Lo dialecte mitjorner en punt a conjugació també ès ben consemblant an el ciutadellenc, distingintse per la seua puresa i netedat.

Dia 25 tot d'una d'haver dinat ja li envel ab un carruatge particular cap a Fornells, a on arrip a mitjàn de cap vespre. Me rep i m'acull germanívolment a la Rectoria lo Rt. Mn. Bartomeu Florit, Ecònom d'aquella Parròquia, i me té a punt un floret de fornellers i fornelleres de vuyt anys fins en catorze i qualcún de desset, tots *ells* marinerel·los, casi totes *elles estudiantes* ab la Sra. Mestra Nacional, *tots* i *totes* ab un cap ben viu i ulls ben espolsats. Els abort an els 82 verbs de la llista, i ja son partits a *conjugar* i jo a escriure com un desesperat. Se fa fosc i hora de anar a sopar. Suspenem el foc fins lo endemà oida missa i berenats come bon diumenge. Però lo endemà just comparegueren *elles*, perque *ells* se'n hagueren d'anar a pescar. No hi vàrem perdre gayre perque *elles* eren

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

molt més pàtrigues xaravel·les per una conjugada, i llavò que teníen l'*accent* [30] *forneller* molt més pur i refilat, puys el parlar *forneller* el fan sobre tot les dones i especialment les al·lotes, i com més tenrals son, més vitenc el fan. Els homes, com surten més de Fornells, el perden, i molts d'ells fan a posta de perdre'l per que els *esterns* no se'n riguen de les *peculiaridats* de Fornells. —Sobre tot, ell el diumenge dematí i el de capvespre ens donàrem tan bon may de conjugar que just ho deixàrem per anar a l'ofici i dinar, i a mitjàn capvespre ja haguèrem acabada la tasca de conjugar els 83 verbs, gràcies a Deu.

Lo dialecte *forneller* té dues *peculiaridats* ben característiques, sobre tot una: *a*) fan ɛ (uberta) tota ɔ́ tònica, procedent de ē (llarga) o de ĭ (breu) llatina o d'altra procedència, i així diuen: vulɛ́, vulɛ́w, krɛ́k, krɛ́jm, rɛ́jm, rɛ́jən; —*b*) i fan *a* ben clara, com en castellà, tota -*ə* (-*e* o -*a*), àtona, final de frase fonètica; i així diuen: rɛ́ja̱, vulia̱, krɛ́ja̱, riwra̱, krɛ́wra̱; com també diuen úna̱, dɔ́na̱, pətita̱, kəzáda̱, ədzɛ́npla̱, ónza̱, dódza̱, tréza̱; però llavò diuen: únə- dɔ́na̱ | únə- dɔ́nə pətita̱ | únə- dɔ́nə pətitə kəzáda̱ | un bɔ́n ədzɛ́npla̱ | un ədzɛ́nplə dulént. | ¿kwantəs də dɔ́nəs son əntrádəs? — ónza̱! | ónzə ə dɔ́nəs son əntrádəs.

De manera que tal -*a* com la dels castellans just la fan els fornellers a final de frase fonètica; desde el moment que no ès final de frase fonètica, sona -ə com per tot arreu. Això ès la peculiaridat més grossa de Fornells, única dins totes les Balears, i no n'hem trobat rastre dins Catalunya francesa ni dins l'oriental i central. Per trobarla ès precís anar al Regne de València o a qualques comarques lleydatanes o del Ribagorça. —*c*) Fan -*n* la -*m* de la primera persona plural de l'*imperfet* i del *condicional*, i així diuen: nosaltres érən, ənàvən, ʒɛ́jən, kəβíən, kəntàvən; nosaltres sərían, əniríən, ʒəwríən, kəbríən, kəntəríən, en lloc de érəm, ənàvəm, ʒɛ́jəm, kəβíəm, kəntàvəm, səríəm, əniríəm, ʒəwríəm,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

kəbríəm, kəntəríəm. Ja ès una cosa ben especial això també, però no única a Menorca, com veurem ben aviat. —*d*) Entre el jovent s'estén en fer en -*és* l'optatiu de la primera conjugació i així diuen: ənés, jugués, pərlés en lloc d'anás, jugás, pərlás.

Prenc comiat de tota aquella bona gent de Fornells, sobre tot del Rt. Sr. Ecònom, fentli mil mercès de lo bé que m'havia tractat, i ¡cap as Mercadal son les feynes! ab un carruatge particular que me deixa devant la Rectoria mercadalenca, a on me rep tot amatent i magnànim Mn. Llorenç Venrell, Rector d'allà, que me instala dins la cambra millor de la Rectoria i me té aplegats set mercadalencs de vuyt a tretze anys, badant uns ulls com uns platets, riolers, atxaravits. Els abort els 82 verbs de la llista i ab quatre o cinc hores els esclovellaren i [31] desnossaren tots: entre les nou i les deu ho tenguérem tot conjugat. ¡Vaja quins *conjugadors* més llevents i de l'ull del vent!

As Mercadal s'estén entre la gent jove: *a*) fer *ε* (uberta) tota *e* tònica procedent d'una ē (llarga) o de ĭ (breu) llatines; —*b*) fan -*n* la -*m* final de la primera persona plural de l'*imperfet* i del *condicional*; —*c*) fan en -*és* i no en -*às* l'*optatiu* de la primera conjugació. I ès el jovent que fa aquestes coses mentres la gent granada i sobre[tot] els vells conserven el llenguatge antic, consemblant an el ciutadellenc.

Dia 27 de bon matí ja li vaig haver copat cap a Aló (Alaior) a on trobí Mn. Jaume Garriga, zelós Rector d'allà, que me volgué a la Rectoria i m'hi tractà esplèndidament, i me tengué un escabotell d'alaurencs i alaurenques de vuyt a tretze anys, fent un cap ben viu i de poca sòn i la nata per *conjugar* verbs menorquins. Els aboc els 82 de la llista, i allà hauríeu vist esclovellar verbs a la regalada i ab un ayre d'allò més fi. Mos hi pegàrem tot lo sant dia, i quant s'entregà la fosca ja ho tenguérem tot *conjugat*, gràcies a Deu.

A Alò com a Fornells i es Mercadal fan ε uberta tota *e* tònica procedent d'una ē (llarga) o d'una ĭ (breu) llatines, i llavors fan -*e* o -*ε*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

molta volta la *-a* i la *-e* (finals àtones), i així diuen: kəbíë, kɛ́βrë, sɛ́βrë, vɛ́jë, vɛ́wrë.

Dia 28 m'aixec... abans d'anar en-lloch, dic missa, berén i prenc la diligència de Mó (Maó), arribanthi devers les deu, i trop que m'esperava lo bon seminarista En Francesc Pons i Sintes de part de l'amabilíssim Mn. Narcís Penedes, Regent de Santa Maria, que me hostatjà a casa seua, tractantme de lo millor, tenintme fins i tot quatre seminaristes a punt, un d'ells En Pons i Sintes, de lo més trempats per la conjugació mahonesa, que me digueren tot amatents i tan seguit seguit, que poc abans de pondre-se el sol, ja haguérem acabada la tasca, i ens anarem tots plegats a passetjar.

Lo més característic de Maó lingüísticament ès que fan *ɛ* (uberta) tota *e* tònica procedent d'una ē (llarga) o de ĭ (breu) llatines. També comensa a introduirs'hi el fer en *-és* l'optatiu dels verbs de la primera conjugació, en lloc de fer-los en *-às* (volíən kə kəminés, kəntés, pərlés, en lloc de kəminás, kəntás, pərlás). Però la cosa més famosa de Mó ès que no fan cap *elle*, sustituintla per la *j* diptongal, semivocal, la *y* grega, i així diuen: jét, ɔ́jə, jɛ́trə, kəvaj, baj, mɔ́j, yam, jum, jit, jumɛ́tə, dəvájə en lloc de *llet*, *lletra*, *cavall*, *ball*, *moll*, *llamp*, *llum*, *llumeta*, *davalla*. —I lo més famós encara ès que no volen que els esterns els ho retreguen. [32]

Així es que jo, consignantho assí, m'espòs a incorre en les ires dels bons mahonesos. I lo bo ès que ja som reincident: l'any 1909 ja els ho vaig etzibar devant Deu i tot lo mon demunt aquest desenfreit de BOLLETÍ. ¡Que m'ho dispensin mos bons amics de Mó, que no ho fas per cap mal fel!

Dia 29 vaig collar cap a Sant Lluís. Lo Rector d'allà, Mn. Pere Rosselló, ja m'esperava. M'acullí generosament a la Rectoria i ja m'hi tengué un flotó de santlluisers tenrals, de nou a tretze anys, uns vilans, altres pagesos, sis entre tots, tan xalests, desxondits i de poca vessa, que els acabús an els 82 verbs de la llista; i aquesta ès teua i aquesta ès

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

meua i dassa que venga, foren tan el diantre que abans del sol pegar capficó a ponent, ja tenguérem conjugats tots aquells verbs. També hi ajudaren ferm los notables *folkloristes* d'allà, Mn. Antoni Orfila i Pons, de Sant Lluís mateix i En Gabriel Martí Bella, català, apotecari d'allà, avuy gendre del Dr. Camps de Mitjorn Gran.

A Sant Lluís s'afica la é (uberta), característica Mó, en lloc de la ó, característica del menorquí antic, que conserven prou els *pagesos*, mentre que els *vilans* se fan escolans d'amèn dels mahonesos.

Dia 30 prenc el bobiot cap an *Es Castell* (Vila Carlos), a on trop un manacorí, de família molt coneguda de la meua. Mn. Antoni Taverner, Rector d'aquesta vila, que me dona sopluig a la Rectoria i m'hi tracta germanívolment, fenthi comparèixer un esbartinyol de seminaristes d'allà, tan xaravel·los com intel·ligents, i una tal Beneta Prats i Vidal, de 48 anys, nadiua també des *Castell*, ben trempada p'el llenguatge d'allà. Els aboc els 82 verbs de la llista, i ja foren partits conjuga qui conjuga, i férem tanta de veta que abans d'ajocarse el sol, ja elze tenguérem tots esclovellats aquells 82 verbs, com dos i dos fan quatre.

I que fas jo a les hores? Prenc comiat d'aquella bona gent des *Castell* donantlos mil gràcies de lo bé que m'havien tractat, i dia 31 m'espitx a Maó, a on prenc l'automòvil de Ciutadella, que mos hi arribà demunt les onze ab tota sanitat, gràcies a Deu. —Me feu molta de gràcia un *empleyat* castellà que ab tota la seva família havia desembarcat del continent a Mó i venia ab l'automòvil a Ciutadella, i l'home estava tot cremat quant a totes les viles que mos aturàvem (Alaior (Aló), es Mercadal, Ferreries) sentia parlar tothom en Menorquí, *esa endiablada jerga que el mismo demonio no entiende*.

¡Ja ens aniria bé ferm, a menorquins, mallorquins i eyvissencs que el dimoni fos tan mal *entenent* com certs castellans! El [33] mal ès que mos entén massa i mos dona set voltes i mos ho fa anar tot a la biorxa.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Ab aquesta eixida tots els pobles de Menorca havia correguts, repleganthi la conjugació d'aquells 82 verbs que duya en llista. Just Sant Climent havia deixat per falta absoluta de temps.

Lo Rt. Sr. Rector d'allà, mon bon amic, Mn. Miquel Janer, m'esperava ab bona devoció, i fins i tot m'envià una llista de formes verbals les que més m'interessaven, atenció que li agraesc de tot cor.

En porer tornar a Menorca, aniré sens falta a Sant Climent a ferhi l'estudi conjugatiu, que aquesta vegada he fet a totes les altres poblacions menorquines.

I que vos figurau que fiu jo dia 1 de setembre?

Doncs doní milions de gràcies an el Rdm. Sr. Bisbe de Menorca de tot lo que havia fet per mi i per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica*, acobitiantme an el seu Palau, recomanantme eficaçment an el M. I. Sr. Rector del Seminari i a tots els Rts. Srs. Rectors i Ecònoms de la Diòcesi. Que Deu le hi pac an el Rdm. Sr. Bisbe i a tota la bona gent que té an el Palau lo molt i re-de-molt que han fet per l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*.

També romanguí ben agrait a l'Exm. Sr. Comte de Torre-Saura, Bal·le de Ciutadella, per les moltes d'atencions que me dispensa, el raig de formes llingüístiques que me digué i la visita ab que m'honrà an el Palau bisbal i an el mateix vapor per donarme comiat.

Besat l'Anell Pastoral an el Rdm. Sr. Bisbe i donat l'*a-Deu-siau* a tots els altres amics que deixava a Ciutadella, puig an el vaixell, i icap a Alcúdia son les feynes! a on arribem d'hora per aglapir el tren de sa Pobla, que me deixà a Ciutat a les vuyt del vespre.

I això foren les dues eixides de l'any 1917 de que per una partida de circunstàncies imprevistes no m'era vengut bé donar conte.

Lo llenguatge de Menorca, el *pla* que deyen els vells menorquins, no se diferencia gayre del mallorquí. Vetassí les diferències més notables: *a*) Menorca ha abandonada la lley antiga de la llengua, que just conserva Mallorca, de combinar els pronoms *personals* dobles de manera que l'*acusatiu* va devant i el *datiu* derrera: v. gr. LA TE *don* i LA ME *dones*, LA

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

SE *donen l'enhorabona d'això o d'allò*. A Menorca diuen: TE LA *don*, ME LA *dones*, SE LA *donen*. —*b*) Se caracterisa també el *menorquí* per [34] l'us del *datiu* plural *lis* en lloc d'*elzə* o *los*: *digalís que tornin*, *dulís assò*, *pigalís*, *demanalís allò*, *ubrilís*. —*c*) També se diferencia el *menorquí* per usar l'altre *datiu* plural: *edzi*, *elzi* per *etze*, *elze*: v. gr. *ses teues amigues etze veuràs* i *edzi* (o *elzi*) *diràs tal cosa*. —*d*) L'adverbi de temps *en* (EN *venir ell*, *avise'm!*) afigen lo sò *-ə* endoblant sovint la *n*, i així diuen: ən ə (i ənnə) pensarhi, hu dic; ən ə (i ənnə) veure'l, l'hi diré, ən ə (i ənnə) turnà, ja mus veurem. —*e*) Dins tot Menorca com dins tot Eivissa fan *u* tota *o* àtona: v. gr. trUbà, dUnà, morU, llengU, egU, trUnpitxU. —*f*) En punt a *conjugació* lo tret més característic ès la generalisació i predomini absolut del *subjuntiu* en *-i* i de l'*optatiu* ab la *ə* posttònica feta *–i-*: *volen que parlI*, *parlIs*, *parlIn*; *volien que anassIs*, *anàssIm*, *anàssIiu*, *anassIn*; que *diguessIs*, *durmissIs*, etc. que a Mallorca se va estenent a redols, sobre tot entre la jovenea i els qui volen parlar fi. Dins Catalunya oriental i central ja dominen absolutament tals formes, havent arreconades del tot les antigues.

La nota general del parlar *menorquí* ès la dolsura, suavidat, la blanor i cert avaciament.

Una nota molt consoladora i encoratjadora de Menorca: que la castellanisació no hi du gayre forsa sobre tot entre el poble, que se mantén prou aferrat a la seua llengua nadiua, molt més que el poble eyvissenc. Mentres a Eivissa corren castellanismes a betzef, que escarrinxen les orelles de tot bon amador de la llengua nostra, a Menorca casi no n'hi ha per nat senyal, gràcies a Déu.

I una altra cosa: hi ha un floret de capellans joves i seminaristes, ablamats d'entusiasme a favor de la nostra llengua, ben disposts a batallar per ella així com cal als bons fills de la Pàtria batallarhi.

Beníssim! *Benedicamus Domino!*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

La derrera eixida de conjugació i altres erbes
a diferents pobles de Mallorca (34-59)

L'escorcoll de la conjugació vivent el comensàrem a Perpinyà l'any 1906 ab lo professor romanista Dr. Schädel de la Universitat de Halle. Recorrem de Perpinyà tots els Pirineus fins a Alós d'Àneu i la Vall d'Aran i de Vilaller fins a Cadaqués. L'any 1909 seguesc tot sol l'escorcoll a Granollers, Caldes de Malavella, Arbúcies i Sant Hilari Sacalm; l'any 1910 escorcoll Alacant i [35] Alcoi; l'any 1913 l'Alguer de Sardenya; l'any 1914 Vilanova d'Escornalbou, Reus i Valls, Barcelona i Centelles; l'any 1917, Eivissa i Menorca, segons acabam de contar; l'any 1918, l'Empordà, la Selva i la Marina, tot lo Regne de València i la Catalunya occidental. Me faltava escorcollar Mallorca: comens a Manacor i Felanitx *per prendre el signe*, dins l'octubre de 1918; i ara a mitjàn janer envest de bell nou, ben resolt a pegarhi una bona estocada, tall de mànec, com solen dir.

Dia 18 de dit mes m'espitx a Ariany a on aplec lo endemà mos bons amics i colaboradors Mn. Martí Truyols, Vicari d'allà, Mn. Francesc Torres i Mn. Bartomeu Rul·lan de Petra i Mn. Joan Munar i Mn. Jordi Carbonell, el primer Rector i el segon Vicari de Maria, i constituírem un centre d'acció lexicogràfica per completar lo vocabulari dels diferents rams de l'agricultura, donantlos les instruccions oportunes per dur avant tan patriòtica tasca, i el Mestre Nacional d'Ariany, Mn. Francesc Salvà, antic deixeble meu i bon amic, posa a la meua disposició cinc o sis al·lotons de la seva escola ab els quals faig una mica d'esploració de la fonètica arianyera, que resulta d'allò més interessant.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 20, 21 i 22

A Manacor i Son Servera

A Petra agaf el tren que me deixa a Manacor, a on din; i dinat, ab un carretó cap a Son Servera. Mon bon amic i antic deixeble Mn. Joan Rubí, Rector d'allà, m'acull a la Rectoria, tractantm'hi massa bé. Me té preparats un flotó d'allotons ben atxaravits: En Joan Servera i Nebot d'onze anys, N'Antoni Vives i Massanet de dotze, N'Antoni Servera i Sard d'onze, En Gabriel Bauzà i Servera d'onze, En Josep Caldentey i Cavero d'onze, En Joan Oliver i Carbonell d'onze, En Vicenç Vives i Gonzàlez de nou, En Joan Brunet i Tous de dotze, En Bartomeu Lliteres i Sureda de tretze. A l'acte envestim la conjugació serverina, això ès, la formidable llista de 82 verbs, que ofereixen un camp magnífic per reparar, aluyar i aclarir tota l'encarnadura i tots els recons de la fonètica de Son Servera, que ès de les més interessants de Mallorca.

An aquells serverinoys elze vé molt de nou això de conjugar verbs en mallorquí, allà on no n'havien conjugats may més que en castellà: hi prenen un gust fora mida, i mos hi pegam fins a hora de comensar el sermò lo Rt. Pare Jaume Rosselló que hi donava un exercicis, molt vitencs com sempre. [36]

Lo endemà dematí a les vuyt aquell estol de serverinets ja tornava esser a la Rectoria. Envestim de bell fresc la conjugació, i mos hi pegam fins devers les onze i mitja; posam forqueta per alenar una mica i dinar. A les dues refermam les amors i ¡venga a conjugar a les totes! I ¿què me'n direu? Ell no mos som aturats fins que els havíem haguts esclovellats tots els 82 verbs de la llista. Passaven les sis i aquells al·lotons han presa la fua cap a sentir el Pare Jaume. An això dic homes de fe: després de quatre hores de conjugar, tenir encara tan de delit d'anar an el sermó!

Lo endemà dematí tornen comparèixer aquells valents, bigarnius; i els espluc ben esplugats demunt una partida de punts de fonètica i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

morfologia per deixar la cosa ben clavetetjada i devers les onze elze llicenciy donant la tasca per enllestida, agraintlos de tot cor lo gran favor que m'havien fet subjectantse an aquella tremenda conjugada, anant-se'n ells tots xalests i botant de que llurs noms romanguen escrits per figurar en el llibre que he de publicar de la *Conjugació Catalana* [i] l'he de presentar a Sa Majestat lo Senyor Rei N'Alfons XIII d'Espanya.

Escorcollats de conjugació i fonètica aquells deu serverinets, passam ab el Sr. Rector p'el Convent de les Monges Franciscanes a les quals demanam que mos fassen sortir quatre o cinc al·lotones de la costura, les que siguen més serverines de pronúncia. Dit i fet, fan sortir Na Joana Aina Lliteres i Vives de dotze anys, Na Francina Aina Llull i Pasqual de deu, Na Maria Artigues i Galmés de deu, Na Catalina Llull i Lliteres de nou. Els feym pronunciar una partida de paraules i s'avenen prou ab els deu al·lotons escorcollats.

Poc se diferencia la conjugació serverina de la general a Mallorca. Se caracterisa per quatre coses: 1) Usen ben poc lo *pretèrit simple*: ənárəs, ənà, ənárəm, ənárəw, ənárən, sustituintlo p'el compost vàtʃ [vaig] əna, várəs əna, va əna, etc. —2) S'introdueix entre el jovent lo *subjuntiu -i*: v. gr. vɔ́lən kəj vɛ́ʒi [vagi], vɛ́ʒis [vagis], vɛ́ʒin [vagin]; els granats i més els vells diuen casi sempre: vɔ́lən kəj vɛ́ʒə, vɛ́ʒəs, vɛ́ʒən. —3) La vocal postònica de l'*optatiu* se mantén -ə-, no sona casi may *-i-*; i així diuen: vulíən kə fuʒísəs [fugisses], fuʒísəm, fuʒísəw, fuʒísən; vulíən ce fongésəs [fonguesses], fongésəm, fongésew, fongésən. —4) S'hi balluga la tendència a fer en -ɣés tots els *optatius* de la tercera conjugació, i així, en lloc de dir v. gr. *vulíen que cuÍs*, *lletgÍs*, *murÍs*, etc. diuen casi sempre, sobretot el jovent, *cuiguÉs*, *lletgiguÉs*, *muriguÉs*. [37]

Lo més característic del dialecte serverí ès la fonètica. Vetassí els trets principals: *a*) Tota *a*, tònica, si no va derrera *l*, sona ɛ (uberta) i sovint ɛɛ́ (doblada), i darrere *c* i *ʃ* sonen jɛ́. Els serverins que volen

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

dissimular llur *accent* fan æ (entre a i ɛ uberta). Ara derrera *l* la *à* se mantén *a* ben clara, com me feu notar lo Sr. Rector d'assí, i així pronuncien: əz disɛ́ɛ́ttə sə ʒɛ́jə pɛ́ɛ́stə [*es dissabte sa jaya pasta*]; əz gorɛ́ɛ́ əstɛ́ɛ́ mɛ́ɛ́grə [*es gorà està magre*]; —əs cép mə fɛɛ́ mɛɛ́l [*es cap me fa mal*]; tens səs cɛ́məs mɛɛ́sə ʎjɛ́rgəs [*tens ses cames massa llargues*]; əz ʎjɛ́drəs m én pəɟɛ́t [*es lladres m'han pegat*]. En canvi diuen ben net i llampant: plAnə, plA, blAn, plAntə, klA, blAnc —*b*) La ɔ (uberta) la fan tan uberta (ɑ) que sembla *à*; i així, en lloc de pronunciar nɔ́w, rɔ́tʃ [roig], pɔ́rt , pɔ́t, trɔ́p, sembla que diuen: nau, ratʃ, part, pat, trap. —*c*) La -*o* àtona final, sona -*u*: v. gr. un mɔ́ru, un rɔ́l·lu, ɔ́li vɛ́rʒu [verjo]. —*d*) La -*o* pretònica seguida inmediatament d'una *í* o *ú* tòniques sona *u*: v. gr. ulivə, kuzî, kustúm, kustúrə, kunsúm. —*e*) La k i la ɣ les fan velars devant la ə́ (tònica), lo mateix que devant *o*, *u*; ara devant *ɛ*, *e*, *i*, les fan *c* i ⇦, això ès, palatals; i així diuen: vɔ́lən cə viskə́m bé i vɔ́lən cə viskə́w molt; i cə təngə́m səlut i cən təɣə́w tots; səs cɛ́məs no vɔ́lən cəminɛɛ́; əceʃ təcə be sə ɟitɛ́rə [guiterra].

Dia 22, 23 i 24

A Artà i a Santa Margalida

Ab un passa-volant que venia tan just tan just quebrehi dos i ab un ventitjol ben xalestó que mos pegava de cara, mos espitxam més que depressa cap a Artà. En manco d'una hora hi som. Prenc redòs a cal Senyor dels Olors, D. Pere Morell i Olesa, amic d'aquells més fins i de bon de veres, no amic de berret.

M'entrec an el convent de les *Monges de la Caritat*, que me tenen preparades cinc artaneretes, tallades de lluna per una conjugada: Na

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Margalida Pons i Sanxo d'onze anys, Na Catalina Sanxo i Nebot de dotze, Na Beatriu Esteva i Lliteres d'onze, Na Catalina Sanxo i Sureda d'onze i na Maria Gili i Esteva de deu. [38]

Elze ve molt de nou que els haja de fer conjugar verbs mallorquins perque no n'havien conjugat cap may; però dins set o vuyt minuts ja hi estàn anostrades, i *conjuguen* a la vela, com si no haguessen feta altra cosa may.

Mos hi pegam de devers les quatre fins demunt les set, que posam forqueta, per anar a passar el Rosari, sopar i a jeure.

Lo endemà dematí, missa dita i berenat, comparesc a les vuyt an el Convent i ja hi trop aquell[e]s cinc pitxorines; i ja son partides a conjugar verbs i més verbs, i dassa que venga verbs fins prop de les dotze! Mos hi tornam posar a les dues; a les quatre i mitja se'n van a berenar, tornen a les cinc, i mos afanyam tant i tant que devers les set ja hem fet el val-Deu dels 82 verbs de la llista.

Lo endemà ens tornam arremolinar a les vuyt an el Convent per estudiar una partida de punts de fonètica i morfologia artanera; pegantmoshi fins devers les onze, que deixam llesta la tasca, donant jo milions de gràcies an aquelles heroyques i pacients al·lotones p'el favor fora mida que m'han fet de conjugarme aquella tracalada de verbs ab tanta de gràcia, modèstia i delit: però el favor més gros el me feren les Monges de deixarme fer l'escorcoll conjugatiu i fonètic dins el Convent posant a les meues ordes aquell floret d'artaneretes tan playents i tan correctes. Que consti també mon agraiment an el Rt. Sr. Rector, Mn. Gabriel Muntaner, i an el benemèrit Mestre Nacional D. Andreu Ferrer, autor del preciós aplec de *Rondayes de Menorca* i director de la simpàtica revista artanera *Llevant*, p'els bons oferiments que'm feren de posar a la meua disposició la gent tenral o granada de que freturàs per tal escorcoll.

Lo dialecte d'Artà no ès de molt tan especial com el de Son Servera. En quant a *conjugació* ofereix les mateixes particularidats que el *serverí*, això ès: *a*) no usen gayre el *pretèrit perfet simple*, sino el compost de l'auxiliar *vaig* i l'*infinitiu* del verb que's conjuga, i això ho fa sobretot el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

jovent, la gent menuda; —*b*) s'hi introdueix, també entre la jovenea, lo *subjuntiu -i*, *-is*, *-in*; —*c*) però la -ə- postònica de l'*optatiu* no sona –*i*- sino -*ə*-; —*d*) predomina absolutament l'*optatiu* en -*ɣés* damunt el primitiu -*ís* dels verbs de la tercera, i així, en lloc de dir *consentÍs*, *cruixÍs*, *cuÍs*, *durmÍs*, diuen sempre *consentiguÉs*, *cruixiguÉs*, *cuiguÉs*, *durmiguÉs*.

En quant a fonètica sobresurten aqueixes particularidats: *a*) La -*à*, final rònega, sensa cap sò consonant derrera, sol sonarhi æ, un sò entre *à* clara i *ɛ* (uberta). Aquesta æ ès de les notes [39] més característiques d'Artà i que més difícilment se'n desllapissen els artanencs que se'n van a córrer món. A ne qui primer notí tal æ, fonc mon bon amic D. Francesc Blanes, que's passà les seues jovintuts i bona part de la seua vida devers Amèrica. Aquesta -æ de vegades fa l'efecte d'un so doble, de æə, però diptongal la -*ə*. No cregueu que sia gayre bona d'aglapir i d'endardellar aqueix diantre de æ artanenca. —*b*) La -*ə* (àtona), final rònega, això ès, sensa cap consonant derrera, però *final de frase fonètica*, ès a dir, si hi fan una returada o pausa derrera, sona –õ, una *o* desmayada, molt *nasal*, que devegades fa l'efecte de *o* (tancada) i d'altres de ɔ (uberta); i així pronuncien *korantõ* [coranta], *sətantõ* [setanta], *əltàrɪõ* [altària], *fondàrɪõ* [fondària], *prudɛnsɪõ* [prudència], *əkəðɛmɪõ* [acadèmia], *fɔdʒõ* [fotja], *rɔ́dʒõ* [rotja], *kruõ* [crua], *puõ* [pua], *buʎîdõ* [bullida], *konsəntîdõ* [consentida], *kəntərîõ* [cantaria] , *kluvîõ* [cluvia], *bəgudõ* [beguda], *konəgudõ* [coneguda]. —*c*) La -*o* àtona final sona -*u* entre la gent analfabeta, i així diuen: mistU [*misto*], mɔru [*moro*], rinxU [*rinxo*], kútʃu [*cutxo* = *porc*]. —*d*) Hi ha una tendència a fer ʎ (elle) la ʒ (*ge*, *gi*) i ʒ la ʎ. I així mentres per un vent diuen: *ʎigant* [*lligant* = *gigant*]; *ʎərdí* [*llardí* = *jardí*], *ənʎəgá* [*enllegà* = *engegar*]; *ʎəməgá* [*llemegà* = *gemegar*], d'altre

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

vent diuen: *ʒəməntá* [*jamentà* = *llamentar*], *ʒərdé* [*jardé* = *llarder*], ʒənəgá [*janegà* = *llanegar*]. —*e*) La k i la ɣ les fan *velars* devant *ə*, *a*, *o*, *u* i *palatals* devant *ɛ*, *e*, *i*; i així, mentres pronuncien gát, káp, vəngə́m, təŋkə́m, véŋgə, téŋgə (donant a *k* i a *g* el sò que tenen a tot arreu devant *o u*: *cor*, *goig*, *curt*, *gust*), pronuncien com a Manacor i Ciutat, *tanci* [*tanqui*], *véɲi* [*vengui*], *vəɲés* [*vengués*]. —*f*) També sona *u* la *o* pretònica si la tònica ès *i* o *u*: v. gr. *mulí* (*molí*), *kuí* (*collir*), *kustúra* (*costura*), *kunsúm* (*consum*). —*g*) Respecte de la desinència àtona -íə Artà ès una escepció de tots els pobles de Mallorca en treure Felanitx, això ès, no pert l'element -*ə*, sino que el conserva, i així, en lloc de pronunciar *prudénsi*, *glóri*, *sustànsi*, *mizéri*, *əpidémi*, pronuncien prudɛnsiõ, glɔriõ, sustansiõ, mizɛ́riõ, əpidɛ́miõ, ʃikəlɛ́niõ [*xicalènia* = *fogaró*, *refayfay*]. An el plural sovint es mengen la -ə, però també la fan sonar devegades.

Dia 24, 25 i 26

A Santa Margalida i Alcúdia

Dia 24, pres comiat de tota aquella bona gent artanenca, sobre tot de l'honorable i senyorial família *dels Olors*, que tan [40] esplèndidament m'havien hostatjat, el cotxer de tan noble casa devers les dues del capvespre me'n du casi volant a Santa Margalida, fent ab poc més d'una hora i mitja 26 kilometres, que hi ha entre vila i vila, deixantme devant el portal de la Rectoria margalidana, a on me rebé brassos uberts mon bon amic Mn. Francesc Mora, Rector d'allà, que m'instala senyorívolament dins la *cambra del Coremer*, tractantme en tot de primera.

I ¿cap a on vos figurau que li pegàrem? Idó cap dret a ca'ls *Germans de les Escoles Cristianes*, els heroycs fills de Sant Joan de la Salle, que tenen casa i Escola a Santa Margalida i ben plena d'al·lotim ben atxarevit.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Son tres els *Germans*: el Superior, que ès d'Arle de Provença, un d'Inca i un de Savoia, lo Germà Samuel, que parla un *mallorquí* tan llampant, que sembla nadiu de Santa Margalida. Quedam amics corals totd'una, i un cop parlam en francès i un cop en mallorquí. Lo Sr. Rector ja elze tenia avisats sobre escorcollar la conjugació i fonètica margalidenca ab cinc o sis margalidanets d'aquells que caplleven per dins l'escola i el pati-jugador. A l'acte elze mos presenten; ventassí la llista: En Josep Mates i Font d'onze anys, En Miquel Capó i Capó d'onze, En Francesc Fluixà i Vives de deu, En Pere Cladera i Roca de nou, En Martí Gual i Morey de deu i en Pere Josep Rubí i Ribot de deu, i s'hi afitx Mn. Joan Roig i Ruitort, Vicari, per confirmar i clavetetjar el que diguessen aquells bigarnius.

I com feyna feta té bon tranc, posam fil a l'agulla tot seguit: m'assec a una cadira; s'asseuen a una perhom fent rol·lo entorn meu aquells set valents margalidans, un rotllo tan estret com poguérem per jo poderlos sentir a cau d'orella: comens a abocarlos verbs i més verbs, i ells ¡venga a conjugar-los! i jo escriu qui escriu; i ells conjuga qui conjuga. Com fou foscando mos duen un quinqué, i seguim hala qui hala, debanant tant com poriem uns i altres, fins que devers les set posam forqueta fins lo endemà dematí a les vuyt.

I lo endemà mos hi pegam de les vuyt fins a hora d'anar a l'Ofici i an el Sermó. I acabat l'Ofici ¡altre pic a conjugar fins a les dotze! per anar a posar miques. El capvespre després de la Doctrina, mos hi aficam de bell nou i no mos ne deixàrem que no tenguéssem conjugats tots els 82 verbs de la llista. Eren devers les set, i deixàrem la fonètica per lo endemà, que mos hi posàrem a les vuyt, i a les deu ja n'haguérem fet el Val-Deu, llicenciant aquells agoserats *margalidanets*, demostrantlos a tots mon agraiment més coral, com també an els benemèrits [41] *Germans* d'aquella Santa *Casa* de les *Escoles Cristianes*, a Mn. Roig i sobre tot an el Rt. Sr. Rector.

Lo dialecte de Santa Margalida en punt a conjugació ès, poc sà poc llà, com el *serverí* i l'*artaner*, presentant semblants fenòmens conjugatius respecte del *pretèrit perfet simple*, lo subjuntiu en *-i*, *-is*, *-in*, l'optatiu en

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

-*gués* [gués] dels verbs de la tercera conjugació i la -*ə*- postònica del mateix optatiu.

S'hi troben formes de *subjuntiu* per l'estil de les de Eivissa: v. gr. vɔ́lən kə búʎɣə [*bullga* < *búlliga* < *bulli*] i kə kóryə [*corga* < *córrega* < *corri*].

En punt a fonètica vetassí lo més notable del *margalidà*: —*a*) La -ə àtona, final rònega, sensa cap consonant derrera, té tendència mercadíssima a sonar -ë, una -*e* tancada, a la castellana, però desmayadeta, no tan llampant com si fos tònica; i així pronuncien els margalidans ben genuins, ben broixos: disattë [*dissapte*], diwmə́nʒë [*diumenge*], ónzë, dódʒ͡ë, tredzë, kínzë, sɛdzë, bàl·lë, páre, əspállë, trə́ntë, korántë, sinkwántë, púntë, fúë, púë, pîdʒë [*pitja*], bóʎë [*bolla*]. Però això sols succeeix quant -*ə* és final de *frase fonètica*, ès a dir, quant totd'una d'haver pronunciada la -*ə*, fan una returada, una pausa; i així diuen: unë | únə kázë | unə kázə pətítë | unə kázə pətítə nɔ́vë | unə kázə pətítə nɔ́və ʎédʒ͡ë [*lletja*]. —*b*) Fan *u* la *o* pretònica si la *tònica* ès *i* o *u*; així diuen *mUlí*, *mUrí*, *kUstum*, *cUstUra*. —*c*) Fan *velars* la *g* i la *k* pretòniques devant totes les vocals fora *í*, *e*: devant *í*, *é* elze fan palatals, com a Manacor i Ciutat; i així pronuncien: kəjgə́m, kəjɟé [*caygue*], tokə́m, kap, kəpɔ́t, porcé, duɟé, əɟíe [aguia]. Derrera la *vocal tònica* un cop elze fan *palatals* i un cop *velars*; i així tan pronuncien əkudə́scə, məʒupə́sc, bə́ɟə [*bega*], búʎiɟə [*búlliga*], kájc, kɔ́ɟə, com bátiɣə, kak, krək, rik, dɔ́ŋk (*dorm*), dúk, fóŋgə, áɣə [*haga* = *hagi*]; —*d*) També ès notable que se mengen la -c- en fer el plural de *fanc*, *kranc*, *barranc*, *sanc*, i per lo mateix pronuncien *fans*, *crans*, *barrans*, *sans*, i qualque pic *fayns*, *crayns*, bə*rrayns*, *sayns*, ajustantse ab això derrer a la generalidat dels pobles de Mallorca.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Una cosa m'han dita molt notable dels al·lotons margalidans quant comensen a contar: que, en lloc dir *onze*, *dotze*, *tretze*, *catorze*, etc. i *vint i nou*, *trenta*, *trenta un*, *trenta dos*, etc. diuen: dɛ́w un, dɛ́w dos, dɛ́w trəs, dɛ́w kwatrë, etc. vint i nɔ́w, vint i dɛ́w u, vint i dɛ́w dos, vint i dɛ́w trəs, etc. Però els pobrets, en esser devers *dɛ́w nɔ́w* i *vint i dɛ́w nɔ́w*, perden el cap del fil, i ja no saben passar pus endevant; i, quan son més grandets, els altres [42] betzos se'n riuen d'ells perque compten d'aquella manera, i acaben per pegar cossa a tal sistema de comptar, tan primitiu. En totes les Balears no n'havia trobat altre rastre.

Sobre tot, el dia 26, com haguérem dinat, donant an el Rt. Sr. Rector l'*a-Deu-siau*, puig a la diligència cap a Muro; allà agaf el tren cap a la Pobla, a on aplec la diligència d'Alcúdia, i dins la diligència me trop un amic i suscriptor del BOLLETÍ, D. Ramon Serra ab el qual feym una bona conversada fins que, tot arribant a Alcúdia, guip a l'estrep mateix del carruatge lo Rt. Mn. Joan Ensenyat, Ecònom d'aquella parròquia, que me'n mena a la Rectoria i m'hi tracta magníficament.

Dia 27 i 28

A Alcúdia i a Pollença

Dia 27 dematí, dita missa i berenat, lo Rt. Sr. Ecònom me cerca set al·lotons de l'Escola del Mestre Nacional, tots ab un cap ben viu i cara de poca sòn. Vetassí llurs noms: N'Antoni Ventayol i Qués d'onze anys, En Joan Ferrer i Martorell d'onze, En Miquel Ventayol i Ventayol de sis, En Sebastià Rosselló i Salord de dotze, En Gabriel Cerdà i Reynés de deu, En Pere Terrassa i Canyelles de deu i En Francesc Qués i Torres de nou.

Envestim la conjugació dels 82 verbs de la llista, i ¡hala a dirme aquells al·lotons formes verbals! i ¡venga jo a escriureles! i ells conjuga qui conjuga i jo escriu qui escriu! Demunt les dotze posam forqueta per anar a dinar, i a les dues ja refermam les amors i fins passat les sis, que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ja feya fosca negra. Lo endemà dematí altre pic a les vuyt. I ¿què me'n direu? Ell devers les deu ja haguérem fet el *Val-Deu* dels 82 verbs i tots els punts de fonètica que més m'interessaven. I ¿què fas jo a les hores?

Llicenciy aquells set valents alcudienquets, demostrantlos lo meu agraiment més coral p'el gros favor que m'havien fet de tenir la santa paciència de dirme tots aquells centenars de formes verbals i de pronunciarme aquells altres centenar de mots alcudiencs per poderho consignar tot dins les meues llibretes i poderne treure an el seu dia tot el suc que pertoca.

Ab lo Rt. Sr. Ecònom eixírem a visitar qualques amics, com D. Ramon Serra, llavò lo Secretari de l'Ajuntament, que posà a la meua disposició tot l'arxiu municipal, i D. Pere Ventayol, potecari, que ens mostrà les seues carpetes, re-de-plenes de fulles i més fulles, molts de centenars, de l'*Història d'Alcúdia* que prepara fa molts d'anys, havent replegat un preciosíssim cabal a on ens deixa espigolar una partida de *mal-noms* que [43] gent d'Alcúdia tenien durant els sigles XVI, XVII i XVIII, que ens donen formes llingüístiques d'alt preu. Aquesta *Història d'Alcúdia* s'hauria de publicar a totes passades; però el senyor Ventayol ès massa modest. A sos compatricis pertany ferlo sortir al *mitx*, i ferli costat tots els mallorquins conscients.

El dialecte d'Alcúdia ès de lo més interessant. En quant a la conjugació és per l'estil dels pobles que acap de recórrer: *a*) s'hi usa poc ferm lo *perfet simple* sustituintlo ab lo *perfet compost* de l'*ausiliar vaig* i l'*infinitiu* del verb que's conjuga (*vaig dir*); —*b*) an els verbs de la tercera predomina l'*optatiu* en *-gues* (əkodiɟés [*acodigués*], əʒopiɟés, boʎiɟés [*bolligués*]; —*c*) La *-ə- postònica* de l'*optatiu* sona *-i-* (volien kə l əʒopîsis [*l'ajopissis*], əʒopîsim, əʒopîsiw; kə tən ənásis, ənásim; kə batésis, batésim, etc.). —*d*) S'hi ès introduït a totes lo *subjuntiu -i*, *-is*, *-in* (vɔ́lən kə kánti, kántis, kántin); però encara s'hi balluga qualque pic, ben clares

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

vegades, la forma antiga en certs verbs molt usats com kə́βɾə i sə́βɾə (vɔ́lən kə j kápiɣə, kəw sápiɣə).

En quant a fonètica, s'ofereixen els fenòmens següents: *a*) la -ə, àtona, final de frase fonètica, sensa cap consonant derrera, sona -ë, una *e* tancada a la castellana, però un poc desmayada. Així la pronuncien els alcudiencs autèntics, que no volen dissimular llur *accent* propi, que no s'empegueeixen de parlar alcudienc: v. gr. kərətéɾë, sətenbrë, ʃiʃantë [sixanta], kinzë, míkë, dódz͡ë, təɾɔ́nʒë [taronja], tortuɣë, brujë, ʎoɣë [lloga], pajë, bəɣúdë; —*b*) La *o* pretònica se mantén *o* ancque la tònica siga *í* o *ú* (v. gr. ək*odí*, əʒ*opí*, *molí*, *consúm*, *costúra*); —*c*) Fan sentir molt la *j* dels diptongs: əstájë, dújë, fájë. De manera que casi pronuncien: əstáië, dúië, fáië; —*d*) La *k* i la *g* les fan *velars* (lo sò de *gu*, *go*) devant la tònica, fora devant *é*, *í*; devant aqueixes dues vocals tant les fan *velars* com *palatals* (lo sò de *gué*, *gui*, com a Manacor i Ciutat). Derrera la tònica tant les fan *palatals* com *velars* si van ab *e* o *i*; ab les altres vocals les fan *velars*; en ésser *finals* les fan *velars* casi sempre. —*e*) També sufixen el sò -*ə* a l'adverbi de temps *ən*, com a Santa Margalida: v. gr. ən-e vɔnir eʎ [ell] lej dəmənəɾám; ən' ə vəwɾə́l, ləskomətré; ən' ə torná, əl pəɣəɾé.

En quant a la sintaxis se distingeix l'alcudienc de tots els altres dialectes mallorquins en vàries coses: v. gr. *a*) en la combinació dels *pronoms personals dobles* i *partícules pronominals*, posant lo *datiu* devant i l'*acusatiu* derrera, sens dupte per una influència forta de Ciutadella; i així diuen: əkét botó əfikəməl; əkéstə sə́kë ¿ki sə lá (l'ha) bəɣudë? —Tal dəsgɾási me lë [44] (l'he) təmúdë, —donəmələ́!, Miɾətələ́, tornəmə́'l, —fas lo possible pər ʎevəməl·lós [*llevamel·los* = *llevarmelos* = *llevarlosme*) (els mals pensaments), əkét ʎibɾə m lé (l'he) dən du?, əz mɔ́rt ʒa sə lan (*l'han*) əndujt; əkéstə kədiɾə mə lən dúk. —*b*) També usen la preposició *ab* en lloc

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

de la preposició *a*, com ho fan a Catalunya; i així diuen: əʃɔ́ w vaj dir ən mun paɾë | i ən mumaɾë | i ən so mew ʒərmá [*germà*]. —*c*) Tenen una manera especial de *construir* les exclamacions; i així, en lloc de dir: i*O quina gentada que hi ha*! i*O quina font tan grossa*! i*O que hi hem fetes de riayes*! —diràn: i*O gentada que hi ha*! i*O font grossa*! i*O riayes que hem fetes*!

Sobre tot, ell aquell bon dia 28 devers les dotze feym com que dinar, i dinat i pres comiat del Rt. Sr. Ecònom i de l'altra bona gent alcudienca, puig a un carruatge i icap a Pollença manca gent!

Dia 28, 29 i 30

A Pollença i Sineu

Entre els molts d'amics que tenc a Pollença sobresurt lo Sr. Secretari de l'Ajuntament, D. Gabriel Guiraud i Rotger, germà derrer d'aquell poeta escels, Mn. Joan Guiraud, mort com un sant al cap de devers un any de dir missa, que ens deixà, ademés de l'altíssim exemple del seu zel apostòlic i evangèliques virtuts, un delitós ramell de *Poesies* (—Palma, Tipografia Catòlica Balear, 1888). Sabia En Guiraud que jo aquest dia m'entregava a Pollença i ab un carruatge me surt a camí. Ens topam: deix el qui me duya i ab En Guiraud icap a Pollença s'ès dit! Hi arribam devers les tres i mitja; i encara no hem pegat bot, com, saludada la honorable família d'En Guiraud, ja li estrenyem cap a Monti-Sion; me present a l'escola que hi tenen els Rts. Pares Teatins, i posen a la meua disposició sis *pollensinets*, tallats de llunya per una *conjugada* de ronyó clos. Velzetassí de nom i llinatge: En Cristòfol Riusech i Bizanyes de dotze anys, En Bernadí Fortesa i Morro de deu, N'Antoni Capllonch i Cerdà de dotze, en Miquel Melià i Bauzà de nou i En Francesc Bonnín i Aguiló d'onze. Més tard vengueren a aydarmos Mn. Pere Antoni Cerdà i Ferragut i Mn. Martí Vives i Rotger. Ab aquest floret de pollensins de *qui fa fer* envestim la conjugació dels 82 verbs de la llista, i allà n'hauríeu vistes

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

rebotir de formes verbals d'aquelles rioleres boques, que jo consignava nirviosament dins la meua llibreta, i ¡hala ells a conjugar i jo a escriure més que depressa! [45]

Devers les set posam forqueta fins lo endemà dematí a les vuyt, que mos hi pegàrem fins devers les dotze, que ens n'anam a dinar per lo que pogués esser, i a les dues altra volta a conjugar fins devers les set, que ja feya fosca negre, i lo endemà de les vuyt fins devers les deu, deixant conjugats els 82 verbs de la llista i endardellats tots els punts de fonètica i morfologia que més m'interessaven.

Lo dialecte pollensí en punt a conjugació no se diferencia gayre dels altres pobles de Mallorca ja estudiats. La nota més característica ès la desinència àtona *-om*, *-ow* en lloc de *-əm*, *-əw* de la primera i segona persona plural de l'*imperfet*, *perfet, condicional* i *optatiu*: v. gr. ənávom, ənávow, vəníom, vəníow; cəntárom, cəntárow; təndríom, təndríow, krəɟəsom [*creguéssom*], krəɟésow; pərtísom, pərtísow. Lo *subjuntiu* i *optatiu* en *-i* (*vaji*, *anassis*) no hi predominen gayre.

En punt a fonètica Pollença no es distingeix casi de Manacor i de Ciutat: *a*) la *o* pretònica s'hi mantén *o*, ancque que la tònica sigui *i* o *u*. — *b*) la *k* i la *g* just son *velars* devant *o*, *u*, devant *a*, *ə*, *e*, *ε*, *i*, son palatals com a Manacor i Ciutat.

Lo notable de Pollença ès que, en lloc de l'article *ipse*, *ipsa*, *ipsum* (*es*, *sa*, *so*, *s'*), usen l'article *el*, *la*, *l'*, i *el* torna *eu* devant els nom que comensen per consonant: v. gr. lə camə, l ázə; əw putʃ [*Puig*], əw cəváʎ, əw bállə, etc.

També diuen aquí v. gr. ¡*Oh ventada*! ¡*Oh font*!, en lloc de ¡*Quina ventada*! ¡*quina font*!

Un modisme hi ha també ben original; diuen arreu arreu: vəntáj cə péɟə ə unə cazə, cedə dəstruídə (*en pegar la desgràcia a una casa, queda destruida*); —Vəntáj cə't peɟəré, te' n rəcordərás (*si't pec toc, te'n*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

recordaràs); Vəntáj cə sə pɔzə ə plɔ́wrə, no sə'n sad [*sap*] dəʃá (*en posar-se a ploure, no se'n sap deixar*).

Aquí he tenguda la bona sort de fer una bona conversada ab un ramat de bons amics de l'*Obra del Diccionari*, com son lo Rt. Sr. Rector, Mn. Mateu Alsamora, que tan magníficament decora la seua església parroquial; lo Sr. D. Pere Llobera i Garau, President de la Diputació Provincial; D. Ramon Martorell, Mn. Guillem Vives i lo Rt. P. Bartomeu Caldentey, teatí, arribat no fa gayre dels Estats Units a on s'ha passat més d'un any i me'n ha contades una partida de coses i ben interesants.

Acabat l'escorcoll de la conjugació, prou que m'hauria agradat passarme uns quants dies ab aquella bona gent de Ca'n Guiraud i els altres amics. Per deixarme fogir, fou precís prometrelos que en l'estiu hi tornaria, si Deu ho vol. [46]

Prenc comiat de tots, donantlos mil gràcies de lo molt que m'havien regositjat, i devers les tres ja li estrenc, dia 30, cap a Sa Pobla i de Sa Pobla ab lo tren me tir a l'*entreforc*, en forasterando *Empalme*, a on esper més d'una hora el tren que m'havia de dur a Sineu. Aquella hora llarga me vengué de primera per escriure una cosa que duya atrassada. A la fi arriba el tren, hi puig més que depressa, i icap a Sineu com cent mil dianxes! L'escolà d'allà ja m'esperava ab bona devoció ferm (eren devers les nou del vespre), i me'n mena a la Rectoria, a on m'acull magníficament mon bon amic i compatrici Mn. Andreu Mas, Rt. Rector d'allà, que ja me tenia la cosa preparada per l'ofensiva de lo endemà.

Dia 31 de gener i 1 de febrer

A Sineu i a Ciutat

M'aixec dia 31 de bona hora i abans d'anar en-lloc; i dita missa i pegat un roec, devers les vuyt compareix a la Rectoria l'esbartinyol de sineuerets i sineuretes, set entre tots per escorcollar ab ells la conjugació i la fonètica de Sineu. Tots respiraven vivor i galania, i nomien: En Joan

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Mates i Niell de tretze anys, Na Maria Mates i Niell de setze, Na Catalina Frau i Ramis d'onze, Na Catalina Dalmau i Muntaner de deu, na Francina Crespí de nou, En Gabriel Alomar i Oliver de deu i En Jaume Tugores i Pons de nou.

S'asseuen entorn meu ben acostats per poderlos sentir ben bé, els aboc els 82 verbs de la llista, i allà n'hauríeu vistes brollar de formes verbals d'aquelles tenres i agraciades boques, i jo escriu qui escriu com un rabiós. Res, que mos hi passàrem tot lo sant dia i tot lo endemà que just ho deixàrem per l'Ofici i la Doctrina come bon diumenge que era. Mos hi aydaren Mn. Guillem Ramis, Vicari, Mn. Lluís Crespí i sobre tot l'amo Antoni Frau i Munar. Així poguí escorcollar la conjugació i la fonètica de la gent tenral i de la gent granada.

Lo dialecte de Sineu ès el més *especial* de Mallorca, el qui té més *peculiaridats* respecte de fonètica. En quant a la conjugació ès per l'estil dels altres pobles ja escorcollats.

La conjugació ès un remey meravellós per endardellar tots els elements fonètics. Vetassí els principals del sineuer: —*a*) Tota *à* tònica que va derrera un sò *palatal* (ʃ, ʒ, t͡ʃ, d͡ʒ, j, ɟ, c, ʎ) o *velar* (k, ɣ) sona ɛ́: v. gr. ʃɛ́p [*xap*], mənʒɛ́ [*menjà*], l an pəsəd͡ʒɛ́t [*l'han passetjat*], əɣrəviɛ́do [*agraviada*], təjɛ́tro [*teatre*], un ɟɛ́t [*gat*], əs cɛ́p [*cap*], un ʎɛ́dro [*lladre*]; no j [47] cɛ́p, cɛ́ntə si vɔ́ls; əstà ɣɛ́t [*gat*]. —*b*) Tota ə́ devant tots aqueys sons *palatals* i *velars* sona -*é*: v. gr. pəʒés [*pagès*], pərəʃéw bənə́jts; now pərəʃém, Məriéto, ujét, ʎétro [*lletra*]; vɔ́lən kə pərəském bənə́js; vɔ́lən ke pərtiɣém, unə rətʃéto [*retxeta*], un mədʒét [*metget*]; —*c*) Tota *ə* (*a*, *e*) àtona, tant si és *medial* com *final*, en anar derrera aquells sons *velars* o *palatals*, sona ë: v. gr. këstəʎɛ́ [castellà], ʃëʃɛ́ntœ̃ [*xeixanta*], rə́t͡ʃe [*retxa*], fɛ́d͡ʒë [*fetge*] mɔ́ʎë [*molla*], ʎënpúɣë [*llampuga*], unə ʒɛ́jë [*una jaya*], fé vië, sɔ́kë [*soca*]; —*d*) La *o pretònica* se mantén *o* ancque la tònica sigui *i* o *u* (əkodə́sk, əʒopít); —*e*) la *ə* (-*a* -*e*) àtona i final de frase fonètica i sensa

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

cap consonant derrera sona tan nasal i tan fosca que fa l'efecte d'una *o*; per això la representam per õ: v. gr. baládɾõ [beladre], áβɾõ [*arbre*], kértõ [*carta*], puõ [*pua*], trompõ [*trompa*], ɔ́bɾõ [*obre*], rápõ [*rapa*], fádõ [*fada*], fədʒúdõ [*fetjuda*], kínzõ [*quinze*], blə́dõ [*bleda*], dɔ́nõ [*dona*], nínõ [*nina*]: — fədɾínə finõ | [fədɾínə finə pətítõ | fədɾínə finə pətítə bənə́jtõ. Devegades no sona tan fosca aquesta ə, i en tal cas la podem representar per œ̃, puys que ès un sò més fosc que *-ə*; —*f*) la k i la ɣ són casi sempre *velars* no sols devant *o u*, sino devant totes les altres vocals; devant *e* i *i*, devegades son *palatals*.

Enllestida tota la feyna que m'havia duyt a Sineu, prenc comiat del Rt. Sr. Rector, donantli mil gràcies de tot lo que havia fet per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica* i per mi. I ab el tren de Manacor d'entrada de fosc prenc els atapins cap a Ciutat (dia 1 de febrer).

Dia 3, 4 i 5 de febrer
A Sóller i Bunyola

Agaf dia 3 el tren de les tres cap a Sóller. Hi arribam demunt les quatre, rebentme brassos uberts mon amic de bon de veres Mn. Rafel Sitjar, Rector d'allà, que me dona generós sopluig a la Rectoria i m'hi té un floret de *solleriquets* lo més atxaravits i llevents, que nomien: N'Arnau Pons i Perles d'onze anys, En Pere Serra i Pons d'onze, En Gabriel Mateu i Mayol de vuyt, En Joan Joy i Mayol de set, En Joan Colom i Rul·lan de dotze i En Joan Ferrer i Ripoll de dotze: tots nadius de Sóller i que no en son sortits may. S'hi associen, per més assegurar la cosa, mos bons amics Mn. Josep Pastor, Vicari, i Mn. Ramon Colom, tots dos solleriquíssims. Rompem el foc totd'una contra els 82 verbs de la llista, i allà ¡venga a conjugar verbs i més verbs! i jo escriu qui escriu! Suspenem el foc devers [48] les set, i lo endemà dematí a les vuyt ja hi tornam esser a bous fins demunt les dotze, i de les dues fins prop de les set,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

donant el matí i el capvespre an aquella estrènua al·lotea una mitja hora per jugar; i el dia 5 mos hi tornam pegar de les vuyt fins prop de les onze, deixant esclovellats i desnossats els 82 verbs de la llista i els altres punts de fonètica que més m'interesava endardellar ¡Sí que s'hi demostrà de l'ull del vent per una conjugada aquella ajogassada jovenea!

Lo dialecte de Sóller en punt a conjugació no ofereix gayre particularidats entre els altres pobles mallorquins, estudiats fins aquí, sino que segueix el mateix trotí d'aqueys respecte an el *perfet simple*, *subjuntiu* i *optatiu*.

En quant a la fonètica[,] lo solleric ofereix quatre notes culminants: 1) fa *u* tota *o* àtona, tant si ès *inicial*, com *medial*, com *final*: v. gr. ufíci, uɾdənàt, rubà, cumpɾà, mɔ́ɾu. —2) La -ə (-*a*, -*e*) àtona, final de *frase fonètica*, la fan tan *nasal* i tan *fosca*, que sona *o*, i la representam per õ: v. gr. unõ, véjõ, màɣɾõ; kamõ, kúrtõ, infladõ, ʒerõ, bujdõ, fadrinõ, pətitõ, Mariõ, vilõ, grɔ́sõ, dɔ́nõ, vəɾəmõ, dolentõ | unə véjõ | unə véjə máɣɾõ | unə véjə máɣɾə rətúdõ | unə fadɾinõ | unə fadɾinə pətitõ | unə fadɾinə pətitə vəlentõ; —3) Els pronoms personals *mos*, *vos*, *lo*, *los* i la partícula pronominal *ho*, en anar sufixades an el verb, sonen *mus*, *vus*, *lu*, *lus*, *hu*, pəsədʒəmmús! [*passetgemmos*], ətuɾəwvús! əkəst əmallé kuiwlú! əʃɔ pərtokə turnarhú! —4) Aprimen tant la j (diptongal), que casi no la pronuncien gens, i així diuen: kə̆õ, kɾə̆õ, də̆õ, duõ, fuõ, muõ, en lloc de pronunciar kə̆jõ, kɾə̆jõ, də̆jõ, dujõ, fujõ, brujõ, krujõ. Hi ha sollerics que fan sentir prou aquesta *j*, sens dupte per influència dels dialectes veins.

Prenc comiat de tota aquesta bona gent de Sóller que tan m'han favorit per enllestir la meua tasca lexicogràfica i gramatical, sobre tot lo Rt. Sr. Rector tractantme a la Rectoria com un si-senyor; i ab el tren de les cinc m'esquitx a Bunyola, a on trop lo Rt. Sr. Ecònom (Mn. Sebastià Lliteres), bon amic i antic deixeble meu, que me'n mena a la Rectoria a on té un remolí de bunyolins i bunyolines disposts a deixarse esplugar en

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

punt a fonètica, i s'anomenen: Madò Maria Marquès i Seguí, de 82 anys, Madò Francina Ayna Payeres i For de 76, Madò Antonina Quetgles i Nadal de 64, en Jaume Borràs i Càneves de set, en Josep Gamundí i Rosselló d'onze, Na Francina Riera i Riera de set, N'Antonina Cabot i Estarelles de dotze, en Rafel Cabot i Estarelles de deu i en Pere Muntaner i Nadal de dotze. Tots nadius de Bunyola i que no en son partits may. [49]

De les tres notes culminants del solleric just en té una el bunyolí: que fan õ la *-ə* (*-a -e*), àtona, final de *frase fonètica*; i sovint just la fan œ̃, un so entre ə i o:

v. gr. unõ, kwátrõ, trə́ntõ, korántõ, disáttõ, foránõ, fedʒõ [*fetge*], fletʃõ [*fletxa*], əstéʎõ [*estella*], vilõ, dɔ́nõ, turtúgõ, əskɔ́lõ, trúdʒõ [*trutja*], ródõ, nuviõ; però també pronuncien: rámœ̃, présœ̃ [*pressa*], kóngrœ̃, ónbrœ̃, sɔ́nœ̃, əskɔ́lœ̃. —Fan velars la *k* i la *g* fins i tot devant *i*, *e*, però devant aqueixes dues vocals devegades les fan *palatals*: cinto [*quinta*], ɟitéro [*guiterra*], ɟinəvə́t [*guinavet*], ci əs? [*qui ès*], lə cédo [*la Queda*], frə́dœ̃, fərídœ̃.

A Bunyola no vaig endardellar conjugació perque ès massa aprop de Sóller i no hi pot haver gayre variacions.

Sobre tot, com mos ne temérem, mos tocaren les nou i haguérem de tallar caps allà on erem, llicenciant aquella bona gent, donantlos les gràcies del gros favor que m'havien fet de prestarse a pronunciar aquell raig de mots i frases per jo poder aglapir els fenòmens fonètics que mès m'interessaven del dialecte bunyolí.

I com ja havíem passat el Rosari, sopàrem i mos n'anàrem a posar els ossos de pla fins lo endemà dematí.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 6, 7 i 8 de febrer

A Ciutat i a Esporles

Dia sis de bon matí prenc tren cap a Ciutat, i a les dues ab la diligència ia Esporles manca gent! Me reben, quant devall del carruatge, un estol d'esporlerinets, estrènuus alumnes de l'escola del Rt. Sr. Rector d'allà, Mn. Mateu Togores, bon amic i antic deixeble meu. Me'n menen a la Rectoria, a on prenc redòs i beníssim que m'hi camp, i ab aquella al·lotea rompem el foc contra els 82 verbs de la llista, pegantmoshi fins devers les set i lo endemà tot lo sant dia i el diumenge tot lo dematí fora el temps precís per anar a l'ofici. I no sols desnossàrem els 82 verbs, sino una partida de punts de fonètica que me convenia molt aclarir.

Ja m'hi feren ben content aquells valents esporlerins fent brollar de la seua rioleta boca aquells centenars i centenars de formes verbals i tantes d'ambostes de mots vitencs! Seria una... *mala* injustícia no donar l'escandall de tan bona gent; veltassí: Bartomeu Sastre i Bosch de deu anys, Pere Aulí i Bosch de deu anys, Vicenç Calafell i Mir de dotze, Josep Rosselló i Riutort de dotze, Bartomeu Nadal i Salamanca de tretze, Arnau Llinàs i Capllonch de nou, Cristòfol Mir i Ribes de deu. També mos aydaren moltes estones generosíssimament N'Esperança [50] Ribes i Martorell de 41 any, Na Joana Aina Mir i Grau de 38 i Na Magdalena Ribes i Bordoy de 19.

El dialecte *esporlerí* no se diferencia gayre del dels altres pobles mallorquins, escorcollats fins aquí, en punt a conjugació. Té Esporles certes peculiaridats: *a*) Diuen com a Sóller i a altres pobles, bówrõ, bóws, bów, bóvən, buwɾé, buwɾíõ, en lloc de báwrə, báws, báw, bávən, bəwɾé, bəwɾíə. —*b*) Usen de vegades l'infinitiu dómõ [*dorme*] per *dormir*: mən vadʒ ə dórmõ; no púk dərmõ. —*c*) Usen també un *perfet* moderníssim: siɣérəs, siɣé, siɣérəm, siɣérəw, siɣérən en lloc de *fores*, *fonc*, *fórem*, *fóreu*, *foren*. —*d*) Com usen també əstájḿ, əstájs, əstájõ, əstájəs, etc. en lloc de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

estam, *estau*, *estava*, *estaves*, etc. Això no sols ho diuen a Esporles, sino a casi tots els altres pobles de Mallorca. —*e*) Per la primera persona singular del *present* de *morir* tenen tres formes: mə mɔ, mə mɔ́rk, mə mur.

Em quant a fonètica, lo de més relleu que ofereix el dialecte esporlerí ès lo següent: *a*) La *ə* (-*a*, -*e*) àtona, final rònega de *frase fonètica* sona õ, molt *nasal*, un sò boyròs, que devegades sembla *o* (tancada) i de vegades *ɔ* (uberta); i així pronuncien penõ [*pena*], misõ [*missa*], masõ [*massa*], rət͡ʃətõ [*retxeta*], ərəɲõ [*aranya*], ɔ́rõ [*hora*], ʎóskõ [*llosca*], trə́ntõ, sinkwə́ntõ [*cinquanta*]; —*b*) la *o* pretònica, si la tònica és *i u*, sona *u*: ulivõ [*oliva*], purúgõ, turtúgõ; —*c*) la *k* i la *g* són *velars* devant *á*, *ə*, *o*, *u*; i també ho son normalment devant *e*, *ɛ*, *i*; si bé devant aquestes tres vocals devegades sonen come *palatals*, sens dupte per influència del dialecte ciutadà. Un dels al·lots escorcollats, que sa mare ès d'Establiments i ell hi nasqué, però al cap de dos anys ja vengueren a Esporles, a on ha capllevat sempre, fa constantment *palatals* (*c*, *ɟ*) la *k* i la *g* devant *ɛ*, *e*, *i*. —*d*) També se mengen aquí la -*k* els noms que acaben ab -*nk*, desde el moment que per la formació del plural compareix una -*s* derrera la *k*; i així, en lloc de pronunciar krans, kərranks, tronks, vənks, kərəbəsə́nks [*carabassencs*], pronuncien: krans, bərrans, trons, vəns, kərəbəsə́ns.

Me sorprengué que a Esporles diguessen, com a moltes bandes de Catalunya: FAN *dies bons*, FAN *gutin*əs, en lloc de FA *dies bons*, Fa *gutin*əs. Fa anys que, venint de Barcelona, notí que la *cambrera* del vapor, nadiua de Santa Catalina (Ciutat), deya una cosa per l'estil d'Esporles; li demàn si per Santa Catalina deyen lo mateix, i me contesta que ella sempre ho deya i que per Santa Catalina solien dir lo mateix.

Aquells esporlerinets que'm digueren la conjugació esporlinera estàn tan forts i foguetjats en geografia i matemàtiques [51] come deixebles

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

que son del Rt. Sr. Rector, que me deixaren sensa polsos ab un examen a ne que elze someté llur Reverent Professor entre i entre de l'escorcoll conjugatiu. No me'n poria avenir que en sabessen tanta de geografia, geometria i aritmètica, puys si estàn forts en la *teoria*, hi estàn molt més en la pràctica. Mereixen un premi gros tant ells com llur *Professor*, que ab tals deixebles queda re-de-acreditat de pedagog de cap de brot.

I ¿que vos figurau que fiu jo dia 8 després d'acabar la tasca filològica que havia presa a Esporles? Idò totd'una d'haver dinat, puig a un carretó que el Rt. Sr. Rector m'ofereix; i donantli tantes de gràcies d'allò i de totes les altres coses i dientli: *ab-Deu-siau*! ja li haguérem estret cap a Ciutat, tirantmoshi ab un poc més d'una hora, perque aquella bistieta que mos duya, se'n anava com un llonzí.

Dia 9 i 10

A Sa Pobla

M'hi entrec ab el tren que hi arriba demunt les onze. Mon antic i bon company Mn. Joan Parera, Vicari d'aquella parròquia, me'n mena i m'acull a casa-seua, tractantm'hi de lo millor; i ab les llibretes d'escorcoll devall xella, compareixem a ca'ls *Germans de les Escoles Cristianes* d'allà, que me reben ben coralment, posant a la meua disposició un escabotell de betzos de l'Escola ben atxaravits, i se n'hi afigen uns quants de l'*Escola Nacional* d'allà, ben xaravel·los també, sis entre tots, que nomien: Miquel Ballester i Gost d'onze anys, Pere Josep Siquier i Serra de nou, Guillem Verd i Mir d'onze, Martí Mestre i Crespí d'onze, Gabriel Font i Mir de dotze, Simó Bennàsser i Socies d'onze. Llavò s'hi aplega Mn. Joan Aguiló, bon amic i antic deixeble meu, nadiu d'allà com tots aquells sis revel·lerets; ja escandallats. Rompem un foc granetjat contra els 82 verbs de la llista, i allà els hauríeu vists an aquells poblerets esclovellar verbs i més verbs, i jo escriu qui escriu com un rabiós, i ells hala qui hala i jo dassa qui venga! A les dotze posam forqueta per anar a dinar; a les dues ja l'armam de bell

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

fresc i fins a les cinc, que aquella ajogassada al·lotea se'n va a berenar. Tornen a les cinc i mitja fins a les set, que ja feya fosca ben negra. Lo endemà dematí s'entreguen a les vuyt i fins devers les dotze, i de les dues fins devers les sis, que deixam conjugats els 82 verbs de la llista i escorcollats els punts de fonètica i morfologia de Sa Pobla que més m'interessaven; i a les hores llicenciy aquells formidables i [52] festosos conjugadors, que se'n van botant i cridant tot xaravel·los de que llurs noms quedassen escrits a la meua llibreta i de que hagen de sortir an el llibre que he de publicar, si Deu ho vol, de la *conjugació*, i l'he de presentar naturalment an el Senyor Rey N'Alfons XIII d'Espanya.

El dialecte de Sa Pobla en punt a conjugació no se distingeix gayre dels altres pobles de Mallorca, fins así endardellats. Vetassí les *especialidats* de més relleu: *a*) Fan, com a Pollença en *-om*, *-ow* la desinència àtona de la primera i segona persona plural de l'*imperfet*, *perfet simple*, *condicional* i *optatiu* de totes les conjugacions, i así diuen: návom, ənávou, ənárom, ənárow, aniɾíom, əniɾíow, ənásom, ənásow, en lloc de ənávəm, ənávəw, anárəm, ənárəw, əniɾíəm, əniɾíəw, ənásəm, ənásəw. —*b*) La -ə- postònica de l'*optatiu* no hi sona casi may -i-; s'hi mantén -ə-; i así diuen: ənassəs, batéssəs, bəɣéssəs, boʎíssəs [*bollisses*], i no *anassis*, *batéssis*, *bəɣésis*, *boʎísis*. —*c*) Tenen unes formes d'indicatiu i de subjuntiu per l'estil d'Eivissa: vólən kə búʎɣə [*bullga* = *búlliga* = *bulli*], ʒɔ (jo) kórk, kə koryə [*corga* = *còrrega* = *corri*], ʒɔ (jo) dɔnk, kə dɔŋgə [*donga* = *dòrmiga* = *dormi*], mə mɔ́rk, kə múryi [*murgui* = *múriga* = *muyri*].

En quant a fonètica, el dialecte *pobler* ofereix aqueixes peculiaridats: *a*) la -ə, àtona, final de frase fonètica, la fan œ̃, nasal, una mica més fosca que -ə: i así pronuncien unə tətœ̃ [*teta*], ɣérœ̃ [*guerra*], fúɾœ̃ [*fura*], dɔ́nœ̃, trɔ́kœ̃œ̃, tərənʒœ̃ [*taronja*], mídʒœ̃ [*mitja*]. —*b*) la –*o*- pretònica se mantén -*o*- ancque la tònica siga *j*, *ú*, i per lo mateix diuen boʎí [*bollir*], molí,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

kostuɾœ̃, etc. —*c*) Aprimen tant la *-j-* diptongal, que se pot dir que no en pronuncien gota, i així, en lloc de dir májœ̃, pájœ̃, fájœ̃, ʒájœ̃ [jaya], ʃújœ̃ [xuja], fújœ̃, rəmújœ̃, əwvəjœ̃, səjœ̃, oɾəjanœ̃, bájœ̃, diuen máœ̃, páœ̃, fáœ̃, dʒáœ̃, ʃúœ̃, fúœ̃, rəmúœ̃, əwvəœ̃, səœ̃, oɾəánœ̃, báœ̃; —*d*) La *g* i la *k* són generalment *velars* devant totes les vocals; però devant *e i* devegades són una mica *palatals*; —*e*) Tenen qualque *peculiaridat* fonètica ben curiosa: diuen per exemple éjgo en lloc d'*ajgo*; *mən párə* per *mon pare*, i *mə máɾə*, que ès lo que pertoca dir. Es que a sa Pobla, en lloc de l'antic *mun pare* contaminar *ma mare* dient *mu mare*, com diuen tots els pobles de Mallorca, —*ma mare* ha contaminat *mon pare*. Aqueixes *contaminacions* just s'estrevenen en frases usadíssimes, com se conserven també en tals frases les formes primitives, puys precisament perque son usadíssimes, son més resistents a les enfuytes de l'*analogia*, que ès la pesta de les llengues per lo quant descarabuta i fa anar a la xisclera i a la fotranca les lleys [53] espontànies i llògiques dels sons de tota llengua. —*f*) En la formació del plural dels noms acabats en *-nc* se mengen la *c* i just pronuncien *-ns*: v. gr. bərráns (barrancs), crans (crancs), bans (bancs); però també diuen bərrəjns, crajns, bajns, que ès lo que pronunciam generalment els mallorquins.

Una rondayera me comparegué de renyó clos i de gran empenta, madò Magdalena Capó Soler, de setanta anys d'edat, que ralla p'els colzos i en sap un xinxer de rondalles i cansons de glosadors d'altre temps. Me'n digué un bon raig que anotí en la meua llibreta; i, en tenir gens de lleguda, m'hi esquitxaré a Sa Pobla per engosparli tot son bell repertori: ès un exemplar de *pobler* que val la barba d'un soldat.

Acabada la tasca que m'havia duyt a Sa Pobla, don les gracies més corals a tots els qui tan generosament m'han aydat a ferla, sobre tot a Mn. Joan Parera, que tant m'ha regositjat aqueys dos dies que m'ha tengut ab ell. De tots prenc comiat, per donarho a les cames demà dematí cap a Binissalem.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Molt de greu m'ha sabut d'haver trobat malalt i dins el llit i ab febra mon venerable i benvolgut amic lo Rt. D. Gabriel Pujol, Rector zelosíssim de Sa Pobla, que tant m'havia obsequiat i regositjat a la Rectoria i fora de la Rectoria les vegades que jo era vengut an aquest poble. Lo Rector Pujol ès tot una institució a Sa Pobla i dins tot Mallorca.

Dia 11 i 12

A Binissalem

Dita missa i berenat, prenc el primer tren i de d'allà cap a Binissalem. Encara no hi pos peu a terra, com m'escomet capell en ma l'escolà major de la parròquia, que me'n mena a la Rectoria, a on me rep i m'acull generosament mon antic deixeble i lleal amic Mn. Sebastià Esteva, Rector d'allà, que ja me té preparada l'*ofensiva* conjugatòria, vull dir, avisades les Rdes. *Monges de la Caridat*, que totd'una que mos hi entregam, posen a les meues ordes quatre binisalemeretes lo més galanxones i atxaravides en matèria de pronúncia binisalemera, i s'hi afitx, les estones que li lleu, mon benvolgut amic Mn. Antoni Llabrés, Vicari d'allà fa devers coranta anys, a fi de poder jo escorcollar bil·lo bil·lo la conjugació i la pronúncia tant de la gent tenral com de la gent granada. Les quatre al·lotones nomien: Maria Pons i Alcover de tretze anys, Francina Oliver i Orell de dotze, Catalina Vilallonga i Campins de deu i Joana Nadal i Ramonell de deu.

Fet i dit, dins una sala del convent envestim els 82 verbs [54] de la llista, i allà elles conjuga qui conjuga i jo escriu qui escriu, mos hi passam tot lo sant dia, deixant just per anar a dinar, i lo endemà altre tant. Hora baixa de tot tenguérem tots els 82 verbs conjugats i aclarits els punts de fonètica binisalemera que més me convenien, i a les hores llicenciy aquelles quatre heroines per la santa paciència i senyorívola magnanimidat que han tenguda de dirme tants de centenars de formes verbals i de mots, tots llampants de llecor fonètica binisalemera.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Lo dialecte de Binissalem en punt a conjugació no sé decanta gayre del dels altres pobles de Mallorca, fins aquí escorcollats: *a*) Usen pocot lo *pretèrit perfet simple*, sustituintlo ab lo compost de *vaig* i l'infinitiu del verb que's conjuga: v. gr. *vaig dir*, *vares dir* per *diguí*, *digueres*. —*b*) Hi està prou introduit, sobretot entre el jovent, lo *subjuntiu -i*, *-is*, *-in*: v. gr. vázi (*vagis*), vázis, vázin, mentre que la gent garruda diu ordinàriament vázœ, vázəs, vázən. —*c*) La *-ə-* postònica de l'*optatiu* se mantén -ə-, no torna *-i-*; i així diuen: ənásəs, ənásəm, ənásəw, ənásən, i no *anassis*, etc. —*d*) Usen ferm els imperfets forts bɛ́jœ, bɛ́jəs, bɛ́jəm, bɛ́jəw, bɛ́jən, əstɛ́jœ, əstɛ́jəs, əstɛ́jəm, əstɛ́jəw, əstɛ́jən, i les formes de present bɛ́jm, bɛ́js, əstɛ́jm, əstɛ́js, en lloc de bəvíœ, bəvíəs, etc. əstávœ, əstávəs, etc.; bəvɛ́m, bəvɛ́w, əstám, əstáw. Totes aquestes formes son usadíssimes a casi tots els pobles de Mallorca.

En quant a fonètica vetassí les notes de més relleu que dona Binissalem: *a*) Tota ɔ́ (tònica) sona ɛ́, lo mateix que a Alaró i Lloseta, i així diuen əlɛ́, korɛ́mœ̃, primərénk, kəzétœ̃, Mikəlɛ́t. —*b*) La *o* pretònica sona *u* si la tònica ès *i* o *u* (*mulí*, *cuzí*, *cunsum*, *custur*œ̃). —*c*) La *-ə* (*-a*, *-e*) àtona, final rònega de frase fonètica, hi sona tan fosca i tan nasal que fa efecte de *-o*: un cop *o* (tancada) un cop ɔ (uberta), sempre prou boyrosa; i així diuen: Bonəvəntúrõ, monʒõ [monja], əpuntadõ, unə kozõ, un áltrõ, *dins* sə kálzõ, ónzõ, tredzõ, unə ninõ, unə-fədrinə-finõ, sistɛ́rnõ. De vegades no ès tan fosca i sona just -œ̃: vilœ̃, pilœ̃, káʃœ̃, fàʃœ̃, ərə́nœ̃, mə́l·lœ̃, párœ̃, márœ̃, áβrœ̃.

Haventme'n d'anar demà dematí ab el tren de les sis del matí, prenc comiat del Rt. Sr. Rector i de la seua honorable família, donantlos mil gràcies de lo beníssim que m'han tractat, haventme despedit també de Mn. Antoni Llabrés i del benemèrit *Mestre Nacional* d'aquí mon bon amic

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

D. Ramon Morey, agraintlos llurs bons oferiments i el costat que m'han fet en la tasca filològica. [55]

Dia 13 i 14

A Felanitx

Justament avuy no'm despert d'hora per poder dir missa i pendre el tren de les sis, que ab quatre bots me deixa a Santa Maria, a on dic missa, i devers les vuyt i mitja puig an el tren que passa, i icap a Felanitx manca gent! A l'estació trop mon antic deixeble Mn. Antoni Joan Mora, Ecònom d'aquí, que me'n mena a la Rectoria i m'hi instala dins la cambra millor, i sobre tot me te preparats un flotó de felanitxerets i felanitxeretes, tots ab un cap ben viu i ab més talent de conjugar que un ganivet nou de tallar, unints'hi, per clavetetjar millor la cosa, mos amics Mn. Bartomeu Vaquer i Obrador, Mn. Joan Pou i Truyols, Mn. Jaume Sureda, Mn. Joan Pou i Riera i Mn. Cosme Bauzà i Adrover. L'escandall d'aquella gent menuda ès el següent: Catalina Caldentey i Maymó d'onze anys, Maria Bordoy i Rigo de vuyt, Maria Ramis i Artigues de vuyt, Apol·lònia Caldentey i Prohens de dotze, Gabriel Roig i Rosselló d'onze, Ramon Rosselló i Vicens de dotze, Antoni Artigues i Artigues de tretze, Rafel Caldentey i Prohens de tretze, Gabriel Vilallonga i Uguet d'onze, Bartomeu Maura i Andreu de quinze.

Ab tota aquesta jovenea envestim els 82 verbs de la llista, que ja los m'havia conjugats dins lo setembre de 1918 Na Francisca Artigues i Rosselló, felanitxera p'els quatre costats, a les hores de dotze anys; però un testimoni tot sol, per un dialecte tan important com el felanitxer, era massa poc; i per això apell an aquest brillant estol de tenrals felanitxers, que a l'acte se posen a *conjugar* tots quants de verbs els abort, come cadellets de molí, i allà ells conjuga qui conjuga i jo escriu qui escriu, mos hi pegam fins a mitx-dia i de les dues fins devers les set, donant-los mitja hora per berenar i botar, i l'endemà de les vuyt fins passat les onze i de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

les dues fins prop de les cinc. D'aquesta manera poguérem esclovellar els 82 verbs de la llista i tots els punts de fonètica felanitxera que mès me convenien. I llavò llicenciy aquella ajogassada al·lotea, que fugen com llonzins cap a jugar, tots satisfets de que llurs noms romanguessen escrits dins la meua llibreta per anar després an el *Llibre de la Conjugació* que cont publicar, si Deu ho vol i Maria. Que consti mon agraiment ben coral a tota aquella jovenea i an aquells reverents preveres que l'assessoraren p'el favor gros que me feren deixantse escorcollar de conjugació i de fonètica.

Lo dialecte *felanitxer* no se diferencia gayre dels altres [56] pobles envers de la conjugació: *a*) Usen poc lo *perfet simple* i lo subjuntiu *-i*, *-is*, *-in*. —*b*) La *-ə-* postònica de l'optatiu s'hi mantén *-ə-* no hi torna *-i-*. —*c*) Diuen bówɾœ̃, bóws, bów, bə́jœ̃, bə́jəs, etc. əstə́jm, əstə́js, əstə́jœ̃, əstə́jəs, əstə́jən, etc., en lloc de béwɾœ, bə́ws, bə́w, bəviœ̃, bəvîəs, etc., *dɔ́rme* per *dormir*. —*d*) La desinència àtona de la segona persona plural de l'*imperfet*, *perfet simple*, *condicional* i *optatiu*, la fan ben sovint *-ow* en lloc de *-əw*; i així diuen əkudíow, əkudírow, əkudiríow, əkudísow, en lloc de əkudíəw, əkudírəw, əkudiríəw, əkudísəw. —*e*) També ès ben notable que, en lloc de fer la primera i segona persona plural del futur acabades en -ə́m, -ə́w, les fassen acabar en -ém, -éw. I així diuen: klowɾé, klowɾē̞s, klowɾɛ́, klowɾém, klowɾéw, klowɾē̞n; cəntəɾém, cəntəɾéw, konsəntiɾém, konsəntiɾéw, korəɾém, korəɾém, etc.

En punt a fonètica, vetassí els trets més característics del *felanitxer*: *a*) Tota *à* tònica sona ɛ (uberta) en boca dels qui parlen en felanitxer pur: els al·lotons i al·lotones, la gent sense lletres que no surten gayre de Felanitx; i així diuen: cē̞dē̞n [*cada any*], ən ʒē̞wmə [*en Jaume*], təjē̞dœ [*tayada*], əl pē̞po [*el Papa*], əz bē̞llo [*es Balle*], lə cē̞zœ [*la casa*], un kɾē̞nc [*un cranc*], un cē̞mp [*un camp*], un ē̞βɾœ gruʃē̞t [*gruixat*]. —*b*) La gent il·lustrada, els qui surten desiara de Felanitx, els qui volen parlar fi i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

s'amaguen de parlar *felanitxer*, en lloc de pronunciar tant de ę́, la rebaixen tant com poren i pronuncien ɑ, un so entre ę́ i á: əstɑ kostipɑt, un cɑ grɑs, noj vɑj mɑj [*no hi vaig may*], un grɑn tɑp, un pɔ́d də grɑ [*un poc de gra*]. —*c*) La *à* devant *l* sona casi à (a̱) o à de tot, sens dupte per influència de la *l*, que a Felanitx ès francament velar (ł), i per lo mateix decanta de la punta de la llengua l'articulació de la *à* cap enrera, i per lo mateix l'allunya de la regió de la *e*, que ès la llengua de devant o punta de la llengua; i així diuen: pla o pla̱, térrə plánə o plɑnœ, kocœ blanœ o bla̱nœ, bla̱t, pla̱t, əglá, rɔ́bœ blɑnkœ; però també un sent desiara tę́łœ [*tala*], pę́łœ [*pala*], bę́łœ [*bala*], sę́łœ [*sala*] i també táłœ, páłœ, báłœ, sáłœ. —*d*) La *e* uberta, que an els altres pobles mallorquins es tan *uberta* (la representem per ę i per ɛ́: aquesta indica una obertura més petita), a Felanitx ho ès tan poc, que an els esterns ens pareix que els felanitxers pronuncien *é* i que diuen: əs péws, Micél, mél, ubért, infern, déw [10], cərətełłœ [carretel·la]. en lloc de əs pę́ws, Micę́l, mę́l, ubę́rt, infę́rn, dę́w, cərətę́łłœ. Se comprèn que els felanitxers facin tal ę́ tan poc *uberta*; la hi fan sens dupte per no confondrela ab llur *á*, que ells pronuncien ǽ. —*e*) La ǫ (molt *uberta*) la obrin tant que a tota orella esterna sembla casi ɑ́; així ès que, en lloc de pronunciar [57] vǫltrɔs, nǫltrɔs, rǫtʃ [*roig*], pǫrt, bǫw, pǫt, sembla que pronuncien váltros, náltros, rátʃ, párt, báw, pát. —*f*) La -*ə* (-*a*, -*e*), àtona i final de *frase fonètica*, sona molt fosca, de vegades com õ; de vegades no tant, com æ; i així diuen: ónzõ, dódzõ, trédzõ, kînzõ, sédzõ, fǫdʒõ [*fotja*], mǫnʒõ [*monja*], nînõ, vîɲõ, bújdõ, tətõ [*teta*], ceʃõ [*queixa*], kǫzœ, sǫcœ, pę́rœ [*parra*], fújœ, Mariõ, unə fîõ, unə nuvîõ. —*g*) La desinència àtona -iə no pert a Felanitx l'element -ə, com se pert a tots els

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

altres pobles de Mallorca, fora Artà, sino que s'hi conserve íntegre: -îæ, -îõ, i així diuen: prudensiæ, pəsiensiõ, matériæ, əcədémiæ, məmo̧ŕiæ, əsto̧ŕiæ [*història*], məlîsiæ, dʒustisiæ [*justícia*], fondę̧ŕiæ [*fondària*], əwbərʒîniæ [*albergínia*]. —*h*) La *o* pretònica, si la tònica ès *í*, *ú*, sona *u* (*mulí*, *cuzí*, *custuræ*, *cunsum*). —*i*) La *k* i la *g* just son *velars* devant *o*, *u* (*gozà, cus*); devant les altres vocals son palatals (*c*, ⇦), com a Manacor i Ciutat.

Aqueixes breus indicacions posen ab evidència l'importància grossa que té científicament lo dialecte felanitxer.

Prenc comiat de tots mos bons amics felanitxers, agraintlos les moltes d'atencions que m'havien tengudes, sobre tot lo Rt. Sr. Ecònom a ne qui quet agraidíssim.

Agaf el tren d'hora baixa i icap a Ciutat son les feynes!

I aquí s'acaba aqueixa eixida *conjugativa* i *fonètica*, que m'ha dit de primera bona per l'estraordinària amabilidat dels amics corals que per tot he trobats, desturmellantse i desteixinantse per facilitarme l'escorcoll científic que constituia l'objectiu capdal de l'eixida.

La conjugació a Mallorca, com veys, està molt uniformada, puys no cregueu que an els pobles que me falta escorcollar, hi puga haver gayre cosa més. Precisament per aqueixa eixida vaig escullir les viles a on esperava trobar més *peculiaridats*. Per tot domina la tendència a arreconar el *pretèrit perfet simple*; per tot s'afica lo subjuntiu *-i*, *-is*, *-in* entre el jovent, conservant els vells la forma antiga. Casi per tot la *-ə-postònica* de l'*optatiu* se mantén -ə; ben a poques bandes torna *-i*. —Per tot domina l'*optatiu* en *-gués* en els verbs de la tercera en lloc de *-ís* (*obrigués*, *morigués*, *partigués*, en lloc de *obrís*, *morís*, *partís*). També s'estén fort el *participi de present* i *gerundi*, formats no demunt la rel pura de l'*infinitiu* sino demunt la primera persona singular del *present*; i així diuen per tot arreu *beguent*, *cayguent*, *coneguent*, *correguent*, *coguent*, *creguent*, *aprenguent*, *tenguent*, *entenguent*, *venguent*, *valguent*, *visquent*, etc. en lloc de *bevent*, *cayent*, *coneixent*, *corrent*,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

couent, *creyent*, *aprenent*, *tinent*, *entenent*, *vinent*, *valent*, *vivent*. Aqueys antics *participis*, fets demunt l'arrel pura de l'*infinitiu*, avuy [58] s'usen ferm come adjectius rònecs, havent perdut tot llur valor de *participis*. Encara se'n conserven moltets a Mallorca de *participis de present* i *gerundis* primitius. v. gr. *acudint*, *ajupint*, *bullint*, *cabent*, *sentint*, *cruixint*, *cuint*, *dormint*, *essent*, *havent*, *estant*, *fugint*, *grunyint*, *lletgint*, *morint*, *omplint*, *oint*, *sabent*, *valent*, etc. *Cruixent* de *cruixir* i *pudent* de *pudir* ja just s'usen com a adjectius rònecs. A Esporles, Sa Pobla, Binissalem i qualque poc a Santa Margalida, Alcúdia i Sineu son tan afectats dels *participis* en *-guent*, que fins i tot diuen: *escupiguent*, *grunyiguent*, *munyiguent*, *umpliguent*, *lletgiguent*, *lluiguent*, *ubriguent*, *cusiguent*, *muriguent*, en lloc de *escupint*, *grunyint*, *munyint*, *umplint*, *lletgint*, *lluint*, *morint*. Aquesta invasió del participi *-guent* no ès tan sols a Mallorca, sino dins tot el territori de la llengua: a Menorca, Eivissa, Catalunya francesa, Catalunya espanyola, Reyne de València.

A tots els pobles que acap d'escorcollar i a tots els altres de Mallorca (ho sé de quan elze recorreguí tots) ès molt notable la segona persona singular de l'*imperatiu* dels verbs acabats en *-ir* i de *dur* i *fer*, en dur sufixat un pronom personal o una *partícula pronominal* (*hi*, *en*, *ne*), que se forma de l'*infinitiu* perdent la *-r* final; i així diuen: *ajupi't*!, *bulli't!*, *cosi'l!*, *cui'l!*, *adormi'l!*, *cruixi'l*!, *lletgi'm!*, *fe't enllà!*, *du'm això!*, *bulli'n si en vols!*, *cuíhi figues ab aqueix paner! duhi diners a la Sala!*, *allà fe-hi lo que vulgues!*, *dili tot això!* en lloc de *ajupeix-te!*, *bull-lo!*, *cus-lo!*, *cull-lo*!, *adormlo!*, *cruixte!*, *lletgeixme!*, *feste enllà!*, *bullne si en vols!*, *díguesli això!*, *cullhi figues ab aqueix paner!*, *allà feshi lo que vulgues!*, *digues-li això!*

Sens dupte n'hi haurà que trobaràn estrany que jo, per escorcollar la *conjugació* i la fonètica de les viles mallorquines, apelli sempre a al·lots i al·lotes de vuyt a dotze o tretze anys, en lloc de servirme de gent granada. Apell a la jovenea tan tenral per diferents motius: l'al·lotea té més *ideal*, més patriotisme, més desinterès, més magnanimidat i més paciència que la gent granada, i demunt de tot això té més pura i més

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

neta d'influències estranyes la pronúncia del seu poble, i parla sense cap pretensió ni prejudici, sense amagarse de res, tal com li brolla del cor.

De la gent instruida poquíssims hi ha que servesquen perque tenen llur sistema format de que cal dir tal cosa i no tal altra, que cal pronunciar així i no així dessà, que allò o allò altre està mal dit i s'ha de dir de tal manera o de tal altra. I com la ciència filològica mana que se cerc no lo que s'ha de dir, sino lo que se diu, treys vosaltres mateixos la conseqüència. —Ademés la gent granada, si jo els abordava els 82 verbs de la llista per que elze me conjugassen, en fer una [59] hora o dues que mos hi pegaríem, el cap ja elze botiria i ab bones paraules aviat m'hauríen enviat a mal viatge o a fregir ous de lloca. —En canvi an els al·lots allò de *conjugar* verbs mallorquins, que may n'havíen *conjugats*, elze vé molt de nou i s'hi interessen tant que, en lloc de frissar que acabem, els sap greu quan veuen que acabam. Ademés, allò de conjugar els *verbs* nostres, de la llengua nostra, per ferne un llibre, a on figurarà lo que ells me diuen i que jo hi posaré el nom i llinatge de quiscún d'ells i llur nom correrà p'el mon Deu sap fins quant, allò els entusiasma i van mesos de tot i no se'n poden avenir d'aquella sort que jo elze besqueig i elze pos dins les mans; una ratxa d'ideal els oretja el front i se senten dins les venes tota la bolladissa de llur sanc jovenívola, tot briu, tota foc per la Pàtria.

Aquest sistema de servirme de la gent menuda per l'escorcoll llingüístic el comensàrem ab lo Dr. Bernhard Schädel an el Rosselló, en vista de que a la gent granada no elze poríem fer boca, i que ab bones paraules mos enviaven allà on no hi plou. Sí, la gent menuda tant de Catalunya francesa com de Catalunya espanyola com del Reyne de València i de Menorca i d'Eivissa s'ès demostrada tan *idealista*, tan patriòtica, tan generosa, tan desinteresada, tan pacient, tan magnànima com la dels pobles mallorquins que acap de recòrrer. Es la gent més de bé que hi ha a totes aquelles terres. La llàstima ès que, així com tornarà gran, sufriran mancap totes aqueixes bones qualidats llurs que tan admirables serveys presten a la ciència i a la Pàtria.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

I ab això s'acaba la contarella d'aquesta eixida, que, gràcies a Deu i a tots els sants i àngels que sempre me fan costat, ja no me poria dir millor de lo que m'ha dit.

Res, fins a una altra, si Deu ho vol i Maria! que no cregueu que se fassa esperar gayre.

****

†

Amics morts (59-64)

Desgraciadament hem de donar conte d'una bona partida que en poc temps son passats d'aqueix mon a l'altre; En Miquel dels Sants Oliver i Tolrà, lo Germà Josep Lhermite Salvinià, N'Agustí Valls i Vicens, En Josep Goberna i Mullerat.

Diguemne qualcom de quiscún, que massa s'ho mereixen. [60]

En Miquel dels Sants Oliver i Tolrà

Nat a Campanet de Mallorca d'on era Mestre d'Escola son pare, l'any 1863, fets ab gran brillantor sos estudis a l'Institut de 2a Ensenyansa de la Ciutat i a l'Universidat de Barcelona, d'on sortí Llicenciat en Dret Civil i Canònic, comensa molt tenra a colaborar a periòdics i revistes en castellà i en català, primer de Mallorca més envant del continent, arribant a ser director del *Diario de Barcelona*, que deixà per dirigir *La Vanguardia* de la mateixa ciutat comtal i figurar derrerament com un dels colaboradors caporals de *ABC* de Madrid, que li donaven 50 pessetes de cada article, comprometentse a publicarn'hi cinc cada mes. A Mallorca colaborà an els setmanaris *Gotas de agua* i *La Roqueta*, an el *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* i a *Museo Balear* (segona època), publicanthi proses i poesies, aqueixes en català, aquelles un cop en català i un cop en

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

castellà. Fa demunt *La Opinión* (diari) ses primeres provatures periodístiques; son pare fundà ab N'Amengual i Muntaner *La Almudaina*, a on desplegà ell de bon de veres les ales del seu polent, agoserat, robust, irrefregable i llampant ingeni, defensant magnànimament les causes nobles: Mallorca, Catalunya, Espanya, el regionalisme, la llengua catalana, l'orde social, l'ètica política, primer demunt *La Almudaina*, després demunt *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *ABC*, i sempre dins sos nombrosos llibres *Cosecha Periodística*, *La Cuestión Regional*, *Mallorca durante la primera Revolución* (1808-1814) [1901], *La Literatura en Mallorca* (1840-1903) [1903], *Entre dos Españas* [1906], *Los Españoles en la primera revolución francesa*, *Hojas del sàbado*, etc. Les obres publicades en llengua catalana son *L'Hostal de la Bolla* (Barcelona, 1903), *La Ciutat de Mallorques* (Barcelona, 1906), *Poesies* (Barcelona, 1910), *La Llegenda de Jaume el Navegant*, *Crònica rimada del sigle XIV*, i llavò estudis, escorcolls i discursos a luf dins els *Anuaris de l'Institut d'Estudis Catalans*, demunt diferents revistes catalanes i formant opuscles alloure. Fou secretari molts d'anys de l'*Ateneu de Barcelona* i a la fi President; era de la *Reyal Acadèmia de Bones Lletres* de Barcelona, *Corresponent de la Reyal Acadèmia de l'Història*, que li premià son estudi *Mallorca durante la primera revolución*, an els *Jocs Florals* de Barcelona *Mantenedor* l'any 1896 i *President* l'any 1910, Membre *de l'Institut d'Estudis Catalans* (*Secció Històrico-Arqueològica*). Això fa de N'Oliver una de les primeres figures que les Lletres Castellanes i les Catalanes hagen tengudes modernament, per ses proses i per ses poesies, com [61] historiador, come pensament polític, come polemista, come crític literari i artístic, come *humorista*, come fontanal de saba poètica, resultant benemèrit en grau superlatiu de la llengua castellana, i sobre tot de la llengua catalana, que sempre enaltí, exaltà, defensà i glorificà, no per odi a res nat del mon, sino per amor de Pàtria, no per servirse'n p'els seus fins i efectes ni per cap mira interessada ni per cap profit personal. No, per N'Oliver la Llengua Catalana no fou may un *medi* ni un *instrument* ni una *arma de*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

combat per objectius inconfessables. La Llengua Catalana fou sempre per ell un *fi*, l'*ideal*, la *Reyna de sos pensaments*.

Ens uní sempre a N'Oliver una amistat coral, des que ens coneguérem, essent estudiants, jo an el Seminari, ell a l'Universitat de Barcelona. Totd'una de tractarlo, comprenguí que era tot un talent d'escriptor i que s'havia d'arribar a fer tan amunt i tan amunt que ben pocs s'hi farien tant com ell.

Era un deixeble eminent del gran Taine, no *positivista* com el seu Mestre, sino cristià, fondament coralment absolutament, cristià, i sobre tot en la seua llarguíssima i cruelíssima malaltia ab que Deu el visità, rebent ell tal visita resignadíssim, edificant els qui el rodetjaven, passant d'aquesta vida com en passen els cristians fervents, els catòlics de cor, fent lo que se diu una *mort preciosa devant el Senyor*. *Praetiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.*

N'Agustí Valls i Vicens

Era una ànima tota de Deu i de Catalunya i de la seua família. Per ell l'amor de Deu, de la Pàtria i de la seua gent era una sola amor per la qual visqué i alenà sempre ni bategà may d'altre amor son cor nobilíssim. Ocupat tot temps per les atencions i benestar de la seua família i de la seua casa, may desatengué ni desamparà la causa de la Pàtria i de la Llengua, que sempre defensà ab totes ses forses come causa pròpia, esplayant delitosament son esperit selecte i enlayrat aixamplant les ales per amunt per amunt dins el cel de la mes pura i catalana poesia, arribant a publicar l'any 1918 un polit volum de *Flors Lul·lianes*, *Ramell de místiques metàfores del llibre de Amic e Amat*, del qual feu coral memòria aquest BOLLETÍ (T. X, p. 378).

Feya temps que anava cop-piu i duya xètiga, defensantse'n ell tant com poria per amor de la seua boníssima gent, i ens havia compromès a anar a fer ab ell quatre o cinc dies a la [62] torre de les foranies de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Barcelona a on havia pres redòs per sostreure-se de qualque manera a les verinoses mordales de la traydora malaltia que'l rondava com un llop famolenc. Les coses se compongueren de tal manera que no ens fou possible cumplirli d'hora tal promesa, fins que el Bon Jesús el mos va pendre dia 22 de janer, fent una mort la més edificant, segons era estada la seua vida. L'ànima d'ell i de tots els feels difunts per la misericòrdia de Deu descansin en pau. Amèn.

En Josep Goberna i Mullerat

El coneguérem a Santa Coloma de Queralt l'any 1902 i may més s'ès esborrada de la nostra ànima la fonda impressió de simpatia que ens causà. Era tot un patrici, tot un patriarca, fent com En Valls i Vicens de l'amor de Deu, de la Pàtria, de la Llengua i de la família una sola amor que l'ablamava i el tenia sempre en peu de guerra per defensar i sostenir tot temps i a on sevulla aquelles quatre causes, que per ell era una sola causa, a la qual visqué sempre consagrat. Tot d'una que tengué notícia de que havíem alsada la bandera del *Diccionari*, s'hi afilià ardorosament, honrant ab la seua suscripció aquest bo de BOLLETÍ, cuydantse fins i tot de cobrar per nosaltres les suscripcions que teníem a Santa Coloma de Queralt. Nebot del famós jesuita Pare Goberna i cap d'una de les cases més fortes i més influyents de la pagesia catalana, ha coronada la seua llarga, fructuosa i ordenada vida ab una mort pariona de la dels eximis patricis catalans lo Rdm. Bisbe Torres i Bages, N'Enric Prat de la Riba i En Joan Maragall, ocorreguda dia 26 de febrer a Santa Coloma mateix, deixant la seua honorable família i sos nombrosos amics dins lo més viu desconort, però edificats i confortats per l'alta llissó de fe i de piedat que elze donà ab la seua cristiana mort. La Llum Perpètua lluesca per ell eternament. Amèn.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Lo Germà Josep Savinià

Nasqué a Vilanova ran d'Avinyó l'any 1844. Lo seu nom an el mon era Josep Lhermite i en relligió Savinià! A set anys entrà a la *Congregació de Germans de les Escoles Cristianes* de Sant Joan de la Salle. Sos Superiors, coneixent lo seu talent estraordinari de pedagog de casta grossa, ja an els setze anys el dedicaren a l'ensenyansa, i may feu altra cosa que ensenyar, ab gran profit i glòria de la seua Congregació meritíssima i dels centenars de deixebles que tengué, acabant la heroyca Congregació per [63] ferlo Inspector General de totes les seues Escoles de la Província de Lió, a on ell perteneixia.

Quant lo Govern Sectari de França tancà les escoles dels Relligiosos i engegà de la Nació aquells brillants estols de Mestres i Pedagogs p'el ferest... delicte d'esser Relligiosos, lo Germà Savinià, que així nomia en Relligió, se llevà els hàbits, se *secularisà* de part defora, continuant de part dedins tan Relligiós com sempre, i seguí baix del nom de Lhermite son apostolat de Mestre i Pedagog, continuant d'*Inspector General* de les *Escoles Cristianes* de la Província de Lió. Per visitar les moltes que hi ha a Mallorca, vengué aquest ivern passat, i ens férem coneixents i amics corals, puys resultà un entusiasta de la llengua provensal i del català, un *Felibre Majorau* i organisador d'una assamblea felibrenca que hi ha d'haver a Avinyó enguany per Cincogema, a la qual me convidà, prometentme que m'hi convidaria oficialment lo Bal·le d'aquella històrica ciutat. Me parlà del seu sistema d'ensenyar lo francès an els provensals per via del provensal, fentlo servir come base i punt de partida i comparansa per poder entrar bé dins el francès. De manera que tal sistema ès l'estudi comparatiu de les dues llengues, a on una introdueix a l'altra. Aquest sistema s'hauria d'aplicar a Catalunya, Reyne de València i Balears, i els Mestres d'Escola no perdrien tant de temps com perden, desgraciadament. Me digué que tal sistema l'ha discutit ell ab els primers pedagogs de França i fins ab els que dirigeixen lo Ministeri d'Instrucció Pública, i que negú may del mon le hi ha sabut refutar, sino que casi tots

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ses contricants han acabat per confessar que era el sistema millor i que seria una gran cosa implantarlo en totes les terres de França que no tenen per llengua materna el francès. Me digué que havia publicades una partida d'obres per dur a la pràctica tal sistema i que les m'enviaria. Encara no fonc a Avinyó com les m'envià, totes ab espressiva i coral dedicatòria. Aquestes obres son: *a*) *Lectures ou Versions* | *Provençales-françaises* | Avignon | Aubanel Frères Imprimeurs-Éditeurs | 1897—XII + 288 planes de 181 x 117 mm. *b*) *Lectures ou Versions* | *Provençales-françaises* | *Cours Supérieur* | *Prosateurs* | —Avignon | Aubanel, Imprimeurs-Éditeurs | 1899—IX + 227 planes de 175 x 114 mm. *c*) *Savinian* | *La Lionide* | *Poème d'éducation* | *Texte Provençale et traduction française* | *Préface de Frédéric Mistral* | *Lettre de Maurice Barrès*, *de l'Académie française* | *Ilustrations de Valère Bernard* | —Avignon | Aubanel, Libraires-Éditeurs | Place Saint-Pierre, 9 | 1911. —XII + 535 planes de 223 x 143 mm. —*d*) *Savinian* | *Elements* | *de* | *Grammaire Provençale* | *Avec innovations essentielles* | *pouvant s'appliquer au Français* | *et à toutes les langues* | *Seconde édition* | *Personne ne connait bien se langage sans l'étudier au moyen d'une autre* | Avignon | J. Roumanille, Libraire-Éditeur | 19 rue Saint-Agricol | 1917. —150 planes de 178 x 114 mm.

Aquestes obres son d'un alt valor pedagògic. La *Gramàtica Provensal* ens agrada tant que l'hem presa per model de la que preparam fa tants d'anys de la Llengua Catalana. Les dues obres primeres son celebradíssimes entre els tècnics dins França. A la primera En Mistral li posà un pròleg, fentne uns elogis fora mida. Aquest sistema del Germà Savinià meresqué les alabanses més espressives del *Congrès des Sociétés Savantes de Paris et des Departaments* de l'any 1916, del gran romanista Paul Meyer, de Monsenyor Dupanloup, de Mr. Miquel Bréal, filòleg eminent, del Professor de la Facultat de Lletres de Paris Saint-René Taillander, de l'Inspector General d'Instrucció Primària de França Mr. Cochery. Fa devers dos anys lo Ministeri d'Instrucció Pública de França concedí un premi an aqueixes obres pedagògiques del Germà [64]

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Savinià. —Quant vengué a Mallorca, estava molt ben conservat ab tot i haverne doblegats setanta sis. Ens donàrem l'*a-reveure* fins a Cincogema; pero ay! ja no ens reveurem fins a l'eternidat. Quant dia 24 de janer arribí a Santa Margalida, que ens anàrem cap dret a ca'ls *Germans de les Escoles Cristianes* d'allà per ferhi la conjugació *margalidana*, aquells bons Germans me donaren la tristíssima nova de que lo bon Germà Josep Savinià ens havia deixats volant cap al cel dia 10 d'aquell mes. Ja m'hi caygué avall aquella notícia. ¡Glòria i honor a l'eminent pedagog Savinià! ¡Donaulí, Senyor, lo descans etern! Amèn.

¡Que el Bon Jesús els haja trobats aquests quatre amics nostres en estament de gràcia! I si encara estiguessen entretenguts an el purgatori, ¡que elze trega i elze admete a l'etern descans de la Santa Glòria! i doni a llurs honorables famílies molts d'anys de vida per pregar per ells, i el conort i conformansa que tant necessiten per suportar un cop tan terrible com ès estada la mort d'aqueys quatre patricis! Al cel los vegem. Amèn.

****

Per *La Veu de Catalunya* i *El Dia* de Terrassa (64)

Aqueys dos papers, ronegament sectaris, un dia 4 i l'altre dia 5 de mars, dedicaren sengles articles, farcits de mentides, infàmies i barbaridats a la qüestió de Mn. Alcover i *L'Institut d'Estudis Catalans* sobre *L'Obra del Diccionari*, sens dupte per fer tenir vera la profecia que va fer *La Veu* després del discursàs del colossal Puig i Cadafalch de 9 de juliol de 1918 a la Diputació de Barcelona per capbussar i soterrar de viu en viu Mn. Alcover, venint a dir el paperot noningú que després de tal discurs, que ell declarava *definitiu*, ja negú se havia de preocupar de Mn. Alcover. I ¡mirau quines coses que s'estrevenen! son passats vint mesos, i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

els *super-homes* de *La Veu* i del *Dia* de Terrassa encara se preocupen de Mn. Alcover i li dediquen columnes senceres, sens dupte per *inmortalisarlo* enterrantlo dins un... *pou negre*, per no dir d'*allò qui put*.

Quant ens entresentírem de tals *aixecs* o *xecalines* dels dos paperangos *puigs-cadafalquencs*, ja teníem ple lo present BOLLETÍ. Per lo mateix, deixarem p'el BOLLETÍ de maig el tornarlos les pilotes an el joc. Que tenguen una mica de paciència, idò, els nostres amics, que la Mare Priora en tenia i la batculaven.

****

Palma-Madrid

31 Marzo, 9 noche

Congreso ha aprobado en este moments subvención veinte y cinco mil pesetas para el «Diccionari». Enhorabuena.

(Conde de) Sallent, (Marqués de la) Cenia

CIUTAT DE MALLORCA —Tipografía de Amengual y Muntaner. —1920

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. Estranger: 2'60 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.ª-Palma

[65][*]

TRIUNF DEFINITIU, ABSOLUT I CONSUMAT

de l'OBRA DEL DICCIONARI *dins les Corts d'Espanya contra el Rey Herodes i els Caifassos de la Lliga Regionalista ab tota la gatzor i escolans d'amèn que per treure'n estella i per por de la por elze van cou cou* (64-182)

No son tot berbes les coses que tenim que dir sobre la per nosaltres faustíssima i p'els nostres contraris re-de-feresta victòria que Deu ens ha concedida, sens dupte per intercessió de la Benaventurada sempre Verge Maria i de tots els sants i santes del cel, guardians de Catalunya, contra els farsants de l'*Institut* i de la Lliga Regionalista i els centralistes de Barcelona a ne qui Deu don seny i coses que convenguen com a nosaltres mateixos. Amèn

[*] T. XI. —Maig-octubre de 1920. —N. 3.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

§ 1

En Miquel dels S. Oliver, *L'Institut* i lo catalanisme

Sempre m'uní a N'Oliver una amistat coral, un afecte germanívol. Quant me feren de l'*Institut* i President de la *Secció Filològica*, notí certa cosa estranya ab ell envers de tal institució, que no me sabia esplicar, i no gosí a demanarli esplicacions perque veya que la cosa no anava per mi. Aviat me digueren que N'Oliver se'n era anat de l'*Institut*, no digueren per que, però que els qui manetjaven l'institució, havien declarat que la condició del Membre de l'*Institut* era irrenunciable, i per lo mateix que N'Oliver, ancque no se tornàs agostar per res a l'*Institut*, seguiria perteneixenthi fins a la mort. Efectivament N'Oliver no se tornà acostar pus a l'*Institut*, i així se'n ès anat a l'altre mon.

I ¿per què feu això N'Oliver ab l'*Institut*? Se'n son guardats com de caure d'anarho a esbrinar ni a endardellarho [66] els compares de *La Lliga Regionalista* ni els desenfreits que empastissen *La Veu de Catalunya* i que devall devall escampaven que N'Oliver era un *fracassat* (negú parla més d'allò qui put, que el qui en va untat). Quant N'Oliver se'n anà de l'*Institut*, tothom cregué que li devia haver haguda *cosa grossa*, per més que no se traslluia. Negú cregué que la causa vertadera fossen les *moltes de feyne*s que N'Oliver tenia, i tothom en va romandre enderrer.

Quant vengué el meu conflicte ab l'Institut, i quedàrem romputs ab En Puig i Cadafalch dins l'abril de 1918, me'n vaig a ca-N'Oliver a contar-li lo que'm passava ab aquella mala gent, esposantli la necessitat en que me trobaria, si En Cambó i els altres caporals de *La Lliga* no hi posaven remey de publicar un *Manifest* a tot Catalunya, contant tot lo que passava ab l'*Obra del Diccionari*, que jo havia predicada dins totes les comarques que parlen la nostra llengua, comprometentme a treballar fins a la mort, i acabí demanantli de parer sobre lo que me calia fer.

Ell m'escoltà ab una gran atenció, i me feu tres *manifestacions* de suma gravetat.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Primera manifestació: me digué que ja n'havia sentit parlar de tal conflicte, i no en sentit favorable a l'*Institut*, sino favorable a mi, i en rudes me manifestà que no esperàs cap solució prenidora ni acceptable dels caporals catalanistes, i que no tendria altre remey que publicar el *Manifest* que li havia indicat.

De manera que En Miquel dels S. Oliver fou de parer, no de que me'n anàs de l'*Institut* i callàs com havia callat ell quant n'era sortit, precisament perque les seues circunstàncies no eren les meues. Ell no era entrat a l'*Institut* ab cap compromís contret devant tot Catalunya, com hi era entrat jo, per fer el *Diccionari*; i per això per anarme'n jo, havia d'esplicar per que era que me'n anava, allà on el fi principal de l'*Institut* era fer el *Diccionari*. Anantme'n a les sordes, lo més petit que havien de dir de mi, que me mancava formalidat i que faltava a lo que no ha de faltar may una persona: a la seua paraula.

Dins cap dels tres *Manifests* publicats contra l'*Institut* contí res d'això que m'havia dit N'Oliver. I ¿per que no ho contí? Perque els cacics de *La Lliga* no la prenguessen contra aquell bon amic meu, i no li fessen mal, ab tants de medis com tenien de fern'hi i ab lo afectats que son de ferne a tots els qui no els entren per l'ull dret, no elze [67] serven el tafatà o elze desbaraten la potranca. Ho cont ara que ès mort i que aquells galifardeus ja no li poden fer mal.

I no sols me feu N'Oliver aqueixa *manifestació*, sino que me'n feu altres dues que fumen més ab pipa que no la primera, i que tampoc les havia dites fins ara per lo mateix perque els gats-vayres de *La Lliga* no el fessen difunt, tan pàtrics com son de ferhi tots els qui no elze caben baix de llur barret.

Vetassí, doncs, lo que me manifestà ademés aquell gran amic meu i egregi benefactor de la Llengua Catalana.

Segona manifestació: me digué per que era que se'n anà de l'*Institut*, cosa que ès segur que no havia dita a negú nat del mon per por de la por i que la me digué perque sabia que jo era incapaç de trairlo ni de comprometre'l.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¿Per què, idò, se'n anà N'Oliver de l'*Institut*? Me digué ell mateix que se'n anà perque ab la aquella manera d'obrar dels qui le hi havien posat, conegué que se'n volien servir per dominar *La Vanguardia* de la qual ell era director, per ferla servir d'instrument polític d'ells; i que ell, N'Oliver, no volia ni poria consentir que negú per via d'ell comandàs aquell diari més que els seus propietaris, que li havien confiada a ell la direcció, i no volia que tal direcció servís altra causa que la d'aquells propietaris, i no *La Lliga Regionalista*. Per això, per fogir de tot compromís en que continuament s'havia de veure entre la absorbent i insaciable *Lliga Regionalista* i la fidelidat que devia ell an els propietaris de *La Vanguardia*, N'Oliver se'n anà de l'*Institut* i no s'hi tornà acostar pus may.

¿Què vos sembla de Na Lluca? Ah! ès que la grandesa d'esperit i la noblesa de cor de N'Oliver no s'adondaven ni se podien adjovar a les entremaliadures de *La Lliga Regionalista*. N'Oliver era rectilini; per tirar, havia de tirar tot dret i cara descuberta, i per tirar la pedra may amagava la ma. I sobre tot, no hi havia que esperar que ell traís negú may i manco aquell que li donava pa.

Ens falta veure ara quina fou la

Tercera manifestació: després d'haverme dites totes aquelles coses que tan poc favor feyen an els *Cacics* de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista*, acabà N'Oliver per dirme ab tot l'aplom i la formalidat ab que ell acostumava espressarse per manifestar ses conviccions: — CREUME, TONI! AN EL MOVIMENT CATALANISTA LI HA MANCAT UNA COSA: GRANDESA D'ESPERIT. [68]

A mi m'esglayà aquella tremenda i aclotelladora afirmació de N'Oliver; però pensanthi un poc, viu que era absolutament exacta i vera, i per això m'esclamí: *Tens raó, Miquel! El meu cas ho demostra massa!*

Ab això me despedesc d'aquell amic del cor, que ja no havia de tornar veure pus demunt la terra. Deu fassa que als menys ens poguem veure an el cel. Amèn!

No m'estranyaria gota que els caps-esflorats que manyuclen la gran tarambana de *La Veu de Catalunya* s'atansassen a donar per falses

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

aqueixes gravíssimes manifestacions d'En Miquel dels S. Oliver; però ès tan ver que les me feu com s'ès dita missa avuy. Qui ho negui, mentirà com l'ànima de Judes.

Els aleixandres de *La Veu* i de *La Lliga* se poren avanar i ferse grosses tant com vullen de l'amistat ab aquell gran escriptor, ab aquell gran periodista, ab aquell gran patrici; però aquell gran escriptor, aquell gran periodista, aquell gran patrici tenia d'ells el concepte que acap d'espressar, el concepte que se mereixen ab tota l'ànima.

Si cent anys hagués viscut N'Oliver i jo ab ell, cent anys seria romàs jo boca closa sobre tals manifestacions d'ell per no ferlo blanc de les ires d'aquells balitres embalitrats. Ara que ès mort, no hi ha cap motiu per no destaparles a fi de que cada olleta la tapi la seua cubertoreta i que *quiscú tenga lo que ès seu*, lo qual ès un principi etern de justícia natural.

I per cloure aquest retaule tan... edificant per *La Veu* i per *La Lliga* i per rebatre el clau d'aquelles *manifestacions* de N'Oliver, cal fer constar la feta *incalificable* d'una tracalada de *catalanistes* exaltats que an aquelles diades de *delirium tremens* de la famosa *Autonomia Integral*, devers el janer de 1919, si mal no m'err, per haver publicat N'Oliver un article demunt *La Vanguardia* sobre la ditxosa *Autonomia*, que no donava gust an aquells exaltats perque obeia precisament an els dictats de la raó i del bon seny, se'n anaren fent avalot a l'obrador de *La Vanguardia* alsant el carrer de crits i escàndol contra tal article, apedregant la casa i rompenthi una partida de vidres de les finestres, i el pobre Oliver hagué de buydar de Barcelona, passantse una partida de setmanes a La Garriga, esperant que s'espasàs tal barrumbada de... fervor autonòmic... ¿*tolerant*? ¿*cultural*? No, *arrienc*!

I ara anauvosne a fiar gayre de les alabanses i encomis [69] que certs polítics i certs periòdics de cassolota fan per llurs fins i efectes dels homes eminents que se moren! Fiauvosne tan poc com d'unes cases que cauen, i no vos ne dureu l'aumut p'el cap.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

§ 2
Novells documents de qui hi ha dalt

I

Palma. —Madrid.-30-I-920. —Visitado Ministro con Alfonso Sala, el cual firmará hoy Real Orden para que se incluya presupuesto cantidad haga falta para publicar y terminar *Diccionario*. Sala, Sallent y Ariany envían efusiva felicitación a que uno la mía. —CENIA.

II

Carta del Ministre d'Hisenda que ens remeté En Dato ab una targeta seua:

«El Ministro de Hacienda. —Febrero, 24/920. —Exmo. Sr. Don Eduardo Dato. —Mi querido amigo y Jefe: tuve el gusto de recibir oportunamente su grata carta incluyéndome una nota referente a la pretensión que con tanto interés me recomienda V., de Don Antonio María Alcover, de que en el presupuesto se consigne una subvención para publicar el *Diccionario catalán-valenciano-balear*, y me es grato participarle que en el nuevo proyecto de presupuesto de Instrucción pública, se eleva a 25.000 pesetas el crèdito de 10.000 que figura en primer proyecto para auxilio de la publicación citada. —Se reitera de V. afmo. amigo s. s. q. c. s. m. —BUGALLAL.

III

Carta de N'Alba ab una del Ministre D. Natali Rivas:

«El Diputado a Cortes por Albuñol. —Sr. D. Antonio María Alcover. —Mi querido amigo: Sirva la adjunta de D. Natalio Rivas, como contestación a sus cartas últimas y como consecuencia de mis gestiones hechas en pro de sus deseos. —Aprovecho la ocasión para enviarle mi afectuoso saludo y reiterarme suyo afmo. amigo q. l. e. l. m. —S. ALBA. —29-II-920. ¿Qué mejor respuesta que los hechos?».

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«El Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes. —26 febrero 1920.- Exmo. Sr. D. Santiago Alba. —Querido Santiago: recibo tu carta y desde luego estoy conforme con lo que dice el insigne D. Antonio María Alcover, benemérito de España por tantísimos conceptos. No hay inconveniente ninguno en adquirir sus libros de Raimundo Lulio; pero lo que yo necesito saber es el precio del ejemplar, porque como tú no ignoras, la cifra que hay para adquirir libros, es reducida, e ignorando su importe, no puedo decirte de una [70] manera definitiva lo que se adquirirá; pero desde luego ten la seguridad de que, como sea una cosa que quepa dentro de la cantidad de que dispongo, se hará inmediatamente, no sólo porque tú lo quieres, sino porque, como digo, el Padre Alcover es digno de que todos los españoles, no sólo le atendamos en todas sus demandas sino que le prodiguemos la mas grande admiración. —En el proyecto de presupuesto que yo encontré hecho cuando vine a desempeñar este cargo, no había nada para ayudar a la obra meritoria del Padre Alcover, y cediendo a tus indicaciones y al entusiasmo grandísimo que tu sientes, con tanta justicia y tanta razón por la obra de este sabio español, inmediatamente incluí las 32.000 pesetas que él deseaba para ayuda de su empresa literaria. Si hubiera pedido mayor cantidad, también la hubiera incluido. El bien que esto reporte a España y a su literatura y a su lengua, en realidad a tu iniciativa se debe. —Consérvate bueno y sabes te quiere tu siempre fraternal amigo. —NATALIO».

IV

«El Diputado a Cortes por Sort. —Madrid, 3 de marzo de 1920. —Sr. D. Antonio María Alcover. Palma de Mallorca. —Muy señor mío y de toda mi consideración. He recibido su atenta de 25 del pasado, qué contesto. En el proyecto de presupuesto que el Sr. Prado Palacio había enviado a la Comisión de Presupuestos no figuraba ninguna subvención para el *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear* que V. va a publicar; pero en el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

proyecto reformado que nuevamente ha remitido el actual Ministro, D. Natalio Rivas, figura ya la cantidad, si no estoy equivocado, de 32.000 pesetas. —Hablé de este asunto con el Sr. Ministro y con el subsecretario, Sr. Gascón y Marín, quienes me prometieron consignar la cantidad, y en efecto en el proyecto remitido figura la que le indico, que, desde luego, defenderemos en el seno de la Comisión para que sea aceptada. —Le saluda y queda de Ud. atento amigo s. s. q. e. s. m. —DANIEL RIU».

V

«El Diputado a Cortes por Palma de Mallorca. —Sr. D. Antonio María Alcover, Palma de Mallorca. —Muy distinguido amigo: ya llamé oportunamente la atención de los amigos que figuran en la comisión de presupuestos respecto a la consignación destinada a proseguir los trabajos del *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*. Pero mi abstención de la vida parlamentaria me obliga a respetar el criterio que sobre el particular formen los diputados amigos, y carezco de aquella libertad de acción que tenía cuando, con tanto gusto mío, se inició este asunto. Le saluda y se reitera suyo afmo. q. e. s. m. —A. MAURA».

VI

«Senado. Particular. —Madrid 7 de marzo de 1920. —M. I. Sr. Don Antonio M.ª Alcover. —Muy señor mío y de toda mi consideración: en contestación a su atenta carta del 2 tengo el gusto de manifestarle que [71] con el mayor interés recomendaré y apoyaré los deseos de V. para que prospere la subvención al *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear* de que es V. autor. —Aprovecho complacido esta ocasión para reiterarme a la consideración de V. atento amigo s. s. q. e. s. m. —M. DE ALHUCEMAS».

VII

«El Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes. —14 marzo 1920. —Sr. D. Antonio María Alcover. —Muy señor mío y distinguido amigo: He

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

recibido su carta cuya lectura me ha sido gratísima. Desde que D. Santiago Alba me habló de la gran obra que realiza, yo no tuve inconveniente, sino, por el contrario, mucho gusto en incluir en el presupuesto la cantidad necesaria para ello. De hacerlo he quedado muy satisfecho. —De buen grado tomaría para el Estado los ejemplares de la obra de Raimundo Lulio de que me habla (*Libre d'Arbre de Ciencia*), pero acude Ud. cuando ya tengo el capítulo del presupuesto casi agotado y le podría adquirir una cosa insignificante. Es preferible esperar a que se apruebe el nuevo presupuesto y entonces adquiriré un número decoroso de ejemplares. —Consérvese bueno y sabe es suyo afmo. amigo. —NATALIO RIVAS».

VIII

«El Capitán General de la 4.ª Región. Cataluña. —Señor Don Antonio M.ª Alcover. —Muy señor mío: según me manifiestan en contestación a la recomendación que de su asunto hice, van consignadas en el presupuesto de instrucción Pública 25.000 pesetas con destino a la terminación del *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*. —De Ud. atto. s. s. q. e. s. m. —VALERIANO WEYLER.

§ 3

Els contraris no paren de triconetjar contra l'*Obra del Diccionari*

Encara que els periòdics-cotorres de *La Lliga Regionalista* en tots aqueys dos anys derrers no diguessen un mot de Mn. Alcover ni de la seua *Obra*, els qui els inspiren, no deixaren ni un moment de ferme devall devall tota quanta de guerra saberen per que jo no pogués tornar a xorar ni en cantassen pus galls ni gallines.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

a

***La Veu de Catalunya* i *El Dia* de Terrassa**

Però la derreria de febrer els diaris de Mallorca publicaren un telegrama i una carta que foren p'els meus [72] contraris dues pedrades a l'os de la cama, que els ho cedaren de mala manera. Lo telegrama era del Sr. Marqués de la Cènia, de noble nissaga mallorquina, de dia 30 de janer, que deya que el Ministre d'Instrucció Pública havia, manat per Reyal Orde incloure en Presupost la cantidat convenient per acabar lo meu *Diccionari*, i la carta era del Ministre d'Hisenda que deya an En Dato dia 24 de febrer que la cantidat posada an el Presupost per mon Diccionari eren 25.000 pessetes. Doncs un dels pocs *missatges de manament* que té En Puig i Cadafalch a Mallorca, sens dupte de la classe de *catalanistes venturers* (casi tots els *catalanistes* de Mallorca, que son tan pocs que ab els dits de la ma elze poreu contar, per no perdre la mica de bo que tenen a Barcelona, s'han estimat més servar el tafetà an En Puig que fer costat a l'*Obra del Diccionari*; se son somesos a l'esclavitut dialectal de Barcelona, girant l'esquena a la dignidat llingüística de Mallorca), un d'aquests caps-verjos que se firma R. (ni el coratge té de *mostrar cara*) envià un articletxo a *La Veu de Catalunya* tocant *via-fora* contra mi i contra D. Alfons Sala. La *Veu* publicà tal doy bil·lo bil·lo dia 4 de mars, segurament per fer tenir vera la profecia seua de mitjàn juliol de 1918 quant donà solemnialment per soterrada d'una manera definitiva la qüestió de Mn. Alcover després del ferestíssim discursàs d'En Puig i Cadafalch que dia 9 de dit mes i any se figurà *capbussarme in aeternum et ultra* en la sessió *diputacional* d'aquell dia. De manera que el *capbussat* l'any 1918 tornava surar partdemunt lo seu *capbussador* donantli el brou a luf. *La Veu* publicà el remeulo dia 4, i *El Dia* de Terrassa, per no esser manco, se'n feu eco dia 5, glosantlo a gust dels seus devots per posarme a mi en berlina i posarhi D. Alfons Sala, que ara per ara de tots els nats de dòna ès el qui dona més mal de ventre an els de *La Lliga*, que, si no el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

s'han menjat frit, ès perque fins al present no han trobada pella prou gran ni oli abastament per fregirlo.

L'articletxo d'aquell *mallorquí* poc-cervell desfigurava completament la veritat, capgirant els fets de cap a peus. Se'n guardava com de caure de dir que, si m'havien consignades 25.000 pessetes dins lo Presupost de l'Estat, era perque Sa Majestat N'Alfons Rey d'Espanya, me cridà telegràficament a Madrid, declarantse protector de l'*Obra del Diccionari*, acordant lo govern d'En Maura dotar dins lo Presupost la meua *Obra*, i acullintla ab rams i [73] paumes els caporals de la Política espanyola En Maura, En Dato, N'Alba, En Romanones, En Garcia Prieto. Res d'això deya l'articletxo, sino que N'Alba, que té per «tónica dominant» «l'anti-catalanisme», i En Dato, que «ha combatut tota ideologia i tot desenrotllament espiritual de les regions ab vida pròpia com Catalunya»[1] per intrigues d'En Sala, Comte de Sallent i Marquesos de la Cènia i d'Arimany, «inimics (¡naturalment!) de la nostra llengua», havien volgut premiar ab aquella subvenció la meua «campanya fortíssima[2] i gens edificant»[3] contra *L'Institut*, la Mancomunidat i *La Lliga*», «les entidats representatives de la nostra terra».[4]

Amagant la veritat i trepitjantla d'una manera tan desenfreida, fa bon escriure «De Mallorca» i de Ses Arasses, les *Batuecas* de *Sa Roqueta*. Sí, sols de *Ses Arasses* se concep que s'escriguen coses tan carabassenques i tan injustes i que elze don sopluig un paperot tan mal ànima com *La Veu de Catalunya*.

Assí qui fa més llàstima ès *El Dia* de Terrassa, prenent per article de fe tot quant entaferra *La Veu*, come bon escolà d'amèn del paperango barceloní i inimic reconsagrat de l'eminent patrici N'Alfons Sala, benemèrit

---

[1] Nota (1) de l'original: ¡Sí que hi anau ben lluny d'osques, germanet! ¿Qui sino En Dato donà la Mancomunidat a Catalunya?

[2] Nota (2) de l'original: ¿«Fortíssima»? ¡i no som més que un bossí de *bosquerol*, segons *La Veu* i «de baix llivell científic i de més baix llivell moral», segons En Puig i Cadafalch!

[3] Nota (3) de l'original: May me proposí ab ma «campanya» «edificar», sino ecceyar l'Institut i tots els qui l'alleten, perque s'ho mereixen massa.

[4] Nota (4) de l'original: ¡Pobre «terra» si no té «representants» més decents! ¡Ja hi està ben representada!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

en grau superlatiu d'Espanya, de Catalunya, i de la Llengua Catalana. ¡O pobres errats de contes del *Dia* tarrassenc! ¡vos hi heu de mirar una mica més per combatre En Sala! Si just el combateu ab raons foradades i ab doys, el públic *concient* se'n ha de riure per forsa. Es ben ver que a Terrassa, devers l'any 1902 se suscrigueren an el BOLLETÍ DEL DICCIONARI prop de coranta *catalanistes*, lo qual els agraim de cor i encara dura lo nostre agraiment. Però ay! que son passats devuyt anys, i aquells tants de suscriptors se son apoquits tant, que just en romanen dotze, an els quals, això sí, estam agraidíssims. En canvi En Sala, que fins an el mars d'entany no era estat suscriptor del [74] BOLLETÍ ni m'havia promès may res p'el *Diccionari*, enterat de l'enfilall de engallades que els de *L'Institut*, *La Veu* i En Puig i Cadafalch m'havien fetes contra l'*Obra del Diccionari*, se'n anà a contarho tot a Sa Magestat lo Senyor Comte de Barcelona i Rey d'Espanya, N'Alfons XIII, el qual, demostrantse, per la sanc que li corre per dins les venes dels nostres imponderables reys Peres, Jaumes, Joans, Martins, Ferrans i Anfosos, més català que tots els altres catalans d'avuy en dia, se declarà protector de l'*Obra del Diccionari*, induint ab son exemple els Caporals de la Política Espanyola, En Maura, En Dato, N'Alba, En Romanones, En García Prieto a fer lo mateix, donant per resultat la consignació de 25.000 pessetes per l'*Obra del Diccionari* dins lo Presupost de l'Estat.

Això ha conseguit N'Alfons Sala p'el *Diccionari de la Llengua Catalana*. ¿Han fet tant ni la mitat de la mitat tots els altres tarrasencs plegats? Es evident que no.

Per lo mateix ¡o pobrets enganats del *Dia*! vos pertoca un bon callar; vos convé a caramull posarvos un punt en boca envers de N'Alfons Sala. Si no ès sant de la vostra devoció, triau una altra avinentesa per combatre'l, si no voleu mostrar la filassa, que no està gens bé mostrarla may, com no esta bé tampoc dir mentides, així com en deys a roys ab *La Veu de Catalunya*. Sí, ès una solemne mentida això que vos embolicau de que Mn. Alcover siga «sortit» may de *L'Institut*, puys membre de *L'Institut* ès i *President de la Secció Filològica* de dit *Institut*, senzillament

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

perque tal càrrec ès vitalici, segons l'article 7 del *Reglament* que la Diputació de Barcelona imposà quant creà *L'Institut*, i Mn. Alcover no ha *renunciat*, i la qualidat de *Membre* de *L'Institut* ès IRRENUNCIABLE, segons establí En Prat de la Riba, al cel sia. ¡O pobres enganats del *Dia*! si no fósseu uns sectaris virollencs, condamnats a dir *amèn* a qualsevol barbaridat que entaferr la colossal sectària *Veu de Catalunya*, hauríeu tenguda la franquesa de dir que Sa Magestat lo Senyor Comte de Barcelona i Rey d'Espanya havia cridat Mn. Alcover a Madrid i s'era declarat PROTECTOR DE L'OBRA DEL DICCIONARI, que *L'Institut* ab En Puig i Cadafalch per cap i En Cambó per còmplic volia afonar dins un pou *negre* per no dir d'*allò qui put*, i que de resultes de tal acte de Sa Magestat els Polítics Caporals de Madrid s'eren declarats protectors de tal *obra*. Això ès la pura veritat que veu tota Espanya. Tothom ho [75] veu fora vosaltres, pobres errats del *Dia* i tota la tracalada de biduins que *La Lliga Regionalista* combrega ab rodes de molí o retalons de sabata una mica emblanquinats. Sí, sou just vosaltres que vos heu beguda aqueixa barbaridat que vos ha etzibada el paperot barceloní *puigcadafalenc*, de que la consignació del Presupost de l'Estat per l'*Obra del Diccionari* no ès més que «el premi» que «els inimics de *La Lliga* (*L'Unió Monàrquica* ab En Sala, els *idonis* i N'Alba») han volgut donar a Mn. Alcover per la seua «campanya fortíssima contra *L'Institut*, la Mancomunidat i La Lliga»... No hi ha res d'això , senyorets! No hi ha més que Sa Magestat i els Caporals de la Política de tota Espanya, devant la *noningunada* de *L'Institut* i de *La Lliga Regionalista* contra l'*Obra del Diccionari* per odi a Mn. Alcover, han volguda salvar aqueixa *Obra* de les ires d'En Puig i Cadafalch, salvantla quant aquest, exercint de Rey Herodes, s'era passat p'el carabassot de ferli acabar els alens.

No, bona gent de Terrassa! no en teniu gens de dret d'insultar Mn. Alcover suposantlo venut an els que, sensa esser vicaris, batiau ab lo nom de «inimics de Catalunya», allà on en tot cas just ho seran de la política empecatada de *La Lliga Regionalista*, encapirronada fa temps en deshonrar Catalunya i en desfer l'obra d'En Prat de la Riba, que *el*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

confessau ab la llengua, per Mestre i Plasmador de Catalunya, però el negau ab los fets.

I ara, per acabar, un mot an els pifolers de *La Veu de Catalunya*. ¿Ho veys, grans búgueres, com, a pesar d'aquell discursarro *puig-cadafalenc* de dia 9 de juliol de 1918 dins la Diputació de Barcelona, encara n'hi ha que, sensa esser *lerruxistes* ni *jaumistes*, s'ocupen de Mn. Alcover? Sou vosaltres mateixos i els vostres devots *missatges* de Terrassa, que vos veys forsats a ocuparvosne! ¡I lo que vos n'ocupareu, si Deu no hi alsa la ma!

¡Com ès vel·la vera veu! ¡i que ho ès de grossa la vostra hipocrital farsanteria! ¡Me donau per traydor a Catalunya perque vaig acudir an En Dato i a N'Alba després d'haver acudit an el Rey i an el Govern per que me defensassen l'*Obra del Diccionari*, que vosaltres a tota ultransa volíeu afonar! ¿Vol dir jo som un traydor a Catalunya perque apellí an En Dato i a N'Alba, que vosaltres preteniu que son els grans inimics de Catalunya? Però ¿i La Lliga Regionalista no s'ès acostada may per res an aquests [76] caporals de la Política de Madrid? ¿Vol dir no ho sabeu que s'hi ès acostada sempre que li ha convengut? ¿Qui no ho sap que durant llargues temporades *La Lliga Regionalista* ha mantengudes estretíssimes relacions d'amistat ab N'Alba i sobre tot ab En Dato? Si a mi no me sobràs la discreció que a vosaltres absolutament vos manca, poria destapar confidències ben íntimes que En Cambó feu an En Dato i que D. Eduard les me destapà a mi, sobre *interioridats* de *La Lliga* i del *catalanisme lliguenc*, confidències que no se fan en no esser a amics corals. Una cosa, sí, destaparé perque no compromet negú, que li escapà an aquell gran patrici i columna de la Pàtria, D. Enric Prat de la Riba, conversant ab mi. Se tractava d'arretglar la enormidat que resultava de *L'Institut* donarme just les 25 pessetes de dieta per les sessions a on jo assistia i haver jo de pagar 50 pessetes just del passatge del vapor per anar i tornar de Barcelona per esser a tals sessions. Totd'una me prometeren els de la Diputació que me conseguirien de la *Companyia Islenya* pas franc per anar i tornar jo de Barcelona, fins que, devant les dificultats que trobaren,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

En Prat de la Riba me digué: —Res, ja ho conseguirem de l'Estat per via d'En Dato, puys ab En Dato ens entenem.

¿Què tal grans titiuers de *La Veu de Catalunya*? De manera que En Prat de la Riba se poria entendre ab En Dato i això no era cap traició a Catalunya, sino un bé per Catalunya! i ¡jo no me puc entendre ab En Dato per salvar l'*Obra del Diccionari* i conseguirli una dotació de l'Estat! ¡I conseguint tal dotació som un traydor a Catalunya! Sí que ho ès de feresta la vostra hipocrital farsanteria!

En quant a les relacions íntimes de *La Lliga* ab N'Alba devers l'any 1916 i 1917, basta recordar que N'Alba mateix dins el Congrés hagué d'esplicar la seua intel·ligència ab els diputats i senadors catalanistes, dient que eren uns homes massa competents en qüestions econòmiques i polítiques per haver de rebutjar llur concurs i cooperació.

De manera que La *Lliga Regionalista* s'ès acostada a N'Alba i an En Dato sempre que li ha convengut p'els seus plans polítics, econòmics i mires particulars. ¿I jo no m'hi he de poder acostar per salvar l'*Obra* del *Diccionari* de les urpes dels gats apostòlics de *L'Institut* i d'En Puig i Cadafalch? Perdonau, insignes farsants de *La Veu de Catalunya*, que vos enviy a fer... guitzes! [77]

b

Maquinacions vergonyants contra l'*Obra del Diccionari*

Tenc la convicció de que els de *L'Institut*, desde el moment que saberen que el Rey m'havia cridat a Madrid per declararse protector de l'*Obra del Diccionari* i el Govern Maura-Lacierva havia acordat dotarla dins lo Presupost, comensaren a maquinar devers Madrid per desbaratarme la potranca. Certes coses que'm passaren an el Ministeri d'Instrucció Pública, que no tenien esplicació digna, suposat l'acort que el President de Ministres me digué dia 9 de maig que el Govern havia pres a favor del *Diccionari*, son indici manifest de tals maquinacions. A Madrid mateix persones ben enterades de les *interioridats* de la política, ja me digueren

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

que estigués alerta a tals *habilidats* a que apellarien els *catalanistes* per treure'm la carn de l'olla. Ja seria curiós poder aclarir lo que enforinyaren els *Instituters* devers la subsecretaria d'Instrucció Pública, ocupada per N'*Azorín* y devers el *Centre d'Estudis Històrics*, presidit p'En Menéndez Pidal, d'on, segons l'acort del Govern havia de sortir la consignació p'el *Diccionari*. Es segur que no'm deixaren part sana devant aquells senyors. Repetesc que seria curiós sebre les acusacions que formularen contra mi. Desde ara elze defiy a que les diguen públicament. No les basta per publicarles el pam de cara que tenen.

I ¿quina impressió feren a N'*Azorín* i an els Membres del *Centre d'Estudis Històrics*? Es mal de sebre, però sospit que los se degueren guanyar fins a un cert punt, si hem de judicar per lo que N'Alomar i En Morera Galícia digueren més tart, en la sessió del Congrés de 31 de mars, i En Garriga i Massó dins la Comissió de Presuposts del Senat; però no devia esser tot lo favorable que ells haurien volgut, quant no ho han publicat en net lo que N'*Azorín* feu i lo que el *Centre d'Estudis Històrics* digué sobre la subvenció per mon *Diccionari*. L'actitut que En Menéndez Pidal prengué a favor de la meua *Obra* devant D. Cèsar Silió, Ministre d'Instrucció Pública, D. Eduard Dato i D. Antonio Royo Villanova, era tan franca, tan esplícita, tan llampant, que no el crec capaç an En Menéndez Pidal de fer cabra i ovella ni de girarse a favor dels *Instituters*. D'altra banda, l'idea de treure de la consignació del *Centre d'Estudis Històrics* la dotació del *Diccionari* no era pràctica ni me convenia [78] gota a mi. M'ho feu avinent lo mateix Alba, dientme que lo que me convenia a mi, era que me posassen la consignació an el Presupost en nom meu i que directament la pogués percebre del Ministeri sensa cap *intermediari*. I an això tiràrem desde un principi. De manera que poc mal me feren els *Instituters* maquinant contra mi devers el Centre d'Estudis Històrics, que a Madrid ja el me denunciaren com aliat devall devall de l'*Institut d'Estudis Catalans*. Tant hi haja com jo hi sé.

Insistesc en que serien estraordinariament... *pintoresques* i *edificants* les coses que retreurien contra mi i les passes que donarien per

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

escabetxarme els *agents* de l'*Institut* i de *La Lliga* devers Madrid. Ab això me difererenciy jo d'ells: que jo puc contar tot quant dic d'ells, totes quantes de passes don contra ells a tot arreu, perque vaig sempre p'el camí carreter, per les ginyes de la veritat i de la justícia; i ells fan tot lo contrari: naveguen a les fosques, a la tapada, fan dues o tres o quatre tires de petjades, mentint a la descosida. No, no elze basta el pam de cara que tenen per dir en públic lo que han dit i han fet contra mi. No, no els ha bastat el pam de cara que tenen per defensarse dels càrrecs gravíssims que jo els he fets públicament i baix de la meua firma. No, no elze basta el pam de cara que tenen per dir en públic les passes que donaren i les coses que digueren contra mi devers les oficines de Madrid per fer ilusòria la Paraula del Rey i l'acort del seu Govern. Caygut lo Ministeri Maura-Lacierva, redoblaren llurs intrigues els farsants de l'*Institut* devers el Ministeri Sánchez-Toca. De positiu sabem que N'Alomar la primeria d'agost se presentà an el Ministre d'Instrucció Pública demanant que no me concedissen cap subvenció p'el *Diccionari* perque se tractava d'una maniobra política contra l'*Institut*. Si just haguessen fet això els instituters, si just haguessen donades passes per la via pública, devant Deu i tot lo mon, no hi hauria manera de inculparlos perque haurien usat de llur dret, així com jo usava del meu per demanar. Però ells donaren altres passes... *inconfessables*. ¿Com ho sé? Els fets ho diuen massa clar. La primeria d'agost un senador i un diputat balears (el Marquès de la Cènia i D. Josep Socies) i els senadors i diputats de l'*Unió Monàrquica Nacional* demanaren an el Ministre d'Instrucció Pública que posassen dins el Presupost 32.000 pessetes per l'*Obra del Diccionari*. I ¿què fa lo Sr Ministre? Crida el Cap del Negociat de la [79] formació del Presupost i devant aquells senyors senadors i diputats li mana que incloga an el Presupost aquella cantidat p'el *Diccionari*. Això m'ho escrigué D. Alfons Sala, testimoni presencial. ¿Porem creure que el Sr. Ministre, després de donar tal orde, llavò la revocàs? En cap manera. ¿Com, idò, D. Natali Rivas, Ministre d'Instrucció Pública dia 26 de febrer escriu a N'Alba que an el projecte de Presupost que trobà fet an el seu Ministeri (i que lo

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

feu lo Ministre Prado i Palacio, el qui donà orde de posarhi 32.000 pessetes p'el *Diccionari*) no hi havia res per tal obra, fins que ell hi posà 32.000 pessetes? De manera que l'orde que lo Ministre Prado Palacio donà devant aquells diputats i senadors catalans i balears que hem dit més amunt, no s'executà, no se cumplí o, si se cumplí, qualcú cometé l'atentat de llevar del Presupost aquella cantidat que el Ministre havia manat posarhi. Però ens crida la atenció allò altre que el Ministre d'Hisenda, escrigué an En Dato dia 24 de febrer d'enguany, dient que «en el nuevo proyecto de presupuesto de Instrucción pública se eleva a 25.000 pesetas el crédito de 10.000 que figura en el primer proyecto para auxilio de la publicación citada», lo meu *Diccionari Català-Valencià-Balear*. De manera que la primeria d'agost d'entany lo Ministre manà que posassen 32.000 pessetes an el Presupost per mon *Diccionari*; i quant entrà a Ministre D. Natali Rivas la consignació de 32.000 pessetes havien descomparegut del Presupost i no hi figurava un cèntim p'el *Diccionari*; però més envant ja hi havia 10.000 pessetes, que després se elevaren a 25.000 i llavò a 32.000, acabant per 25.000 dins la Comissió de Presuposts del Congrés a on els *Instituters* feren contra mi tot quant saberen i pogueren. Ho indiquen dos documents, això ès, un telegrama del Sr. Marqués d'Olèrdola i una carta de D. Alfons Sala de 12 d'abril. Lo telegrama diu: «D. Antoni M.ª Alcover: Palma-Madrid. —Remita urgencia antecedentes defensa *Obra Diccionario* para su anterior partida veinte y cinco mil pesetas incluída Presupuesto, a Daniel Riu, Plaza Oriente, tres. Saludos respectuosos, Marqués Olérdola». A volta de correu envií tots els antecedents reclamats an el bon amic En Daniel Riu. —La carta d'En Sala diu, entre altres coses: «No pot figurarse vostè les palestres a que va donar lloc la subvenció per lo seu *Diccionari*. Quant ens vegem ja en parlarem».

Perduda la votació dites la Comissió de Presuposts del [80] Congrès, els colossals super-homes de l'*Institut* i *La Lliga*, no sabentse resignar a haver de romandre devall i que jo hagués de romandre demunt, apellaren an el *vot particular*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Sens dupte per estratègia, no el volgué presentar cap diputat de *La Lliga*; el feren presentar an En Marcel·lí Domingo de Tortosa, que no el volgué sostenir dins el Congrés i l'hagué de sostenir lo mateix Alomar. Així *La Lliga* me tirava la pedra i amagava la mà. —Dins la Comissió de Presuposts del Senat hagué de fer el paper, desayraradíssim naturalment, En Garriga i Massó, senador de *La Lliga*. Si contrari els era l'ambient del Congrés an els *Instituters*, més els ho era el del Senat. El bo d'En Garriga i Massó comensà per dir que, per concedirme, la subvenció p'el *Diccionari*, l'*Institut d'Estudis Catalans* havia de donar dictamen favorable. Els senadors li feren de resposta: —*Això seria una burla, allà on fou precisament l'Institut l'autor del conflicte contra Mn. Alcover. ¡De manera que l'Institut havia d'esser jutge i part*! Així les gasten els *regionalistes* de *La Lliga*! ¡I això ho pretenia un *advocat*! ¡Quina hipoteca de sentit jurídic hi deu haver ab En Garriga i Massó! ¡Deu se'n apiadi! Amèn! ¡Veyent l'home que li rebrotxaven la seua proposta, feu aquesta altra: —*Que lo Centre d'Estudis Històrics doni dictamen favorable*! —Els senadors de la Comissió contestaren: —*Si se tractava d'una obra històrica, el Centre d'Estudis Històrics seria indicat per dictaminar; però com se tracta d'una obra llingüística, no procedeix la consulta*. De manera que an En Garriga i Massó els senadors li donaren per primera una carabassa i per segona una altra carabassa: era lo que se tenia guanyat. Fins a tal estrem van tapats els caporals de *La Lliga*, que han decretada la guerra contra mi per no contradir En Puig i Cadafalch, posantse senzillament en ridícul.

I que no me venguen a dir que *La Lliga Regionalista* no ha presa come cosa seua la campanya d'En Puig i Cadafalch contra mi, perque jo tampoc no m'he de creure tenir tanta d'importància per haver d'ocupar l'atenció dels empiulats i bufarells pinsans de *La Lliga*, lo floret de la super-homonia catalana. Jo primer ho creya així, i fins persona molt enterada de les coses de *La Lliga* m'havia i tot assegurat que En Cambó no faria ni autorisaria res contra la subvenció que els de Madrid m'havien promesa; però els fets m'han convençut de lo contrari. Els fets son lo succeit dins la Comissió de Presuposts del Congrés i dins [81] la del Senat

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

i lo succeit en la sessió del Congrés la nit del 31 de mars. An aquests fets no apareix en lloc l'acció directa d'En Cambó. Sia dit en honor seu; però hi apareix l'acció directa i la complicidat del altres caporals de *La Lliga*, moguts per l'acort que'm consta de bona tinta que prengué *La Lliga* de ferme tota la guerra possible per afonar la meua *Obra del Diccionari* a Catalunya i a Madrid. Un de *La Lliga* mateix m'ho confessà. Sí, els emissaris de *La Lliga* feren totes aquelles *fantasies* devers lo Ministeri d'Instrucció Pública d'anar a ponyir an el Presupost d'amagat del Ministre i llevarhi lo que el Ministre hi havia fet posar, i llavò escapsar i capgirar una i altra vegada la consignació que el Govern de tot cor hi volia posar, fent honor a la seua paraula i a la paraula sagrada de Sa Magestat lo senyor Rey d'Espanya. Se figuraven aquells farsants que elze sobraven remeys per ferme selvatge la subvenció promesa, per sauparme, per espampolarme; però gràcies a Deu, feren fetxida, la prova del ruc, els ous en-terra, a Barcelona i a Madrid. A Madrid està a la vista ab les sessions del Congrés dia 31 de mars i del Senat dia 19 d'abril; i a Barcelona ab lo que succeí dins l'Ajuntament ab les 3.000 pessetes que me votaren la derreria de juny d'entany. Tan avall caygué a *La Lliga* aqueixa votació que els sens Retgidors resolgueren no deixar passar aquelles 3.000 pessetes cap a mi. La *Comissió de Cultura* que En Duran i Ventosa presidia havia de donar dictamen, i may en dava. L'oficial del ram cridà unes quantes de voltes l'atenció del Sr. President demunt una tal cosa, i En Duran i Ventosa tengué... pit per contestar an aquell oficial: *Si me torna parlar d'això, ho pendré com una ofensa personal*.

Ah idò? Aquest ès el respecte que guarda En Duran i Ventosa an els acorts de l'Ajuntament i dels Vocals Associats. Això demostra que aquest senyor ha heretat lo nom venerable de son pare, al cel sia, però no el seny ni el sentit jurídic que feu tan cèlebre i tan venerable En Duran i Bas. ¡Ah D. Lluís, D. Lluís! ¡No basta esser fill carnal d'un gran pare! ¡cal esserho espiritual! ¡Es evident que vostre pare per res del mon hauria comesa may la pífia de «pendre per una ofensa personal» el recordarli que hi havia que dictaminar sobre l'execució d'un acort ferm de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

l'Ajuntament i dels Vocals Associats! ¡Vostre pare no duya empeltat el verí de *La Lliga Regionalista*! No duya altre empelt que l'amor a [82] Deu i a la Pàtria, que era una sola amor per ell! ¡D. Lluís, D. Lluís! recordauvosne una micoina més del sentit jurídic i del bon seny del qui vos posà an aqueix mon, al cel sia ell i tots los feels cristians difunts!

¿I com acabà lo de les 3.000 pessetes que l'Ajuntament i els Vocals Associats de Barcelona havien votades per mon *Diccionari*? Doncs que el Retgidor de l'*Unió Monàrquica Nacional* D. Marian Martí i Ventosa acabà per safalcar els Retgidors Regionalistes, conseguint que dia 24 de mars l'Ajuntament votàs que me pagassen les ditxoses 3.000 pessetes, i efectivament dia 23 d'abril me'n pagaren 2.000 per lo quant aquell presupost se pagava per *dotzaves* parts i just havia durat vuyt mesos, deixantme lo dret de reclamar les mil que romanien a l'ayre, dret que he exercit; i digué el Sr. Bal·le que, com aquell Presupost l'han prorogat per un any més, ara tenc dret, si l'Ajuntament el me regoneix, a cobrar 3.000 pessetes més. Ara veurem que hi farà la Majoria Regionalista de l'Ajuntament de Barcelona. *No convé dir bé ni mal del dia fins que passat sia*. Una nota eloqüentíssima: com me presentí a la Casa de la Ciutat de Barcelona el dia que el Sr. Bal·le d'allà m'havia escrit que ho tendria tot a punt per pagarme, resultà que l'Ajuntament encara no havia comunicat an el Contador l'acort de pagar, i un amic meu sentí com de la Contaduria deyen an el Bal·le que era que un empleat de la casa, per fer mèrits devant els *Regionalistes*, *havia enredada la cosa*. Gràcies a l'actitut resolta del Sr. Bal·le de Barcelona, que mantengué noblement la seua paraula, poguí cobrar. Tanta sort de que fos Bal·le de Barcelona una persona tan... persona com D. Antoni Martínez Domingo (Deu li ajut allà on ès. Amèn!).

De manera que *La Lliga Regionalista* a forsa de triconetjar i de maquinar contra mi devall devall, a les sordes, a la tapada, per viaranys avergonyidors i per medis que cap amador de la Justícia pot aprovar ni admetre, s'ès encapirronada a donarme dues batalles, una a Barcelona i una a Madrid, i totes dues les ha perdudes, i les hi ha guanyades un tros

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

de «bosquerol» com jo mateix. ¿No ès ver que ès de bobians rematats encapirronarse a donar una batalla que evidentment s'ha de perdre? ¡O estratègia formidable d'En Puig i Cadafalch! ¡Sí que s'ès lluit ab aqueixes dues der·rotes que ha proporcionades a *La Lliga Regionalista*, que se considera omnipotent dins Catalunya, i una mica de capellà mallorquí l'ha bolcada [83] fentli menjar més pols a Barcelona i a Madrid que no hi ha a totes les carreteres d'Espanya, que en solen esser tan afavorides. ¡O Rey Herodes de la Mancomunidat, tot vos siga enhorabona!

§ 4
La sessió del Congrés de Diputats de 31 de mars

An aquesta sessió, discutintse lo Presupost del Ministeri d'Instrucció Pública, arribà la discussió an el cap. 25, a on se consignaven les 25.000 pessetes per mon *Diccionari*; se llitx lo vot particular de D. Marcel·lí Domingo, ausent, contra tal subvenció; la Comissió digué que no el poria acceptar, i a les hores N'Alomar, en nom d'En Domingo, que no hi era, concedintli la paraula la Presidència, ja fonc partit a embuyar fil:

a
Discursarro de N'Alomar

«El señor ALOMAR: Voy a hacer uso de la palabra para sustituir al señor Domingo[5] en la defensa, rapidísima, del voto particular por él presentado.

«Me veo en el caso, señores diputados, de protestar contra una subvención injusta, la cual estoy seguro de que obedece a que habéis sido sorprendidos[6] por haberse presentado como si fuera una protección a la

[5] Nota (1) de l'original: Aquest serví d'escala d'encortinar. L'autor del *vot particular* era Mestre Biel.
[6] Nota (2) de l'original: Ca, home! res de sorpresa! Feya mes d'un any que jo havia enterat lo Govern i els Caporals de la política espanyola de tot lo que me passava ab l'*Institut d'Estudis Catalans* i *La Lliga Regionalista* envers de l'*Obra del Diccionari*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Ciencia,[7] lo que no es más que un pobre ardid de lucha política local.[8] [84]

Se trata, por consiguiente, de dar a una maniobra política apariencias de cuestión científica.[9]

«En primer lugar, me parece una impropiedad esa designación de «Diccionario catalán-valenciano-balear».[10] Entiendo que no es muy científica.[11] La lengua catalana, prescindiendo de sus modalidades vernaculares o dialectales,[12] en los reinos de Valencia y Mallorca, en el

---

[7] Nota (3) de l'original: Sempre la demaní com «una protecció» a la Llengua Catalana contra la tirania d'En Fabra i d'En Puig i Cadafalch.

[8] Nota (4) de l'original: Sí, però l'ardit no ès meu, sino dels farsants de l'*Institut* i de *La Lliga*, manyucladors de la *política local* de Barcelona. Per *política* protegien aquells estornells, durant els nou o deu anys primers d'aqueix sigle, la meua *Obra*, i per *política* ara la persegueixen; per *política* llavò me posaven part demunt els núvols, i per *política* ara no cerquen més que desxuyarme. De manera que la maniobra política ès d'ells i de negú pus que d'ells.

[9] Nota (5) de l'original: Sou vos i els vostres confrares que feys això contra la meua *Obra*, que no té altre fi que l'enaltiment de la Llengua Catalana, de la qual voleu vosaltres comandar, tiranisantla, malmenantla, deshonrantla, fentne pica de porc.

[10] Nota (6) de l'original: ¿Ay una «impropiedat»? ¡Ja hi anau calsat per aygua, Mestre Biel! ¿Una «impropiedat» el dir «Català-Valencià-Balear» an el diccionari de la llengua que parlen Catalunya, el Reyne de València i les Balears? ¿No té quiscuna d'aqueixes regions *modalidats* ben pròpies, característiques i exclusives? ¿Com, doncs, ha d'esser cap «impropiedat» donar a la meua obra aqueixa triple denominació?

[11] Nota (7) de l'original: Doncs la bollau de mitx a mitx, Mestre Biel! No sols ès «científica», sino re-de-*científica*! Ja se veu que estau ben cruu en matèria de ciència lingüística! ¡Si cabalment lo que més estudia la ciència en les llengues, son les modalidats dialectals de cada recó del territori de tota llengua, perque en totes aquelles *modalidats* se solen trobar fites glorioses i rastres preciosíssims de l'evolució, del desplegament sistemàtic, de la vida íntima de tal llengua. ¡O Mestre Biel! si l'haguésseu just saludada de lluny la ciència llingüística, no hauríeu entaferrat tal doy dins les Corts d'Espanya, mostrant la filassa tan horrorosament!

[12] Nota (8) de l'original: ¿Ay «prescindint de les modalidats... dialectals»? ¡Sols sou vosaltres els *centralistes* de Barcelona que «prescindiu» de totes les «modalidats» que no siguen de Barcelona. Ni el mateix Fabra dins la seua *Gramàtica* de 1912 en «prescindeix» absolutament de les «modalidats» del «Reyne de València» i de les «Balears; ni en prescindeixen els filòlegs francesos Mr. Morel Fatio i Mr. Saroïhandy dins llur tractat gramatical, inclòs dins la clàssica compilació del professor Gustau Gröber *Grundriss der romanischen Philologie*, ni n'ha «prescindit» cap dels filòlegs italians, suissos, austriacs, finlandesos, alemanys, inglesos, que han estudiada la llengua catalana. El «prescindirne» estava reservat a vosaltres, els «eminentíssims filòlegs» de l'*Institut*, que el professor de filologia de Montpeller Mr. M. Grammont, calificà de «fondament nuls», dient que «no teniu l'ayre de donarvosne conte» i que ab les «maniobres» que cometeu contra mi, «cercau dissimular» «la vostra incapacitat», i que «lo fum dels qui vos encensen» «vos ès pujat an el nas i vos ha fet creure que sou altres tants Júpiters». A vos eus ha fet creure que sou tot un *Llucifer*, si bé, segons vos fiu avinent fa anys demunt *La Aurora* per tranquilidat de la gent, resultau un *Llucifer sevillà*... Sí, sou just vosaltres els «eminentíssims filòlegs»... de pan-fonteta, de l'*Institut*, que «prescindiu de les modalidats dialectals» no barcelonines, del Reyne de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Rosellón[13] [85] o Cataluña francesa, y en particular de Cerdeña, tiene una personalidad lingüística bien caracterizada[14] y no puede llamarse más que lengua catalana,[15] por razón de origen, como se dice lengua castellana a la que nació en Castilla,[16] o lengua francesa a la que nació en la isla [86] de Francia, del mismo modo que se dijo lengua toscana ai italiano.[17] [87]

València i de les Balears, i ab això si que demostrau els pocs graus que fa la vostra ayguardent llingüística.

[13] Nota (9) de l'original: ¿Vol dir la Catalunya francesa ès just el Rosselló? ¿I el Vallespir? i Conflent? i Cerdanya? i Capcir? ¡Com se coneix que no les heu trescades poc ni molt aqueixes regions! ¡Tot lo més sereu estat a Perpinyà! Es lo que passa an els catalanistes gal·liparlants i idòlatres de Franca, que de Catalunya francesa just coneixen Perpinyà i de França just coneixen París, i encara.

[14] Nota (10) de l'original: ¡Prou que la té la «personalidat llingüística ben caracterisada»!, però tal caracterisació la deu precisament a totes aqueixes «modalidats» de fora de Barcelona, del Reyne de València i de les Balears, un temps *generalisades* casi totes a totes les comarques del nostre territori llingüístic, de Santa Pola fins a Salses, de Calaceit fins a Alguer de Sardenya; però avuy desgraciadament *localisades* fora de Barcelona, unes an el Rosselló, altres an el Vallespir, altres a Conflent, altres a Cerdanya, altres a Capcir, altres a Lleida, altres a l'Empordà, altres an el Reyne de València, altres a les Balears. Per això ès senzillament una «barbaridat» el pretenir, com preteniu vos ¡O Mestre Biel! que «prescindiguem» de tals «modalidats» dialectals, que constitueixen precisament la caracterisació, la fesomia peculiar de la nostra Llengua.

[15] Nota (11) de l'original: ¿Qui com jo ha sostengut a Mallorca, a Menorca, a Eivissa, a Alacant, a València, a Castelló de la Plana, a Benavarri, a Tamarit de Llitera, a Fraga que lo que parlen tals regions no ès més que pur català? ¿Qui ha mantengut més que jo que la llengua de totes aqueixes regions ès la Catalana? ¿Hi sou anat may vos an aquestes regions a sostenir i defensar públicament que la llengua que parlen ès la Catalana, com hi son anat jo una partida de vegades? Doncs ¿què havíeu de reprèmer dins el Congrés de Diputats ab aquesta afirmació vostra que jo no he negada may, que jo he sostenguda sempre i que no la contradiu en res ni per res lo títol de *Català-Valencià-Balear* que jo don a mon *Diccionari*?

[16] Nota (12) de l'original: I la llengua d'Aragó ¿com la anomenareu? ¿No ès *castellà* lo que parla Aragó? ¿l'*aragonès* no ès *castellà*? ¿Tal volta preteniu que l'*aragonès* anà de Castella a Aragó? ¿O no ho sabeu que la ciència considera la llengua d'Aragó tan antiga lo menys com la de Castella? ¿Vol dir no ho sabeu que no consta en lloc que la llengua que deym *castellana* no se estengué a Aragó desde Castella? ¡De Mestre Biel nostro! ¡Si que hi qualcau enrera en matèria d'història de la llengua *castellana*!

[17] Nota (13) de l'original: Doncs a pesar de tot aquest xalim i xalam que vos matgencau, lo meu *Diccionari* s'ha de dir i se dirà, si Deu ho vol i Maria, ancque el dimoni, el vostre cap-pare, en pas, *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Idó sí, Mestre Bielingo! com ab tot i esser *catalana* la llengua de les Balears i del Reyne de València, i que negú ho ha sostengut ab més valentia que jo, —son moltes les persones massa respectables de les Balears, i moltíssimes més les del Reyne de València, que rebutgen indignades tal *catalanitat*; com mon *Diccionari* no ha de «prescindir» de cap «modalidat» dialectal del Reyne de València ni de les Balears ni de Catalunya francesa ni de Catalunya espanyola, sino que les ha d'incloure totes, fins allà on me siga possible aglapirles, puys així ho exigeix la moderna ciència del llenguatge; com mon *Diccionari* no ha d'esser just del xinxoram que's parla a Barcelona, del putrefacte dialecte barceloní, traydorament desfressat ab la pomposa màscara de *català normal*, segons la definició *ex cathedra* de Sa Majestat i Aconfessional Santedat En Pompeu Fabra, que vos, Mestre Biel, ab tota la faramalla de catalanistes *llanuts* acatau ulls clucs, jurant *in verba Magistri*; per tot això

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Qué diriais si a alguien se le ocurriera llamar al Diccionario castellano «Diccionario castellano-andaluz-aragonés» o «castellano-argentino-chileno», con mengua de la verdadera unidad y personalidad de los idiomas?[18] [88]

---

mon *Diccionari* s'ha d'anomenar *Català-Valencià-Balear*. I si no vos agrada, Mestre Biel, ja pendreu prim, i així n'hi haurà per tots. No, no me vull esposar a que dins les Balears i an el Reyne de València, ab la feresta antipatia que hi inspira el nom de *Català*; en presentars'hi lo meu *Diccionari*, no li donin les portes p'els ulls i l'enviin a fregir ous de lloca, com hi envien Mestre Biel i En Fabra i tots els *Instituters*, fins a l'estrem d'haverhi enviat els de Castelló i València devers el mars de 1918 homes tan eminents i benemèrits com En Ramon d'Abadal i En Francesc Cambó perque hi anaven a ferlos propaganda electoral en català, obsequiant En Cambó ab una siulada d'allò més espatarrant, com poques se n'hagen donades a homes nats. —Per tots aquests motius i per un altre que, si Deu ho vol, ara diré, mon *Diccionari* s'ha d'anomenar *Català-Valencià-Balear*, tant si a Mestre Biel li cau dret, com si li cau tort. ¿Tal volta les Balears i el Reyne de València no han duyt an el lèxic de la nostra llengua, ab set sigles de parlarla i escriurela, un contingent idiomàtic tant o més important que la mateixa Catalunya? Jo, que he trescades de cap a cap totes les comarques d'aqueixes tres grans regions estudianthi detengudament les formes dialectals que s'hi balluguen i vibren a luf, cosa que no ha feta Mestre Biel ni cap altre escriguedor de Catalunya, València ni Balears, per dematí que s'aixequin i per més que bravetgin de cames primes i de *superhomes* i d'*intel·lectuals*, —sostench que les Balears i el Reyne de València contenen actualment més sustància llingüística catalana que la mateixa Catalunya. ¿Com, idò, ha d'esser res «impropi» ni «anticientífic» anomenar mon *Diccionari Català-Valencià-Balear*? ¿Que no ès científica aquesta denominació? ¡Venguen les proves, Mestre Biel! ¡Vaja! treysles, home-*Llucifer*! ¿O vos figurau estar exent de provar les vostres *dites* perque vos firmau *Llucifer*? ¡Ca, home! I si no, ¡veyam quin canon, quin dogma, quin postulat de la ciència llingüística se lesiona, s'infringeix o se contradiu, dient *Diccionari Català-Valencià-Balear*? Jo sostenc que no se'n lesiona, infringeix ni contradiu cap, i que mes tost s'ajusta i se conforma a totes les conclusions i ensenyanses de la ciència llingüistica. ¡Quin sabi, quin centre científic de tot lo mon civilisat abona la tesi *alomarenca*? ¡En no esser els *frescals* compares de la super-fembra «*Veu de Catalunya*»!

Però ¿i què sap Mestre Biel de les «modalidats» dialectals del Reyne de València i de les Balears i de la Catalunya francesa? ¿Ha recorreguts may aquells territoris per aglapir llurs «modalidats» «vernaculars», que diu ell? ¿Quant hi ha feta cap escursió llingüística ni mitja ni la mitat de la mitat de mitja? ¿A on ni quant n'ha publicat cap estudi? ¡Si en aquesta mateixa *catilinària* que m'etzibà dins el Congrés de Diputats dia 31 de mars, demostrà ignorar el valor de la popularíssima locució mallorquina *noningú*, traduintla per *Don Nadie*, allà on massa saben tots els mallorquins que vol dir *malvat*, *pervers, home sens vergonya i sensa honor*! Ab això està Mestre Biel a la mateixa altura que els seus confrares d'*Institut d'Estudis Catalans*, que, quant desfiguraven i empastissaven baldrumerament l'admirable versió catalana que de la homèrica *Mireio* del gran Mestre Mistral feu la insigne poetessa D.ª Maria Antònia Salvà, aficaren aqueix mot dins una estrofa que esforrayaren, donant an el mot *noningú* el sentit de *Don Nadie*, com Mestre Biel. Atrocidat que tregué del solc la pacientíssima D.ª Maria Antònia, rebrotxantla indignada, segons me contà persona de tant de crèdit com l'escels poeta i patrici Mn. Miquel Costa i Llobera, a ne qui ho havia dit la mateixa D.ª Maria Antònia. Doncs si Mestre Biel ignora fins a tal estrem les «modalidats dialectals» de Mallorca a on nasqué, ¿què farà ab les del Reyne de València i del Rosselló, que confón ab «Catalunya francesa»? ¡Ja ho val ab aquest *Llucifer*… del *Guadalquivir*!

[18] Nota (14) de l'original: Si els diputats fossen en filologia tan closques com vos i la passió elze tapàs la vista com la vos tapa a vos lo colossal Mestre Biel! farien els estabetxos que feys vos. Però els diputats conservaven el sentit comú; i lluny de trobar

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

lo que vos trobàveu, trobaren tot lo contrari, i votaren contra vos, i vos ne duguéreu l'aumut p'el cap i una carabassa fenomenal. Idò sí, Mestre Biel, a qualsevol persona que posseesca just l'*abc* de la ciència llingüística, tractantse de fer un *diccionari* de la llengua castellana ab totes les «modalidats dialectals» de Castella, Andalusia, Aragó, l'Argentina i Xile, com el meu ho ha d'esser de totes les de Catalunya, Reyne de València i Balears, li pareixeria exacte i justa la designació de «Diccionario Castellano-Andaluz-Aragonés» o «Castellano-Argentino-Chileno». ¿Tal volta vos figurau, ¡o Mestre Biel de la Mel!, que ni Aragó ni Andalusia, ni l'Argentina ni Xile no hagen donat an el castellà, ab tants de sigles de parlarlo, més que rotam i rutxel·la d'*aragonesismes*, *andalucismes*, *argentinismes* i *chilenismes*, repugnants i oyoses agranadures que reclamin a tota ultransa un ram ben ravascós i una ma implacable que els agrén i pas an el dimoni? ¿Negau tal volta, Mestre Biel, que els *aragonesismes*, *andalucismes*, *argentinismes* i *chilenismes* constituesquen elements llingüístics de valor positiu que hagen aumentat lo tresor de la llengua castellana? Tals «modalidats dialectals» d'Aragó, Andalusia, l'Argentina i Xile ¿son una minva ni un mancap per la vertadera unidat i personalidat» «de l'idioma» castellà? Sols pot sostenirho aquell qui, com vos ¡O insigne Mestre Biel! vaja dos o tres sigles enrera del camí gloriós que va fent sens may parar la ciència llingüística, aquell que n'estiga completament en deju de les passes gegantines que no para de fer tan egrègia ciència, ab la qual se veu que no hi teniu gens gens de bo ¡O Mestre Biel de la Mel!... Idò si senyor! els *andalucinismes*, *aragonesismes*, *argentinismes*, *chilenismes* i les altres «modalidats vernaculars» de Cuba, Mèxic, Colòmbia, Guatemala, Perú i Filipines son un element idiomàtic d'un gran i d'un estraordinari valor científic per la llengua castellana, com ho demostren, entre altres autors, En Pere de Mugica *Dialectos Castellanos*: *montañés*, *vizcaino*, *aragonés*, Berlín, 1892; —J. Lamano y Beneyte *El Dialecto vulgar de Salamanca*, Salamanca, 1915; —J. Borao *Diccionario de voces aragonesas*, Zaragoza, 1859; —G. W. Umprhey *The Aragonese Dialect*, Scattle, Washington, 1913; —Joaquim Costa *El Dialecto de Graus*, *Ribagorza*, Boletín de la Institución Libre de Enseñanza, 1879; *Dialectos Aragoneses*, Revista de Aragón, III; J. Saroïhandy *Los Dialectos de los valles de Hecho, Ansó, Bielsa, Benasque*, Annales de l'École des Hautes Études, París, 1905; —F. Baraibar y Zumárraga, *Vocabulario de palabras usadas en Alava y no incluídas en el Diccionario de la Real Academia*, Madrid, 1913; —A. Munthe *Anteckningar om Folkmalet i en trak af vestra Asturien*, Akademiska Afhandling, Upsala, Almqvist, 1887; —A. Rato y Hevia, *Vocabulario de las palabras y frases bables que se hablaron antiguamente y de las que hoy se hablan en el Principado de Asturias*, Madrid, 1891; —M. Gesner *Das Leonesische. Ein Beitrag zur Kenntnis Altspanischen*, Berlín, 1867; —R. Menéndez Pidal, *El Dialecto leonés*, Madrid, 1906; —Rodríguez Marín *Provincialismos Andaluces*, Sevilla, 1872-1883; —H. Schuchardt *Die Cantes Flamencos*, Zeitschrift für romanische Philologie, 1881; —Adolf de Castro *Diccionario de voces gaditanas*, Càdiz, 1857; —L. M. Wagner, *Beiträge zur Kenntnis des Iudenspanischen von Constantinopel*, Viena, 1914; —D. A. S. Yahuda, *Contribución al estudio del judeo-español*, Revista de Filologia Española, 1915, pàgs. 339-370; —R. J. Cuervo, *Del Castellano en América*, Bulletin Hispanique, III, 35-62; IV, 58-77; *Apuntaciones Críticas al lenguaje bogotano*, París, 1907; —A. de Salcedo, *Vocabulario de las voces provinciales de América*, pàg. 1-186 del *Diccionario Geogràfico-histórico de las Indias occidentales o América, es a saber: De los Reynos del Perú, Nueva España, Tierra Firme, Chile y Nuevo Reyno de Granada*, Madrid, 1879; —E. Mendoza, *Catálogo Razonado de las palabras mexicanas introducidas al castellano*, México, 1872; —J. R. Swanton *Linguistic position of the tribes of southern Texas and Northeastern Mexico*, American Anthropologist, XVII, I915, pàg. 17-40; —Aristides Rojas, *Ensayo de un Diccionario de vocablos indígenas de uso frecuente en Venezuela*, Caracas, 1881; —E. Pichardo, *Diccionario de voces cubanas*, Matanzas, 1839; —A. Malaret, *Diccionario de Provincialismos de Puerto Rico*, S. Juan de Puerto Rico, 1917; —P. Paz Solana y Uname, *Diccionario de Peruanismos*, Lima, 1883; —Z. Rodríguez, *Diccionario de Chilenismos*, Santiago de Chile, 1875; —D. Granada *Vocabulario rioplatense razonado*, Montevideo, 1872; —Ll. Abeille, *Idioma nacional de los argentinos*, E. Buillon; —R. Monner y Sans, *Notas al castellano en la Argentina*, Madrid, 1917; —H. Schuchardt *Ueber das Malaiospanische der Philippinen*. cap. IV de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«La persona a quien por esa subvención se quiere favorecer es hombre que carece de toda aptitud para la obra [89] que se le va a encomendar.[19] (El señor Prieto: Es que se [90] ha hecho albista.)[20] En

---

Kreolische Studien; —F. Blumentritt, *Vocabular einzelner Ausdrücke und Reidensarten welche dem Spanischen der Philippinischen Inseln eigentümlich sind* (Vocabulari d'espressions i maneres de dir especials que son pròpies de l'espanyol de les illes Filipines), Leitmeritz, 1882.

Doncs tots aquests autors i molts d'altres que omet per no allargar massa la processó; tots aquests autors de tantes de nissagues i de tantes de bandes: aragonesos, castellans, asturians, andalussos, cubans, mexicans, colombians, venezolans, peruans, chilenys, paraguayencs, argentins, suecs, alemanys, inglesos, hol·landesos, yankis, suissos, francesos, italians, tots sostenen i demostren ab llurs obres que les «modalidats vernaculars» de totes aquelles regions de llengua castellana han de figurar dins el Diccionari de la llengua Castellana, com les de Catalunya espanyola i francesa, Balears i Reyne de València han de figurar dins el meu, que per lo mateix s'ha de dir: *Català-Valencià-Balear*. De manera que tot aquell enfilall de sabis abonen i autorisen tal designació que vos ¡O formidable Mestre Biel! donau per «impròpia», «poc científica» i com un «mancap de la vertadera personalidad i unidat dels idiomes». Idò que vos pensàveu, Mestre Biel? Me volíeu tondre a mi i sou vos el tos! Per afonarme invocàreu la Ciència, i la Ciència per boca de tots aqueys autors vos afona a vos, posantvos ab evidència. Més vos ne mereixeu per la vostra incommensurable supèrbia que tants d'anys ha vos fa fer la *trista figura* devant tot Mallorca, tot Catalunya i tot Espanya.

[19] Nota (15) de l'original: ¿Com s'esplica, idò, que, quant aquesta «persona», inicià aqueixa mateixa «obra» del *Diccionari*, l'any 1900, vos acudíreu a apuntarvoshi come *colaborador*? ¿O ja no vos ne recordau de que dins la *Llista de Colaboradors* de mon *Diccionari* teniu el nombre 136? ¡Mirauho an el BOLLETÍ mateix, T. I, plana 27, per un desengàn vostre! ¿Com correguéreu a fervos *colaborador* meu, si som jo tan «inepte» com ara preteniu? ¿Quant era que dèyeu lo que vos sentíeu dins el cor: llavò o ara? Ah Mestre Biel, Mestre Biel! altre cantet faríeu si no tenguésseu tan oblidat allò del Catecisme: *Lo vuytè no mentiràs*! Massa ho sabeu vos que quant promoguí l'*Obra del Diccionari*, acudiren centenars i centenars de *colaboradors* a aydarm'hi de Catalunya espanyola i francesa, d'Alguer de Sardenya, del Reyne de a València, de totes les Balears; Barcelona i les principals poblacions catalanes me reberen en triunf, m'hi feren donar conferències sobre el *Diccionari*, m'aclamaren per Apòstol, Pare i Mestre de la Llengua; els principals escriptors catalanistes de Barcelona, entre altres, En Francesc Mateu, En Narcís Oller, En Ramon Picó Campamar, En Massó i Torrents, l'any 1901 me donaren un gran sopar, dientme espressament que me volien per director de l'*Obra del Diccionari*; per tal me regonegué l'*Acadèmia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya*, el *Centre Excursionista de Catalunya*, *La Lliga Regionalista*. En Fabra colaborà an el meu BOLLETÍ; promoc lo *Primer Congrés Internacional de Llengua Calalana*, que celebràrem l'any 1906 a Barcelona ab tres mil congressistes i me'n elegiren President per aclamació, i vos ens hi enviareu una *Comunicació*, a on deys: «Obra essencial d'unitat es la realisada de cap a cap de Catalunya pel benemèrit iniciador d'aqueixa assamblea, Mn. Alcover». Me fan l'any 1911 de l'*Institut d'Estudis Catalans* i En Guimerà, En Fabra, En Maragall, el Dr. Segalà, Mn. Clascar i En Carner m'elegeixen President de la *Secció Filològica* per acabar l'*Obra del Diccionari*; grans professors de filologia de França, d'Alemanya, de Suïssa, d'Itàlia m'anomenen dins llurs obres, dins llurs càtedres com iniciador i director del gran *Diccionari* que se va a fer de la Llengua Catalana... Ara bé, si jo no tenc cap «aptitut» per dur a cap aqueixa bona d'*Obra del Diccionari*, segons diguéreu dia 31 de mars dins el Congrés de Diputats, ¿com s'espliquen tots aquells fets que acap de recordar i que no sou capaç vos de desmentir? Vos me negau ara tota «aptitut» per l'*Obra del Diccionari*, pero aquells fets me'n

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Mallorca, por la tradición de la isla, culminada en aquel Raimundo Lulio,[21] que jamàs ha [91] sido superado como gloria de la lengua catalana, se formó en el Renacimiento romántico del siglo XIX una Escuela literaria caracterizada por cierto aire clásico, tal vez [92] aportado por la vecindad

---

regoneixen, com me'n regoneixieu vos mateix quant l'any 1901 vos féreu *colaborador* meu de tal «obra».

[20] Nota (16) de l'original: ¿Què sap aquest trec-a-trec de si me som fet *albista* o he deixat de ferm'hi? ¿Vol dir si N'Alba me fa costat, és que me som fet *albista*? Si això val, també me seré fet *maurista*, *datista*, *prietista*, *romanonista* i *ciervista* perque En Maura, En Dato, En Garcia Prieto, En Romanones i En Lacierva també m'han fet costat. ¡Vaja, *company* Indaleci, vos té més conte dedicarvos a treure estella de la vostra acta de diputat, come bon socialista talla-nassos, que no entaferrar bajanades en profit de *super-homes* tan estantissos i esveuvats com Mestre Biel.

[21] Nota (17) de l'original: ¡El Bt. Ramon Lull! Bon punt me tocau, Mestre Biel. I si el teniu per tan gros escriptor ¿què heu fet vos en tota la vostra *lluciferina* vida p'els escrits del Bt. Ramon? Sos escrits originals estaven sensa publicar fa vint anys. ¿Què heu fet vos per publicar les obres lulianes? Jo fa més de vint anys que hi palanqueig, i may m'hi heu fet costat, i no me'n hi han fet gayre més els altres elets de l'*Escola Mallorquina* que més avall la retreys ab gran elogi, contantvoshi a vos. En Mateu Obrador, al cel sia ell, i Mn. Miquel Costa sí que m'aydaren a acabar els tres toms lulians que D. Jeroni Rosselló deixà casi complets. Ab D. Mateu Obrador emprenguí la publicació de toms nous, fent sortir *La Doctrina Pueril* i els dos primers volums del *Libre de Contemplació*. Però N'Obrador se morí l'any 1909, i de llavò ensà me'n he hagut de cuydar jo tot sol de la somada de tal publicació; jo tot sol he hagut de besquetjarme els moraduixos per pagar les copies i confrontes dels originals i l'estampació dels mateixos.

Cap n'hi hagué dels elets ni no-elets d'aquella *Escola* que, quant comensà devers l'any 1904 l'estampació de les *Obres Lulianes*, volgués respondre ab bens i persona devant l'estamper del llayt de tal estampació. Jo tot solet responguí de tot, i a costes i despeses meues se son publicats onze toms complets, que jo m'he hagut de cuydar de pagarlos fins a dobler i malla. I lo cèlebre ès estat que ara derrerament uns quants elets d'aquells me volien espampolar i fer casa santa de tots aquests toms, estampats esclusivament a conte meu i que jo, *reddo quod debo*, he pagats, sensa que ells hi posassen may ni un cèntim de llur butxaca ni m'aydassen gota a besquetjarne; i si cap m'aydà a preparar l'edició, fou *propter retributionem*, que rebé de la meua ma relligiosament; arribant llur esplèndida *super-homonia* a l'estrem inconcebible de demandarme sobre tal edició, esclusivament meua, devant la Curia Esglesiàstica de Mallorca, que jo ocupí p'el gloriós Bisbe Campins durant més de devuyt anys.

A tan incalificable estrem dugué aquells *elets* la pruitja de fer el brou bo an els meus contraris de Barcelona, inimics reconsagrats de la personalidat llingüística de Mallorca. ¡Quina honor per l'*Escola Mallorquina* ianar a ballar l'aygua a tal gentola! Tanta de sort que la Cúria de Mallorca la ocupa un home que, com era d'esperar, s'ès demostrat més home que tots aquells elets plegats (Deu els ajut allà on son) i s'han hagut de convèncer de que no havia d'esser lo que no calia ni procedia...

Ah Mestre Biel de la Mel, si la vostra formidable aldècia i aclotellador futurisme no vos haguessen begut el seny i la sindèresis, no n'hauríeu parlat del Bt. Ramon Llull, per tirarme a la cara una grapada de llot pudent i empestador. ¿Quin mallorquí ni quin català ha fet p'el Bt. Ramon Lull lo que he fet jo? ¿Quin escriptor, quin capitalista, mallorquí ni català, m'ha fet costat per publicar aqueys onze toms i acabar aquells tres que deixà incomplets En Rosselló? Just En Mateu Obrador m'aydà a publicarlos i a cercar *cum quibus* per pagarlos. Això pot agrair el Bt. Ramon a l'*Escola Mallorquina* a que vos io Mestre Biel! tenguéreu el poc tranc d'anar a retreure dins aqueix discursàs vostre, famós per l'esquenada que el Congrés vos feu pegar, votant contra vos casi tots els diputats.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

de Itàlia y aun por la influencia de nuestro bello mar helénico. Al decir escuela mallorquina, en Cataluña, se ha querido significar la tersura luminosa del estilo y de la imagen, la dulce cadencia, la noble y rítmica entonación, la pureza y fidelidad del léxico. Por mi parte, modestísimamente, he intentado aportar mi esfuerzo a ese grupo literario, en el cual brillan con gran intensidad los nombres de Aguiló, de Costa,[22] de mi ilustre amigo Juan Alcover[23] y de mi desgraciado amigo Oliver[24] que acaba de morir. Pues bien, si ahora quisierais atentar contra esa delicada significación, contra esa pléyade esclarecida,[25] lo habriais logrado confiando la tarea de la depuración de nuestro idioma a una pluma libelista,[26] que, por [93] respeto a la Cámara y a mi mismo, no

---

[22] Nota (18) de l'original: Mn. Costa s'indignà quant sabé la mala passada que me feren els de l'*Institut* la primeria de juliol de 1917, comensament de llur *noningunada*, i m'aconsellà que els enviàs allà on no hi plou i no volgués sebre res pus may d'ells, i dos anys abans no volgué pendre part ab un curs de conferències sobre el Bt. Ramon Llull perque Mestre Biel estava convidat també a fern'hi una. ¡Figurauvos si ho serà gayre devot de Mestre Biel Mn. Costa!

[23] Nota (19) de l'original: I per que no contàreu io Mestre Biel! la contesta que donà D. Juan Alcover an els de l'*Institut* quant aquests li escrigueren per que me fés callar i m'aturàs de publicar el *Manifest* que jo elzé havia promès i elze vaig atènyer? Era una contesta molt llampant, segons me digué D. Juan mateix; els de l'*Institut* no se son atansats encara a publicarla, precisament perque era massa llampant contra ells.

[24] Nota (20) de l'original: «Desgraciat» N'Oliver? Ben venturós fonc ell, que feu una mort tan santa! ¡Ja ho poríeu pagar vos ab bons doblers de fer una mort tan bona! ¡Amèn que le hi fasseu! i«Desgraciat» N'Oliver que va confessar tantes de vegades devant Deu i tot lo mon la fe cristiana i catòlica que vos eus avanau de negar, trepitjar, botxinetjar i escarnir! ¡Vos sou el «desgraciat» en tota l'estensió de la paraula, de tots vents i en tots conceptes!... N'Oliver fugí de l'*Institu*t per lo que he dit dins el § 1, molt honrós per ell, ben poc honrós per la *Lliga Regionalista*, i p'el mateix *Institu*t. N'Oliver me donà la raó a mi contra l'*Institu*t i m'aconsellà la publicació del meu *Manifest*. N'Oliver deya coses molt... pintoresques de vos, v. gr. que, si arribàveu may a publicar un periòdic, aviat vos barallaríeu fins i tot ab els caixistes i els *repartidors*... Vaja, Mestre Biel, no retregueu per res N'Oliver, si no en voleu sortir nafrat.

[25] Nota (21) de l'original: Tal «atentat» sols vos sou capac de cometre'l i ja l'heu comès maixanta vegades.

[26] Nota (22) de l'original: Els *llibells* de la meua ploma se funden tots en la veritat, la justícia i la decència; i no he hagut de tremolar may de por que cap Tribunal m'hagués de processar, com heu tremolat vos sovint. Ho sé del mateix advocat a ne qui anàveu a confiar lo vostre tremolor, la vostra por de que la *Lley de jurisdiccions* no vos posàs allà on vos convendria ferm passar una temporada per apendre certes coses que se veu que encara no heu apreses, i això que vos fan una falta major... ¿*Llibellista* la meua ploma? Ho fou sempre contra els inimics de Deu, de la Pàtria, de Mallorca, de la Llengua Catalana; i per això vos ha tocat a vos el *rebre*, però may vos he dit res que no fos ver ni merescut. I si no ¿com no m'heu duyt may an el Tribunal?

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

quiero calificar,[27] a un autor que se distingue por el léxico más plebeyo y más bárbaro que podéis imaginar,[28] a un hombre que por odios a la causa que ayer defendió[29] hasta con las mayores estridencias, no tiene inconveniente en aliarse hoy con los detractores sistemáticos aprioristas[30] del mismo idioma que pretende codificar. (El señor Salvatella: Si le conocieran, no se habrían atrevido a traer eso.)[31] [94]

«Por consiguiente, yo apelo a vuestro examen leal y os pido que no juzguéis sin conocer. Leed cualquiera de sus producciones, y si después persistís en otorgarle esa subvención, sellaré mis labios.[32] He de recordar

---

[27] Nota (23) de l'original: Respecte a vos mateix no vos ne teniu gayre, allà on vos sou atrevit a firmarvos *Fosfor*, que vol dir *Llucifer*, i a fer l'apologia de la blasfèmia, i a defensar els assassins i incendiaris de la Setmana Tràgica i a sostenir que Deu ès l'atràs, la fosca i la ignorància, i que el Dimoni ès la llum, el progrès, l'avenç, la civilisació, i que teniu per una honra consagrar la vostra vida a combatre Deu. Un home qui s'atreveix a tot això, bellament se poria atrevir a...,. *calificarme*. Si som tan «incalificable», no comprenc com vos passàreu tants d'anys dientvos amic meu, prenent part an els mateixos actes literaris, venint a ca-meua sovint a consultar llibres meus, fins i tot a pendre cafè devegades ab els altres literats mallorquins. Molta de ronya vos ha duyta aquest *satanisme* vostre, Mestre Biel!

[28] Nota (24) de l'original: ¿Com dimoni, idò, vos n'anàreu a apuntar per *colaborador* de mon *Diccionari*? ¿com volguéreu esser suscriptor una partida d'anys de mon BOLLETÍ? ¿com enviàreu una *Comunicació* an el *Congrés de la Llengua Catalana*, que jo vaig promoure i presidir? ¿com diantre dedicàreu, an aquell Congrés, que fonc tan cosa meua, un dels més vibrants i grandiloqüents articles que heu escrits en la vostra vida?

[29] Nota (25) de l'original: A poc poc, Mestre Biel! La causa que defens avuy, ès la mateixa que defensava quant ens fèrem amics: la causa de la Llengua catalana, lo seu enaltiment, la seua glorificació. Això defensava llavò, això defens ara.

[30] Nota (26) de l'original: Quins son ells? ¡Vaja, digaulos! ¡amollauli! ¿Es una solemne mentida que jo me sia aplegat ab cap «detractor sistemàtic apriorista» ni sensa *aprioristar*! ¡No sou capaç d'anomenarlosme, senzillament perque es fals de tota falsedat que jo haja feta una tal cosa ni res que s'hi assembl!

[31] Nota (27) de l'original: ¡Uey, senyoret Salvatella! Per allà on som passat el matí, sempre hi he pogut passar el cap-vespre! A tots els pobles de Catalunya que visití i m'hi reberen admirablement l'any 1902, 1904, 1906, 1909 i 1914, —m'hi he pogut presentar l'any 1918 i l'any 1920, després del conflicte ab l'*Institut* i l'*Escomunió Major* que En Puig i Cadafalch llansà contra mi la primeria de juliol de 1918, i per tot m'han rebut igualment be omplintme d'atencions i d'homenatges. Som, gràcies a Deu, ben diferent de vos, amic Salvatella, que, des que els catalans saberen les vostres fantasies devers Madrid, vos taparen el cap, i no us han volgut elegir pus per diputat; i ara per aglapir una acta, vos veys obligat a presentarvos a un districte no català. Això ho sé de tantes de vegades com *La Veu de Catalunya* vos ho tirà a la cara. De manera, Sr. Salvatella, que vos toca un bon callar, com an el vostre confrare l'altre gran embuya-fil de N'Indaleci Prieto. ¡Ja ho pagaríeu ab bons dobles esser tan ben rebut com ho som jo a totes les poblacions de Catalunya que visit ab motiu de mos estudis llingüístichs! ¡No vos hauríeu de presentar candidat per Guadalajara o per qualque districte *bressolenc* d'Andalusia! ¡No m'ho pensava, amic Salvatella, que fos tan buyda aqueixa closca vostra!

[32] Nota (28) de l'original: Casi tots els diputats lletgiren la meua *Instancia* an el Govern demanant la subvenció p'el *Diccionari* i contant la feta de l'*Institut* i d'En Puig i Cadafalch contra mi; i després de sentirvos a vos, votaren contra vos i a favor meu. Per lo mateix

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

a la Cámara que el maestro Unamuno, conocedor de esa singular literatura, dedicó a su autor un artículo burlesco en una revista gráfica de Madrid —creo que el «Nuevo Mundo»— llamándole, con donosura, «humorista inconsciente».[33] Será [95] petulancia en mi creerme investido

---

segellau, Mestre Biel, ben segellats els vostres llabis, que a boca tancada no hi entren mosques.

[33] Nota (29) de l'original: N'Unamuno! Bona hipoteca me retreys! ¡El *mestre* Unamuno! que l'hagueren de treure de Rector de l'Universidat de Salamanca... de bé que ho feya! L'any 1916 vengué a passar uns quants mesos a Mallorca; li comanaren el discurs d'uns *Jocs Florals* que celebrà La Prensa, i dins aquell discurs tractà d'atabuixarme, sensa que jo may en bè ni en mal me fos posat ab ell ni hagués tractat de trastocarlo en res ni per res. Però jo a les hores era Vicari Capitular de Mallorca, exercia l'Autoridat Esglesiàstica Superior dins la Diòcesi, i això ja li bastava a N'Unamuno per passar pler de capxifollarme. Ell es així. Afectat d'aferrarse fins i tot a l'emblanquinat, prengué per conte seu el meu llibre *Eixida a Alemania i alres nacions*, i m'alsà el fals testimoni de que jo ab tal llibre havia *pretengut descubrir Alemanya*, això ès, que jo me figurava que negú d'Espanya coneixia tal nació i havia escrit aquell llibre per que la coneguessen els espanyols. ¿De cap plana del meu llibre ni de cap frase meua se desprenia que jo cregués ni pretengués una tal cosa? De cap, de cap. Jo le hi fiu avinent demunt *La Aurora* dia 15 de juliol a N'Unamuno i el defií a que me provàs lo contrari, i ademàs [sic] li vaig rebatre ab un sens fi d'arguments una dita del seu discursàs, que era un doy d'allò més doy, puys digué que «les llengues llatines (neo-llatines) de cada vegada s'assemblen més». Jo li proví que ès tot contrari, citantli un bell esbart de fets de les llengues castellana i francesa en llur època primitiva i en la actual. ¿Creys tal volta que N'Unamuno se dignà contestarme? Ca! els *super-homes* ho fan així: entaferren garrotada de sec an els simples mortals que *no* els entram per l'ull dret, i les derreres que tenen de justificar la *malifeta*. Se'n anà el gran betzol llavò a Barcelona i se passava llargues estones fent la pretxa devers *L'Ateneu*; i, recordantse de les mormes que se'n havia duytes demunt *La Autora,* se deixà dir devant qualques amics, que llavò vengueren a contarm'ho, que demunt les meues costelles contava guanyarse sicentes o setcentes pessetes, posantme en ridícul demunt varis periòdics. Un d'aquells amics, lo Dr. D. Lluís Frontera, metge de l'ull del vent i de *qui hi ha dalt?*, li feu avinent que *jo li contestaria*. Jo a les hores me pos a veure venir aquell *geni fenomenal* que de les olímpiques altures de la seua *super homonia* anava a arrossegarse p'els baixests de les revistes d'embarc per angospar un raig de centes pessetes llevant la pell a un proisme que tenia la desgràcia de no haverli volgut entonar may ni a mitja veu el *Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus, Unamune!* Passen unes quantes setmanes, i un dissapte que me'n anava a Manacor, me ve l'idea de comprar an el tren una d'aquelles *revistes il·lustrades* que hi solen vendre. Compr *Nuevo Mundo*, l'opr i ¿què me'n direu? M'hi veig mapat, però de tot una plana, i prou bé que estava lo gravat. Mir l'article que l'acompanyava, i fonc del mateix Unamuno. Era un d'aquells articles *cerca-pous*, vull dir, *cerca-centes-pessetes,* tan admirablement acreditadors dels *super-homes* que potoyen per aquest mon sub-llunar. Sí, era un d'aquells articletxos promesos sobre el mateix llibre meu *Eixida a Alemània,* dient que jo hi havia feta tal *eixida* per enterarme una mica de filologia romànica que «bona falta» me «feya», i llavò traduintme una frase, m'atribuia una cosa que jo no havia dita en cap de les maneres. Demunt *La Aurora* de 26 d'agost li vaig remetre així com calia, i li enviy el nombre del periòdic a Salamanca ab lo seu nom. No sé si el rebé ni si'm contestà ni si escrigué altres articles contra mi. Supós que no, si bè no he feta cap passa per aclarirho. Ara bé ¿quina forsa ha de tenir contra la meua competència i aptitut per fer el *Diccionari de la Llengua Catalana* l'autoridat d'un escriptor *mercenari,* que empastissa paper d'estrassa contra el primer que li vé devant per embutxacarse sicentes o setcentes pessetes? Però vos, Mestre Biel, sou tan aubarbocot, que vos figuràveu que, invocant l'autoridat de tal

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ante vosotros de alguna autoridad para juzgar de esas materias con cierto tecnicismo personal? [96]

«No se trata siquiera de subvencionar una obra, por creerse, positivamente, en el valor de ella, sino de una subvención negativa,[34] se trata de mortificar, no a la Mancomunidad de Cataluña y a su presidente, ni tampoco a la obra de innegable cultura realizada por la Diputación de Barcelona, sino a Cataluña misma,[35] sobre todo, a una institución de gran mérito[36] como el «Institut d'Estudis [97] Catalans», a la cual me honro en

---

passarell, tots els diputats havien de fer... dins els calsons i votar més que depressa a favor vostre per no esserhi demés; i naturalment succeí tot lo contrari: vos enviaren a fregir ous de lloca ab lo «mestre Unamuno», que, si no elze sap fregir una mica més bé que tractar de les llengues neo-llatines, desde ara vos dic que les vos esgarrarà de tot, que no seràn menjadors, d'una banda, per esser de lloca i d'altra banda, de mal frits que estaràn. Ja ho val ab aquest Mestre Biel i aquest Mestre Unamuno!...

[34] Nota (30) de l'original: ¡Que s'ha de tractar d'una subvenció «negativa»! ¡Ben positiva ès ell! ¡25.000 pessetes! ¿Voleu res mès positiu contra vos i tota la tracalada d'*Instituters*? casi tots panxes vergonyants que fan *la mar* de pietat.

[35] Nota (31) de l'original: Es fals i mentida tot això que vos embolicau, Mestre Biel! ¡Bona manera de mortificar» «Catalunya» donar 25.000 pessetes per poder acabar lo *Diccionari*! ¡No li ha ocorregut rnay a la Mancomunidat fer res semblant per la Llengua Catalana! ¡Vosaltres *Instituters* sou així! ¡molta de parola, però pinyons cap, en no esser per la vostra esquerrana còrpora! ¿I com ho sabeu, Mestre Biel, que Catalunya s'ha de considerar «mortificada» ab aquestes 25.000 pessetes? ¿Vos ho ha dit Catalunya? ¿ho ha demostrat gens gens Catalunya que prenga tal subvenció de l'*Obra del Diccionari* com un agravi? Doncs jo que conec Catalunya millor que no vos, jo que l'he trescada tota varies vegades i que estic en correspondència íntima ab casi totes les seues comarques, vos dic i redic que ès una solemne mentida que Catalunya prenga per cap agravi aquelles 25.000 pessetes que l'Estat posà an el Presupost i que els Diputats votaren per l'*Obra del Diccionari*, etzibantvos la fenomenal clotellada ab la votació de dia 31 de mars, que vos deixa com el gat del P. Canyes. Catalunya té un poc més de seny que no *La Lliga* i els *Instituters* i pren per un favor i no per un agravi aqueixes 25.000 pessetes, que serviràn admirablement per acabar lo *Diccionari*, que tothom demana i tothom en frissa una cosa de no dir, fora els *Instituters*, que may han duyta gens d'idea de ferlo, ells saben per que.

[36] Nota (32) de l'original: I qui no ho creu, que ho demàn a Mr. Maurici Grammont, Professor de Filologia de l'Universidat de Montpeller i director de la tan acreditada *Revue des Langues Romanes*, el qual en carta de 30 de janer d'entany, BOLLETÍ DEL DICCIONARI, T. X, p. 343, compara l'*Institut* a la famosa boval d'Augias, que Hèrcules, per escurarla, hi hagué de girar lo riu Alfeu, puys s'hi ajocaven tres mil bous i feya trenta anys que no l'havien escurada. Figurau si n'hi havia d'haver de brutícia i verrim! Doncs una cosa per l'estil ès l'*Institut d'Estudis Catalans*, an el dir del doctíssim Professor de Montpeller. Altres Professors Romanistes estrangers en porien dir també coses ben... edificants si elze feyen cantar sensa revolteries... ¡O el crédit de l'*Institut* dins Barcelona, dins Catalunya, entre els Romanistes estrangers! ¡O si jo retreya la mitat de la mitat de la mitat de lo que diuen de l'*Institut* dins Barcelona i dins Catalunya, tot hom s'hauria de tapar el nas ben estret ben estret, per no aufegarse de tanta pudor! ¡Vaja, no'n parleu del *crèdit* de l'*Institut*, Mestre Bieló!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

pertenecer y que cuenta en su seno a un filólogo eminente,[37] Pompeyo Fabra, autoridad insuperada[38] e indiscutida en la lexicología catalana,[39]

---

[37] Nota (33) de l'original: Conforme que ès un «filòleg eminent»; però no únic, no suprem, no infal·lible ni d'un bon tros, que pega travelades i fins i tot tomverses desiara, que té punts escapats com qualsevol altre, com le hi he demostrat demunt aqueix BOLLETÍ, T. X, pàg. 134-141, citantli noms i armes, entre altres, la seua ignorància sobre els pronoms *lis*, *elze* i *elzi*, els imperfets en *-iva*, *-eva* (*dormiva*, *voleva*), les formes *havés* i *sebre*; més envant, dins les planes 298-302 li demostrí que ignora: *a*) la lley de l'*obridura* i *tancadura* de la *e* i de la *o* tòniques; *b*) l'*influència de les vocals postòniques* demunt *la tònica*; *c*) les lleys dels *imperfets forts* [*creya*, *seya*, *veya*, *deya*, *feya*, *queya*, etc.]; *d*) que fins devers l'any 1915 *ignorà* que els mots com *glòria*, *matèria*, *justícia* en català fossen esdrújols. Així ès En Fabra un «filòleg eminent». ¿Ha demostrat sebre res de les vocals *tòniques secundàries* que té el català? Dins les seues obres just ha parlat de *vocals tòniques*, sensa distingir may entre *tòniques primàries* i *secundàries*. Es que no en té cap nova de tals *tòniques secundàries* aquest «filòleg eminent»! Aquí lo que hi ha, que vos, Mestre Biel tampoc no en sabeu res. Aquests *super-homes* de l'*Institut* son... . el *reverent dimoni* per... ignorar les especialidats de la Llengua Catalana. Demanem a Deu que les òbriga una mica la closca, que prou fretura en passen els mesquinets!

[38] Nota (34) de l'original: ¿Ay «insuperada»? ¡Bona casta d'«autoridat insuperada», si just jo li he trobades tantes de semes, doys, becades i punts escapats, i que ell no ha tenguts... reguinyols per espolsarlos-se ni desferse'n, ni ho ha provat tan sols. I no som jo totsol que l'he posat en forma i en berlina; le hi han posat també Mn. Grandia i En Ramon Miquel i Planes i el Dr. Schädel, professor de filologia de Halle, ara de Hamburg; i el Dr. Guarnerio, Professor de Filologia de l'Universidat de Pavia, digué d'ell, d'En Fabra, que li mancava massa per esser lo que pretenia: *Sum Pontific suprem i infal·lible*. ¡Això ès l'«autoridat insuperada» que Mestre Biel vol passar de frau! ¡Deu se'n apiat! ¡Tan *fraudulent* resulta el *passat* com el *passador*! ¡Quines dues hipoteques!

[39] Nota (35) de l'original: ¿«Indiscutit» En Fabra? Però, Mestre Biel! ¿i com tenguéreu cara d'enflocar una tal mentida? Però ¿n'hi ha d'altre de gramàtic català tan «discutit», tan combatut, que tants li neguin que siga gramàtic de ver? Quant vaig iniciar l'*Obra del Diccionari*, a Barcelona i a les poblacions de Catalunya a on m'aturava, una mala fi de gent me deyen que per amor de Deu no admetés l'ortografia d'En Fabra. *L'Avenç*, lo periòdic seu a on defensava sa ortografia, trobà una oposició formidable i dins dos o tres anys hagué d'aplegar. Vengueren llavò les cèlebres *Normes Ortogràfiques* de l'*Institut*, que jo no volia que les fessen, però mos companys d'*Institut* me venceren, i sortiren formetjades d'En Fabra, com obra principalment d'En Fabra, que hagué de renunciar a prous coses del seu sistema per que l'*Institut* li acceptàs la cosa, puys fins i tot els de l'*Institut* en llur inmensa majoria li eren contraris. Així i tot aquelles *Normes* trobaren la més tremenda oposició de casi tots els escriptors catalanistes, precisament per lo que tenien de Fabra. I quant tractaren d'implantarles an els *Jocs Florals*, el Cos d'Adjunts les rebrotxà per gran majoria, i noranta tres autors premiats an els *Jocs Florals* o que n'eren estats *Mantenedors*, publicaren una protesta contra l'imposició de tals *Normes*. Contraris d'elles se manifestaren *L'Ateneu Barceloní*, *L'Orfeó Català*, la *Reyal Acadèmia de Bones Lletres* (a on may ha pogut entrar En Fabra, allà on hi figuren tots els escriptors barcelonins una mica notables). Contra les *Normes* d'En Fabra se formà *L'Acadèmia de la Llengua Catalana*, composta d'homes com Mn. Collell, En Francesc Mateu, En Ramon Picó i Campamar, En Pin i Soler, En R. Miquel i Planes, En Moliner i Brasés, En Bulbena, el P. Fullana de València, En R. Bassagoda, En Conrat Roure, En Carreres i Candi, En Frederic Rahola, En Franquesa i Gomis, N'Àngel Guimerà, En Genis i Aguilar, En Riera i Bertran. Quant l'*Institut* hagué de refondre les *Normes* per que fossen una mica més *anadores*, elze refongué En Fabra totsol, i li feren l'oposició En Puig i Cadafalch, N'Ors, lo Dr. Rubió i Lluch; i per admetre l'*Institut* el *cocòrum* d'En Fabra, son nou *sistema ortogràfic* declarà l'*Institut* que tal sistema, l'*Obra* d'En Fabra, just tenia «caràcter

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

único a quien se debería confiar la dirección de la [98] obra magna del Diccionario de mi lengua nativa, obra necesaria y netamente española.[40] [99]

«De modo que si prosperase la subvención que combato en este momento,[41] seria una befa a toda la obra de cultura de Catalunya, una injuria al idioma catalán,[42] y, además —perdonadme lo diga— una patente de ignorancia y una sectaria obstinación para les que votasen semejante enormidad.[43] [100]

---

informatiu», «no preceptiu». A València lo *Rat-Penat*, cenacle dels valencianistes, rebutjà també l'*Obra* d'En Fabra i comanaren an el P. Fullana que n'engarbullàs unes de *Normes* p'els *valencians*. El P. Fullana ho feu així i els valencians les hi acceptaren. An el Rosselló protestaren també rabiosament contra l'*Obra* d'en Fabra, mantenint la protesta la revista *Montanyes Regalades*. El fet d'haver presa En Prat de la Riba la defensa de l'*Obra* d'En Fabra, ab un poc més li feu perdre les eleccions en son districte de diputat provincial. En Fabra ab sos enginys i astúcia fonc el diantre per sebre envitricollar les coses de tal manera que feu passar la seua ortografia come cosa de l'*Institut* primer i després de la Diputació i més tart de la Mancomunidat, i ara resulta que tots els qui dependeixen o aspiren a dependir d'aqueys organismes, i aqueys tals son moltíssims, no tenen altre llivell que subjectarse a tal *sistema ortogràfic* come xotets de cordeta i escolans d'amèn... ¿Es capaç Mestre Biel de negarme cap d'aqueys fets? ¿Qui de Catalunya els ignora? ¿qui no elze sap? ¿Com idò, gosà Mestre Biel en ple Congrès de Diputats a dir que En Fabra ès una «autoridat» «indiscutida en la lexicologia catalana»? ¡Si ès dels gramàtics catalans el més «discutit» de tots! ¡En Fabra «autoridat indiscutida en la lexicologia catalana», allà on l'*Institut d'Estudis Catalans*, per admetreli el *Diccionari Ortogràfic* seu, publicat l'any 1917, declarà solemnement que «no tenia caràcter preceptiu» tal obra, sino just «caràcter informatiu»! I ¿per qué declarà això l'*Institut*? Perque la majoria dels qui componen l'*Institut* no estaven conformes ab tal *Diccionari*, comensant p'En Puig i Cadafalch. I ara ianauvos a fiar de les afirmacions de Mestre Biel! ¡Si diu lo contrari de la veritat! Be demostraren els diputats haverli afinada la tela votant contra ell i a favor meu! ¡Fins i tot a les Corts volia Mestre Biel donar gat per llebra!

[40] Nota (36) de l'original: Idò ¿per què no l'iniciàreu vos o En Fabra, i esperàreu que ho fes un tros de *bosquerol* com jo mateix, que, segons asseguràreu devant les Corts (si be no vos cregueren), som l'«autor» de «lèxic més plebeu i bàrbar» «que's puga imaginar»? Lo gros ès, si jo som així, que, quant alsí la bandera del *Diccionari*, acudissen a apuntars'hi tot Catalunya, lo Reyne de València i les Balears, i fins i tot vos (¡horror!) io Mestre Biel!… Si el *Diccionari* ès una obra tan «necessària» ¿per qué l'*Institut* i En Fabra, En Fabra i l'*Institut* fins ara no han fet més que entrebancarla, obstruirla, capturarla, impedir que donàs cap passa? ¿Per què? Per la colossal farsanteria dels *Instituters*!

[41] Nota (37) de l'original: ¿I no ho vèyeu de bo, Mestre Biel, que «prosperaria» aqueixa bona de «subvenció» a favor meu? ¿No ho vèyeu que aquest pic jo també vos bolcaria? Mentres sigueu de Satanàs, vos capdellaré sempre! ¡Estaune segur!

[42] Nota (38) de l'original: ¡Ca home! ¡No hi ha res de tot això! La «befa», millor dit, la llissó ès, per l'*Institut*, per la Mancomunidat i per La *Lliga Regionalista*, que feren la pasterada de declararme la guerra i de ferle'm formalment, regoneixentme una importància que jo may havia cregut tenir. ¡Si pareix que jo elze pac per que me fassen el reclam dins tota l'Espanya! ¿Si els ho pagava, no ho farien millor. Per part meua iendevant les atxes! *Puede el baile continuar*! com diuen els castellans.

[43] Nota (39) de l'original: ¡Sí que els havíeu de fer boca an els Diputats ab aquestes ofertes! ¡Els espedireu la «patent d'ignorants» i de «sectaris obstinats», franca de drets,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«No hay en España algún Centro de carácter oficial que pueda informar respecto al asunto?[44] Yo desearía saber de qué autoridades en la materia se han asesorado los que solicitan esa subvención.[45] No tiene la lengua castellana, autoridades que puedan ilustrar al Parlamento en materia, tan especifica?[46] No hay, por ejemplo, una persona que seguramente por todos es reconocida como la primera autoridad en estas materias? Me refiero a don Ramón Menéndez Pidal.[47] Consúltesele.[48] Pero, si aún creo mas.[49] Por [101] iniciativa de un ilustre subsecretario de Instrucción pública, persona importantísima, y con cuya amistad me

---

supòs; i els diputats devant un favor tan espatarrant, vos correspongueren donantvos bolla negra, votant contra vos. ¿Se poria esperar altra cosa d'uns «ignorants» d'uns «sectaris obstinats», tan poc deferents a la vostra *super-homonia*?

[44] Nota (40) de l'original: ¡No hi ha d'haver, home... *futurista* de Satanàs! ¡Lo que vos gos de messions que no en trobau cap que volgués «informar» a gust vostre!

[45] Nota (41) de l'original: Doncs veyau si ho aclariu, Mestre Biel. May havia sentit a dir que per «demanar» un s'hagués d'assessorar. Per «concedir» sí que cal assessorarse.

[46] Nota (42) de l'original: He de creure que sí. An el Congrés i an el Senat hi ha tot un esbart d'*acadèmics de la Llengua*. Podien haver parlat. ¿Per què no parlaren? Supòs que no faltà qui tocàs matines.

[47] Nota (43) de l'original: Doncs aquest senyor se demostrà de tot conforme en que l'Estat me dotàs l'*Obra del Diccionari*. Així ho digué an el Ministeri d'Instrucció Pública, a D. Eduard Dato, a D. Antoni Royo Villanova i a mi. De manera que no faltà lo parer d'En Menéndez Pidal, del tot favorable a mi i a la meua obra. Aquest parer consta ben estil·lat i ben llampant en las cartes que m'escrigué a mi dia 6 i 9 de juny d'entany, a D. Eduard Dato dia 10 de juliol i a D. Antoni Royo Villanova dia 22 d'octubre, també d'entany, que vaig publicar demunt aquest *Bolletí*, T. X, p. 479 i 490; T. XI, p. 19. Dins la carta de 6 de juny me deya entre altres coses: «Yo le ruego que no dude del interés que su obra de verdadero valor nacional me inspira. Crea que mi sincero deseo de ver en un dia no lejano publicado su monumental *Diccionario*, procurará ser eficaz para allanar alguna dificultad que surja y que esté en mi mano vencer. Sè lo mucho que ha trabajado V. en esa obra y que no puede quedar sin fruto tanto esfuerzo». Dins la carta de dia 9 del mateix mes i any me deya: «El Ministro necesitará, para incluir en el presupuesto la subvención necesaria, tener nota detallada de la cantidad que V. pide; y, si V. me la envia, yo mismo se la presentaré». Dins la carta de 10 de juliol (1919) deya an En Dato En Menendez Pidal: «Mi distinguido amigo: su interés por la *Obra* de D. Antonio M.ª Alcover aumenta, como es natural, el que yo tenia por mi parte. Ya he hablado con el Sr. Ministro, que tambien desea mucho auxiliar los planes del Sr. Alcover y espero poder insistir con el Sr. Silió sobre esto». ¿Que vos sembla, Mestre Bielingo? ¿Vos agrada aqueix frit? Si vos fibla la mansiula que En Menéndez Pidal vos enfloca, bufauvoshi! i per ventura no vos courà tant! ¡Pobre Mestre Biel!

[48] Nota (44) de l'original: Res, idò, que el consultin! ¡No el mir an En Menéndez Pidal capaç de fer dues cares ni dues tires de petjades.

[49] Nota (45) de l'original: Sí, vos creys tot lo que no hauríeu de creure i llavò no creys res de lo que hauríeu de creure! Caminau com els crancs; per això anau girat com els odres. Cosa de *futuristes*...

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

honro, fué ya consultado el Centro de Estudios históricos,[50] y su contestación fué la que no podía menos de dar.[51]

«Alguien ha dicho —yo lo he oído: —Qué pensaríais si se os propusiera, por ejemplo, subvencionar la publicación de la Biblia de Carulla? Pues bien; yo he de deciros que lo que proponéis es algo peor,[52] porque Carulla no era más que un infeliz grafómono, y aquí se trata de un hombre que ha empleado en sus campañas, muchas veces contra España,[53] el léxico más bajo y el ultraje más ilícito.[54]

«No tengo más que decir. Quisiera haberos convencido,[55] porque, orgulloso[56] de sentarme aquí, el honor de [102] vuestra conducta irradia, sobre mi propio honor y, en cambio, una decisión incompetente e injusta por parte vuestra redundaría sobre mi propia responsabilidad.[57]

«Desearía también oir sobre este asunto la opinión de mi ilustre amigo y compañero, gloria de las literaturas catalana y castellana, el poeta Morera y Galícia.

---

[50] Nota (46) de l'original: No mescleu cols ab caragols, Mestre Biel! ¿A on treu cap anar a retreure si N'*Azorín* consultà el *Centre d'Estudis Històrics*? ¿Qui era N'*Azorín* per anar a desfer un acort del Govern que l'havia fet Subsecretari? El Govern Maura-Lacierva, segons me digué el mateix D. Antoni Maura dia 9 de maig, dins el palau de la Presidència, havia acordat dotar dins el presupost l'*Obra del Diccionari* i havia comanat an el Ministre d'Instrucció Pública que executàs tal acort. ¿Com podia N'*Azorín* anul·lar tal acort i pendre'n un de nou per conte seu? ¿Com no ho veys, Mestre Biel, que això no hauria tengut cap ni peus? No li fasseu tan poc favor a N'*Azorín*, i més essent tan amics com deys que sou!

[51] Nota (47) de l'original: I ¿quina fou aqueixa contesta, si se pot sebre? ¿Com no la diguéreu devant els Diputats? No vos devia fer gayre quant no vos dignàreu amollarli. Si ab ella m'haguèsseu pogut capxifollar, ¡vaja si la hauríeu enflocada ab tots els *uts* i els *ets*, com solen dir devers Catalunya!

[52] Nota (48) de l'original: ¡El vostro betzolot! ¡Ja vos hi cregueren poc els diputats que vos escoltaven! ¡Just onze n'hi hagué que votaren per vos i xeixanta quatre per mi!

[53] Nota (49) de l'original: Es una solemne mentida que jo haja feta may cap campanya contra l'Espanya; i si no ia veure quant ni a on he feta jo may cap campanya d'aquestes! ¡Es fals de tota falsedat que n'haja feta cap, cap, cap!

[54] Nota (50) de l'original: ¡Es mentida, senyoret! ¡ès absolutament fals!

[55] Nota (51) de l'original: ¡Que heu d'haver convençut negú ab aqueixa partida de raons foradades, mentides, sofismes i doys! ¿Com no ho veys que ab aqueixa eloqüència vostra per forsa heu de comprometre qualsevol causa que defenseu? ¡Per fer mal-bé una causa, no hi ha com encarregarvos de defensarla!

[56] Nota (52) de l'original: En quan a orgull, sí que guanyau a tothom a tenirne. En Barrufet que ès En Barrufet no crec que vos guany, en no esser de banyes.

[57] Nota (53) de l'original: Bona «responsabilidat» vos cantà ab la bolla negra que vos donaren els Diputats, votant l'inmensa majoria contra vos! Ah idò? ¡Bufauvoshi si vos cou la matalofada dels 64 vots contra 12!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Y con esto termino, rogando al señor Presidente que someta esta propuesta a votación nominal».

I això fonc el discursarro que N'Alomar desparà contra la subvenció del Diccionari. Com se suposa, no feu blanc; el tir li sortí per la culassa, i el deixà fet un Llàtzer. Es un de tants de discursos que ha *lletgits* i que li han valgut, segons ens escriu un amic de Madrid, el sobrenom de *D. Benito II*, s'entèn, l'altre Mestre Benet Galdós, que, com fou diputat, tampoc deya els discursos, sino que lletgia unes quantes fulles, lo mateix que Mestre Biel, tirant d'esquena tots els Diputats, que ab la mateixa seguida s'aixecaven i li cridaven *aley*! com le hi criden a Mestre Bielingo. Així ès que jo esper que aqueix discursarro que entaferrà contra mi dins el Congrés dia 31 de mars, aviat figurarà dins el quadern voluminòs que m'escriuen de Madrid que un dia se trobà Mestre Biel dalt el *pupitre* del seu escó diputadenc i que tenia per títol: *Discursos completos del inmortal tribuno D. Gabriel Alomar, Demóstenes de Catalunya*. I lo bo era que a cada fulla just hi havia una paraula o frase curta: *Si*... | *no*... | *¡falso!* | *¿qué?* | ...*¡eso!*... | *¡es una vergüenza!*... | (*rumores*)... | (*sonrisa maquiavélica*)... | (*fruncimiento de cejas*)... | I així per l'estil. Cada fulla representava un discurs. D'aqueixa manera se deverteixen ab Mestre Biel alguns *penjats* del Congrés de Diputats, que se riurien d'un mort. Sembla que en fan tres dies del Demòstenes de Catalunya.

b

Contesta del Ministre d'Instrucció Pública

Com Mestre Biel hagué feta la verinada contra mi, la Presidència donà la paraula an el Sr. Ministre d'Instrucció Publica (D. Natali Rivas), que se destirà del següent discurs:

«Yo no puedo, señores diputados, discutir con mi admirado y querido amigo el señor Alomar en un asunto en que soy absolutamente profano y

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

él un consumado y excelso maestro,[58] pero desde el punto de vista que representa el incluir en el Presupuesto una partida que significa un acto ministerial, desde ahí sí tengo obligación y deber de defenderlo.

«El señor Alomar discute la competencia científica de la persona a favor de cuya obra ha de dedicarse esta cantidad que va en el Presupuesto, porque, naturalmente, yo no había de ser tan hipócrita que sigilara que, aunque en el epígrafe del Presupuesto no va el nombre de Alcover, la subvención es para la obra que viene realizando el señor Alcover. Planteada la cuestión en este terreno, yo no puedo discutir con S. S. sobre la competencia del Padre Alcover, porque me sería completamente imposible; no tengo conocimientos en este ramo del saber humano, ni pocos ni muchos,[59] pero he tenido que recoger algo que creo que cualquiera en mi lugar hubiera recogido del mismo modo.

«Cuando se fundó el Centro de Estudios Catalanes, el señor Prat de la Riba, cuya actuación política podrá ser discutida, porque a las disputas de los hombres está entregado [104] todo lo que los hombres mismos realizan en la vida pública, pero de cuya competencia en estas materias no puede dudar nadie, ni cuya mentalidad puede ponerse tampoco en duda, eligió al señor Alcover para que fuera el director de la Sección del Diccionario.[60] De modo que va sólo este acto realizado por Prat de la Riba

---

[58] Nota (54) de l'original: ¡Torcauvos les baves, Mestre Biel! ¡No vos queixeu del Ministre, que no vos don una ditada de mel! ¡Un poc massa afavorida resulta! perque ¿a on ni quant vos sou acreditat de mestre en filologia? ¿a on son les obres filològiques que heu publicades? Jo no tenc notícia de cap. ¡En no esser que les hàgeu publicades a la Lluna! ¿A ne quina Universidat o centre científic acreditat heu pres el títol de Mestre o Doctor en filologia? De manera que això d'havervos dit el Sr. Ministre «consumat i escels Mestre en filologia» just pot passar com un «compliment», com una «cortesia» del Sr. Ministre, que vos tractà a tall de dama, puys ja se sap que a tota dama han de comensar per suposarla un prodigi de bellesa i galanxonia. Doncs per dirho així com ès, fins al present no heu acreditat que pogueu parlar de filologia ab més competència que el Sr. Ministre d'Instrucció Pública. Sí, en punt a filologia fins i tot N'Indaleci Prieto, el *company* Indaleci Prieto vos poc tractar de tu. Sia dit naturalment ab tot el respecte que'm mereix la vostra investidura de Diputat.

[59] Nota (55) de l'original: Mestre Biel no en té gayre més que el Sr. Ministre; però el Sr. Ministre té una cosa que no té Mestre Biel, allò que no en venen a plassa ni ab diners en troben: seny, sindèresis, sentit comú; i ab aqueix quest el Sr. Ministre en tengué prou per *orientarse* dins el camp de la ciència llingüística, cosa que no ès estat may capaç de fer Mestre Biel ab tota la seua *super-homonia*... de *dobler u*, naturalment!

[60] Nota (56) de l'original: I no sols això, sino que homes com N'Àngel Guimerà, En Joan Maragall, En Pompeu Fabra, Mn. Clascar, lo Dr. Segalà i En Josep Carner m'elegiren

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

le daba autoridad al señor Alcover para que se le considerara como hombre competente en estas materias de filología. Murió el señor Prat de la Riba, y por razones que no he de investigar (porque unos atribuyen esas razones a unos móviles y otros a otros; pero desde el sitio en que estoy no puedo recoger unas ni otras para darles sello de autenticidad), resultó que, de pronto, el señor Alcover desapareció del Centro de Estudios Catalanes y dejó de dirigir la sección del Diccionario.[61]

«Este señor, como sabe S. S. muy bien, publica hace mucho tiempo un Boletín mensual en las islas Baleares, no sé si en la misma capital; viene dedicado hace muchísimos años a esta clase de estudios, y encontrándose completamente desamparado de subvención, con la obra a medio confeccionar, ha acudido al ministerio de Instrucción pública y ha pedido que se le subvencione, que se le ayude para continuar esta obra. Y yo digo a S. S.: si en el Ministerio de Instrucción pública hubiera encontrado una repulsa, si yo, representante del Estado en estas materias, hubiera desamparado a Alcover, seguramente hubiera sido duramente censurado; como si mañana viniera otra personalidad en las mismas condiciones que él, habiendo trabajado, por ejemplo, sobre la literatura y la lengua galaico-portuguesa u otra cualquiera de las manifestaciones lingüísticas de España, y yo le desatendiera. Seguramente hubiera caído sobre mi o sobre el que hubiera formulado tal negativa una censura de la cual no se hubiera redimido nunca.

De manera que crea S. S. que, al recoger esta aspiración [105] y esta solicitud de Alcover, el ministro que habla no ha tenido ninguna mira de carácter particular; ha creído que recogía una aspiración absolutamente legítima. Lo que no podía era juzgar, porque le falta competencia para ello, de la competencia, a su vez, del señor Alcover: pero pesaban en mi espíritu, en mi ánimo, las razones que he expuesto anteriormente, y es que persona tan calificada como el señor Prat de la

---

President Vitalici de *La Secció Filològica i d'Expansió de la Llengua*. No m'hi haurien elegit si jo fos estat allò que acabava de dir Mestre Biel, que jo era «un autor que se distingue por el léxico más plebeyo y mis bárbaro que podéis imaginar».

[61] Nota (57) de l'original: Dins l'*Institut*; fora de l'*Institut* l'he dirigida sempre.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Riba no tuvo inconveniente, cuando creó el Centro de Estudios Catalanes, en encargarle de dirigir la sección del Diccionario, que me parece había de ser cosa en la que se pusieran los mayores cuidados y escrúpulos. Eso es todo lo que puedo decir a mi amigo el señor Alomar.[62]

Y respecto a la interrupción que tuvo la bondad de hacer, cuando hablaba el señor Alomar, mi amigo el señor Salvatella, diciendo que eso había sido un error, y a la que yo contesté que habría sido anterior, añadiré que quise referirme a que la iniciativa fué del señor Prat de la Riba. (El señor Ventosa: Pero hubo de convencerse de su error.[63] —El

---

[62] Nota (58) de l'original: Ja li basta per caldera a Mestre Biel això que li heu dit, Sr. Ministre d'Instrucció Pública! L'heu ferit an el viu; vos assegur que li heu fet veure estrelles sensa sortir de fora i per entaranyinat que estigués el cel. L'heu ecceyat, escoat i esconnat, l'heu fet xeroy, li heu donades set voltes, l'heu deixat sensa polsos, li heu fet perdre l'aluyar. ¡Sí que teniu bon dret i bon pic! i llavò que no errau cap cop. ¡Pobre Mestre Biel! L'heu deixat an el siti i fent el bategot. ¡Quina tomversa tan mortal li heu feta pegar! Idò fort! més se'n mereixia per fatxenda, cap-esflorat i… *super-home*! Grans mercès, Sr. Ministre! i Deu vos pac la caritat i bona obra que heu feta, així com jo malavetjaré agrairlavos tota la vida.

[63] Nota (59) de l'original: ¡Uep, Sr. Ventosa! ¡això que vos deys, ès una solemne mentida! ¿què no ho sentiu, Sr. ex-Ministre? ¡Es una solemníssima mentida, per dematí que vos aixequeu! i no està gens bé que tot un ex-Ministre i un home de tanta talla intel·lectual com vos, diga mentides. ¿Quant ni a on ni com En Prat de la Riba digué ni demostrà que «se fos convençut» de que fos una «errada» seua ferme de l'*Institut* i «President Vitalici de *La Secció Filològica*» per dur envant i acabar lo *Diccionari*? Si En Prat may se fos «convençut» de res d'això, avinenteses li sobraren per demostrarho i obrar en conseqüència. Dins el setembre de 1912, setze mesos després de haverme fet President de l'*Institut*, mos companys de Secció me feren una *trastada* tal que jo me presentí an En Prat dientli en rudes que no tornaria a l'*Institut*, que aquells pocs-cervells no m'haguesen donada uns satisfacció condigna. Si En Prat m'hagués tengut mal a pler dins l'*Institut*, si hagués estat convencut de lo que digué En Ventosa interrompent el Sr. Ministre, lo natural era que m'hagués deixat fer, puys així seria romàs resolt per si mateix lo *quid pro quo*: jo no seria tornat a l'*Institut*, i ¿que ès estat? No res. —Però En Prat de la Riba feu tot lo contrari: obligà els de l'*Institut* a donarme la més completa satisfacció, i En Carner, que era el qui havia tocat el pífol ab aquell entrevers, m'escrigué demanantme perdó. Guart la carta com una... rellíquia de la *super-homonia* i poca alatxa d'En Carner. I no sols això, sino que En Prat en tants d'anys com va viure encara i en tantes de vegades com el vaig haver d'anar a veure per coses de l'*Institut*, may me demostrà res de tot això que s'embolicà En Ventosa, sino que sempre me demostrà un gran afecte, m'omplí sempre d'atencions; i me donava coratge i esperanses per que seguís treballant dins l'*Institut* per dur a cap lo *Diccionari*; i encara dins el novembre de 1916 vengué a presidir una sessió de l'*Institut* perque sabé que els *Instituters* caps-esflorats me volien moure un escàndol, de mal a pler que me tenien. De manera que no es possible que En Prat de la Riba estigués may «convençut» de lo que diu En Ventosa envers de mi, perque si hagués abrigada tal «convicció», no hauria obrat ab mi així com acap de fer veure que obrà. Un home com En Prat de la Riba no va may ab falsedat, no fa may dues cares ni dues tires de petjades ni procedeix traydorament. Per lo mateix ès una solemníssima mentida això que En Ventosa atribueix an En Prat de la Riba ab referència a mi. Sí, mentres no don proves més fortes i més sèries de la seua dita, jo li

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

señor Salvatella: Y el señor Prat de la Riba no era ministro de Instrucción pública de España). [106]

c

Rectificació de N'Alomar

Després de la tremenda costerada que acabava de durse'n del Ministre, Mestre Biel s'aixecà així com pogué, i amollà totes aquestes bereyolades:

«Empiezo por dar las gracias muy expresivas a mi ilustre amigo el señor ministro de Instrucción pública, por la amabilidad con que me ha contestado.

«Respecto a que la iniciativa fué del señor Prat de la Riba, ante cuya memoria me inclino, he de decir que ese argumento no me convence,[64] porque creo yo que entonces el señor Prat de la Riba obró más bién por móviles políticos que científicos, y porque, aun siendo una eminencia el [107] señor Prat de la Riba, no era competente en cuestiones filológicas.[65]

«En cuanto a lo del boletín de la lengua catalana que publica el señor Alcover, yo quisiera tener aquí algún ejemplar para leer algunos trozos escogidos a fin de que la Cámara pudiera juzgar de su verdadera incompetencia, no sólo en cuestiones filológicas, sino en otras. Las

---

sostendré devant tota Espanya que no ès ver lo que diu, que falta a la veritat, sens dupte per... ofuscació, perque la passió política li tapa la vista i els ulls li fan dos.

[64] Nota (60) de l'original: Ho crec que l'argument del Ministre no vos ès entrat. Si no fósseu com Madó Tomborinera que redolava riu amunt, prou que vos hauria convençut el Sr. Ministre! Vetassí lo que té esser *super-homo*!

[65] Nota (61) de l'original: ¡Que havia d'esser competent En Prat en questions filològiques! ¡Si me feu de l'*Institut* i llavò fou causa de que m'elegiren President Vitalici de la Secció Filològica del mateix *Institut* per dur a cap l'*Obra del Diccionari*! Si en lloc de fer En Prat tot això ab mi, ho fa ab N'Alomar, el mal seria estat mort! ¡En Prat seria estat l'home més competent de baix de la capa de Deu «en questions filològiques»! Mestre Biel ès així. I ianauli a córrer derrera ab un pa calent! Però ¿qui ès ell per negar an En Prat de la Riba la «competència en coses filològiques»? I a ell ¿qui le hi ha regoneguda tal «competència»? ¿Quin cos científic la hi ha «concedida»? ¿Ab quines obres l'ha acreditada»? Els *Instituters* son així: s'erigeixen a si mateixos Mestres, Doctors i Espedidors de títols de competència i Sums Pontífics, Suprems i Infal·libles, i defineixen *ex cathedra* i otorguen i neguen competència i autoridat a ne qui elze passa per l'escudeller i p'el carabassot, i ¡hala, tira! que ve peix! ¡Se'n necessita de... barra per permetre-se tals fantasies! ¡Ja ho val ab aqueys *super-homes*!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Academias que se ocupan en estos asuntos de las lenguas no se componen sólo de filólogos, sino de hombres de buen gusto y de ilustración, y en este sentido el señor Alcover es totalmente incapaz.[66] Baste para demostrarlo un ejemplo que me viene a la memoria y que seguramente ha de producir la hilaridad de los señores diputados. Este señor hizo un viaje por Europa, y al visitar en París el panteón de hombres ilustres, dijo que allí estaban enterrados Victor Hugo y otros «Don Nadie».[67] Después de ver el museo del [108] Luxemburgo dijo que los cuadros eran tan indecorosos y tan indecentes que, junto a ellos, la Venus de Milo todavia era una cosa decente (Risas).[68] [109]

---

[66] Nota (62) de l'original: De lo que som «incapaç» jo, es de dir i de fer en tota la meua vida, per llargaruda que siga, les barbaridats, doys i virollades que vos deys i feys al temps de tirar una salivada enterra. No hi ha home per vos per fantasies d'aquestes!

[67] Nota (63) de l'original: ¡Mentida! més que mentida, Mestre Biel! May he dita tal cosa; i si no, digau a on i quant diguí res d'això: ni demunt lo BOLLETÍ DEL DICCIONARI ni demunt cap altre publicació. Es bo de fer posar en ridícul una persona ausent atribuintli barbaridats que may ha dites ni somiades. Lo que si digui demunt *La Aurora* dia 18 de maig de 1912, plana 1.ª, col. 2.ª que dins Santa Genoveva de París, profanada p'els revolucionaris francesos una partida de pics i feta l'any 1885 *Panteó de Grans Homes*, «hi ha les cendres dels grans polissons d'En Voltaire, Rousseau, Victor Hugo, Zola i altres noninguns per l'estil». Dic a totes aqueixes males ànimes «polissons» i «noninguns», no «Don Nadie». Desgraciadament no n'hi havia cap d'aquests que ho fos un «Don Nadie». Però vos, com Satanàs vos ha xuclada tota la llecor de mallorquí que teníeu, ara vos resulta que no sabeu lo que saben p'el cap dels dits tots els mallorquins, això ès, que «noningú» no significa «Don Nadie», sino «malvat, mal ànima, persona sensa honor ni vergonya». I que això eren i encara més tots aquells subjectes, estic dispost a sostenirvosho a on se vulla i devant el *Sursum Corda*. De manera, Mestre Biel, que me posareu aquest altre *fals testimoni* devant el Congrés de Diputats, atribuintme una barbaridat que jo may he dita. No m'estranya gota que digueu mentides a roys, essent com sou un volando d'En Banyeta o d'En Barrufet (lo que vos estimeu més), tan fervorós i resolt; i massa sabem que En Banyeta o Barrufet, alies Satanàs, ès el Pare de la Mentida. Bon profit vos fassa la vostra satànica *volanderia*, Mestre Biel!

[68] Nota (64) de l'original: ¡Altre pic, Toni Colau! ¡Mentides, més que mentides tornau dir, Mestre Biel! ¡Es una solemne falsedat que jo may haja dit res d'això! I si no ¿a on i quant ho he dit? Lo que diguí demunt *La Aurora*, de 18 de maig de 1912 envers del Museu de Luxemburg, fou lo següent: «Hi ha quatre sales d'escultura i onze de pintura. En l'escultura predomina tant el desnuu que la *Venus de Milo*, comparada ab allò ès decent. Vos assegur que hi he fetes poques pusses, i som passat més que depressa a les sales de mes endins, plenes de pintures, a on el desnuu està en minoria. De pintures n'hi ha de prenidores, però moltes no passen de mitja ma». Això ès lo que diguí, i no lo que vos m'atribuiu, posantme un fals testimoni, faltant a la veritat, no a dretes segurament, sino ofuscat per la passió que vos tapa la vista i que no vos hi deixa veure de cap bolla. De manera que ès una solemníssima mentida que jo may haja dit que els «quadros» del «Museu de Luxemburg» fossen «indecorosos» i «tan indecents». ¡Si vaig dir que «el desnuu», no lo «indecorós» i «indecent», hi «estava en minoria»! No, jo no comparí la *Venus de Milo* ab els «quadros» o pintures d'aquell Museu, sino ab les nombroses estatues de les «sales d'escultura» que hi ha, representant bergantelles totes nues, sensa un filet de roba demunt i ab unes postures les més provocatives i pornogràfiques.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¿Heu vist res may més migrat, magre , escanyolit, mínvol, manxol, ruec i mopienc que aquesta *rectificació*? ¿No ès ver que li poren cantar a Mestre Biel en honor de tal pessa oratòria aquella cansó? *¡O ropit!* l *magre i petit* l *per quatre plometxos* l *que tens vermeyetxos* l *¿dius que estàs tan ric?* D'aqueixa *rectificació* se pot també dir allò de: *poc*, *bovayat i roegat de rata*. Ell Mestre Biel no sabé, rebatre ni mitja paraula del Ministre ni desferli en lo més mínim l'argument caporal de lo molt que En Prat de !a Riba demostrà considerarme aficantme dins l'*Institut* i influint per que me fessen President de la Secció Filològica del mateix *Institut* per poder acabar lo *Diccionari*. I ¿que en direm de les duies batayonades que etzibi contra la «competència» del meu BOLLETÍ? ¡dues solemníssimes mentides! ¡dos monstruosos falsos testimonis!

I se va asseure Mestre Biel, deixant els diputats fentse creus de la idiosincràcia d'aquest formidable *Demostenes de Catalunya*, i acabaren per fer una *rialla* ben tresca, votant... ¿a favor seu? A la man revés, segons ara mateix veureu si seguiu lletgint.

Això dic ara; llavò just diguí que dins aquelles «sales d'escultura predominava tant el desnuu que la *Venus de Milo* encara ès decent», puys va embolicada ab un drap fins part demunt lo baix-ventre. —Sí que ho sou, Mestre Biel, el reverent dimoni per discutir. El Ministre vos retregué lo meu BOLLETÍ com una prova de que jo hi entenia de filologia; i vos, en lloc de provar que el BOLLETÍ no deya més que desbarats en tal ram, que era lo que vos pertocava provar, aduíreu dues coses de *La Aurora* per provar, no que jo no sé que'm pesc en filologia, sino que don per *indecents* uns *quadros* del Museu de Luxemburg i per *insignificants* uns escriptors com Voltaire, Rousseau, Victor Hugo, Zola. I lo salat que cap d'aquestes coses que m'atribuíreu ès vera; son dos falsos testimonis que'm posàreu. De manera que res foren capaç de retreure contra la honorabilidat científica d'aquest BOLLETÍ i per lo mateix no sabéreu contestar an el Sr. Ministre, que vos deixà batut, ablanit, amassolat, fent una mala *feristea* i sensa paraula.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

d

Votació del Vot Particular d'En Marcel·lí Domingo. Tremenda der·rota de Mestre Biel i colossal triunf de l'*Obra del Diccionari*

Havent demanat Mestre Biel i altres diputats que recaygués votació nominal sobre lo *vot particular* que s'acabava de discutir, votaren els diputats resultant derrotat Mestre Biel per 64 vots contra 12.

Volem posar aquí el nom dels qui votaren a favor de l'*Obra del Diccionari* i en contra de tal *Obra* perque han de passar a l'Història de la Llengua Catalana tots aqueys noms: els qui son demostraren amics, per que els honr i [110] elze beneesca la posteridat, la Catalunya dels sigles futurs; i els qui se'n demostraren inimics votant contra el *Diccionari*, per que la posteridat, la Catalunya dels sigles futurs, elze... compatesca i elze tir dins l'oblit que's deu an els antepassats que feren cabra-coixa en el cumpliment de llurs devers devant la Pàtria. Els noms que van de lletra més grossa son diputats catalans (2), balears (2) i valencians (8).

Diputats que votaren contra Mestre Biel i a favor de l'*Obra del Diccionari*

ALAS PUMARIÑO (Don Armand)
BARROSO
Loygorri
RIVAS (D. Natali)
CRESPO DE LARA
ROMERO MARTÍNEZ
PICO
RODRÍGUEZ DE VICURI
MAZARRASA
Nicolau
JIMÉNEZ RAMÍREZ
ANDRADE
Maestre Laborde
ESPADA
Pascual
TORRELAGUNA (Marqués de)
Montesinos Checa
GUTIÉRREZ DE LA VEGA
APARICIO
GARCÍA PARREÑO
Ferraz

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

GONZÁLEZ LLANA
VINCENTI
GASCÓN Y MARÍN
Sallent (Comte de)
ESPINA
POGGIO
Torrefiel (Comte de)
SEOANE
O'SHEA
WAIS
DELGADO BARRETO
SUAREZ INCLÁN
CIERVA CODORNIU
VILLANUEVA (D. Miquel)
ARMAS CLÓS
CERVANTES(D. Juan)
CERVANTES (D. Josep Maria)
ORDÓÑEZ
FERNÁNDEZ BARRON
ESTÉVEZ
GULLÓN (D. Anfós)
PORTELA
MATOS
BELAUNDE
Lasala
CONEJO
Canals
BLANCO ESPADA
MONTIEL
CIERVA (D. Juan de la)
CASTILLO
SALAZAR
VILLANUEVA LABAYEN
LOZANO
ARRILUCE DE YBARRA (Marques de)
Colom Cardany

CAÑADA HONDA (Marqués de)
FANJUL
BARRICART
SERRANO JOVER
SAIZ DE VICUÑA [111]
García Guijarro
SR. PRESIDENT (Sánchez Guerra)
TOTAL 64

Diputats que votaren contra la subvenció de l'Estat a l'*Obra del Diccionari*

Catalans	**No catalans**
SALVATELLA	BARCIA
ZULUETA (D. Lluís)	PRIETO (Indaleci)
SERRADELL	PEDREGAL

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ALOMAR
MACIÀ
VENTOSA
MORERA
SABORIT
RIOS

¡Quina honra per aquests senyors haver votat contra la subvenció de l'Estat a l'*Obra del Diccionari*. L'Estat s'oferí a subvencionar la formació del *Diccionari* de la nostra Llengua, que tothom demana i que En Prat de la Riba fundà la Secció Filològica de l'*Institut d'Estudis Catalans* per acabar aquest bo de *Diccionari* que jo començí l'any 1900 ab aplaudiment de Catalunya espanyola i francesa, de les Balears i del Reyne de València; i aquests senyors Diputats catalans: EN SALVATELLA, EN ZULUETA, EN SERRADELL, N'ALOMAR, EN MACIÀ (de Borges Blanques d'Urgell), EN VENTOSA i CALVELL i EN MORERA i GALÍCIA s'oposen an aquesta subvenció que l'Estat m'ofereix per acabar lo *Diccionari* de la Nostra Llengua, voten contra tal dotació, contra la formació del Diccionari, contra lo Diccionari de la Llengua Catalana.

¡Que consti per eterna memòria de l'anti-patriotisme d'aquests senyors! ¡Que consti per eterna memòria de llur selvatge apassionament que elze du a fer la guerra a l'*Obra del Diccionari* de la nostra Llengua! ¡Que consti per eterna memoria de la tremenda i oyosa obcecació d'aqueys senyors, alsats grollera i baldrumerament contra la formació del *Diccionari de la Llengua Catalana*! ¡Que Deu i la Mare de Deu i els Sants i Àngels Custodis i Patrons de Catalunya i de la Llengua Catalana elze ho perdonin i elze fassen veure la mala passa que han donada i que no hi tornin pus may a donarne cap altra de tan esgarrada ni res que s'hi assembl. Amèn! [112]

¡Quins set elets, germans del Senyor, que mos resulten En Salvatella, En Zulueta, En Serradell, N'Alomar, En Macià, En Ventosa i Calvell i En Morera i Galícia! ¡Quina mala hora que tengueren tots d'anar a votar dins les Corts d'Espanya contra la dotació i formació del *Diccionari de la Llengua Catalana*! ¡No estaven be del cap! i la passió política i anti-

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

patriòtica les feu perdre el quest i allò que no en venen a plassa ni en troben ab diners! ¡Malanats! mil voltes malanats! Mesquinets! ¡milions de voltes mesquinets! SIT EIS TERRA LEVIS! AMÉN!!!

Els no catalans que votaren contra l'Obra del *Diccionari*, cinc republicanetxos i socialistetxos, estigueren completament en caràcter. ¿No se tractava d'una *Obra* promoguda i dirigida d'un capellà? Doncs ja en tenien prou per votar en contra. La rutxel·la republicana-socialista espanyola ès estada sempre així per la seua afronta i vilipendi.

e

Discurs bunyol d'En Morera i Galícia

En Morera i Galícia, per fer mèrits devant En Puig i Cadafalch i els Instituters, que donen actes de Diputat i *dietes* de 25 pessetes per amunt i altres enganxos que fan anar bras sonant i orella fumant, se feu aludir per N'Alomar i volgué etzibarme totes aqueixes *xecalines* per no dir *cosses*, que ès lo nom que els escau, i foren del tenor següent:

«Consumo un turno en este capítulo, a pesar de tener la seguridad absoluta de la ineficacia de mi intervención, más que por otra cosa, por dar alguna explicación al señor ministro de Instrucción pública y para responder a la amable alusión que me ha hecho mi amigo el señor Alomar, a quien felicito por las cosas que ha dicho ante el Congreso esta noche.

«Crea el señor ministro que al decir, en materia científica, que S. S. no es competente, no le hace el favor que debería hacerle, desde el momento en que tiene a su mano todas las competencias para ilustrar su juicio y llegar aquí a llevar a sus actos la competencia que debe reunir siempre, que debe brillar siempre en los actos de un alto funcionario, tan alto como un ministro de la Corona. Personas ha citado el señor Alomar que sabemos bien lo que piensan [113] de la obra que vais a

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

subvencionar,[69] y estas personas las tiene tan a mano S. S., que es gran lástima no las haya utilizado para no haber caído en esta debilidad de corazón, porque parece que es una especie de condescendencia sentimental la que ha tenido S. S., ante el temor de que habiéndole pedido una ayuda para un diccionario catalán, S. S. hubiese dicho que no. (El señor Alomar: El subsecretario a que me refería era el señor «Azorín».) Lo cual quiere decir que en esta Cámara hay de sobra quien conoce el valor científico de la personalidad, y prescindo de la personalidad,[70] de la obra que vais a subvencionar.[71] Para nosotros —y cuando digo nosotros, señores, hablo de los catalanes que se ocupan asíduamente en estos trabajos, que absorben toda nuestra atención y todos nuestros entusiasmos,[72] que son los que se dirigen a la depuración de nuestra lengua—[73] para nosotros, digo, pocas cosas se podían hacer que nos hirieran más que lo que va a votar el Congreso votando la partida que hay consignada para ese auxilio.[74] No es solamente lo que decía el

---

[69] Nota (65) de l'original: Doncs, si ho sabeu, perque no ho deys ni Mestre Biel ni vos, Mestre Morera (¡Aquí tots son Mestres de... doys i guitzeries!).

[70] Nota (66) de l'original: ¡Que heu de «prescindir» vos de la meua «personalidat»! ¡Si tota la festa va per mi! ¡Lo de manco per vosaltres ès l'*Obra del Diccionari*, que massa heu demostrat que no us interessa poc ni molt! Per vosaltres la qüestió ès capxifollarme a mi! Però ¡ho veurem finis finis qui serà el capxifollat!

[71] Nota (67) de l'original: ¡Això ès lo que vos cou, la subvenció de 25.000 pessetes! ¡Aquí, aquí gratehi! ¡Bons sous vosaltres per perdre may de vista la pesseta! ¡Vos conec, arbetes! ¡*copsa-pessetes* vos deys!

[72] Nota (68) de l'original: ¡Tatà! cualcarem! ¡Que vos compr qui no us coneix! ¡Massa sabem tots lo que «absorbeix» la vostra «atenció»: aglapir el cacicat i ab lo cacicat la pesseta! Tot lo demés son violes!

[73] Nota (69) de l'original: ¡Mentida, més que mentida! Lo que heu fet, lo que estau fent ab l'*Obra del Diccionari*, que l'heu obstruida tot quant heu sabut; i, si no l'heu aufegada, ès perque Deu del cel no us ho ha permès; l'enfilall de indignidats, baixeses, carabassencades i barbaridats que heu fetes contra aquesta bona d'*Obra* i contra tot lo que sia enaltiment i esplendor de la Llengua Catalana, —tot això demostra massa clar que no us mou cap entusiasme per tal llengua, sino una rònega, baldrumera, gotarrenca i toixarruda farsanteria, això sí, per vosaltres estraordinariament *pessetifera*!

[74] Nota (70) de l'original: ¡Això ès, home Morera! ¡Exactissim! ¡Res nat del mon vos porien fer els de Madrid que vos ferís mes an el viu i vos caygués més tort que votarme 25.000 pessetes per dur avant l'*Obra del Diccionari*, primerament perque aqueixes 25.000 pessetes, en lloc d'anar a la vostra butxaca, vendràn dins la d'aqueix tros de *bosquerol* que vos fa tants de torsors de ventre, i ¡els que vos farà, si Deu no hi alsa la ma! I segonament perque ab aqueys pinyons aqueix *bosquerol* vos porà fer sobiranament la guitza, portant a cap lo *Diccionari de la Llengua* de totes les comarques que la parlen, de Catalunya espanyola i francesa, Balears i Reyne de València, i no just del *llenguatge de Barcelona*, sacrificant an aquest el de totes les altres comarques catalanes, que ès la mania i l'encabotament del vostre Sum Pontific, Sa Aconfessional

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

señor Alomar, de [114] que es como si se fuese a premiar o subvencionar una Biblia en verso de Cataluña. No. Es que para nosotros, que tratamos en serio la cuestión de nuestra lengua,[75] que tratamos también en serio el amor a la lengua castellana,[76] y [115] lo acreditamos con la mejor biblioteca cervantista que hay en el mundo, aparte alguna oficial, que es nuestro tesoro en el Instituto de Estudios Catalanes[77] que anualmente concede grandes premios a todo lo que se refiere a la lengua castellana en relación con Cervantes, teniendo este haber tan glorioso para nuestra espiritualidad, vosotros nos ofrecéis, por todo auxilio, por todo impulso, por toda manifestación de amor a la lengua catalana, el subvencionar esa

---

Santedat En Pompeu Fabra. ¡Aqueixa subvenció de 25.000 pessetes vos desbarata tota aquesta dobla potranca vostra! Per això es, com deys vos molt bé, que res porien fervos els de Madrid que vos «ferís més an el viu»! ¡Sí que heu dit ver aquesta vegada, Mestre Morera! ¡Ell tampoc els mentiders, per molt que ho sigueu, no deys sempre mentides! ¡Sempre vos escapa qualque cosa vera!

[75] Nota (71) de l'original: Sí, però per ferli mal, per arrenyonarla, per afollarla, per llevarli la pell i la fesomia! Així «tractau en seri la qüestió de la llengua» vosaltres! ¡Parlen massa les vostres obres, o *Instituters*! La Diputació i l'Ajuntament de Barcelona vos donen desde l'any 1911 mils i mils i mils de pessetes per fer lo *Diccionari*, per «espandir! la Llengua, les Obres Mestres de la Llengua. I ¿què heu fet vosaltres de tants de mils de pessetes? Lo *Diccionari Ortogràfic* d'En Fabra i lo seu *Sistema Ortogràfic*, vertaderes *Forques Caudines* de les Lletres Catalanes; l'*Inventari del Mestre Aguiló*, que no ès obra vostra, sino d'aquell gran *Precursor de la Lexicografia* Catalana, del qual just heu publicats vuyt quaderns, que just arriben a la paraula *gall* i que teniu suspesa la publicació per falta de moraduixos, que heu fusos ab fatalleries que no calien gota. ¿Quines edicions heu fetes dels grans monuments de la Llengua? ¿Tal volta no abandonàreu la idea de seguir la edició de les obres originals del Bt. Ramon Llull? que un *bosquerol* com jo vaig empendre i n'he publicats onze volums en quart de mès de cinccentes planes quiscún, un ab altre! Així «tractau» vosaltres «seriament» «la qüestio de la nostra llengua».

[76] Nota (72) de l'original: ¡Pobre llengua castellana si no tenia qui l'estimàs una mica més que vosaltres! ¡Sembla mentida, Mestre Morera, que sieu tan arriscat en dir coses tan contraries a la veritat! ¡No fa gens senyor tal arriscament! ¡Se'n necessita així mateix de valor per dir això que deys, quant sabem tots que ni l'*Institut d'Estudis Catalans*, que té una de les seues tres *Seccions*, la més antiga, anomanada *Històrica Arqueològica*, ni la Diputació de Barcelona ni la Mancomunidat de Catalunya no han volgut pendre part an el Congrés d'Historia de la Corona d'Aragó que acabam de celebrar a Osca (el primer lo celebràrem a Barcelona l'any 1908). I ¿per què no hi volguéreu pendre part ni contribuirhi en res ni per res? Massa ho sabeu vos, perque hi havíem de parlar en castellà, perque no hi havíem de parlar en català, allà on la llengua de la ciutat a on se feya lo Congrés no ès la catalana, sino la castellana. ¡Així estimau, vosaltres *Instituters*, la llengua castellana! Vos ho repetesc, Mestre Morera: que vos compr qui no vos coneix!

[77] Nota (73) de l'original: Es un present de l'insigne patrici D. Isidro Bonsoms, que ès un gran català, però que no l'hem vist figurar may entre els *calalanistes militants* de *La Lliga* ni de l'*Unió Catalanista* ni de l'*Esquerra Catalana*. ¡Cadascú que tenga lo que ès seu, Mestre Morera!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

obra desdichadísima[78] que vais a subvencionar. [116] Señores,[79] me refiero a un Parlamento. Si se tratase solamente de una individualidad, que tomara a juego o por animadversión las aspiraciones de Cataluña, o las tomase a chacota, o por guasa, o por mal humor, le diera por exaltar lo que nosotros deprimimos,[80] pasaría, porque hay muchas personalidades que se han hecho casi sin más títulos que el de denigrar a Cataluña; pero que sea un Parlamento, esto, señores, es más grave.[81] El Parlamento quiere representar, y legalmente representa, a toda España, y ser España la que nos eche encima, como quien sacude una mala estera[82] sobre el que pasa por la calle, eso que llamáis un Diccionario y que será lo que yo no quiero calificar[83] eso nos duele doblemente,[84] por lo que nos

---

[78] Nota (74) de l'original: ¡Mostrau com ès tan «desditxada» aquesta *Obra del Diccionari*! No basta que vos la doneu per tal; ho hauríeu de demostrar ab proves formals, ab raons sèries. Tampoc no vos heu de figurar esser un Mestre tan fenomenal i tan espatarrant, que just perque vos ho digueu, ja vos hàgem de creure! ¿Quina persona «competent» d'Espanya ni de fora d'Espanya ho ha dit que sia tan «desditxada» aquesta *Obra* meua? En Fabra, el Mestre Fabra, lo vostre Sum Pontífic, dins la plana 18 del *Pròleg* del seu *Diccionari Ortogràfic*, publicació de l'*Institut*, diu que la «replega lexicogràfica» de la meua «Calaixera» ès «importantíssima». I vos deys que ès «desditxadíssima»? ¿Qui vos entén a vosaltres, Mestre Morera? Tota la «desditxa» de la meua «Obra» ha de venir de mi. I si jo som tan «desditxat», ¿per que tot Catalunya me aclamà l'any 1902 i anys següents com Apóstol, Mestre i Pare de la Llengua Catalana? Per que, quant cridí els amadors de tal Llengua a celebrar lo seu *Primer Congrés Internacional*, se'n presentaren tres mil i m'elegiren President de tal Congrés? ¿Per què En Prat de la Riba me feu de l'*Institut d'Estudis Catalans* i En Guimerà, En Maragall, En Fabra, En Segalà, En Carner i Mn. Clascar m'elegiren *President Vitalici* de *La Secció Filològica* de l'*Institut*, creada precisament per acabar el *Diccionari*? Ah Mestre Morera! Mestre Morera! que ès de mal i que ès de mal parlar per passió i sensa comanarse a Deu ni a Santa Maria! ¡Així vos ne prengué a vos dins les Corts d'Espanya dia 31 de mars! ¡Vaja quina mala hora que tenguéreu! ¡Els vostres genolls pagaren la festa de la tremenda tonversa que pegàreu! ¡Quina nafra que vos hi deguéreu fer! I ¿qui sou vos per calificar *autoritativament* de «desditxadíssima» la meua *Obra* sensa provarho que ho sia? Mentres no aduigueu proves sòlides de la vostra dita, jo vos sostendrè que aquí lo «desditxadíssim» ès aquest discursot vostre, que sembla fet ab lo mol·lo de fer bunyols...., *bunyolíssims*!

[79] Nota (75) de l'original: Això ès lo que vos cou! que me subvencionen! i ab 25.000 pessetones! Els ulls vos boteixen en veurevos passar pessetes per devant! I no dic res si son 25.000!

[80] Nota (76) de l'original: Després d'haverho exaltat fins an els graons del trono del Pare Etern.

[81] Nota (77) de l'original: ¡Sí que ho ès greu que el Parlament d'Espanya vulga salvar lo que la tracalada de *Instituters* vos figuràveu haver afonat per *omnia saecula saeculorum*, l'*Obra del Diccionari de la Llengua Catalana*!

[82] Nota (78) de l'original: ¡No hi ha mala «estora» ab aquesta virollenca xètxera vostra que tan admirablement escau a la vostra causa, indiscutiblement fusellable.

[83] Nota (79) de l'original: Però ¿qui sou vos per calificarho? a on ni quant heu demostrada competència per poderho «calificar»? ¿A on heu publicades les vostres obres filològiques? ¡Ja n'hi ha de fam!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

hiere directamente a nosotros[85] y porque venga del Parlamento una ofensa tamaña como es la que realiza con la subvención de este Diccionario.

«De nada va a servir mi intervención,[86] ya lo sé; habéis rechazado el voto particular y apoyaréis[87] la partida [117] que hay en el presupuesto. El señor Alcover... Al nombrar al señor Alcover, debería hacerse siempre añadiendo algo para la determinación de su personalidad, diciendo el canónigo señor Alcover, o mosén Alcover, o el Alcover del Diccionario; porque decir el señor Alcover, para los que no estén muy enterados de nuestras cosas, o de las cosas de Cataluña, tiene el riesgo de confundir un Alcover con otro. Porque así como sucede con muchos artistas, hay dos de un mismo apellido, y para distinguirlos (ordinariamente, resulta uno malo y otro no), se dice de uno que es «el bueno» y del otro que es «el malo», yo he de advertiros que, en Mallorca, hay dos Alcover, uno, don Juan Alcover, de todas prendas y de todos merecimientos, que es «el bueno»,[88] y este del Diccionario, que es el otro. De consiguiente, [118]

---

[84] Nota (80) de l'original: ¡Ja ho veym, home sant de Deu, que vos sap un greu de l'ànima, que vos hagen de llevar aquelles 25.000 pessetes de devant!

[85] Nota (81) de l'original: Sí, per això vos dol tan fort, perque vos ès una passada com no vos n'havien pegada cap may. El conort ès que la vos heu cercada ab tota l'obstinació del mon, i que poques nassades s'han pegades més merescudes i més oportunes.

[86] Nota (82) de l'original: ¿Idò per que hi heu «intervengut», tros de beneyt!

[87] Nota (83) de l'original: Es que a Madrid son una mica més formats que els caporals de *La Lliga Regionalista*, que me prometeren aqueix mon i l'altre un sens fi de vegades per l'*Obra del Diccionari*; i, com vengué l'estrènyer, m'han girada l'esquena i ara son els meus contraris més grossos. En canvi, a Madrid me prometeren votar la ditxosa subvenció per tal *Obra*, i la m'han votada. An això dic homes i an allò... buynes! ¿Que ès una paraula *comuna*? Sí que ho ès un poc; però encara ho ès molt més la conducta d'aquells subjectes. Jo no sé anomenar coses lletges ab paraules garrides. Feys obres garrides i vos dedicaré mots garrits.

[88] Nota (84) de l'original: Sí, però que no sou capaços de publicar la contesta que donà a D. Lluís Nicolau d'Olwer, quant aquest en nom de l'*Institut* li escrigué la derreria de l'any 1917 o 1918 sobre el meu conflicte. ¿Que va que no la publicau aqueixa contesta de D. Joan Alcover? ¡Ni a tirs vos hi duràn a publicarla! D'altra banda, si jo som N'*Alcover dolent*, *dolent* gust tengueren els catalans de rebre'm en triunf tantes de vegades a Barcelona i a les poblacions principals de Catalunya; *dolent* gust tengueren els 3.000 congresistes de ferme President d'aquell memorable Congrés de Barcelona l'any 1906; *dolent* gust tengué En Prat de la Riba de ferme de l'*Institut d'Estudis Catalans*; dolent gust tengueren En Guimerà, En Maragall, En Fabra, En Segalà, En Carger i Mn. Clascar de ferme *President Vitalici* de *La Secció Filològica* de l'*Institut*. ¿A on tenien el cap, Deu meu, tots aquests senyors, eminències indiscutibles de l'intel·lectualidat catalana d'anar a carregar de tantes d'honors i distincions un home tan *dolent* com jo? ¡Sí que hi anaven desbaratats de cap i de paladar i de sentit comú! ¡Ah Mestre Morera, Mestre Morera! ¡Sí

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

tenedlo presente para no confundir las especies. El señor Alomar: Y para no comprar el diccionario.[89] (Risas.) De esto ya nos guardará nuestro buen gusto y el poco amor que se ha de granjear lo que escriba ese señor.[90]

«Pues ese señor, con la poca aprensión que le caracteriza,[91] se vino a Madrid a pedir el amparo, que tal éxito ha conseguido,[92] llamó a muchas puertas,[93] con el tino [119] especial de llamar a aquellas puertas que creyó mejor dispuestas a oir hostilidades contra la Cataluña renaciente,

---

que hi anàveu també desbaratat de gust l'any 1902, la primeria de juliol, quant passí per Lleida, que ab aquell inoblidable amic En Manuel Gaya i Tomàs i altra gent grossa d'allà me donàreu aquell sopar no recort a ne quina fonda, a una de les principals de Lleida, no precisament per *donar menjar an el qui té fam*, puys jo, gràcies a Déu, no en tenia, tan ben regositjat com me trobava a Ca'n Gaya i Tomàs, sino per rendir homenatge a l'iniciador i organisador d'aquesta mateixa *Obra del Diccionari* que ara vos sembla tan «desditxada» i que llavò no vos ho devia semblar tant, quant tan gentilment vos prestàreu a rendirme aquell homenatge! ¡Com devia estar, Mestre Morera, aqueix paladar vostre a les hores, que anàreu a rendir homenatge a un home tan *dolent* com jo! ¡Ah Mestre Morera! Mestre Morera! l'idea de fer mèrits devant certs Reys Herodes que potoyen devers Barcelona, ¡que en fa dir de barbaridats i que en fa dir! ¿A on vos veig, mesquinet? ¡May m'ho hauria pensat havervos de veure graponetjar ab tanta de poca gràcia i tan esbojarradament! Creysme que feys la mar de compassió!

[89] Nota (85) de l'original: Comprarlo, porà esser que no el compreu; però lletgirlo ¡vaja si el lletgireu! Els meus escrits poràn esser tot lo que volgueu, però lletgits ¡vaja si ho son! ¡Ja ho pagaríeu ab bons doblers que els vostres llibres fossen tan lletgits i tan *comprats* com els meus! Per exemple, totes les llibreries una mica importants de Mallorca venen llibres meus; i els vostres ¿a on les venen? Qui en vol, els ha de demanar de Barcelona a la casa editora. Crec que just ès *L'Avenç* que vos n'ha publicat qualcún, i no sé que cap haja tenguda segona edició. En canvi en tenen els meus, casi tots.

[90] Nota (86) de l'original: Vos defiy a qui ven més llibres propis, vos o jo, vull dir, de qui se'n despatxen més. D'altre vent, jo public aquest BOLLETÍ fa denou anys i que el sostenc de la suscripció. No, no ès com les publicacions de l'*Institut* a on sembla que vos han deixat entrar, i això no obstant casi negú les compra i les ha de pagar la Diputació de Barcelona de la pell dels contribuyents. ¡Ja seria curiós aclarir quina venta teniu del ratjoli de llibrets que heu publicats ¡o colossal Mestre Morera!

[91] Nota (87) de l'original: A vos eus «caracterisa» una altra cosa que vos mereixeríeu que la vos digués, però no m'ho permet la bona criansa que mos pares m'ensenyaren. Me diuen que sou tan senyor. No diré que no ho sigueu; però aquest discursot vos acredita de tot lo contrari.

[92] Nota (88) de l'original: ¡De manera que anar a cercar ampar al mitx de la persecució de quatre poques-soltes, ès un cas de «poca aprensió». ¡De manera que jo, devant la guerra mortal que les males ànimes de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista* feyen a l'*Obra del Diccionari* i a mi, m'havia d'arrufar com un xotet de cordeta i dir: *Hala! pegau! escorxaume!* ¡No haver fet això ès un cas de «poca aprensió»! ¡Vos sí que demostrau no tenirne poca ni gens ab aqueixes barbaridats que encivellau dins el *temple de les lleys*, a on no té cap dret d'entrar la *barbàrie* ni la poca alatxa, sino la serenidat, la raó, la rectitut, la prudència.

[93] Nota (89) de l'original: Qui ha mester foc ab los dits lo cerca, i ès de sentit comú cercarlo allà on n'hi ha.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

contra[94] la Cataluña del Instituto de Estudios Catalanes,[95] e hizo las visitas, y recibió agasajos, y él los ha publicado todos,[96] y él nos ha hecho saber a quién visitó,[97] y qué es lo que le dijo, y de tal manera ha puesto en ridículo a las personas visitadas,[98] que nos ha descubierto cuál es la génesis de la partida que está ahí.[99] [120]

«No tiene que esforzarse en querer dar razones el señor ministro para decir que ha sido un movimiento espontáneo de protección a una obra literaria catalana; que mosén Alcover ya se ha cuidado de explicar el origen de esta partida: en su Boletín consta; allí está lo que no os puede favorecer,[100] por la razón de que interés científico, móvil espiritual, en

---

[94] Nota (90) de l'original: No contra «Catalunya reneixent», sino contra els farsants noninguns que usurpen hipocritalment lo nom i la representació de Catalunya, allà on Catalunya no els ha confiada may la seua representació, sino que elze rebutja, elze detesta i diu d'ells la mala pèsima. Per convencerse de que ès així, basta recórrer una mica qualsevol comarca catalana i fins i tot uns quants carrers de Barcelona.

[95] Nota (91) de l'original: Sí, vos assegur que ho ès saborós sentir les glòries que corren de l'*Institut* per dins Barcelona i per tot Catalunya; en-lloc deixen part sana an els *Instituters*. Quant visití Lleida dins l'agost de 1918, lo més petit que me digueren de vos, persones del poble, fonc que sou un *renegat de Lleida*, això ès, que *heu renegat del llenguatge lleydetà, perque vos fessen diputat per Barcelona*. La mala fama que té l'*Institut* a Barcelona i a Catalunya, ès arribada a Madrid naturalment, i no havia jo d'esser tan betzol que no me'n aprofitàs. ¿O vos figuràreu que encara me'n poren dur a casar gambosins?

[96] Nota (92) de l'original: Es natural, home! Jo som així: jo puc publicar totes quantes de visites fas i tot quant hi dic i tot quant m'hi diuen, sempre que no me imposin reserva de lo que'm diguen. En quant a lo que dic jo, no dic en secret may res que a un cas de casos no ho puga dir en públic. I ab això me sembla que som més home que casi tots els meus contraris, que me solen fer sempre la guerra d'amagat, a les fosques, a la tapada, tirant la pedra i amagant la ma, així com lluyten els traydors, els vils, els noninguns.

[97] Nota (93) de l'original: Es natural. Jo no visit negú que no puga fer una crida de tal visita devant Deu i tot lo mon. Som ben diferent de vosaltres, que n'heu fetes moltes de visites i n'heu dites maixanta de coses lletges de mi, totes falses, com se suposa, i tals que no vos basta el pam de cara que teniu, per dirles públicament.

[98] Nota (94) de l'original: ¡No son les persones que visití les «posades en ridícul»; son les persones vostres. Aquelles persones veren el BOLLETÍ que parlava d'elles i m'agrairen lo que jo en deya; tenc llurs cartes que canten. Per part vostra ¿voleu més ridícul que el de la votació del Congrés de 31 de mars i la del Senat de 19 d'abril a on sortireu tan formidablement der·rotats?

[99] Nota (95) de l'original: Sí, home, sí que ès dins aqueix BOLLETÍ de juliol-octubre d'entany la «gènesis» de la tremenda esmorcada i assolida que vos ne dugueren dia 31 de mars devers lo Congrés i dia 19 d'abril devers lo Senat per la vostra caparrudesa en donar una batalla que forsat forsat havíeu de perdre; i, si no ho vèyeu, sou més caps-closos que En Pep de Na Santema o que En Sem *donava pau* a Vespres.

[100] Nota (96) de l'original: An els de Madrid elze «favoreix» una cosa grossa la noblesa de cor i el patriotisme ab que m'han fet costat veyentme perseguit tan indignament de part vostra, cosa que's desprèn de la relació que el BOLLETÍ fa de lo que me succeí a Madrid. A vosaltres sí que vos «favoreix» poc tal relació, que no sou estats capaços tots plegats de desvirtuar, tan molts com sou i tan destres per fer malvestats.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

esta partida no lo hay,[101] no es eso lo que la ha engendrado: la han engendrado todos los motivos de que se sirvió mosén Alcover para inclinar a las personas que él visitó a que le dieran su protección, como aquí se ha traducido.[102]

«Yo, con advertiroslo, he terminado. A mi, personalmente, no me molesta que le deis esas pesetas[103] yo lo siento por la ofensa que recibe mi tierra.[104] (El señor Nicolau: [121] Ofensa, no, señor Morera; no hay ofensa.) Como no? (El señor Nicolau: Como no!)[105] La hay, desde el momento que se da valor científico a una obra que la opinión científica de nuestra tierra ha declarado que no lo tiene,[106] (El señor Nicolau: Ha declarado que no la tiene, cuando Alcover ha dejado de ser partidario de un partido político; la incompetencia la adquirió en eso momento.) La prueba, serior Nicolau, de que no es así...

«El señor PRESIDENTE: Diríjase V. S. al Congreso, señor Morera.

---

[101] Nota (97) de l'original: ¡Vaja si n'hi ha! ia caramull i a balquena que n'hi ha d'«interés científic i mòvil espiritual» per part dels de Madrid: el bé, l'honor i la glorificació de la Llengua Catalana, que resultava de l'*Obra del Diccionari*. De part vostra sí que no n'hi ha cap bul·lafa d'«interés científic» ni de «mòvil espiritual» en tota aquesta qüestió; de part vostra no hi ha més que aldècia, betzèrria, odi, salvatgisme, farsanteria.

[102] Nota (98) de l'original: Sí, aqueixa «traducció» de 25.000 pessetes ès lo que vos dol i en duys un dimoni a cada cabell.

[103] Nota (99) de l'original: Ah mentiderando! ¡Sí ès lo que vos «molesta» més de tot, aqueixes 25.000 pessetes per l'*Obra del Diccionari*, que vosaltres donàveu ja per morta per falta de *cum quibus*.

[104] Nota (100) de l'original: Mentida! més que mentida! La vostra «terra», lluny de rebre'n ofensa, en rep un favor estraordinari: que l'Estat pagui la formació del Diccionari de la Llengua d'aquesta «terra»! ¡Ja ès una manera ben original d'«ofendre» la «terra» catalana, dotant i pagant la formació del *Diccionari* de la seua Llengua! ¿I a on ni quant ha dit la «terra» vostra que prenga per cap «ofensa» aqueixa subvenció de 25.000 pessetes? ¡Sou vosaltros que ho deys faltant desenfreidament a la veritat, usurpant grollerament la representació de la vostra «terra». La llissó, que vos deys «ofensa», ès esclusivament a l'hipocrital farsanteria de l'*Institut d'Estudis Catalans* i de *La Lliga Regionalista*, que la se mereixen super abundantment!

[105] Nota (101) de l'original: Es evident que assí qui diu ver, ès el Sr. Nicolau, català autèntic, i no el Mestre Morera, *Instituter* reconsagrat, que fa temps que ha perdut el *Kirie eleison* i l'*Oremus* derrera *La Lliga Regionalista*.

[106] Nota (102) de l'original: Uey, senyoret! ¿a on consta que l'«opinió científica de la nostra terra» «haja» declarat» que la meua «*Obra*» *del Diccionari* «no té valor científic? ¡Es fals de tota falsedat que existesca tal «declaració»! ¿Es la grau noninguna de *La Veu de Catalunya* que ha declarat això; però la mala ànima que ha escrita tal «declaració», no ha tengut pit per firmarla. ¡Veyam quin home de ciència filològica de Catalunya ha «declarat» que la meua «*Obra*» *del Diccionari* «no té valor científic»! ¡No n'hi ha hagut cap encara que ho haja «declarat». Es la passió política que ho ha «declarat», i res pus que la passió política.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«El señor MORERA: La prueba està en que su principal opositor en Barcelona es el doctor Fabra,[107] y aquí, un [122] enemigo tan calificado de la Lliga como el señor Alomar dice lo mismo.[108] A qué viene mezclar móviles bajos:[109] (El señor Nicolau: La mezcla estaba hecha antes. La han hecho SS. SS.) El señor Nicolau descubre la clave de este asunto. Nosotros nos limitamos a deplorar que hayáis caído en la celada, y deseamos que no resulte un mayor daño (El señor Cierva: Nuestro voto no significa nada de eso. El señor Nicolau: La clave de esta impugnación es esa, que he dicho.)

f

Contesta del Ministre d'Instrucció Pública an el bunyol Morera i Galícia

Després del sens fi de batayonades que En Morera i Galícia se permeté contra mi, sensa que jo may m'hagués posat lo seu nom dins la boca més que per alabarlo (no com el nom de Mestre Biel Alomar que el

[107] Nota (103) de l'original: El *Doctor* Fabra! ¿*Doctor* de que? Jo no sé que tenga altre grau acadèmic que el de «ciències físiques»; no sé si té lo *Doctorat*. ¿Que tenen que veure les «ciències físiques», la química per exemple, ab la ciència llingüística? Res absolutatment. ¿Vol dir això que jo negui que En Fabra ès un filòleg notable? Deu me'n guart! Lo que vull dir que En Fabra en llingüística ès un *aficionat* com jo mateix i que la autoridat que pot invocar, ès la de la solidesa, cepadura i raonabilidat de les seues obres, de les raons i proves que don de les seues tesis. I ¿quines ha donades contra el valor científic de la meua *Obra del Diccionari*? Jo no tenc notícia de que publicament n'haja donada cap. Lo que feu ell dins la plana 18 del Pròleg del seu *Diccionari Ortogràfic*, publicat l'any 1917 come cosa de l'*Institut*; lo que feu ell an aquella plana 18, calificar de «importantissima» la «replega lexicogràfica» de la meua Calaixera. ¿Ah idó? lo doctor Fabra la donà per «importantíssima», i vos preteniu que no val una agulla escossada! No vull suposar ab això que ell no negui ara valor científic a la meua *Obra*. ¡Prou que el deu negar! Però fins avuy no ha tengut pit per negarlo publicament, baix de la seua firma i presentant les raons i proves que abonin la seua dita. I an el cas de que ho fés així, no seria «la opinió cientifica de la nostra terra», sino just En Fabra, que no ès *Doctor en Filologia*, qui «negaria» «el valor cientific» a la meua «Obra». Per lo mateix, ès una solemne mentida això que vos matgencau ¡o fenomenal Mestre Morera!

[108] Nota (104) de l'original: ¡N'Alomar «inimic de *La Lliga*»? A N'Alomar i a *La Lliga* los ne pren com an els *Lladres de Pisa*, que de dia se barallaven i de nit se'n anaven a robar plegats. Si may N'Alomar ès estat inimic de *La Lliga*, n'hi ha pres com a Herodes i Pilat, que de contraris que eren, se feren amics per condamnar el Bon Jesús! Desde el moment que *La Lliga* me decretà la guerra, s'acabà la desconcòrdia de *La Lliga* ab Mestre Biel.

[109] Nota (105) de l'original: Els vostres «mòvils» no son «baixos»; son «baixíssims»!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

m'havia hagut de passar mil vegades per la garrova per rebatreli el carrerany de blasfemies, barbaridats i heregies que escampava anys enrera per Mallorca); després d'aqueix enfilall de guitzeries que desparà contra mi el Mestre Morera per fer mèrits devant En Puig i Cadafalch; — s'alsa el Sr. Ministre d'Instrucció Pública, i torna an el diputat lleydetà les pilotes an el joc de la següent manera, tan gentil i senyorívola, tot dient:

«No se puede, señor Morera, discutir este asunto con el ambiente de pasión que S. S. ha puesto en sus palabras. Ha debido observar S. S. que yo, al tratar de esta cuestión, lo he hecho con una gran ecuanimidad, con la imparcialidad que corresponde no sólo a mi criterio propio, sino al puesto que, aunque inmerecidamente, desempeño. Por lo que no puedo yo pasar, sin una protesta, la más enérgica [123] que permita el vigor que pueda imprimir a mis palabras y a mis sentimientos, es por que S. S. crea, y diga que eso constituye una ofensa para alguien (El señor Nicolau: No lo es.) No lo seria para Cataluña nunca; pero no lo es, siquiera, para ningún partido, ni para ninguna tendencia, ni para ningún sentimiento determinado en Cataluña. No ha sido S. S. justo al hablar en la forma que lo ha hecho. Dice S. S. que a cualquiera que hubiera llegado a pedir una subvención para un Diccionario se le hubiera otorgado, y yo le aseguro que vive en un error; yo no hubiera otorgado una subvención al primer advenedizo que hubiera encontrado en mi camino; yo he incluido en el presupuesto la subvención porque ese hombre, que realiza una obra que vosotros calificáis tan mal y que yo no califico de ninguna manera, porque no tengo motivo para ello, ese hombre tiene a sus espaldas una historia y una vida literaria y filológica, y no soy ciertamente yo, ni ninguno de aquí, quien ha creado la personalidad del señor Alcover; la personalidad del señor Alcover fué creada por el señor Prat de la Riba, que para vosotros debe ser la más grande, la más excelsa autoridad, y el señor Prat de la Riba no entendería que el señor Alcover era un hombre tan incompetente y tan zafio, cuando le entregó lo más selecto del Instituto de Estudios

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Catalanes que es la dirección del Diccionario.[110] Y siendo esto así, y publicándose como se publica mensualmente por ese hombre un Boletín que tiene sus lectores y sus admiradores, cuando el Estado, cumpliendo su deber, recoge una aspiración que estima de alguna utilidad, o que puede encerrar algún fin provechoso, no se puede decir que infiere una injuria o un agravio a una región, a un partido, o a una persona.[111]

«Y respecto a lo que decía el señor Morera de que yo no debía hacer declaración de mi incompetencia, también en eso se equivoca S. S. Yo, para ser ministro de Instrucción pública, modestamente siempre, porque todo lo mío es muy humilde y no he supuesto nunca que pasara de esos limites y de esa esfera; para ser ministro de Instrucción [124] pública, y serlo con la dignidad y con el decoro con que lo soy y con que lo seré siempre, si es que lo vuelvo a ser alguna otra vez, no necesito tener una especial competencia filológica en materia lingüística, que es precisamente de lo que estamos tratando. Me basta con tener buen sentido, me basta con tener la noción que un hombre que aspira a gobernar en su país debe tener de todos los problemas, y especialmente de los problemas de la enseñanza, de los problemas de la educación y de los problemas de la cultura, que son los que competen a mi cometido. Qué hubiese pensado S. S. si yo, de una manera pretenciosa, petulante y ridícula, hubiera dicho que era una autoridad en materia filológica, y más en materia filológica tan difícil como la de los lenguajes regionales? Seguramente S. S. se hubiera reído de mi.

«De manera que quede sentado, porque a eso quiero imprimir toda la energía y todo el vigor de que sea capaz, que no ha habido ofensa, ni puede haberla jamás en esto. Me importa deshacer el equívoco, porque estas cuestiones envenenan los sentimientos, y eso no se puede tolerar; porque yo, desde este banco, tengo la obligación ineludible, imperiosa,

---

[110] Nota (106) de l'original: Santa paraula, Sr. Ministre d'Instrucció Pública! El bon sentit parla per la vostra boca! Deu vos ho pac i vos prosper de tota classe de bens an aquest mon i a l'altre. Amèn!

[111] Nota (107) de l'original: Just son els farsants poques soltes de l'*Institut* i de *La Lliga* que se matgenquen tal barbaridat.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

que he de cumplir a toda hora, de que en ningún momento, se mezcle la acción del Gobierno con un sentimiento que pueda traducirse en hostilidad, en intransigencia ni siquiera en antipatía, para ninguna región de España, ni contra ningún partido, ni contra ningún hombre. Si esto significa una hostilidad como pretendía S. S., conste que nosotros, no somos los que hemos inventado al señor Alcover, y crea S. S. que si desde la otra vida el señor Prat de la Riba le hubiera escuchado esta tarde, seguramente hubiera hecho las protestas que yo estoy formulando.[112] (El señor Ventosa: Ha encarnado el espíritu del señor Prat de la Riba en S. S., por lo visto).[113] Yo no he [125] pretendido que encarne en mi el espíritu del señor Prat de la Riba, a quien no tuve el honor de conocer. (El señor Prieto: Cuando el señor Prat de la Riba lo echó, es que no tenía talento el señor Alcover.[114] En *la Lliga* no hay más que hombres listos). Cuando el señor Prat de la Riba le confió la misión de dirigir la sección del Diccionario del Instituto de Estudios Catalanes, sería porque le estimaría competente. Lo que no se puede tampoco es proclamar la competencia de un hombre en un día determinado y en otro día, sin saber por que razón ni a qué obedece, resultar que es un hombre

---

[112] Nota (108) de l'original: En vida d'En Prat de la Riba un diputat de *La Lliga*, com ho ès En Morera Galícia, no seria atansat a encivellar un discurs tan bunyol i tan carabassenc com el d'aquest elet lleydetà; i, si cap diputat hagués fet res consemblant, En Prat de la Riba n'hauria protestat enèrgicament. Ademés, ès evident de tota evidència que, si En Prat de la Riba fos estat viu, no se seria succeit mon conflicte ab l'*Institut*. Això ho regoneixen a Catalunya tots els qui fan funcionar l'olleta del cervell, tots els qui no pensen ab els potons, fins i tots els de *La Lliga*.

[113] Nota (109) de l'original: Es evident que sí. Per de pronte se veu massa clar que l'esperit d'En Prat de la Riba vos ha desamparats envers d'aquesta qüestió de *L'Obra del Diccionari*. El Sr. Ministre d'Instrucció Pública ha hagut d'esser el qui ha sostengut i mantengut lo criteri i temperament d'En Prat de la Riba, l'obra d'En Prat de la Riba, que m'aficà dins l'*Institut d'Estudis Catalans*, sensa jo haverlehi demanat ni donada cap passa per que m'hi aficàs, i fou causa de que En Guimerà, En Maragall, En Fabra, En Segalà, Mn. Clascar i En Carner m'elegissen *President Vitalici* de la *Secció Filològica* per acabar lo *Diccionari*. Tot això ho teniu completament oblidat, Sr. Ventosa i Calvell! Sembla mentida de vos! ¡Quina feristea que feys entre Mestre Biel, Mestre Morera, Mestre Indaleci Prieto, el de la famosa interpelació sobre la vostra *política provisionadora* que tengué un acabatall tan... pintoresc i tan *salat*, segons contaven entany per Madrid i per Barcelona, celebrant tothom la magnífica *tibada* de Mestre Indaleci, que s'acredità de *Mestre* d'aquells d'aquells! ¡Qui m'ho hagués hagut de dir que vos arribaria a veure ab tal males companyies!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

no ya mediocre, sino que es un hombre totalmente nulo, porque de las palabras del señor Morera así resulta (El señor Morera: Científicamente, nulo[115] —El señor Alomar: Y moralmente).[116] Su señoría debe [126] comprender que yo me tengo que expresar con cierta vehemencia, con cierta viveza y con cierto calor, porque se puede... (El señor Salvatella: Se discuten los dineros del Estado.)

---

[114] Nota (110) de l'original: ¡Uey, Mestre Indaleci! ¡ès fals i mentida que En Prat de la Riba me tregués may d'en-lloc! ¡Vos ha enganat com un negre el qui vos ho ha dit! May he estat afiliat a *La Lliga*. ¿Com me'n porien treure?

[115] Nota (111) de l'original: Aquesta declaració vostra de la pretenguda «nul·lidat científica» si que ho ès ben «nul·la»! I ¿qui vos ha fet a vos estimador ni sospesador de suficiència i de nul·lidat en ciència filològica? ¡Si heu demostrat sebre'n tan poc com el moix o el mànec de la granera, lo que vos estimeu més!

[116] Nota (112) de l'original: ¡O la «moralidat» de Mestre Biel! Un home com ell que fa l'apologia de la blasfèmia; que diu que Deu ès l'oscuridat, la fosca, l'atràs i Satanàs el progrés, l'avens i la llum; que defensa els assassins i incendiaris de la Setmana Tràgica; que se fa gros públicament de passarse la vida fent guerra a Deu; —¿quin criteri de «moralidat» ha de tenir ell? ¿Què ha d'esser per ell la «moralidat»? Consider que ès una honra per mi que un home així me tenga per «moralment nul»! ¡Pobre de mi si ell me tenia per «moral» de la seua «moralidat» naturalment! ¡O si jo contava totes les coses que sé de la «moralidat» de Mestre Biel, vos assegur que el vos hauríeu d'estrènyer fort el nas, per que no us hi entràs lo perfum que vos envestiria de tal «moralidat». Just n'indicaré dos síntomes. Mestre Biel anys enrera anà a Madrid a fer oposicions no sé per quina càtedra de literatura, i demostrà sebre'n tant, que fins i tot no sabé citar el títol de dues o tres obres de Cervantes; elze cità malament, lo qual feu una impressió naturalment desastrosa an els professors que formaven tribunal. Això no era cap cas d'«inmoralidat», sino d'«ignorància», gens honrosa, això sí, per qualsevol que té i cobra de l'Estat la missió d'ensenyar. Però per aglapir aquella càtedra Mestre Biel apellà a medis *la mar* de..... «morals». Entre altres, qualcú del tribunal endardellà que lo nostre super-home havia fets certs pactes ab qualcú del mateix tribunal una vertadera barbaridat de «morals». Ademés, per saupar aquella càtedra, Mestre Biel donà una passa *re-de-moral*: se presentà a una persona de la intimidat de D. Antoni Maura a demanarli que el recomanàs a D. Antoni. Per coletgir i apreciar la «moralidat» de tal passa, cal recordar que Mestre Biel devers l'any 1909 o 1910 celebrà ab altres esquerrans mallorquins un aplec a la *plassa de toros* de la Ciutat de Mallorca contra D. Antoni Maura, a on demanaren el cap de D. Antoni, i Mestre Biel fonc un dels qui parlaren més fort contra D. Antoni, naturalment. Encara recort de lo millor la rabiada que de tal fantasia de Mestre Biel prengué l'egregi poeta i gran orador mallorquí D. Joan Alcover i Maspons, amic íntim de Mestre Biel, però molt més íntim i de tota la vida de D. Antoni Maura. Encara hi ha mauristes caporals que no saluden Mestre Biel recordant tal feta d'ell. Així entèn i practica Mestre Biel la *moral*: després d'haver dites les mil barbaridats i atrocidats contra D. Antoni Maura dins un aplec de la *plassa de toros* de la mateixa terra de D. Antoni, té pit per presentarse a una persona de l'intimidat de D. Antoni demanantli que el recomàn an el mateix D. Antoni per que li arràmbiguen una càtedra. ¡Magnífic! ¡deliciós! ¡espatarrant! ¡piramidal! ¿I encara diràn certes males llengues que Mestre Biel ès covart? Jo tenia una idea molt grossa de la... «moralidat» i de la... valentia de Mestre Biel; però he de confessar humilment que may m'hauria pensat que ho fos tant de «moral» i de «valent». Ja ès allò que deya aquella jaya: *Visquem i veurem coses*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«El señor PRESIDENTE: Ahora se discute al señor Alcover, los dineros del Estado se han discutido antes.

«El señor ministro de INSTRUCCION PUBLICA Y BELLAS ARTES (Rivas): Ahí sí que no digo grave ofensa, porque a S. S. tampoco le creo capaz de inferirlas: pero ahí sí que podría haber seguramente error de interpretación al creer que por un acto de gobierno se puede realizar [127] una acción tan baja y tan servil como recoger la aspiración de un indocumentado, de un hombre casi analfabeto, de un hombre imbécil, ridículo (El señor Prieto: Opina lo mismo S S. que el señor Alcover sobre la Venus de Milo?) Me permitirá S. S., señor Prieto, que no recoja su interrupción.

«De manera que quede sentado, que es lo que importa, señor Morera, porque ahora no me acuerdo yo del padre Alcover, ni del señor Prat de la Riba, ni de nadie, que no se puede decir, sin una notoria injusticia, que el Gobierno, y yo en la modestísima representación que ostento, haya podido recoger una aspiración que no debió atender. No se debe eso admitir, y estoy dispuesto, mientras tenga un atomo de vigor en mi espíritu, a protestar contra ello, para decirse que se agravia, ni que se molesta, ni que se produce el más pequeño rozamiento en ningún sentimiento, ni regional, ni siquiera partidista».

¡Sí que se'n sap desfer com tot un home, el Sr. Ministre d'Instrucció Pública per arrambar un solemne tapa-boques a xarrayres llengaruts i desenfreits com el diputat lleydetà que remangué arrenyonat i fent els alems com un llum que acaba l'oli de tot. Pobre Mestre Morera! ¡quin daltabaix que se'n dugué! ¡Grans mercès, Sr. Ministre, de la solidíssima i brillantíssima defensa que féreu de l'*Obra del Diccionari* contra l'escabotell de aliardos de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista*!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

g
Rectificació virollenca d'En Morera i Galícia

No tengué altre remey l'embàlit que aixicarse a *rectificar*, això sí ab les ombres molt mortes, tastanetjant, baubatjant, fent l'arròs per la trompa, movent a compassió el respectable públic. Vetassí lo que s'embolicà el mesquinet:

«El señor MORERA: Pido la palabra.

«El señor PRESIDENTE: La tiene V. S. y le ruego haga uso de ella brevemente, porque lo que importa al interés del Estado, como decía un señor diputado muy digno de toda consideración, eso esta resuelto por el Parlamento, ha sido votado ya, y no tiene eficacia la discusión para la defensa de los dineros de Estado, y lo que ahora se está discutiendo es al señor Alcover, y no cree el Presidente que debe mantenerse una discusión sobre este extremo. [128]

«El señor MORERA: Ahora no discuto dineros; ahora discuto algo que vale más que el dinero, señor Presidente.

«El señor PRESIDENTE: Recojo con eso la indicación; pero en este momento V. S. no tiene la palabra más que para rectificar en las condiciones del régimen extraordinario en que nos encontramos.

«El señor NICOLAU: Discutimos la propaganda partidista.

«El señor MORERA: Ya lo ve el señor ministro; esta interpretación que tiene tanto interés el señor Nicolau en acentuar, es una interpretación que no puede menos de colorear todos los actos que se están realizando. No tiene medios S. S. señor ministro, de impedir la interpretación que yo he dado a la inclusión de esa partida en el presupuesto. (El señor ministro de Instrucción pública: Pero tengo el recurso de hacer una protesta muy enérgica contra ello.) Evidente; pero no tiene medio de evitarlo desde el momento que el interesado se ha dado el lujo, la satisfacción de ser él quien publicara, nominativa y minuciosamente, y a veces con los detalles pintorescos que le caracterizan, todas las visitas que dieron por resultado

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

el que esta partida esté aquí.[117] (El señor Nicolau: Y por que no?) Como él lo ha publicado, eso es un hecho. (El señor Nicolau: Por qué no? Qué crimen hay en eso?) Lo explica, y como lo explica, la razón ha de salir de la explicación que él mismo da.

«Yo no he tratado a S. S., señor ministro de incompetente ni de querer ponerle tacha de incompetente; yo me guardaría muy bien de cometer semejante grosería. Lo que he dicho es que encontrándose S. S. con materia que conocía defectuosamente por si,[118] tenía medios de ilustración en su mano que hubieran llevado el convencimiento a su ánimo, para dejar de hacer lo que ha hecho, o hacerlo, si [129] es que la información valiosa que tenia a mano lo empujaba a realizarlo. Es que no ha pasado esta cuestión por la subsecretaría del ministerio de S. S.?[119] Es que no ha habido subsecretario que por razón de ser hombre de letras y hombre calificadísimo —«Azorín»— ha negado el paso a semejante subvención?[120] Es que no hay medios, aquí en Madrid, al lado de S. S., para haber sabido lo que, por lo visto S. S. no sabe?

«En cuanto a lo de Prat de la Riba, podía haberse enterado de lo que hay de verdad en esa historia. Hubo un acto generoso de Prat de la Riba, al ver la acometida, el entusiasmo que mostró por una obra de Diccionario Mosén Alcover. El lo acogió buenamente, hasta que se convenció de que aquella especie de Pedro el Ermitaño se quería convertir

---

[117] Nota (113) de l'original: Sí, home, sí! Per que veya que vos agradaria tant i tant, ès que ho vaig publicar tot. Jo no escric may per fer el joc dels contraris, sino el meu; no escric per donarlos gust, sino. per fer anar endevant la meua causa; i està a la vista si ho solec conseguir. Ara ho tocau ab les mans si ès eficaç o no la meua manera d'escriurehu tot i contarho tot. ¿Què vos con? Idò bufauhi!

[118] Nota (114) de l'original: La coneix molt millor que no vos, com ho ha demostrat ab els dos magnífics tapa-boques que vos ha arrambats a Mestre Biel i a vos, Mestre Morera. Ni un ni altre heu tenguts reguinyols per rebatre'l. Vos ha deixats an el siti.

[119] Nota (115) de l'original: ¿Quines feynes hi tenia a la Subsecretaria, si era resultat d'un acort del Consell de Ministres?

[120] Nota (116) de l'original: Mentida! més que mentida! No hi ha un tal! Si precisament fou N'*Azorín* que me digué que, «come mediterrani» «tenia gran interés en l'*Obra del Diccionari*»; i fou ell que me digué que, suposat que la subvenció del *Diccionari* havia de sortir del *Centre d'Estudis Històrics*, que anàs jo a fer una visita an En Menéndez Pidal, President de dit Centre per entendre'm ab ell. ¿An això deys vos «negar el pas a semblant subvenció»? ¡Un mentider ha de tenir bon cap, si no vol que al temps de dir una *Ave-Maria* l'agafin per la cartutxera! Per això vos hi agafà tan aviat el Sr. Ministre d'Instrucció Pública; per això jo vos puc fer i vos faig mentider i re-de-mentider!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

en el propio Rey D. Pedro, y entonces fué cuando comprendió, y comprendió todo el mundo, que si para Pedro el Ermitaño servía, para Rey Don Pedro no.[121] Por [130] consiguiente, esta cuestión está clara. Puede hacer S. S. las protestas que quiera: los hechos son más fuertes que las palabras, y de los hechos se desprende lo que he tenido el honor de decir al Parlamento con grandísima pena, porque yo no quisiera que llegaran a mi tierra ninguna clase de clamores que pudiesen dar la impresión de que aquello que nosotros amamos tanto, aquí, no ya no es objeto de amor, sino que a veces lo es de hostilidad (El señor Nicolau: Eso no es exacto. —El señor Ministro de Instrucción pública: El que no esté apasionado no lo podrá estimar como agravio nunca). Exactamente.

«Sentados estos hechos, me hago cargo del agobio del tiempo y no quiero molestar a estas alturas más a la Cámara. No es posible que las autoridades que se han citado estén conformes con esto, porque, después de todo, en conciencia, su señoría, antes de dar esta subvención, debería averiguar aquello que no ha averiguado hasta ahora, y si resulta que había sufrido error o equivocación, en su mano está corregirlo, porque poniendo cortapisas, tiene medios de corregirlo.

---

[121] Nota (117) de l'original: Mentida! cent voltes mentida! ¡No hi ha res de tot això! ¡Es completament fals que En Prat de la Riba me demostràs gens que se fos convençut de que jo no servia per continuar i acabar lo *Diccionari*; i qui diga lo contrari, ment com l'ànima de Judes i tan alt com ès! ¿Què ho sentiu Mestre Morera? Fiu de *Pere l'Ermità* l'any 1902; i l'any 1903, publicant *Qüestions de llengua i literatura catalana*, ab motiu de l'article d'En Menéndez Pidal *Cataluña Bilingüe*, comensí a fer de *Mestre de la Llengua*; considerantme tal l'any 1906, el *Congrés Internacional de la Llengua Calalana* m'elegí President, i En Prat de la Riba cinc anys més tart me feu de l'*Institut d'Estudis Catalans*, i En Guimerà, En Maragall, En Fabra, En Segalà, En Carner i Mn. Clascar m'elegiren *President Vitalici* de la *Secció Filològica* de l'*Institut*, formada precisament per acabar lo *Diccionari*. ¿Com no demostra tot això que En Prat de la Riba i tots aqueys altres senyors i tota la tracalada catalanista me creyen tan bo per *Pere l'Ermità* com per «Rey En Pere»? Si no m'haguessen cregut bo per «Rey En Pere», m'haurien fet President del Congrés de la Llengua Catalana i de la *Secció Filològica* de l'*Institut* per acabar lo *Diccionari*? Sí, Mestre Morera es una insigne falsedat tot això que vos embolicau de que En Prat de la Riba i tothom me perdessen el concepte devant la meua actuació lexicogràfica, i que si me creyen bo per *Pere l'Ermità*, me considerassen del tot dolent per «Rey En Pere».

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Y no es que yo, lo repito, vaya en contra de que perciba esas pesetas mosén Alcover.[122] A mi no me duelen las pesetas,[123] lo que me duele es la obra que va a realizar,[124] protegido por S. S. y por todos los que lo voten, porque esto es lo que crea mala simiente, y sabemos de sobra [131] lo vivaces que son las malas simientes.[125] (El señor Prieto. Que pase la partida al ministerio de Abastecimientos.[126] (Risas.).

I així acabà la rectificació-virollenca del Mestre Morera. Perdonemli les moltes de barbaridats, contumèlies, guitzeries i batzanades que amollà, en atenció an el poc seny i poc tranc que demostrà en tota la seua bereyolenca pretxa, en atenció a la seua colossal inconciència... Deu del cel, perdonaulo, que no sap lo que's matgenca!

---

[122] Nota (118) de l'original: ¿Què no sou contrari de que jo percebi aqueixes 25.000 pessetes? ¡No heu d'esser, home! ¡No ho digueu al menys! ¡Si tot quant heu dit i fet ès per capturarme de percebre tals pessetes! ¡Digaula, ma filla, que creguedora sia!

[123] Nota (119) de l'original: ¡No vos han de doldre! ¡Si ès lo que vos dol més! ¡Ja ens coneixem, Mestre Morera! Es contraproducent que vos doneu el tò de no aturarvos ab pessetes, perque tothom sap massa que come bon lliguenc patiu la famosa *auri sacra fames* d'allò més agut. Sí, tota la festa se fa per aqueixes 25.000 pessetones; això ès lo vostre mòvil caporal, vostre i de tots els farsants de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista*!

[124] Nota (120) de l'original: ¡Prou que la «realisaré» aqueixa «obra» de justícia i de patriotisme de fer veure a tothom vivent lo que pot esperar Catalunya de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista* per la seua llengua, per l'*Obra* del seu *Diccionari*, que vosaltres *Instituters* teniu obligació de fer; i, en lloc de ferlo, just l'obstruiu come dimonis, fins a l'estrem d'obstinarvos en fer tota l'oposició que heu sabut a la magnanimidat del Govern, de les Corts i de Sa Magestat lo Sr. Rey d'Espanya, de voler dotar tal *Obra* dins el Presupost de l'Estat. Sí, jo he de «realisar» la bona «obra» de fer tocar ab les mans a tot Catalunya que vosaltres sou els pitjors inimics que té avuy per avuy la Llengua Catalana i l'*Obra del Diccionari*. Jo he de «realisar» la bona «obra» de fer patent a tot Catalunya la vostra farsanteria, que l'*Institut* i *La Lliga* no son més que uns esplotadors de Catalunya, que no estimen la Llengua Catalana per si mateixa, sino just en quant los serveix d'instrument polític per pegar an els de Madrid i an els castellans, per ferlos odiosos a Catalunya. Ab tot això se veurà que *La Lliga* no ès, ni d'un bon tros, omnipotent, com se figura, i que els catalans la poden der·rotar quant vullen, si se saben entendre i posarse de bon de veres dalt els retalons i enravanarse de casta forta, segons demana l'interés i el bé de la Pàtria; i que, si no ho fan així, estàn perduts i condamnats a l'ominós i envilidor esclavatge de *La Lliga*, molt pitjor que el que patia baix d'En Planes i Casals. Sí, la demostració de tot això que jo ara poré «realisar», ès lo que vos dol, Mestre Morera! ès lo que dol horriblement a les males ànimes de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista*!

[125] Nota (121) de l'original: Mala «llevor» per vosaltres, els caps-esflorats de l'*Institut* i de *La Lliga* prou que ho serà; però ben bona per Catalunya, per la Llengua Catalana i per l'*Obra* de son *Diccionari*. ¿Què això vos ès un cop de mort? Massa que ho ès, però el vos mereixeu a caramull.

[126] Nota (122) de l'original: ¡Sí que serviu per bòvol! ¡Per mata-rates seríeu la nata! ¡Per part meua que vos hi fassen, en voler!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

I ara per acabatall de tota aquesta escarpida, permeteume ¡O Mestre Morera! un prec en atenció a la amistat que me demostràreu, com he dit, la primeria de juliol de 1902 convidantme ab altres amics vostres a sopar a Lleida mateix. Lo prec ès que una altra vegada tracteu millor els amics que may hàgeu tenguts a sopar, perque *fa poc senyor* ferm llavò anarlos a pegar un raig de cosses, com me [132] pegàreu a mi dins el Congrés de Diputats dia 31 de mars. Manco mal que jo ab aquestes notes ja he tengut bon esment de rescabarme'n; puys si vos teniu falagueres les cames, jo també hi tenc la ploma; i una cosa vaja per l'altra. No vos ho devíeu figurar, Mestre Morera, que jo tengués tanta de corda i tanta d'empena! Idò *¿que't pensaves? ¿Un plat de faves? ¿Que't pensives? ¿Un plat d'olives?*... Res, Mestre Morera, son per vos aquestes *faves* i aquestes *olives*, per que no vos queixeu. Ancque siguen una mica aspres, creysme, son de lo més sanitoses!

§ 5

Conseqüències d'haver votades lo Congrés de Diputats les 25.000 pessetes per l'*Obra del Diccionari*

Lo Dijous sant dematí, quant els Canonges anàvem a cercar lo Rdm. Sr. Bisbe an el Palau, que havia de fer l'acostumat Pontifical a la Seu, me posen dins la ma un telegrama. L'opr, i fonc del tenor següent:

PALMA-MADRID.-31-III-920. —CONGRESO HA APROBADO EN ESTE MOMENTO SUBVENCIÓN VEINTE Y CINCO MIL PESETAS PARA EL DICCIONARIO. ENHORABUENA —SALLENT, CENIA.

Poreu fer contes l'impressió que me feu tal noticia. Allà mateix, tot caminant cap an el Palau, me posí a repicar totes les campanes de mon entusiasme, dient a tothom que me venia a devant: —¡Victòria! ¡Victòria! ¡Les Corts han votades 25.000 pessetes p'el Diccionari! Al punt ho sabé tot Ciutat, i venguen enhoresbones a talabaixons! La gent no se'n podien avenir. Casi negú creya que la gent de Madrid, així com m'havien *fetes les promeses*, m'arribassen a *fer les ateses*; tothom creya que me camparien

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ab paraules i que no arribaria may per may la famosa subvenció. Devant la votació del Congrés de Diputats tothom romangué estafaril·lat, sensa polsos. Els amics de cor, que son poquíssims, se'n alegraren de cor i els amics de berret, que son moltíssims, se'n alegraren de part defora per no posarse en evidència; de part de dins elze caygué ben avall. ¡Quina aluleya m'haurien feta si les Corts no m'arriben a votar les 25.000! Quina festa n'haurien feta si arrip a durme'n l'aumut p'el cap! P'els contraris declarats, que no son molts tampoc, gràcies a Deu (casi tots son de la classe de *catalanistes venturers*, que tants d'anys m'havien fet de l'amic per ferme servir d'escala d'encortinar i aprofitarse de la meua influència devers [133] Barcelona), per tots aquests *pitjolives* aquell telegrama fonc una escopetada a boca de sòl·lera, que elze deixà sensa polsos. Això sí anaren alerta a no ferho massa coneixedor.

Jo totd'una me creya que no hi hauria haguda discussió dins la Sala de Sessions del Congrés sobre la ditxosa subvenció an el *Diccionari*. Feya a mos contraris el favor de no creure'ls tan bancs que s'esposassen a una malmenada per part dels de Madrid; però me vaig enganar: la se'n volgueren dur la malmenada i la se'n dugueren ben afavorida, contantmosho demunt demunt els diaris arribats de Madrid i de Barcelona el Dissapte Sant i els dies següents.

Se veu que a Barcelona la notícia caygué com una bomba, sobre tot entre els aubarcocs, betzols i biduins de l'*Institut*, la Mancomunidat i *La Liga Regionalista*. Basta dir que *La Veu de Catalunya*, que en prop de dos anys just havia interromput son sepulcral silenci envers de mi dia 4 de mars, com hem vist, el mateix Dissapte Sant (3 d'abril) ja rompè el foc ab nu verinós article: *L'albisme i En Prat de la Riba*; dia 7 en posa un altre: *El primer gest*; dia 8 n'encivella y un altre: l'*Institut d'Estudis Catalans i l'Estat*; dia 9 en despara un altre: *D'En Prat de la Riba a En Natali Rivas*; i dia 10 en copia un de *El Noticiero Universal*, titulat *El Diccionario Catalán*, obra sens dupte de qualque escolà d'En Puig i Cadafalch. Altres escolans del gran cacic s'afanyaren a aficar articletxos per l'estil a diferents periòdics; ens n'arribaren dos: un de *La Publicidad* de dia 7 d'abril, titulat

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

El Diccionario de la «Calaixera», i un altre del *Día Gráfico* de dos dies més tart, que duya per títol *Ecos*. Tots aqueys articles oferien la mateixa marca de fàbrica, sortien del mateix cau: eren un esclat de remeulos d'allò més esquerdat i esglayós. —Altres periòdics hi hagué que alsaren la veu a favor meu, com *Gaceta de Catalunya* i *El Radical* de Barcelona! i *Acció Integrista* de Manresa dia 9 d'abril, *La Costa de Llevant* de Canet de Mar dia 18 del mateix mes, i *La Vanguardia Balear* de Mallorca dia 8 de maig.

Vegem ab les més poques paraules possibles lo que digueren aqueixes veus inimigues i amigues.

a

Veus inimigues

Vetassí lo que digué l'orga destrempat i poca-solta de *La Lliga*: [134]

L'Albisme i En Prat de la Riba. S'obstina *La Veu*, come *sectària* reconsagrada, en suposar que això de la subvenció de 25.000 pessetes a l'Obra del *Diccionari* no ès més que una «iniciativa» de N'Alba, allà on ès una iniciativa del Govern Maura-Lacierva, que aculliren lo Govern Sánchez-Toca i lo Govern Allendesalazar i la Majoria del Congrés i del Senat.

El primer gest: diu *La Veu* que se tracta d'«una petita subvenció» que l'Estat ha volguda donar p'el *Diccionari Català-Valencià-Balear*. No diu quina ès la quantia de tal *subvenció*. Li sap massa greu haverho de dir. An el seu *sectarisme* li convé més callarho. ¡25.000 pessetes, una petita subvenció! ¿I quant la Diputació de Barcelona ni la Mancomunidat n'han donada cap de tan grossa per l'*Obra del Diccionari*? May per may. —Després dia que «en un moment de foguerada» vaig esser «el sometenista de la llengua i l'home qui brandava les campanes per a desvetllar "els qui tenen poca son"». Doncs a un home així En Prat de la Riba el feu de l'*Institut* i En Guimerà, En Maragall, En Fabra, En Segalà, En Carner i Mn. Clascar el feren *President Vitalici de la Secció Filològica* de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

l'*Institut* per acabar lo *Diccionari.* Doncs ¿a on tenien el cap tots aqueys senyors que posaven dins l'*Institut* i feyen *President Vitalici* un home tan poca cosa, *un toca-campanes*? —Llavò diu que an el *Congrés de la Llengua*, «mercés a l'ajut de tota la gent que l'estima i la conrea», jo «fonc» un de tants: el campaner».

¡Quina gent havien d'esser «els amadors» de «*la* Llengua Catalana» i els qui la «conreaven» l'any 1906, que un «toca-campanes» qualsevol elze cridà a celebrar un *Congrés Internacional* de llur Llengua i n'hi acudiren 3.000, com qui no diu res, i aclamaren per «President» aquell mateix «toca-campanes»! ¡Ja no hi hagué en tot Barcelona, en tot Catalunya, més que aquell «toca-campanes» que servís per *presidir* tal Congrés! ¡Sí que hi estava a les hores Catalunya rica en persones il·lustrades, que hagués d'elegir per president del Congrés un «toca-campanes» com jo! —Diu llavò *La Veu*, mentint tan alta com ès, que «tots els diputats catalans» se pronunciaren contra Mn. Alcover en la sessió del Congrés de 31 de mars, allà on, si n'hi hagué set que votaren contra mi, hi hagué els catorze de l'*Unió Monàrquica Nacional* que la primeria d'agost d'entany se presentaren an el Ministre d'Instrucció [135] Pública demanantli que posàs an el Presupost la subvenció del *Diccionari*; i dos d'aqueys Diputats, En Nicolau i En Colom i Cardany, eren a la sessió de dia 31 de mars, i naturalment votaren per mi. Això no obstant *La Veu* té la desvergonya de dir que «tots els diputats catalans se pronunciaren contra Mn. Alcover». I no sols me foren favorables els 14 Diputats catalans de l'*Unió Monàrquica Nacional* (¡catorze! allà on just n'hi hagué sis que votassen per N'Alomar), sino que també m'ho foren favorables els cinc de Mallorca (dos d'ells eren a la sessió i votaren per mi; els altres m'eren favorabilíssims: D. Antoni Maura, D. Aleixandre Rosselló, D. Josep Socies; peró no pogueren assistir aquella nit). I no sols això, sino que n'hi hagué vuyt de Diputats del Reyne de València que eren an aquella sessió, tots els valencians que hi havia, i tots vuyt votaren per mi: En Loygorri, lo Comte de Torrefiel, En Mestre Laborde, En Montesinos Checa, En Ferraz, En Lasala, En Canals i En Garcia Guijarro. De manera que no hi hagué cap

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Diputat del Regne de València ni de Balears que me fos contrari, i de tot Catalunya, just me foren contraris els catalanistes i En Salvatella. QUARANTA QUATRE Diputats elegeix Catalunya, i just SET votaren contra mi. I *La Veu*, sempre ab tanta de *barra*, té la poca alatxa d'anar a dir que «tots els diputats catalans se pronunciaren contra Mn. Alcoverr»! —Mentint a la descosida fa bon defensar qualsevol barbaridat. —La *subvenció* de 25.000 pessetes que l'Estat me senyala i les Corts m'han concedida, no ès cap «ofensa», com pretén *La Veu*, a la «cultura catalana» ni a «Catalunya», sino un favor ben gros i una sobirana magnanimidat que ens honra a tots. Lo que sí ès, una *llissó* terrible a l'*Institut*, a *La Lliga Regionalista* i a la *Mancomunidat*.

L'*Institut d'Estudis Catalans i l'Estat*: dins aquest article *La Veu* retreu un al·legat que En Puig i Cadafalch se cregué an el cas de fer devant els periodistes que acudeixen a ell per sebre noticies, sobre lo de la subvenció de l'Estat a l'*Obra del Diccionari*. En Puig volgué desmentir lo Ministre d'Instrucció Pública que dins el Congrés digué que En Prat de la Riba havia comanada a Mn. Alcover la direcció de l'*Obra del Diccionari*. En Puig digué que no era ver, sino que la comanà a la *Secció Filològica* de l'*Institut*. Però com per influència d'En Prat la *Secció Filològica* feu *President Vitalici* d'ella mateixa Mn. Alcover, i el *President* en tota [136] corporació ès el qui *presideix*, el qui *dirigeix*, resulta que ab tota veritat el Ministre d'Instrucció Pública pogué dir que En Prat de la Riba comanà a Mn. Alcover la direcció de l'Obra *del Diccionari*; i per lo mateix En Puig negà la veritat, demostrà desconèixer la veritat dels fets, puys no sols hi ha lo que digué lo Ministre d'Instrucció Pública, sino molt més. Constituida la Secció Filològica, aquesta comanà a una Comissió que se cuydàs especialment i ab plens poders l'*Obra del Diccionari*. I ¿sap En Puig quins Membres de l'*Institut* formaven tal Comissió? Doncs Mn. Alcover, En Fabra i En Carner. De manera que no fou solament En Prat de la Riba que comanàs a Mn. Alcover la direcció de l'*Obra del Diccionari*, sino que la hi comanà també la *Secció Filològica* de l'*Institut*. ¿Ho veu En Puig i Cadafalch que té el voler parlar de lo que un ignora, de lo que un no sap?

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¿Ho veu En Puig lo que resulta de parlar sensa comanarse a Deu ni a Santa Maria? —Tot lo altre que s'embolicà En Puig aquell dia sobre mon conflicte ab l'*Institut* ès un raig i roy de mentides que jo he rebatudes cent vegades demunt aquest BOLLETÍ, sensa que els de l'*Institut* se sien atansats may a contestarme.

D'En Prat de la Riba a En Natali Rivas: afirma *La Veu* que mon *Diccionari* «ha estat considerat com una cosa despreciable per les autoridats científiques». Mentida! mil voltes mentida! ¿Quines son aquestes «autoridats científiques» que hagen dita una tal cosa? ¿a on ni quant ho han dit? Cap ho ha dit may. «Autoridats científiques» tan eminents com els Professors Salvioni de Milà, Guarnerio de Pavia, Jud de Zuric, Gilliéron i Rousselot de París, Grammont de Montpeller han parlat a favor de la meua *Obra*, i quatre d'aquells professors han condamnada la conducta de l'*Institut* envers de mi. —Diu *La Veu* que «autoridats tan indiscutibles com l'Azorín i En Menéndez Pidal, consideraren desproveida de tota valor científica l'*Obra* de Mn. Alcover». Mentida! mil voltes mentida que cap d'aquests senyors haja «declarat» res d'això! ¿A on ni quant ho declararen? D'En Menéndez Pidal consta que declarà tot lo contrari devant mi, devant lo Ministre d'Instrucció Pública (Sr. Silió), en cartes que m'escrigué dia 6 i 9 de juny d'entany, a D. Eduard Dato dia 10 de juliol següent i a D. Antoni Royo Villanova dia 22 d'octubre, cartes publicades demunt aquest BOLLETÍ, T X, p. 479, 490; T. XI, pàg. 19, i que hem repetides més amunt [137] dins lo present BOLLETÍ, pàg. 100. Doncs bé, d'un senyor que diu totes aquestes coses tan resoltament favorables a la meua *Obra del Diccionari*, *La Veu de Catalunya* té la... barra de dir que «considera desproveida de tota valor científica l'*Obra* de Mn. Alcover. Així falta *La Veu* a la veritat. Tammateix se necessita tenirne poca d'alatxa per anar a mentir d'una... faysó tan desenfreida! Així mateix s'ès mester tenirne ben poquet de respecte an els lectors per anarlos a abeurar i a emblanquinar tan horrendament. —I ara una altra cosa: ¿i de quant ensà N'Azorín i En Menéndez Pidal son «autoridats indiscutibles» en punt a judicar l'*Obra del Diccionari*? ¿Qui els hi ha fets? ¿Quant ni a on

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ells han pretengut esserho? Però ¿no fou tal volta *La Veu* la primera que l'any 1902, totd'una que En Menéndez Pidal publicà son famós article *Catalunya Bilingüe* sortí com un pinyol de cirera, dient la mala pèssima d'En Menéndez Pidal, presentantlo com un inimic de Catalunya i de la Llengua Catalana? i*N'Azorín* «autoridat indiscutible» en matèria de lexicografia catalana! ¿Quant ni a on s'hi ès demostrat? *Risum teneatis, amici!* —Si els suscriptors de *La Veu* li toleren tals barbaridats i atrocidats, bé fa ella de tractarlos come rucs, a tall de caminants de quatre potes! ¡En Menéndez Pidal «autoridat indiscutible» en matèria de lexicografia catalana! ¿Le hi té ara En Puig i Cadafalch? ¿Se'n recorda En Puig que una nit, quant havíem comensat lo *Congrés de la Llengua Catalana* (octubre de 1906), se'n vengué tot alsurat ab D. Pere Pagès a Ca'n Manso a ferme a sebre que farien una demostració hostil an En Menéndez Pidal perque se'n venia a pendre part an el Congrés per insultar la nostra Llengua, lo qual ells no permetrien? ¿Se'n recorda que jo elze diguí que estiguessen tranquils perque no se podia esperar d'aquest senyor una tal cosa? Sens dupte En Puig i Cadafalch no tenia a les hores En Menéndez Pidal per una «autoridat indiscutible» en lexicologia catalana. No crec que En Puig s'atans a negar la veritat d'aquest fet que li recort.

Els altres articletxos que els *volandos* i manyefles d'En Puig escamparen dalt la prensa barcelonina, foren per l'estil dels de *La Veu*.

El de *La Publicidad*: *El Diccionario de la "Calaixera"*: fa befa de la «Calaixera» suposant que no val res. ¿Per què, idò, En Fabra i Mn. Clascar devers Tots Sants de 1915 [138] feren un viatge a Mallorca per durla-se'n a l'*Institut* i ferla servir d'arma electoral per guanyar les eleccions municipals del novembre d'aquell any? ¿Per què Mn. Clascar ja havia fet un altre viatge a Mallorca dins el setembre del mateix any per sauparme tal *Calaixera*? que demanà a mon criat el dia que m'havien de sagramentar, i el criat li hagué de dir que no era dia de demanar tal cosa. Si la *Calaixera* meua val tan poc, ¿per que En Fabra dins la plana 18 del pròleg que posà l'any 1917 an el *Diccionari Ortogràfic* que publicà en nom de l'*Institut*, la califica de «importantíssima replega lexicogràfica»? ¿Per

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

que l'*Institut* l'any 1916 publicà demunt son *Butlletí de Dialectologia Catalana* (p. 1-10) tot un article sobre dita *Calaixera* fentne grans alabanses? ¿Per que En Prat de la Riba la primeria de l'any 1916 instava l'*Institut* a publicar tot el cabal llingüístic de la *Calaixera*? ¿Què diu a tot això l'autor del remeulo de *La Publicidad*? ¡Quina manera de riure-se'n de sos lectors, considerantlos superlativament *llanuts*! Acaba lo *lladruc* del paperango esquerrà i escomunicat demanant ¿com ès que la meua «majordona» no ha tirat an el foc «els milions de cèdules» calaixerenques, sustituintles per unes quantes de dotzenes de taronges embolicades ab roba neta de bugada? An el poca-cosa que ha escrit això ¿què li he de dir? més que: ¡Hala toixarrudot! més, que toixarrudot!

També se mereix que le hi diguen l'autor de *Ecos* del *Día Gráfico*. Aquest tronxo de col diu que casi totes les paraules que tenc dins la *Calaixera* les s'han inventades mos companys els canonges de Mallorca mentres se passetgen per pair el dinar, i que llavò les me diuen i jo elze punt i elze pos dins la *Calaixera* i que per lo mateix mon *Diccionari* serà d'un «idioma imaginari», sensa cap realidat, i que per tal cocòrum les Corts m'han votades 32.000 pessetes. ¡Quin altre carabassenc hi ha ab aquest anònim de *El Día Gráfico*!

I l'articletxo de *El Noticiero Universal* ¿que diu? Enfloca un enfilall de mentides, insolències i bajanades a favor de l'*Institut* i contra mi, que jo he rebatudes i posades ab evidència maixanta voltes demunt aquest BOLLETÍ desde el juny de 1918.

No sé si hi hagué altres periòdics que acullissen escrits contra l'*Obra del Diccionari* i contra mi. Es segur que n'hi hauria d'altres que també bramarien, i no arribaren a [139] mans meues. *La Veu* dia 3 de maig posa un bugat que li remeteren «De París estant» baix del títol «Filologueries», a on, després de moltes de revolteries i d'una ditada de mel a N'Alomar i una de fel a D. Natali Rivas, tradueix l'article que *Revue des Langues Romanes* de Montpeller de janer-juliol d'enguany dedica a la meua *Obra del Diccionari* i an aquest BOLLETÍ fentne grans alabanses, i llavò transcriu un bossí de *L'Instant*, any I, n. 3, p. 19, que fa un gros

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

elogi d'En Fabra, suposant que gràcies a ell ja escriuen a Catalunya prosa presentable devant lo mon literari. De manera que abans d'En Fabra no s'escrivia res en català que valgués un dobler de mac. De totes maneres ¡grans mercès! a *La Veu* per haver publicada la traducció de l'article de *Revue des Langues Romanes* de Montpeller, que desment i rebat i esflora totes les insolències, vilipendis i acusacions que me llansaren N'Alomar i En Morera dins el Congrés de Diputats dia 31 de mars i la mateixa *Veu de Catalunya* ab *La Publicidad*, *Día Gráfico* i *Noticiero Universal* els dies següents.

I a mos ex-amics de *El Día* de Terrassa ¿que els he de dir? M'enviaren aqueixa bona gent un nombre d'aqueix paperel·lo ab un *solt* que me volia solfetjar perque jo publiquí tres articles demunt ABC de Madrid rebatent les barbaridats que Mestre Biel havia entaferrades contra mi dins el Congrés de Diputats. Se veu que aquells ex-amics meus s'escandalisaren de que jo me'n anàs a escriure demunt *ABC*, allà on, segons *El Dia*, la majoria dels Bisbes Espanyols han declarat que tal diari madrileny no ès prou *ortodoxe*... ¿I a on ès que els Bisbes Espanyols han declarat res d'això? ¿quant ni com han feta tal declaració? Jo lo únic que puc dir an *El Dia* de Terrassa ès que jo, abans d'enviar aquells articles a *ABC*, cumplint lo que mana lo canon 1.386 del Còdic vigent dins l'Església de Deu, demaní permís a lo Rdm. Sr. Dr. D. Rigobert Domènech, Bisbe de Mallorca, mon amadíssim Prelat, per escriure demunt *ABC*, i mon Rdm. Sr. Bisbe m'autorisà per escriurehi. ¿Que ho senten els fariseus o els batzans de *El Dia*? Els capellans avuy en dia, per escriure demunt qualsevol periòdic, han mester permís esprés de llur Bisbe; i el meu m'ha autorisat per escriure demunt tots els periòdics a on escric, un d'ells *ABC*. ¿Romandran tranquils de conciència ab això mos ex-amics de Terrassa i llur destrempat orga *El Dia*? ¿Qui ho havia de dir que aqueys [140] trompeters de l'*aconfessionalisme*, la política més carronya que haja brollat may de cap carabassot humanal, mos sortissen ara ab aqueys escrúpols de Frare Gargay sobre si *ABC* «no ès prou ortodoxe»? I el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

vostre *aconfessionalisme* ¿que ho ès gayre *ortodoxe*, grans bereyols de Terrassa?

¿No condamnaren els Bisbes de Catalunya ab llur memorable i sapientíssma Pastoral Colectiva de 26 de setembre de 1918, l'*aconfessionalisme* de la manera més esplícita, clara i perentòria? ¡I ab tot i ab això seguiu vosaltres en tot i per tot a les ordes dels caporals de tal sistema polític, que fa més mal que l'oruga i que cent pedregades? ¡Com se cumpleix en vosaltres allò de l'Evangeli: voleu treure la busca de l'ull del proisme, allà on vosaltres duys dins el vostre no una busca, sino una biga de tafona, i no voleu que vos ho diguin. ¡Hipòcrites! ¡més que hipócrites! Abans d'aficarvos a arretglar la casa del veí, passau primer el ram per dins ca-vostra.

b

Veus amigues de dins ca-nostra

Foren moltes les que s'alsaren a favor de l'*Obra del Diccionari* dins Catalunya, dins les Balears, dins lo Reyne de València. Ventassí una mostra:

Gaceta de Catalunya de Barcelona, dia 9 d'abril, posà això:

El caso Alcover

«El caso Alcover, que todo el mundo conoce acaba de tener una reciente y extraña manifestación; una manifestación que caracteriza a la política que lo ha producido. Nos referimos a la oposición de los diputados regionalistas a que se conceda al Rdo. Alcover una subvención del Estado para la obra del diccionario de la lengua catalana.

«Cualquiera que sea el valor científico de la personalidad del señor Alcover, y aun suponiendo, en gracia al argumento, que los catalanes de la Lliga tuvieran razón ahora que dicen que el valor del señor Alcover es escaso y no lo tuvieran hace diez años cuando decían que era el primer

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

valor filológico de Cataluña y uno de los primeros del mundo, es evidente que nadie ha aportado a la obra del diccionario de la lengua catalana, una labor más positiva, más constante y más cuantiosa que la del señor Alcover. [141]

«Todas las demás personalidades que constituyen la Sección Filológica de Estudios Catalanes, cuyos méritos personales no discutimos, pero que juzgamos indudables en algunos de ellos, no pueden ni siquiera parangonarse en punto a intensidad y entusiasmo por la obra del diccionario con el expresado doctor Alcover. Sea porque tengan otras aficiones que más les cautiven, sea porque se lo impiden sus numerosas ocupaciones, o sea positivamente por la inferioridad de su valor filológico, es cierto y positivo que su producción léxica ha sido infinitamente inferior en cantidad —y nosotros particularmente creemos que también en calidad— a la del ilustre canónigo balear.

«Parece, pues, indudable que el primero en ser subvencionado para la obra del diccionario de la lengua catalana, o uno de los subvencionados por lo menos, debiera serlo el doctor Alcover. Y ya que la pasión política le arrancó la subvención de la Mancomunidad, puesto que los dineros de esta corporación sólo se entregan a quien hace juramento de fidelidad al cacique ¿a qué viene mostrar impúdicamente las uñas, cuando otro —el Estado— concede la subvención?

«¿Conviene o no conviene la formación del diccionario de la lengua catalana?

«Pues si el diccionario conviene, deben aceptarse enhorabuena todas las colaboraciones que para el mismo se ofrezcan, sea quien quiera el que las pague, porque no creemos que pueda influir en la pureza del idioma el que se preste o no se preste acatamiento a la persona de determinados caciques. Sólo si, en el imperio del caciquismo dominado por el odio, los hombres dejan de tener razón, virtud y sabiduría en cuanto se colocan enfrente del que pretende ser su dueño y señor.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«En el terreno de la justicia, de la verdad y del honor, por el contrario, la razón, la virtud y la sabiduría son dotes tan inmanentes que no guardan relación alguna con el ambiente que les rodea.

«El diputado por Barcelona señor Morera y Galícia, conocido poeta castellano, que ha escrito en dicho idioma toda su vida, hasta hace pocos años, ¿qué autoridad tiene para oponerse a que el doctor Alcover, que siempre ha escrito y trabajado en y por el idioma catalán, sea subvencionado para confeccionar el diccionario de este último idioma? [142]

«Parece realmente imposible que el odio político pueda llegar hasta este extremo.

«Pero habremos de decir lo mismo que decía el propio Morera y Galícia, cuando no era diputado de la Lliga.

Esa es la historia eternamente nueva
pero ¡cómo ha de ser!
si no hay en estos tiempos hijo de Eva
que la sepa leer.

FERNANDO

El Radical, també de Barcelona i dia 9 d'abril, posà això altre:

EL VIRREY DE CATALUÑA EN FUNCIONES
¿Otra vez la cruzada contra mosén Antonio M. Alcover?

«Nuevamente se suscita por los elementos lligueros, la campaña que en otra ocasión emprendieron contra una autoridad de las letras catalanas, que por ellos había sido consagrada.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Mosén Alcover, que antes para la gente de la «Lliga» era un genio, cometió la equivocación de discrepar en cuestiones filológicas con el virrey señor Puig y Cadafalch, y éste que jamás perdona a quien le lleva la contraria juró vengarse y se vengó.

«En ocasión no muy lejana, desde las columnas de *El Radical*, nos hicimos eco de las injusticias que estaban fraguando los «alabarderos» del virrey, contra el sabio mallorquín.

«En aquella ocasión el coro de «puritanos» de l'«Institut d'Estudis Catalans», con una mansedumbre borreguil y siguiendo los deseos del señor Puig y Cadafalch, destituyeron de la presidencia de l'«Institut», primero, y expulsaron como miembro del mismo después, al que tanto había hecho en beneficio del «Diccionari».

«Nosotros, como siempre, sin tener en cuenta para nada el que mosén Alcover no comulgue con nuestros ideales, nos pusimos al lado de la razón, vejada y escarnecida por los hombres representativos de la plaza de la Cucurulla.

«Triunfó en aquella ocasión la política y fue [143] nuevamente burlada la razón por quien debería ser el primero en respetarla.

«Ahora cuando ya nadie se acordaba de aquella persecución de que fué víctima mosén Alcover, el señor Puig y Cadafalch, que no sabe olvidar ni perdonar, vuelve de nuevo, lanza en ristre, a embestir a quien no quiso doblar la cerviz ante su figura MAGESTUOSA.

«El señor Puig y Cadafalch, que no sale de su asombro porque en el presupuesto de Instrucción pública del Estado se consigna una partida para la obra del «Diccionari» que está confeccionando mosén Alcover, a quien tiene declarada guerra a muerte, se ha permitido el lujo de hacer unas declaraciones de un marcado sabor separatista y de un profundo desprecio a todo cuanto de los gobiernos del Poder central viene.

«Nada diríamos nosotros de las manifestaciones del señor Puig y Cadafalch si ellas no estuviesen en abierta contraposición con la forma de actuar de su jefe político señor Cambó.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«El señor Puig y Cadafalch (y esto no es nuevo), que siempre ha sentido un odio terrible contra el Poder central y que en sus manifestaciones diarias con los periodistas culpa a los gobiernos de la monarquía de ser los culpables de todos los males que se padecen en España y de una manera especial en Cataluña, olvida siempre que por la poltrona ministerial de España han pasado su jefe señor Cambó y su correligionario señor Ventosa y Calvell, sin haberse acordado para nada, no obstante haber sido el primero ministro de Fomento, de lo mal que están las carreteras en Cataluña, de la incomunicación en que se hallan algunos pueblos y de lo que es aún más esencial que todo esto, de las justas aspiraciones de Cataluña, de la autonomía, tan anhelada por todos.»

Acció Integrista, de Manresa, també dia 9 d'abril, piulà d'aquesta altra manera:

«Contra la inutilitat y mal versió de *fondos* de l'*Institut d'Estudis Catalans*, protesta el Dor. Alcover president de una de les seves seccions, posant de manifest les crescudes *dietes* que sens fruit se cobraben, y les mils y mils pesetes que's mal versaven.

«Y es per axò, que el Dr. Alcover, ans ponderat y fet [144] digne de la presidencia de la Secció Filològica de l'*Institut d'Estudis Catalans*, es avuy combatut en el Congrès y en *La Veu* pels prohòms de la *Liga*, tractantlo de tòca campanes y de ignorant. Y desprès de haver èlls derrotxat mils y mils pessetes a títol del diccionari del Dr. Alcover, son ells matexos qui avuy consideran y combaten còm una *ofènsa a Catalunya*, el que el Gobèrn consigni, en els presupostos del Estat, una subvenció a favor del sotsdit diccionari català.

«¡De manera que, perque el Dr. Alcover no's prestà a encubrir y callar la esplotació dels prohoms lliguers contra Catalunya y la seva verdadera cultura, es avuy una verdadera ofènsa el subvencionar el seu

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

diccionari, com ells fins póc ha feren, y es una ofensa a Catalunya, perque es una ofensa a ells... *que son Catalunya*!...

«Axi els prohoms *lliguers* monopolisadors y esplotadors de Catalunya, van posant de manifest el seu catalanisme egoista, interesat, urgullós, antitradicional y acatòlic materialista, no regonexen en res ni per a res mes que la seva autoritat y ciencia indiscutible, alsantse igualment contra el Primat y contra el Bisbe, que contra en *Xenius* y l'Alcover. ¿Continuaràn cécs els catòlics y catalans que'ls seguexen?».

La *Costa de llevant*, de Canet de Mar, dia 18 del mateix abril, enflocà totes aquestes.

Diccionari de la Llengua Catalana

«En el *Bolletí*, que fa anys publica Mossén Alcover de Mallorca, hi llegim la següent falaguera noticia:

«Palma-Madrid, 31 de Marzo, 9 noche.—Congreso ha aprobado en este momento subvención veinte y cinco mil pesetas para el «Diccionari». Enhorabuena. —(Conde de) Sallent, (Marqués de la) Cenia»

«Aquesta subvenció ha sigut molt discutida, tant per part de diputats catalans com de la prempsa regionalista, haventse convertit en esqué per combatre al digne canonge mallorquí Mossén Antoni M.ª Alcover.

«La disputa ha estat mes amarada de verí personal que no pas d'esperit patriòtich; abans al apòstol del Diccionari Català se'l posava als nuvols, avuy se'l rebaixa fins a rán [145] de terra. Nosaltres, catalanistes sense «distingos» no volém participar dels apassionaments personals, que son sempre mals consellers en tota discussió, sino que som dels qui han aplaudit l'abnegació, el desinterés y el sacrifici duyts a cap per l'ilustrat canonge de la Seu de Palma, per la obra del «Diccionari de la Llengua Catalana». Ell ha sigut l'iniciador, el treballador incansable, y, ja

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ho hem dit, lo seu apóstol; y com a tal res té d'estrany que se l'insulti y pedregui; això si que es humà! No es just, peró per desgracia es moneda corrent que'ls hi passi a n'els que se sacrifican pel comú.

«Si Mn. Alcover s'ha vist despreciat a Barcelona, privantli dels medis per tirar avant la gran obra de Catalunya, ¿que te de particular que'ls enemichs del Regionalisme polítich, s'hagin agafat a n'aquesta qüestió per lograr que l'Estat concedís lo que la Mancomunitat li ha negat? Es la eterna disputa, y això també es moltíssim humà. No hi ha motiu per ferne tants escarafalls.

«Y sinó, fem memoria. ¿Qui'ns va concedir la Mancomunitat? En Dato. ¡Ah! Donchs per venir aquesta aspiració catalana de les mans d'un polítich madrileny, ¿la teníem de despreciar? ¡Ca! Vinga, diguérem; valdement sigui per la voluntat del «Moro Mussa», a qui no hem conegut may. Ja la tenim; ara es ben nostra y no es pas facil que'ns la prenguin.

«Vinga, donchs, també la subvenció pel Diccionari, sigui per conducte de l'Alba o de qui's vulgui. L'únich tap que trovem, es que la quantitat de 25.000 pessetes es relativament petita; peró com podría ser que no fos la darrera vegada de ferse el regal, val més no dirne res. «Hágase el milagro...

«Jo a lo menys penso aixís.

«Mossén Alcover: Arreplegui los cinch mil durets y tiri avant la seva obra, que per més que li fassin la traveta, ben seva serà per honra de la «Llengua Catalana».

«Per molts anys!».

L'HEREUET DE MONTNEGRE.

Uep! Les 25.000 pessetes no son per una sola vegada, sino 25.000 cada any fins que sia acabat *Lo Diccionari*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

La Vanguardia Balear dia 8 de maig digué tot això: «Recientemente aquel diputado (Alomar) por Barcelona [146] y paisano nuestro ha intervenido varias veces en los debates de las Cortes, en forma que merece para mi nuevas censuras, y no se las quedo en deber, sino que voy a pagarle o pegarle sin dilación, a fin de dejar saldada la cuenta.

«El 31 de marzo habló en el Congreso para oponerse a una obra importantísima de cultura patria; para impugnar la subvención de 25.000 pesetas que se consigna en los Presupuestos del Estado para el Diccionario Catalán-Valenciano-Balear, a que viene dedicando sus energías y su competencia cumbre el incansable canónigo M. I. señor don Antonio Maria Alcover.

«De esta oposición sectaria, apasionada, salida a empuje de rencores mal comprimidos, había dado cuenta la prensa; pero, sin dar detalles, por lo que omití el comentario.

«Más, recientemente, el Sr. Alcover ha publicado en el más importante diario de España, el *ABC*, números de los días 26 y 27 de abril último, dos artículos magistrales, que habrán caído como tremendo vapuleo sobre las enjutas costillas del diputado catalán a que nos referimos.

«Por estos artículos, que he leído, releído, y archivado, nos enteramos de como se despachó a su gusto y hasta faltó abiertamente a la verdad el señor Alomar en su peroración del Congreso.

«En primer lugar afirmó que *le parecía una impropiedad, no muy científica, la designación del Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*, porque la lengua catalana, prescindiendo de sus modalidades dialectales, tiene una personalidad lingüística bien determinada y no puede —según el señor Alomar— llamarse más que lengua Catalana.

«Su primer artículo de cerca de cinco columnas lo dedica Mosén Alcover a rebatir los conceptos que sobre el tema indicado vertió el Sr. Alomar, demostrando que éste no conoce siquiera el mallorquín, pues tradujo la palabra *noningú*, por *Don Nadie*, siendo así que tiene un significado tan distante, que no cabe confundirlas. Además avaloró el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

insigne Alcover su criterio en cuanto es objeto de la impugnación de aquel atrabiliario diputado, no solo con razonamientos sólidos, sino además con tal acopio de citas de obras y publicaciones filológicas de gran autoridad, de autores aragoneses, castellanos, asturianos, andaluces, cubanos, mejicanos, colombianos, venezolanos, peruanos, chilenos, paraguayos, argentinos, suecos, alemanes, [147] ingleses, holandeses, suizos, franceses e italianos, cuyas citas sin aducir los textos, ocupan cerca de una columna de letra menuda, demostrando una gran competencia y una sin par erudición en la materia, y haciendo caer todo el peso de la ciencia universal sobre los asertos de D. Gabriel Alomar, al que deja chafado y en cueros vivos, o según frase del propio Sr. Alcover como un *alguacil alguacilado*.

«Esto sólo en el primer artículo; porque en el segundo trata de rebatir una afirmación del Sr. Alomar (que no pudo hacer de buena fe, sino faltando a sabiendas a la verdad), según la que don Antonio Maria Alcover *carece de toda aptitud* para la *Obra del Diccionario*. Y si en el primer articulo Alomar quedó sin paños menores, en este segundo queda desollado; pues no solo aduce pruebas de la consideración y preeminencias que ha merecido el ilustre filológico mallorquín a personas y entidades de indiscutible autoridad y valía, sino que además aporta testimonios irrecusables del propio Sr. Alomar, quien —antes de que ciertas campañas periodísticas de Mosén Alcover le enemistaran con dicho diputado— corrió a inscribirse en la lista de colaboradores de la obra del Diccionario, que el propio Sr. Alcover inició y ha venido dirigiendo, y además dedicó un artículo al primer *Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, con sendos elogios al Sr. Alcover, que fué su iniciador y el que lo organizó y presidió, siendo aclamadísimo; a cuyo Congreso envió una comunicación don Gabriel Alomar, quien, según afirma Mosén Alcover, no asistió personalmente «por el miedo cerval que tenía al mar».

«Por lo visto el Sr. Alomar *opina* blanco o negro, según sean sus amistades ó enemistades.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Bien, está bien Sr. Alomar: pero, permítanos su señoría que ejerzamos la critica, aunque hayamos de usar de una democracia que él no entienda».

c

Veus amigues de fora casa

Mos arriben unes quantes de ben autorisades i que seria de beneyts no retreure.

1.

Mr. Maurici Grammont, l'eminent Professor de filologia de l'Universidat de Montpeller, demunt l'acreditada *Revue* [148] *des Langues Romanes*, que comensà a sortir l'any 1870, se troba an el tom LX de sa publicació i ès la revista romanista més antiga del mon, ha posat dins el nombre de janer-juliol d'entany lo següent article que traduim al peu de la lletra:

«Els lectors d'aquesta *Revista* no ignoren que un gran diccionari de la llengua catalana, que ha d'incloure totes les formes antigues i modernes i tots els dialectismes, el va empendre devers l'any 1901 Mn. Alcover, que fa vint anys ès el cap de la reneixensa llingüística catalana. L'*Obra* encara no ès publicada ni acabada, lo qual no sorprendrà aquells que se donen conte de la feresta feynada que tal *Diccionari* suposa. Mn. Alcover no ha parat may de consagrars'hi ab ardor tot el temps que li han deixat lliure les altes funcions que l'ocupen dins el Clero Catòlic de son pais (fou molts anys Vicari General i derrerament Vicari Capitular de Mallorca). A l'*Obra del Diccionari* s'ès afegida l'any 1913 una novella empresa que ha de completar la lexicogràfica, la d'un *Atlas Llingüístic* de Catalunya, concebut ab lo mateix esperit i demble que l'*Atlas Linguistique de la France* de MM. Gilliéron i Edmont.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Lo BOLLETÍ DEL DICCIONARI té per objecte donar a conèixer an el públic l'estat de la tasca del Diccionari i el resultat dels escorcolls i enquestes destinades a completar i enriquir l'obra. La major part dels fascicles del BOLLETÍ, que se troba a l'hora d'ara an el tom XI no inclou altra cosa i ès encara essencialment lo tema del fascicle d'octubre-desembre de 1918 que ens dona lo dietari d'un viatge d'escorcoll dialectal que Mn. Alcover feu de dia 20 de juny a 31 d'agost, indicanthi les particularidats recullides; lo nombre d'abril-maig de 1919 ens dona notes dialectals, discusions etimològiques i exàmens d'ortografies.

«Altres fascicles de la sèrie que ara ens ocupa, duen altres matèries tractades que han arreconada una mica la lexicologia. Es ben rar an el temps que correm d'*arrivisme* desenfreit que un home desinteressat puga dur a cap una obra d'interés públic sensa despertar baixes gelosies i topar a les intrigues dels envejosos. Mn. Alcover no s'ès escapat d'aquesta fatalidat, i ès dins son mateix redol, dins el cor de l'*Institut d'Estudis Catalans*, dins la Secció d'on es President, que ha trobades les dificultats més grosses. Lo fascicle de juny-setembre de 1918 du la contarella edificant d'aqueys petits escàndols i lo Manifest que Mn. Alcover hagué [149] de publicar per fer a sebre an els Diputats i an els amics de la Llengua Catalana lo que passava ab l'*Obra del Diccionari*; lo fascicle de janer-mars de 1919 ens comunica l'acullida que trobà aquell *Manifest* entre els diputats, en la prensa i entre els sabis estrangers; finalment el nombre de juny (1919) ens conta que Mn. Alcover se decidí a demanar una audiència a Sa Magestat N'Alfons XIII per esposarli el cas: el Rey li donà la raó y li declarà que l'Estat considerava desde aquell moment come seua l'*Obra del Diccionari* i que en pagaria tot lo llayt».[127] [150]

[127] Nota (1) de l'original: Vetassi l'article en sa llengua original: «Janvier-juillet 1920, p. 324-5. Les lecteurs de la Revue des langues romanes n'ignorent pas qu'un grand dictionnaire de la langue catalane, comprenant toutes les formes anciennes et modernes et tous les dialectismes, a été entrepris dès 1901 par M. Alcover, qui est depuis vingt ans le chef de la renaissance linguistique catalane. L'ouvrage n'a pas encore paru el n'est pas prés d'être achevé, ce qui ne saurait surprendre ceux qui se rendent compte de l'énorme travail qu'il reprèsente; mais M. Alcover n'a jamais cessé de s'y consacrer avec ardeur, durant tout le temps que lui laissent les autres fonctions qu'il occupe dans le clergé catholique de son pays (il a été récemment grand vicaire, puis coadjuteur de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¿Que el sentiu aqueix rossinyol de Montpeller, Mestre Biel Alomar? Mestre Morera Galícia? ¿Que el sentiu caps de gri i *barruts* de *La Veu de Catalunya*, lo que diu de la meua *Obra lexicogràfica i llingüística* un sabi de tanta vàlua i tan acreditat com Mr. Grammont? ¿A on en teniu vosaltres cap, que se puga posar an el costat de Mr. Grammont i que diga de mos contraris *Instituters* lo que Mr. Grammont diu de mi?

2.

La revista de Hamburg *Spanien*: *Zeitschrift für Auslandskunde*, orga de *Ibero-amerikanischen Institut Hamburg*, dins el quadern 4 de 1919, p. 298, 299, baix del títol *Katalanische Sprachstudien* (Estudis llingüístics catalans) diu tot això:

«Ja fa anys que traballa Mr. Alcover, *olim* Vicari General de Mallorca, en l'escorcoll sistemàtic de l'idioma parlat. Son menut, però ben sustanciós BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA inclou una plena de sòlides contribucions a la dialectologia catalana. Mr. Alcover

---

l'évêque). A l'oeuvre du dictionnaire est venue s'ajouter en 1913 une entreprise nouvelle destinée à la compléter, celle d'un atlas linguistique de la Catalogne conçu dans le même esprit que l'Atlas Linguistique de la France de MM. Guilliéron et Edmont.

«Le Bulletin du dictionnaire a pour objet de faire connaitre au public l'état des travaux du dictionnaire, el les résultats des recherches et des enquêtes qui sont destinées à le compléter et à l'enrichir. La plupart des fascicules de ce Bulletin, qui en est actuellement à son dixième volume, ne contiennent pas autre chose, et c'est encore essentiellement la matière du fascicule d'octobre-decembre 1918, qui nous donne le journal quotidien d'un voyage d'investigations dialectales accompli du 20 juin au 31 août, avec d'indication des particularités recueillies; le numéro d'avril-mai 1919 nons apporte des notes dialectales, des discussions ètimologiques, des examens d'ortografes.

«Mais d'autres fascicules de la série que nous envisageons en ce moment ont été remplis par d'autres matières qui n'ont laissé qu'une place secondaire à la lexicologie. Il est bien rare, par notre temps d'arrivisme éonté, qu'un omme désintéressé puisse accomplir une oeuvre d'intérêt public sans susciter de basses jalousies et se eurter aux intrigues des envieux. M. Alcover n'a pas échappé à cette fatalité, et c'est dans son entourage immédiat, au coeur même de l'Institut d'Estudis catalans, dans la section dont il est président, qu'il a rencontré les plus grosses difficultés. Le fascicule de juin-septembre 1918 contient le récit édifiant de ces petits scandales et le manifeste par lequel M. Alcover a cru bon de les faire connaitre aux députés et aux amis de la langue catalane; le fascicule de janvier-mars 1919 nous fait connaitre l'accueil que ce manifeste a reçu auprès des députés, dans la presse et chez les savants étrangers; enfin le numéro de juin 1919 nous apprend que M. Alcover s'est décidé à demander une audience a S. M. Alphonse XIII pour lui exposer le cas; le roi lui a donné raison et lui a déclaré que l'Etat

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

treballa, endemés, fa molt de temps, ab un esment ple d'abnegació i ab una actividat digna de tota admiració, per alsar un gran edifici, un gran *Diccionari Català*, que incloga així la llengua escrita de tots els sigles passats com la parlada fins a hores d'ara, així la llengua literària com la que el poble parla, així la de les ciutats com la de les pagesies. L'*Obra* que el sabi esglesiàstic ha empresa ès de gran empenta en son conjunt, grandiosa en son objecte, i envers dels sostres, tongades i compartiments lexicològics, tan envitricollats i engaumits, del domini llingüístic català, promet esser una vertadera mina per l'escorcoll de mots romànics. La feynada de l'escorcollador mallorquí que ab tots els remeys que estàn en la seua mà fa cara a totes les dificultats que li surten per capturarlo, mereix [151] la més alta consideració i tot l'agraiment de tots aquells que procuren de cor lo foment de la ciència i ensems la cultura de bon de veres».[128]

Dins el quadern 1-2 d'enguany (1920), p. 131, a propòsit de *Pertret per una Bibliografia Filològica de la Llengua Catalana del temps més antic fins a 31 de desembre de 1914* que publiquí com apèndic an el tom VIII d'aquest BOLLETÍ, diu tot això:

«Dins la mateixa cambra d'estudi, a la polida Ciutat de Mallorca, a on fa anys s'engarbulla lo gran *Diccionari de la Llengua Catalana* i surt cada mes cap an el Continent lo cepat BOLLETÍ DEL DICCIONARI, —allà s'ès

---

considérait désormais comme sienne l'oeuvre du dictionnaire et en prenait les frais à sa charge».

[128] Nota (1) de l'original: Vetassí lo text alemany d'aqueixes paraules, tan llampants a favor de la meua obra.

«Schon seit Jahren wirkt Mossen Alcover, vicari general zu Palma de Mallorca, für die planmässige Erforschung des gesprochenen Idioms, Sein kleines, aber inhalts reiches BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA enthält eine Fülle gediegener Beiträge zur katalanischen Mundartenkunde. Mn. Alcover arbeitet ausserdem seit langer Zeit mit entsagungsvollem Fleisse und bewunderungswürdiger Tatkraft an der Herstellung eines grossen katalanischen Wörterbuchs, das ebensowohl die geschriebene Sprache der verflossenen Jahrhuderte wie das heute gesprochene, das literarische sowohl wie das folkstümliche, das städtische wie das ländliche Idiom berücksichtigt. Das Werk, das der geistliche Gelehrte unternomen hat, ist gewaltig in seinem Umfang und gross in seinem Ziel und verspricht angesichts der mannigfaltigen lexicologischen Schichtung und Gliederung des Katalanischen Sprachgebiets eine wahre Fundgrube für die romanische Wortforschung zu werden. Die Arbeit des mallorkinischen Forschers, der ungeachtet aller Schwierigkeiten seinem Ziel mit allen ihm zu Gebote stehenden Mitteln

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

congriada la visura de llibres, feta ab tant d'esment, sobre la filologia catalana. La devem a Mn. Alcover, els mèrits del qual envers de l'escorcoll llingüístic català retreguérem dins el derrer quadern d'aquesta revista. Lo sabi esglesiàstic de Mallorca, que ja fa tants d'anys consagra la seua inagotable i invencible forsa de treball an el foment dels estudis llingüístics del català, sembla especialment cridat i apropiat per replegar tot el cabal, tan escampat i tan mal d'aglapir, que pertany a una mirada de conjunt sobre lo desplegament de la ciència llingüística catalana.

«Els treballs preliminars de tal empresa son ben poca [152] cosa: l'escel·lent *Revista de Bibliografia Catalana* just sortí de 1901 fins a 1904 (toms I-IV) i sembla que no vol tornar pus a la vida. La relació especificada del desplegament de la ciència llingüística catalana que sortí demunt *Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie* just arriba a l'any 1908 (i comensa a l'any 1890). Mn. Alcover hi ha tengut d'afegir i completar molta de cosa.

«Es estada una bona idea d'incloure dins aquesta Bibliografia publicacions que tracten del català no exclusivament, sino d'altres coses o que just en parlen per incidència o que just esclovellen qüestions que interessen a tal idioma. Adoptat una volta aquest criteri, seria de desitjar que n'hi hagués d'indicades unes quantes més d'obres d'aquesta casta.

«Els autors se retreuen per orde alfabètic. Tal volta hauria convengut més una distribució de matèries. Així se seria oferit un cop de vista més clar de l'estat en que se troba l'escorcoll en tots els rams i endrets de la filologia catalana.

«Això naturalment no perjudica en cap manera el valor efectiu de l'*Obra*, de la qual s'alegren ferm tant els principiants com els qui ja se son fets ben envant p'el camin real de la ciència llingüística. Ens pertoca de dret agrair a Mossen Alcover aquest preciós instrument de treball que ens posa dins les mans».[129] [153]

---

zustrebt, verdient die Hochachtung und Dankbarkeit all derer denen die Förderung der Wissenschaft und damit der Kultur am Herzen liegt».

[129] Nota (2) de l'original: Vetassi lo text alemany d'aqueixa per mi tan falaguera nota:

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

3.

Altres veus d'enhorabona p'el nostre gran triunf ens arriben de fora casa, que volem consignar: son veus de diferents endrets d'Alemanya, d'Itàlia, d'Anglaterra, totes ben vitenques i concordades. Lo Professor de Filologia de *Ibero-Amerikanisches Institut Hamburg*, Dr. Fritz Krüger, ab data de 9 d'abril ens escriu tot xalest celebrant la nostra victòria, dientnos entre altres coses: «Ich wünsche Ihnen von Herzen Glück und reichen Erfolg» (vos felicit de tot cor i celebr tan gran èxit). Lo Professor filòleg i dialectòleg de Berlín, P. de Múgica, ab data de 19 de maig ens escriu, entre altres coses: «El amigo Oliver, de Barcelona, me envia *ABC* con un articulo suyo (meu, contra Mestre Biel de la Mel sobre l'*Obra del Diccionari*) que me ha gustado muchísimo. Le felicito por la subvención».

Lo M. Rt. P. Rector de l'Institut Bíblic Pontifici de Roma, P. Andreu Fernández, de la Companyia de Jesús, dia 3 i dia 12 d'abril ens escriu: «Me alegro muchísimo y le felicito de veras por la subvención tan merecida». «Mi más cordial enhorabuena por su nombramiento de

---

«In dersellen Studierstube in dem Städtchen Palma de Mallorca, in der seit Jahren an dem grossen *Diccionari de la Llengua Catalana* gearbeitet wird, ans der Monat für Monat das inhaltsreiche BOLLETÍ DEL DICCIONARI nach dem Festland wandert, ist die fleissige Bücherschau über die katalanische Philologie zusammengestellt worden. Mn. Alcover, von dessen Verdiensten um die katalanische Forschung wir erst ins letzten Hefte der Zeitschrift zu berichten hatten, verdanken wir sie. Der geistliche Gelehrte auf Palma, der nur schon seit Jahrzehnten seine unerschöpfliche und unübervindliche Arbeitskraft der Förderung der katalanischen Sprachstudien vidmet, schien besonders berufen und geeignet, das verstreute und daher schwer erfassbare Material zusammenzustellen, das zu einer Gesamtübersicht über die Entwicklung der katalanischen Sprachwissenschaft gehört. —Die Vorarbeiten zu dem Unternehmen sind gering: die vortreffliche *Revista de Bibliografia Catalana* ist nur von 1901 bis 1904 (Bd. I-IV) erschienen und scheint nicht wieder aufleben zu wollen. Der Bericht über die Entwicklung der katalanischen Sprachwissenschaft im *Kritischen Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie* ist im Jahre 1908 stehen geblieben. Mn. Alcover hatte daher vieles nachzutragen und auch manches zu ergänzen. —Dass auch Veröffentlichungen in die Bibliographie aufgenommen worden sind, die das katalanische in weiterem Rahmen und da oft nur andeutungsweise behandeln oder gar nur Fragen streifen, die auch das katalanische angehen wird man begrüssen. Allerdings wird man, da einmal dieses Prinzip zu Grunde gelegt ist, wünschen, dass noch eine oder andere hizugefügt werde. —Die Anordnung ist alphabetisch. Eine sachliche Gliederung wäre manchen aus praktischen Rücksichten viel leicht willkommener gewesen. Ausserdem wäre damit ein klarer Ueberblick über den Stand des Forschung auf den einzelnen Gebieten gegeben. —Das beeinträchtigt natürlich den wirklichen Wert der veröffentlichung über die sich

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Capellán de Honor de S. M. Católica y de nuevo por la subvención para la *Obra del Diccionari*».

Lo Professor de Filologia, Mr. E. Suddard, inglès, a les hores accidentalment a Granada, ab data de 5 d'abril s'afanya a trametre'ns la seua felicitació ab aquests corals termes: «I have been so exceedingly busy that I have not [154] had time to glance at the papers till to-day, when I notice the welcome news that the subvention has been voted for the *Diccionari*. Allow me to congratulate you most heartily on this signal victory! Your perseverance has its meet reward» (He estat tan escessivament ocupat que no he tengut temps de pellucar notícies dins els diaris fins avuy, que hi trop la bona nova de que vos han votada (les Corts) la subvenció p'el *Diccionari*. Permeteume que vos feliciti de tot cor per tan senyalada victòria. La vostra perserveransa ha trobada sa recompensa».

De manera que la Ciència de França, d'Alemanya, d'Anglaterra s'alegra ferm de que les Corts d'Espanya subvencionin la meua *Obra del Diccionari*. En canvi En Fabra gita ceba marina, En Puig i Cadafalch fa potadetes, Mestre Biel Alomar treu foc p'els caixals, En Morera i Galícia ha tirada sa barretina dins el foc, *La Veu de Catalunya aspergia* pitjor que el més renegayre dels carreters, i tota *la carn venuda* de l'*Institut*, *Lliga Regionalista* i Mancomunidat fan la fel contra mi i contra Sa Magestat lo Senyor Rey d'Espanya i son Govern i les Corts i contra En Dato i N'Alba i En Natali Rivas i En Maura i En Lacierva i En Romanones i En García Prieto i En Villanueva i En Royo Villanova i En Sánchez Guerra i... N'Alfons Sala per la llissonota que els han donada de seny, de bona criansa, de sentit comú, de patriotisme, d'amor a la Ciència, a Catalunya i a la Llengua Catalana. Si, tota aqueixa gent grossa de Madrid que els catalanistes caps verjos solen presentar com els inimics mortals de Catalunya i de la Llengua Catalana, aquests... *inimics* son estats els qui han hagut de salvar l'*Obra del Diccionari* de la Llengua de Catalunya, l'han haguda de

---

"Anfänger„ und "Fortgeschrittene„ in gleicherweise freuen, keineswens. Mn. Alcover gebührt unser Dank für dieses bequeme Arbeitsinstrument.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

salvar de les arpes, de les ungles, de les mordales, de les... *ferradures* de tota la tracalada de... *amics* de l'engàn, els farsants més colossals de baix de la capa de Deu, que caplleven i potoyen i graponetgen devers *La Lliga Regionalista* i *illes adjacents*.

Si cap home de ciència, si cap Professor de filologia de França, de Suïssa, d'Alemanya, d'Anglaterra hagués dit contra mi i contra la meua *Obra del Diccionari* la mitat de la mitat de lo que han dit a favor meu i a favor de la meua *Obra* els Professors i sabis d'aquelles nacions, ¿que farien i que dirien Mestre Biel Alomar, Mestre Morera, Mestre Fabra, Mestre Puig i Cadafalch, la Mestressa *Veu de Catalunya*? ab tots els afamagats quissonots, tan prims de [155] lloms casi tots, que els enrevolten per lo que en puguen haure i se enfilen llambriners per les columnes de certs diaris barcelonins a udolar contra mi, quant convé an aquells insignes Bajans. Però els betzolots no n'han pogut aglapir cap encara d'home de ciència de Catalunya ni de fora-Catalunya, ni de fora-Espanya que haja allargat el coll a parlar per ells ni a pegarme cap unglada ni a tocarme cap fil de roba quant i més. De manera que no han trobat negú nat del mon que elze fassa costat més que l'avalot d'alcatrassos, xeubos, biduins, bereyols i pifolers, tots agafats ab cans, que mena p'el sedeny el cacic màxim de Catalunya lo may prou tamborinetjat, xeremiat, trompetetjat i solfetjat En Josep Puig i Cadafalch (Deu li ajut allà on ès. Amèn!).

§ 6
La votació del Senat a favor de l'*Obra del Diccionari*. Antecedents i consegüents

La victòria conseguida an el Congrés per forsa ens havia de dar la victòria an el Senat, a on tenia jo un ambient molt mes favorable encara que an el Congrés, fins an el punt que un dels senadors ja devers octubre me donà paraula de que, maldement an el Congrés els de *La Lliga* mos embrutassen la pesquera, an el Senat treurien el caragol bufant, sortís del

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

llevant, sortís del ponent. Indiquen aquest estat d'esperit les cartes segments:

a) Del Sr. President del Consell de Ministres:

«6 abril, 1920. Sr. D. Antonio M.ª Alcover. —Muy distinguido Sr. mío: He recibido su atenta carta del 4, expresándome su reconocimiento por la concesión de 25.000 pesetas acordada por el Congreso de los Diputados para su obra de Vd. el *Diccionario Catalán-Valenciano-Balear*, y crea Vd. que he visto con gran satisfacción esta concesión, que espero confirme el Senado. —A mi vez le quedo muy reconocido a los amables términos de su carta y me repito suyo afmo. amigo s. s. q. e. s. m. —MANUEL ALLENDESALAZAR».

b) De D. Eduard Dato:

«El Diputado a Cortes por Vitoria. —9 abril 1920. —Sr. D. Antonio María Alcover. Mi querido amigo: Estimo en mucho su carta de 4 del corriente, celebrando haber podido contribuir en algo a la concesión de la subvención para que Vd. pueda realizar su importante obra del *Diccionario*. —Le felicito efusivamente por la realización de sus aspiraciones [156] que considero de alto interés para la cultura española y quedo, como siempre, suyo afmo. amigo s. s. q. b. s. m. —E. DATO.»

De D. Santiago Alba:

«El Diputado a Cortes por Albuñol. —Madrid, 30 de abril de 1920. —Sr. D. Antonio M.ª Alcover. Mi estimado y buen amigo: La publicación en la Gaceta, del Presupuesto de 1920-1921 consagra el éxito definitivo de Vd. sobre todos sus enemigos, y la buena obra que hemos realizado los que, haciendo justicia a sus virtudes y merecimientos, hemos colaborado en aquella, logrando del Parlamento de España, —pese a todas las malas pasiones desatadas contra. Vd.—la acogida cordial que ha merecido de la

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

mayor parte de las representaciones políticas. Es esta la mejor respuesta a cuanto Vd. me decía en su última amabilísima carta. —Espero con interés y con curiosidad el BOLLETÍ extraordinario que me anuncia. —Cordialmente suyo —S. ALBA».

He volgut honrar les planes del BOLLETÍ ab aquests tres miralls a on llampega la nobilíssima ànima castellana per boca d'aqueys tres caporals de la Política Espanyola, que celebren tan sincerament un dels majors triunfs que hagués conseguit may la Llengua Catalana, rendintli una Majoria Parlamentaria de Llengua Castellana lo coral homenatge d'una subvenció de 25.000 pessetes anyals per acabar i publicar lo *Diccionari* d'aqueixa germana seua i mare nostra, la heroyca *Estel d'or* de la rondalla, que ja no en poràn cantar la bofegant cansoneta: *N'Estel d'or devall pastera!* | *I Na Coa d'ase cualca en sella!* puys ab aquesta subvenció *N'Estel d'or*, la estrènua, la galanxona Llengua Catalana, *cualcarà* esplèndidament, magestàticament *en sella*, deixant Mestre Biel Alomar, Mestre Morera, Mestre Fabra, Mestre Puig i Cadafalch i la Mestressa *Veu de Catalunya* graponetjant i fent sabonereta *devall pastera*. Ara an aqueixa colla de *Mestres*, maldement ho siguen de doys i de xirimindangues, no cal aplicarlos lo mot de *Na Coa d'ase*, perque propiament son coa d'una altra cosa i per això els escau més l'altra cansó: —*Bernat*, | *Coa de gat*, | *coa de moix*, | *escaravat coix*!

¡Sabeu que els hi caygué d'avall an els caps-espellats de l'*Institut* i de *La Lliga* la planissada que se'n dugueren dins el Congrés ab la derrota de la votació de dia 31 de mars! Sabeu que hi romangueren d'esculats i d'espetarrellats! Se veu que durà una partida de dies que no tenien eyma més que per tirar llamps i pestes contra mi, que si la milionèsima part que'm tiraren, m'arriba a ferir, no l'hauria cobrada la subvenció de les 25.000 pessetes, seria [157] romàs sec a l'acte. Tanta sort que els llamps i pestes dels *super-homes* no arriben allà on ells volen, sino just allà on vol Deu, protector, amparador i agombolador sempitern de l'*Obra del Diccionari*, com està a la vista i se veu ara més que may.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Després de tot, la batalla no era acabada. Havia acabat an el Congrés, de la manera mes vergonyosa que podia acabar per les males carrosses d'*Instituters* i *puigcadafalencs*; pero encara faltava acabarla an el Senat. Si no fossen anats tan tapats, si no haguessen estat tan deixats de la ma de Deu i tan donats ab cos i cordes an En Banyeta Verda, se serien fet trons del ball i dels senadors del Senat, puys era evident que tota la *ballada* havia de resultar demunt llur betza i tota la *sonada* demunt llurs costelles, betzum i costellam fets mal-be ab la espatarrant malmenada que se n'havien duyta an el Congrés.

Però ¿com porien ells suportar que el Senat votàs la meua subvenció sensa cap protesta, sensa cap lladr, bramul, grunyit ni mufada d'ells? El *gènit* no els ho permetia, i per aixo an el Senat anaren a fer la mòpia contra l'*Obra del Diccionari* homes com En Duran i Ventosa i En Garriga i Massó, que jo sempre havia considerats molt seris i molt citats i posats; però lo que succeeix, que els més pintats, defensant una mala causa, fan la *trista figura*.

Ya vérem més amunt el tristíssim paper que feu En Garriga i Massó dins la Comissió de Presuposts del Senat, que hi sortí ab lo ciri trencat de demanar que la subvenció a l'*Obra del Diccionari* se sometés a l'inform de l'*Institut d'Estudis Catalans* i an el *Centre d'Estudis Històrics*; i els senadors, naturalment, le hi tirarem devall la taula, puys no's mereixia altra cosa tal proposta per virollenca i fora de lloc. El betzolàs d'En Garriga i Massó sembla que hi anava molt embirombat en tal curolla *antialcoverenca*. Ho indica la carta que mon estimadíssim D. Natali Rivas m'escriu dia 29 de maig, a on me diu: «Recibo su tarjeta precisamente cuando estoy para marchar a Granada, y por eso no le escribo con extension, sintiéndolo mucho. —Comprendo cómo estarán los regionalistas con motivo del triunfo de Vd. Yo me hice cargo del estado de su espíritu por la forma en que habló conmigo Garriga Massó la noche que, como le dije a Vd., tuvimos tan agria discusión en el salón de presupuestos. Yo estoy cada vez más satisfecho y más contento de haber obrado así. Consérvese V. bueno y sabe es suyo [158] affmo. y buen

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

amigo. —NATALIO RIVAS». Lo mateix re-debenvolgut amic ens n'havia escrita una altra de lletra dia 13 d'abril ben espressiva també d'això. Escoltaula: «El Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes. —13 abril, 920. —Sr. D. Antonio Maria Alcover. —Mi muy querido amigo: Perdone que a su carta del 4 del corriente haya contestado un poco tarde y además que sea breve en la respuesta, porque tengo tales quehaceres sobre mi que no me dejan tiempo absolutamente para nada. De otra suerte, tendría un gran gusto en departir con Vd. por escrito. Me son muy útiles las noticias que Vd. me da en su carta y yo debo decirle que tuve una gran satisfacción defendiendo su obra en el Congreso. Por este correo le envío un número del *Diario de Sesiones* para que pueda ver con exactitud todo lo que ocurrió. —Me apresto a defenderle también en el Senado, donde espero que Duran y Ventosa o alguno de los regionalistas apretarán todo lo que puedan. Sin embargo la razón nos asiste y por lo tanto nada tenemos que temer. —Conservese Vd. bueno y ya sabe que tiene una gran satisfacción en ser su amigo. —NATALIO RIVAS».

N'hi ha que troben mal fet que jo publiqui les cartes que m'escriuen i les paraules que me diuen; però sempre se dona el cas que son els qui en surten nafrats que ho troben mal fet. May m'he forjada l'ilusió de que la guerra la puguen fer tirant *confits*... de sucre. Els *confits* han d'esser de pedra, i com més closa millor, o de ferro. Lo més avengut ès no fer guerra i en tot cas just n'hem de fer quant no hi ha altre remey; i en tal cas no hi ha altre remey que ferla causant desastres an els contraris, no donantlos gust ni fentlos xicotines, en no esser a la man revés. Dic això perque ab aquestes cartes de D. Natali Rivas, com ab les altres que public, se toca ab les mans l'estat de la qüestió, s'hi trasparenta admirablement l'ànima del qui les escriu i del qui en du la post an el forn i dels qui en son confrares; i així el lector pot pendre punts i búixoles per fer son cap envant i formar judici.

An En Garriga i Massó sembla que li fogiren les ganes de tornar ponyir an el vesprer de la subvenció del *Diccionari* i els *Instituters* ja no el pogueren aportellar a rompre cap llansa per ells dins la sessió pública a

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

on s'havia de votar la bona de *subvenció* alcoverenca. L'home no anà de pop, i feu bé.

I En Duran i Ventosa? ¿Que feu aquest caporal [159] lliguenc dins el Senat contra l'*Obra del Diccionari*? ¿Hi mostrà els braons o els hi amaga? El Ministre d'Instrucció Pública creya que En Duran o qualcún altre voldrien provar de nadarhi. Per forsa hi havien de fer el *nadar* de cert *quadrúped*, que per no ofendre la bona criansa no vull anomenar. Tant el Ministre com els altres bons amics que tenia jo an el Senat estaven ben re-de-preparats per rebatre qualsevol que sortís a dir cinc sous quatre sous contra l'*Obra del Diccionari*. Qualsevol que hi fos sortit, aquells bons amics li haurien omplida la cara de... raons, per no dir *de dits*, lo qual resultaria massa gràfic i massa poc acadèmic. Doncs ¿que hi feu En Duran an el Senat contra la meua *Obra del Diccionari*? Lo que feu la nit del 19 d'abril que s'havia de discutir la tal *subvenció*, lo que feu fonc... anarse'n a jeure, en lloc d'anarse'n a dir bajanades contra la meua *Obra*. Lo qual prova que encara li romàn un raig de seny. Un persona molt enterada dels *intringulis* de *La Lliga* m'assegurà de que En Duran aquella nit se'n anà a posar els ossos de pla i a acabar la son en lloc d'anar a descapdellar contra lo *Diccionari* dins el Senat perque de Barcelona no l'empengueren fort perque hi descapdellàs, puys si le hi haguessen empès de bon de veres, hi seria anat. I com, ausent i tapat de sordonayes, En Duran, cap de les altres unetes *regionalistes* s'atansà a badar boca contra tal subvenció, lo cap. 25 del Presupost d'Instrucció Pública que l'inclovia, passà sensa discussió i mon coral amic, l'Exm. Sr. Marquès de la Cènia, Senador per Balears, me posa lo següent telegrama: «A D. Antoni M.ª Alcover, Magistral. —Palma; Madrid. —20 abril, 1920. SENADO SESIÓN PERMANENTE TERMINADA ESTA MADRUGADA APROBAMOS CONSIGNACIÓN «DICCIONARI». MI SINCERA, CARIÑOSA Y ENTUSIASTA FELICITACIÓN, DESEANDO MUY DE VERAS VERLE PRONTO POR AQUÍ. —Cenia».

¡La dotació de l'*Obra del Diccionari* per l'Estat, votada per les Corts d'Espanya, p'el Congrés de Diputats i p'el Senat i sancionada per Sa

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Magestat lo Senyor Comte de Barcelona, Rey de Mallorca, de València, d'Aragó, de Navarra, de Castella, de León, de Galícia, d'Astúries, de Sevilla, de Granada, de Múrcia, d'Almeria, refuses totes aqueixes històriques Reyaleses dins una altra que les inclou, les confegeix, les sublima, les consolida i les eternisa totes, la suprema, la veneranda, la beneida, la sagrada Reyalesa de la Mare Espanya! ¿No ès ver que [160] sembla un somni? Es tan grossa, tan estraordinària, tan fora de lo acostumat aquesta feta, que un com que no ho haja d'acabar de creure que ja siga una realidat. ¡I tant com ho ès gràcies a Deu i a la Mare de Deu i a tots els sants i àngels del cel Patrons i Custodis de Catalunya, de les Balears i del Reyne de València, Ampar, Socòs, Agombol i Sopluig de l'heroyca, de l'estrènua, de la invicta, de la triunfadora Llengua Catalana! ¡I tant com ho ès una realidat, gràcies a Sa Magestat lo Senyor Rey d'Espanya l'Alt N'Alfons XIII i son Govern! ¡gràcies an els Exms. Srs. D. Eduard Dato, D. Santiago Alba, D. Antoni Maura, D. Natali Rivas, D. Manuel Allendesalazar, lo Comte de Bugallal! ¡gràcies a D. Alfons Sala ab tots els Senadors i Diputats de l'Unió Monàrquica Nacional! ¡gràcies an els Exms. Srs. Comte de Sallent, Marquesos de la Cènia i d'Ariany i D. Josep Socies i Gradolí! ¿Com no hem d'estar an el cas d'entonar a tota veu, donantli gorga plena i ab tota la nostra ànima un solemníssim, un vitenquíssim, un repicadíssim *Te-Deum laudamus*?

Beníssim! re-de-beníssim! Sí, ab la votació del Congrés de 31 de mars i la del Senat de 19 d'abril i ab la publicació dels Presuposts demunt *La Gaceta de Madrid* dia 30 d'abril la *Dotació* de l'*Obra del Diccionari*, de 25.000 pessetes cada any, que l'Estat s'ès compromès a donar, queda forta, assegurada i consolidada aquesta *Dotació* que l'Estat per boca de Sa Magestat lo Senyor Rey d'Espanya i son Govern m'havien magnànima i solemnialment promesa i sobiranament s'ès cumplida la Reyal Paraula per allò que mos ensenyen les rondalles que *Paraula de Rey no pot mentir*.

I ara els *Instituters* i tota la tropa *puigcadafalenca* que branquetgin, que esparonetgin, que tirin cosses i que fassen tants d'estufornos i estabetxos com vulguen, inclús *ferse de les ànimes* i *portar el bassinet*, i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

així poria esser que, a forsa de passetjarse, tornassen una mica ayrosos, que bona fretura en passen d'esserho, tan alisos i nials i ponyits com van, que sembla que han venut a espera.

§ 7
Els Caporals de Barcelona i els Caporals de Madrid. Mirada retrospectiva

Acabada i guanyada per mi la formidable i arxi-enrevisclad́issima batalla contra lo ramat *puigcadafalenc*, ès [161] cosa de pegar una ullada retrospectiva per lligar caps i fixar posicions i deduir *càrrecs* i *descàrrecs* devant la Posteridat, això ès, els futurs amadors de la Llengua de Catalunya, Balears i Reyne de València, puys aquesta Llengua, heroyca invicta i triunfadora, ès tant de les Balears i del Reyne de València com de Catalunya. No ho oblideu may io catalans d'Espanya i de França! ¡vos don aquest crit d'*alerta*! perque devegades així mateix demostrau tenirho una micoineua massa oblidat; i no vos convé gota tenirlehi gens gens gens. Si no hi hagués dins Catalunya una mica d'oblit d'aquesta cosa, no hauria esclatat ni menys se seria consumat lo meu conflicte ab l'*Institut*, que si no veys el mal inmens que ha fet a la causa de l'unió de Catalunya ab les Balears i el Reyne de València, serà que heu perduts els ulls i el nas, preliminar obligat de tota ruina radical així dels individuus com de les nacions. ¿Que en voleu fer d'un individuu ni d'una nació que ja no hi veu ni ensuma? Ja no hi val bescuytarla ni passarla per la pella.

Sí catalans! aquest conflicte ab l'*Institut* me'n ha ensenyades moltes de coses que no sabia ni sospitava; me'n ha fetes tocar moltes ab les mans que jo me creya que eren tot lo contrari; que jo ab la meua sinceritat d'infant, que tantes de rialles ha fetes an aquest mon, però que m'ha alliberat de moltíssimes de sopegades, sóteles i tomverses, —hauria jurat i re-de-jurat que no eren així com ara els fets m'han fet veure que son. I com jo allò que tenc dins el gavatx, m'ho he de treure perque, si no m'ho treya, me faria mal; com jo ademés me consider obligadíssim a

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

donar testimoni de la veritat així com la me sent, siga contrària o favorable a quisvulla, siga amic o inimic, sia alt, sia baix, siga blanc, siga negre, siga virat; —no tenc altre llivell que cloure la contarella de la meua ferestíssima i aborronadíssima baralla ab l'*Institut*, mapant aquí tan feelment com sàpiga la fesomia dels Caporals de Barcelona i dels Caporals de Madrid, tal com jo les me sent dins el cor per les sambatudes, bones i dolentes, que d'uns i altres me'n hi he duytes.

a

Els Caporals de Barcelona

Me referesc an els actuals, an els vius. Dels morts, [162] sobre tot del Caporalíssim D. Enric Prat de la Riba seria absolutament un ingrat si en digués res de mal; no en puc dir més que coses bones, re-de-bones, sobre tot de D. Enric, al cel sia ell i tots los morts. Res tenc que rectificar de tot quant haja dit may de tots aquells Caporals, que Deu tenguen. Desgraciadament no puc dir lo mateix dels vivents. Quant estenguí an els quatre vents la bandera del *Diccionari* l'any 1901 i a Catalunya la aculliren ab tant d'entusiasme i me cridaren de Barcelona per que hi anàs a fer la propaganda de tal *Obra* de viva veu, que sempre sol esser més eficaç que l'escrita, me'n hi ení; i per tot me reberen ab rams i paumes. I els qui més m'hi reberen foren els Caporals del Catalanisme, això ès, els de *La Lliga* i els de *L'Unió Catalanista*, els de la *Dreta* i els de l'*Esquerra*, però ben especialment els de *La Lliga* i els de la *Dreta*, i recort perfectament que me deyen aqueys: —*Es que això del* DICCIONARI *ens va molt bé per ta nostra política*. Jo, duyt de la meua bona fe i fervor llingüístic, no ho entenia en el sentit de que tals Caporals prenguessen lo del *Diccionari* principalment com una arma política, per favorir, no la Llengua Catalana, sino principalment llurs mires polítiques. Creya jo, i ho hauria jurat, que ells eren just jo, que tota la meua idea era de fer lo *Diccionari*, i no encaminava lo del *Diccionari* a cap altra cosa més que an el bé i enaltiment de la meua Llengua. No, mentres jo no tengués proves certes i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

tangibles en contrari, jo havia de creure que ells eren tan sincers en lo de la Llengua i del *Diccionari* com ho era i ho som jo. Jo no podia creure que aquells Caporals prenguessen lo de la Llengua i del *Diccionari*, no com un fi, no com un objectiu final, sino just com un *medi*, just com un *arma* que just s'esgrimeix, no per be d'ella, sino per be i en servici d'una altra cosa. Molts dels meus amics de Mallorca i de València me deyen que no me fiàs d'aquells Caporals ni dels altres catalans perque no eren més que uns esplotadors del proisme i sobre tot de la meua bona fe, que tot ho volien per Catalunya i per ells, i al punt me retreyen allò de *Català o l'ha feta o la farà*. I com jo duc per regla jutjar els homes no per les paraules, sino per les obres, i jo d'aquells Caporals i de tots els qui elze seguien no rebia generalment mes que proves d'afecte i d'entusiasme a la Llengua i a l'*Obra del Diccionari* i veya que me feyen costat en tot lo que jo creya que porien, sobre tot els Caporals [163] més Caporals i especialíssimament el Caporalíssim D. Enric Prat de la Riba, que may el vaig sorprende que sometés la causa de la Llengua i del *Diccionari* a cap altra causa ni a cap altra mira ni conveniència particular; —jo no podia admetre ni menys donar per veres i fundades aquelles ferestes inculpacions de tants d'amics meus mallorquins i valencians, i seguia ab aquells Caporals catalans la campanya de la llengua i del *Diccionari*, puys no havia d'esser tan beneyt ni tan virolla que per inculpacions volanderes i indemostrades me'n anàs a rebutjar el costat que me feyen casi tots els qui me'n feyen. Si jo pec batcollada an els catalans, també n'hauria haguda de pegar an els valencians, perque a Mallorca n'hi ha que diuen: *Valencià o l'ha feta o la farà*. M'ho digué un homonet vell, que havia feta la guerra civil, i el teníem a ca-nostra *p'el pa*, després d'haverlo tengut molts d'anys per missatge; i quant vengué a Mallorca per Bisbe lo Rdm. Sr. D. Jacinto Cervera, de València, l'any 1886, havent sentit a dir aquell homonet que teníem un Bisbe nou, me demanà d'on era; jo li diguí que de València, i ell s'esclamà ab tota la sinceridat del mon: —*Valencià o l'ha feta o la farà*. Bé li fiu jo avinent que aquell Bisbe era un home tot de Deu i un gran apòstol, però no el poguí treure del redós d'aquella dita o adagi. Ara bé, si

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

jo m'hagués deixat dur d'aqueixa insana tendència de no fiarme de mos germans de sanc, cedint a una de les més malignes manifestacions del *pecat original*, la falta de caritat; si jo, repetesc, m'hagués deixat dur de tal tendència en lo del *Diccionari* i restauració de la Llengua i hagués prescindit dels valencians i sobre tot dels catalans, ¿que hauria fet just ab els mallorquins, donada la apatia i greixoneria que ens caracterisa? ¡Que en faria d'anys i anys que estaria soterrada, però ben soterrada l'*Obra del Diccionari* i ja no en cantarien galls ni gallines. Si la qüestió del *Diccionari* i de la Llengua no estigués envitricollada i entrebaulada ab la qüestió catalanista, hauria conseguit may interessar els Caporals de Madrid així com els he interessats? Es evident de tota evidència que no. De manera que seria estat una insigne capbuytada meua, per no dir una carabassencada, tancarme dins Mallorca en lo del *Diccionari* i de la Llengua i no voler sebre res dels catalans, com diuen ara que ho havia d'haver fet molts de... *vidents* que se distingeixen per creure-se sempre que veuen millor que [164] els altres allò que an els altres interessa, i en lo d'ells mateixos no hi veuen may més que per pegar sóteles i fins cucaveles d'aquelles mortals de necessitat.

Ab això passaren anys i anys de campanya per la Llengua i per l'*Obra del Diccionari*, sensa que la major part dels Caporals catalanistes m'atanyessen gayre cosa de tantes de promeses com no s'aturaven de ferme, sobre tot els primers anys de la campanya. Anaren afluixant els Caporals de l'*Unió Catalanista*, sobre tot els esquerrans, i qualcún de *La Lliga*; però La Lliga tenia per cap En Prat de la Riba, i aqueix se mantenia ferm i sempre entregat ab cos i ab cordes a la Causa del *Diccionari* i de la Llengua; i com els altres Caporals *seguien* En Prat, ancque n'hi hagués que esqueixaven o tiraven de camella o prenien la cosa de cap de dent, la magnanimidat d'En Prat i la indiscutibilidat de la sobirania i reyalesa del seu talent patriòtic i polític que feya vinclar devant ell tots els genolls i acalar totes les testes; —la situació no se presentava desesperansadora per la restauració de la Llengua i l'*Obra del Diccionari*, fentm'hi costat de la manera més decidida i resolta D. Enric Prat de la Riba, que sempre me

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

donava esperanses d'anar vencent a poc a poc i a forsa de paciència, i de llonganimidat tots els sobams, reclaus, dificultats i entrebancs que d'un vent i d'altre trobàvem, fins i tot quant tenguérem l'*Institut d'Estudis Catalans* funcionant aparentment a punt de pastora mia. Dins l'*Institut* fonc precisament a on comensí a colombrar bubotes de molt mals averanys per la restauració, de la Llengua i l'*Obra del Diccionari*: bubotes que primer anaren dibuixantse llunyadanes dins l'horitzó, però que ben aviat ja ens foren demunt, i ide quina manera!

Mentres just se parlà de que calia fer lo *Diccionari* i la *Gramàtica* i restaurar la Llengua, tots estàvem d'acort i *anaven endevant les atxes*. Ara quant, constituida la *Secció Filològica de l'Institut* baix de la meua *Presidència Vitalícia*, arribà l'hora de posar fil a l'agulla i pendre el sus de la tasca an el cós de la nostra filologia, llavò comensaren els esclips i esclops i els cruixits i els sodracs i els enrocaments, promoguts tots p'els centralistes de Barcelona, que llingüísticament tenen per cap i sum Pontífic En Pompeu Fabra i políticament hi tenen els *cacics* de *La Lliga* des que ès mort En Prat, que mentres ell la dirigí, no permeté may que fos la ciutadella ni el fortí de tal *centralisme*, que ès la vertadera matzina, lo *virus* que ha de matar lo catalanisme [165] tal com ara funciona i existeix. Lo *centralisme de Barcelona* ès lo que, com més va, més aixampla i enfondeix l'abisme que separa valencians i balears dels catalans.

Dins lo primer *Manifest* contra l'*Institut* (BOLLETÍ juny-octubre 1918) i dins altres articles de tal any i dels anys anteriors i de 1919, publicats demunt lo mateix BOLLETÍ, he espinzellada la lluyta llingüística que vaig haver de sostenir dins l'*Institut* i fora de l'*Institut* contra els Caporals del *Centralisme llingüístic de Barcelona*, encastellats avuy dins l'*Institut*, la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona i dins la Mancomunidat, obeint tots servilment les ordes d'En Fabra. Aqueys Caporals, no havent pogut aturar que jo fos President Vitalici de la *Secció Filològica* de l'*Institut* per acabar lo *Diccionari*, comprenent que jo may voldria fer lo *Diccionari* barceloní, sino de la Llengua Catalana (que reyna sobiranament desde Santa Pola,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Elx i Crevillent fins a les Muntanyes Maleïdes, Port de la Bonaigua, de Salau i de Tavascan, serralades d'Andorra, Carlit, Puigvalador, les Corberes i lo Castell de Salses; i desde Forcall, Calaceit, Maella, Nonasp, Mequinensa, Torrent de Cinca, Fraga, Saidí, Ossó, Bellver, Tamarit de Llitera, Peralta de la Sal, Benavarri, Llaguarres, Soler i l'Isàvena [Ribagorça] fins a les Balears i Alguer de Sardenya); —adoptaren lo sistema d'obstruccionar la meua *Obra del Diccionari*, posant dificultats a tot quant jo proposava per ferla envant, i després negantse a retribuir la replega del cabal lexicogràfic que promovien els Doctors Barnils i Griera en nom del mateix *Institut* escampant *qüestionaris* a tot arreu. Així lograren que els colaboradors que curosament replegaven aquell cabal i l'enviaven a l'*Institut*, aviat se desanimaren, l'inmensa majoria ho deixaren córrer i no enviaren pus cosa. I ¿per que obstruccionaren els Caporals de l'*Institut* el pla dels Drs. Barnils i Griera que l'*Institut* havia aprovat i sostenia? L'havien aprovat hipòcritament ab l'idea fixa de no deixarlo xorar ni fer xeu i que acabàs per fer figa i se resolgués tot en llamugues com el porc d'En Nas de Bota; puys el pla dels Drs. Barnils i Griera, que era el mateix pla meu, però renovellat, era, com el meu, diametralment contrari an el *Diccionari* que aquells Caporals volien, lo *Diccionari* esclusivament *barceloní*, de la llengua xinxoram de Barcelona, lo tema suprem i intangible d'En Fabra, que batejada, ab lo pedantíssim i falsíssim nom de *Català Normal* o *Llengua Literària*; [166] perque el pla d'aquell dos *Doctors* els dos únics *doctors en filologia* que hi ha en tot Catalunya i en tot Espanya, graduats de tals a cap Universidat (En Fabra no ès més que *Llicenciat* o *Doctor en ciències naturals-físiques* o *químiques*), era de fer lo *Diccionari de la Llengua Catalana* tal com se parla a totes les comarques de Catalunya, Reyne de València i Illes Balears, que ès lo que no vol de cor En Fabra en cap de les maneres, i li fan costat ab això els Caporals de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista*. En moltes altres coses se manifestà dins l'*Institut* la ràbia mortal contra tot lo que no fos lo *llenguatge barceloní* que animava mos contraris, que per això no volgueren incloure dins les *Normes Ortogràfiques* de l'any 1913 ni

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

dins lo *Sistema Ortogràfic* de 1917 la solució de cap problema ortogràfic *especial* del català de França, de l'o*ccidental* o *lleydetà*, del balear, del valencià ni de l'alguerès. La *solució* que ens oferien, era sometre'ns cegament, servilment, absolutament an el *llenguatge de Barcelona*, *solució* sols admisible per les *panxes vergonyants* més afamegades que un guinavet nou, sols admisible p'els qui se resignen a actuar de *carn venuda* per que els diaris de Barcelona elze donin bones encensades desiara, proclamantlos *eminències literàries*. No, tal *solució* no pot satisfer cap balear ni cap valencià que s'estim una mica a si mateix, que senta (per poc que siga) la dignidat de la seua terra i de sos majors. Arribaren aquells caporals fins a l'estrem inconcebible de demanarme, d'exigirme que jo renunciàs a les formes de conjugació, característiques de les Balears avuy en dia, però antigament generals a tots els territoris de la Llengua, de Elx fins a Salses, de Calaceit i l'Isàvena fins a Alguer. Era natural. Com el *barceloní* ha perdudes aqueixes formes de conjugació, per perdudes, per mortes i soterrades les havíem de donar tots. Jo, com se suposa, els envií a mal viatge, i ells no insistiren, entre altres raons, perque En Prat no elze feu gens de costat.

Com he dit més amunt, si En Prat de la Riba no m'atura, una partida de vegades me'n seria anat de l'*Institut*, posant an aquells Caporals el dogal demunt el coll per que haguessen pres per allà on tenien el cap girat, i jo hauria seguit ab les meues ab mos antics colaboradors. No ho fiu per amor d'En Prat perque sempre me donava esperanses de temps millors.

Quant els *Instituters* veren que En Prat estava llest, que [167] no tenia cura, que la seua vida era qüestió de mesos o setmanes, no pogueren estar pus, i me promogueren lo conflicte de la carta de 2 de juliol de 1917. Dia 1 d'agost se mor el gran Prat de la Riba (al cel sia ell). En Puig i Cadafalch s'afica en la questió per aturar que jo me'n vaja de l'*Institut* i després fa anques enrera com els *Instituters* van a posarse incondicionalment a les seues ordes. A les hores apell an En Cambó, que tot d'una me dona tota la raó i mana an el President de la Diputació de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Barcelona que la cosa s'arregli així com jo demàn. Lo President i En Puig i Cadafalch accepten en principi la meua solució; però llavò En Puig, veyentse ja President de la Mancomunidat, se rebella contra tal solució i la me tira devall la taula i En Cambó m'abandona a les ires d'En Puig i ab En Cambó m'hi abandonen En Vallès i Pujals, N'Abadal, En Ventosa i Calvell, el Marqués de Camps, en Duran i Ventosa, i després tota la Majoria de Diputats Provincials de Barcelona, *nacionalistes*, que tot d'una de publicar jo lo primer *Manifest* m'eren favorables, però que llavò m'abandonaren perque En Puig els amenassà de que, si no li feyen costat a ell contra mi, perdrien tots la l'hegemonia que tenen dins la Diputació: i després vengué tot lo que és vengut i que tothom sap: que aquella tracalada de Caporals que la major part tantes i tantes de promeses m'havien fetes d'aydarme en l'*Obra del Diccionari* i que m'hi havien aydat tants d'anys, entaulat lo conflicte entre En Puig i jo, tots tots tots me feren cabra coixa. Alguns llamentaren de cor lo conflicte, altres ni això arribaren a fer; però tots [a]cabaren per romandre an el costat d'En Puig, i la *Lliga Regionalista* se feu seua la causa d'En Puig i acordà ferme la guerra, no de per riure ni per color ni per salvar les apariències, sino guerra de bon de veres, esbojarrada, *puigcadafalenca*.

Si tots aquells Caporals fossen estats *devots* d'En Puig, que haguessen tenguda la meteixa manera de veure les coses que En Puig, jo els ho passaria fins a un cert punt. Però el cas és que casi tots ells no se son amagats casi may de demostrarse discordants d'En Puig i del sistema que té En Puig de fer les coses, i molts d'ells fins me consta que ab aquesta questió de l'*Institut* me donaven la raó a mi i condamnaven En Puig. Si jo, com esclatà el bony del conflicte, hagués llansat a Catalunya lo meu *Manifest*, tirant l'escandalosa a l'*Institut* i an els estalons i columnes de [168] l'*Institut*, *verbo* Caporals de la *Lliga Regionalista*, que son els qui comanden l'*Institut* i la Diputació de Barcelona, m'haurien pogut dir aquells Caporals que els era estat deslleyal i traydor anant a publicar totes aquelles cosotes en lloc d'acudir a ells per que hi posassen remey, allà on eren els únics que n'hi porien posar. Pero com jo no fiu res

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

d'això, sino tot lo contrari: com jo duguí tot lo conflicte íntegre, abans de publicar res de tal bugat, an En Puig i Cadafalch, a N'Abadal, an En Vallès i Pujals, an En Cambó i després an En Ventosa i an En Duran i Ventosa i an el Marquès de Camps i a altres *amics* de la *Lliga Regionalista* i de la intimidat d'alguns d'aquells Caporals, que no importa anomenar, però que jo no tendria cap inconvenient d'anomenarlos, si no ves que ells se n'havien de sentir de que elze tregués al mitx; i no sols elze duguí tal qüestió per que hi posassen remey, sino que elze doní de temps per solucionarla no una setmana ni un mes ni dos mesos, sino de mitjàn octubre de 1917 fins la primeria de juny de 1918. I no sols vaig acudir particularment a ells, sino que presentí una esposició espinzelladíssima, raonadíssima i fundadíssima a la mateixa Diputació de Barcelona, esposició que posí en mans d'En Vallès i Pujals, son President, dia 29 de novembre de 1917, a on deya jo tot lo que després publiquí ab mon primer *Manifest* del juny de 1918; i no sols això, sino que dins l'abril de 1918 proposí an el President de la Diputació que reunís els Diputats i que hi compareguéssem tots els de la *Secció Filològica*, i jo devant els Diputats elze faria tots els càrrecs que tenia contra mos companys de *Secció* i mos companys me farien els que tenien contra mi, i així la Diputació podria formar judici i fer sentència. ¿Creys que En Vallès i Pujals consentí a res d'això? No hi consenti gota, ni me contestà fins i tot. ¿Que vos sembla de Na Lluca? ¿Com poden disculparse aquells Caporals de no haver fet res per mi? ¿com poden donar cap escusa de la seua inesplicable actitut? ¿com se poden queixar de que jo tiràs an el públic la meua questió ab l'*Institut*? ¿com me poden reprendre d'haver jo duyta la questió a Madrid? ¿com me poden retreure que me'n anàs jo an els inimics de *La Lliga*, que no de Catalunya, a escandallar la solemne porcada de l'*Institut* i la colossal pasterada de *La Lliga*? Se veu que aquest Caporals m'havien pres a mi com un de tants de captayres que els enrevolten i elze fan les ontes per lo que en puguen [169] engospar. Se veu que se figuraven que jo els anava adevant i aderrera ab excuses d'això del *Diccionari* per que me fessen... cosa grossa, pera que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

m'aydassen a safalcar qualque... *barret xapat* o altra cosa per l'estil; i que per això jo may m'atansaria a cantarlos... *la lletania de tots els Sants*. El fet d'haver format aquest concepte de mi dona la mida de llur *perspicuidat* i *altura moral*! ¡Quina... desolació que resultà d'aquella feta d'ells dins mon esperit! quina buydor, Deu meu!

I que no me venguen ab la batayonada del Mestre Magí Morera de que se convenceren de que jo, si servia per *Pere l'Ermità*, no valia un dobler de mac per *Rey En Pere*, això ès, que, si servia per *tocar* les *campanes* de la Llengua, no servia gota per el *Diccionari*; perque ¿quant fonc que se convenceren d'això? La meua escursió de propaganda per Catalunya a favor del *Diccionari* fonc l'any 1902. L'any 1903 ja publiquí lo llibre *Qüestions de Llengua i Literatura Catalana*, a on ja no exercia de *toca-campanes*, sino de defensor i Mestre de la Llengua. ¿Fonc llavò io Caporals! que vos convencéreu de que jo *no servia per Rey En Pere* ni per fer lo *Diccionari*? ¿Per que idò l'any 1906 acudíreu tots a la meua crida p'el *Congrés Internacional de la Llengua Catalana* i ab els tres mil congressistes que s'hi aplegaren, m'elegíreu *President del Congrés*, i l'any 1911 m'aficàreu dins l'*Institut* i fóreu causa de que En Guimerà, En Maragall, En Segalà, En Clascar i En Carner ne feren *President Vitalici* de la Secció Filològica de l'*Institut* per acabar aquest bo de *Diccionari*? ¿Estàveu llavò *convençuts* de res de tot això que ara vos embolicau contra la meua competència lexicològica? ¿I qui vos n'ha convençuts? ¿En Fabra i la poca alatxa d'En Carner i la carronyeria dels altres *Instituters*, mos contraris reconsagrats? De manera que vosaltres, casi tots advocats eminents i que preteniu tant i tant de cames primes en matèria d'il·lustració i de cultura, que vos creys facultats per donarne llissons a tothom, esclata al mitx de vosaltres un conflicte; i en lloc de practicar aquell principi tan elemental de sindèresis i de bon seny: *quant les parts son oides, se fa la sentència*; just voleu *oir* una de les parts, just vos voleu escoltar una de les parts; a la altra no la vos voleu escoltar ni la voleu sentir, ni li donau lloc a defensarse ni a disculparse; —a l'altra *part* no li pegau mes que una cossa; li donau les portes p'els ulls, li negau

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

l'aygua i el foc, li declarau i li [170] feys la guerra pitjor que si fos un malfactor, un bandetjat, un assassí!

Doncs això io Caporals! no ho fan les persones de cara i ulls; no ho fan les persones formats; no ho fan les persones dignes; no ha fan les persones que elze quedi una bul·lafa, un bri (per prim que siga) de sentit de comú, de coneixement, de cervell. I això ès lo que heu fet vosaltres ab mi. Tenguéreu aquella mala hora i hi perseverau: la féreu d'ase i seca, i perdonau que vos ho diga. Me féreu lo que may podia esperar que me fésseu. Jo estava segur, seguríssim de que, quant sentiríeu el meus pas, quant veuríeu lo que m'havien feta els de l'*Institut* i el mateix Puig i Cadafalch, vos hi imposaríeu, elze faríeu entendre que allò no poria anar, i que vendria la solució que pertocava. May poria esperar que devant una geniada d'En Puig i Cadafalch que tirava a fer mal-bè l'*Obra del Diccionari* i de la restauració de la nostra Llengua, tots acalàsseu el cap i vinclàsseu l'espinada i come conillets de guix tots diguésseu resignadíssims i obseqüentíssims: Amèn! ¡Que se fassa la santíssima voluntat d'En Puig i Cadafalch! i la Llengua Catalana i son *Diccionari* ¡el dimoni que elze se'n duga! Sempre havia cregut que vosaltres miràveu la Llengua Catalana així com la mirava En Prat de la Riba, així com la mirava i l'he mirada sempre jo: come lo suprem, come l'objectiu primordial de tot lo moviment catalanista, perque sensa la llengua no existiríem come *nacionalidat*. Sempre havia cregut que per vosaltres la Llengua Catalana no era un *medi* ni una *arma* per conseguir una *altra cosa*, sino que era un fi, l'objectiu primordial, an el qual se subordinaven tots els altres objectius del moviment *catalanista*. Però vosaltres ab la vostra conducta me demostràreu que éreu tot lo contrari, que per vosaltres la qüestió de la llengua no ès més que un *medi*, no ès mes que una *arma*, no ès més que un *recurs*; i que en tant té valor per vosaltres en quant vos serveix come medi, com *arma*, come *recurs* per conseguir una *altra cosa* que ès vostre *últim fi*: l'aldèssia, la betzèrria, la guerra contra els no-catalans, sobre tot contra els castellans. Per això desde el moment que vos vèreu forsats a escullir entre En Puig i Cadafalch que personifica admirablement aqueix

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

esperit i jo que som per essència i potència tot lo contrari, me pegàreu cossa a mi i vos abrassàreu tots ab En Puig. Doncs ¡que pogueu estar molts d'anys plegats ab ell dins lo pudent encallador de [171] l'actual estat de coses, que vosaltres mateixos vos heu cercat!...

Això d'haverme tots abandonat a les ires d'En Puig i dels seus cans de bou *instituters*, oblidantvos completament de tantes de promeses com m'havíeu fetes per dur avant l'*Obra del Diccionari*; això de que cap de vosaltres haja gosat endressarme ni mitja parauleta de simpatia ni donarme cap esperansa de temps millors; això d'esservos empegueits tots de mi, allunyantvosne pitjor que si jo fos un llabrós o un empestat; això de no esservos condolguts gota de veure'm... *capbussat*, *perseguit* i *escomunicat* ab *escomunió major*; això de no esservos deixats dur gens gens d'aquell sentiment tan vitenc i tan vibrant i tan característic de les ànimes nobles de treure cara per la víctima del poderós; —tot això ¡o Caporals! creysme que vos fa re-de-poquíssim favor, vos deixa molt part devall dels *homonets de colzada*: no feys l'alsada de tres ous; no arribau a formigues, no treys romana, els mosquits fan mes pes que vosaltres...

I ¡mirau quina hora i quin dia vos ho dic! ¡Ab la poca talla que feys, ab lo curts de gambals que vos sou demostrats en matèria de seny i de maneig patriòtic i polític, no fareu triunfar may Catalunya, fareu impossible lo triunf de Catalunya, no li procurareu més que der·rotes i alsareu contra ella tots els altres pobles d'Espanya! No, Caporals! una gent com vosaltres, tan destituida del sentiment de justícia, que per egoisme o per por vos feys trons de la raó i de l'equidat i deixau esbravar el poderós, senzillament perque ès el poderós, contra el petit, contra l'indefens, contra la víctima; una gent així ¡o Caporals! està destinada de Deu a perdre sempre, a no guanyar may; no mereix lo triunf, sino la der·rota i lo capxifollament! No, Caporals! no vos hi demostrau gens gens gens de la nissaga dels *restauradors*, sino dels tudadors, dels esfondradors, dels esveidors de casa-llur. No ho sou poc ni gens de *semine vivorum illorum per quos salus facta est in Israel*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

De manera io Caporals de Barcelona! que després de tant i tant de dirme els meus amics de les Balears i del Reyne de València que no me fiàs de vosaltres perque no éreu més que uns *esplotadors* que mos volíeu xuclar a balears i valencians tota la llecor i tota la sustància, —vosaltres mateixos vos sou cuydats de fer tenir ver tot allò que aquells amics meus me deyen fins a esgargamellarse; [172] vosaltres mateixos vos sou demostrats uns *esplotadors de l'amor a la nostra llengua* en perjudici de les Illes Balears i del Reyne de València i en profit no de Catalunya, sino de la vostra *aconfessional* còrpora. El meu *cas* ès una prova de que vosaltres sou això ni més ni pus: uns *esplotadors de l'amor a la Llengua Catalana*. ¡Quina vergonya! ¡quin aprobi! ¡quin vilipendi!!

b

Els Caporals de Madrid

Tant de dolent com he tengut que dir dels Caporals de Barcelona, tenc que dir de be dels Caporals de Madrid. Poc m'ho creya jo un temps haver de fer lo panerígic, la defensa i l'elogi dels Caporals madrilenycs. Son els fets que inexorablement m'hi han duyt, i seria una insigne toixarrudesa rebel·larme contra els fets, puys ès una altíssima regla de prudència tenirlos en conte i retgirse per ells, per allò que diu l'adagi: *les obres desempenyen el Mestre* i lo altre que ens diu lo Bon Jesús dins l'Evangeli: *operibus credite! creys en les obres*. No germanets! no basten les paraules! senzillament per allò que diu el poble: *La boca diu lo que li fan dir*. Jo me vaig perdre per creure massa en les paraules dels Caporals catalans, fins que llurs obres m'obriren els ulls. Doncs els Caporals de Madrid o de la Política Espanyola jo elze juig no just per les paraules, sino per les obres; elze conec p'el fruyt que m'han donat, el que'm prometeren per l'*Obra del Diccionari*. L'Evangeli ens dona un remey infal·lible per conèixer un arbre si ès bo o dolent. ¿Vos dona bon fruyt? Es bo! ¿Vos dona dolent fruyt? Es dolent. Aplicant aqueix principi evangèlic, que ens dona lo mateix Deu, he de dir que així com els *Caporals de Barcelona* han

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

resultat tan dolentíssims per l'*Obra del Diccionari* per llurs *obres del dimoni* contra tal *Obra*, així els *Caporals de Madrid i de la Política Espanyola* resulten boníssims per l'*Obra del Diccionari* perque han fet per ella lo que may volgueren fer ni feren els Caporals de Barcelona: dotarla, donarli els remeys per tirar endevant i arribar a port, ab la circunstància gravíssima de no esser els de Madrid catalans i esserho els de Barcelona. De manera que els castellans han fet per l'*Obra del Diccionari de la Llengua Catalana* lo que may han fet ni volgut fer els Caporals de la Política Catalana. Doncs ¡que elze se'n duguen an aquests catalans de l'engàn! [173] Amèn! i abans de tocar hores que elze se'n haurien de dur a qualque banda a on no poguessen fer pus mal a la Llengua Catalana. Amèn!

Perque ¿sabeu que en té de... *bemols*! que jo per espay de devuyt anys cuydàs a caure mort trescant Catalunya de cap a cap, predicant com un... boig, com un orat l'*Obra del Diccionari*, perdenthi ab un poc més el cantet, les dents, el *Kirie Eleyson*, l'*Oremus* i els quatre pelleringos que per Mallorca havia arribats a aplegar a forsa de fer feyna com un rabiós; i que per fi de festa i per recompensa *La Veu de Catalunya*, orga de la forsa política organisada més important del Principat, me donàs per un *bosquerol ignorant* i *indigne de tractar ab la gent* i que llavò un... cap-de-trons com En Puig i Cadafalch desde la Presidència de la Mancomunidat me *capbussàs*, donantme per *home de baix llivell científic i més baix llivell moral*! I en canvi la derreria de febrer de 1919 aixec una *Instància* an el Govern Centra, a l'inimic sempitern de Catalunya i de tot lo català, segons juren i perjuren els catalanistes de *La Lliga Regionalista* ab tots els seus escolans d'amèn, —demanant an aquell Govern Central que me don per acabar lo *Diccionari* lo que la Diputació de Barcelona dona a l'*Institut* per ferlo, i no el fa; —enviy còpia d'aquella *Instància* an els capspares de la Política Espanyola, demanantlos que me fassen costat dins les Corts i que'm votin aquella cosa. I ¿que fan els Caporals de Madrid i de la Política Espanyola? Me contesten prometentme lo que elze demàn. N'Alfons Sala entera de la cosa Sa Magestat lo Senyor Rey, que a l'acte m'envia a

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

demanar i me diu que ell vol, més ben dit, que vol lo seu Govern que l'Estat pagui l'*Obra del Diccionari*; lo President de Ministres, lo mateix D. Antoni Maura, me diu que allò que me digué Sa Magestat, ès un Acort del Govern i que el Ministre d'Instrucció Pública ès l'encarregat de executar tal acort. Veig D. Eduard Dato i me diu que l'*Obra del Diccionari Català* ès una obra nacional que pertoca pagarla l'Estat i que això votarà ell i tots sos amics polítics. Llavò veig D. Santiago Alba, i me diu que està encantat ab la meua *Obra del Diccionari de la Llengua Catalana* i que conti ab ell i tots sos amics per durla endevant. Els Exms. Srs. Comte de Romanones, Marquès de Alhucemas, D. Juan de. Lacierva i D. Miquel Villanueva me fan per escrit semblants oferiments. Tot això fonc durant l'abril i maig de 1919) i ¿que me'n direu? Ell abans de cumplirse un any [174] totes aquelles paraules i promeses i oferiments ja han tengut llur cumpliment. De manera que els Caporals de Madrid i de la Política Espanyola en menys d'un any han fet lo que no feren en devuyt anys els Caporals de Catalunya. Lo que'm prometeren els de Madrid, m'ho han atès. Me prometeren posar dins el Presupost la cantidat necessària per acabar i publicar lo *Diccionari*; i el Govern le hi posà i les Corts ho han votat. Per lo mateix, Madrid, lo Govern Central, compost de gent no-catalana, els Caporals de la Política Espanyola, han fet lo que may feren els Caporals de la Política Catalana, en treure En Prat de la Riba: m'han cumplida la paraula que me donaren; dins manco d'un any m'han cumplit lo que els Caporals catalans no'm cumpliren en devuyt anys: m'han dotada l'*Obra del Diccionari*; m'han posat dins les mans molt més que lo que la Diputació de Barcelona consigna dins son presupost per l'*Obra del Diccionari* i que llavò l'*Institut* ho gasta ab altres coses. Els caps-verjos de l'*Institut* i de La Lliga Regionalista, com saberen que a Madrid m'havien fetes tan bones promeses, se consolaren de llur fracàs i de la morma que, ab aquelles promeses els encivellaven els de Madrid, se'n consolaven escampant entre els biduins que elze segueixen, que els de Madrid, per llevarme de devant, m'havien promès tot allò, pero que no m'ho cumplirien. Ab això practicaven aquella dita castellana: *Piensa el ladrón*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

que todos son de su condición. Com ells, els Caporals de l'*Institut* i de *La Lliga* se veu que, quant me prometien aqueix mon i l'altre per l'*Obra del Diccionari*, just m'ho prometien de boca i ab la voluntat ben resolta de no cumplirho, se figuraren que els de Madrid eren tan falsos i mentiders com ells, i que per lo mateix se'n guardarien com de caure de cumplirme res d'allò. Ab això s'erraren de cap a peus; els de Madrid com en tantes d'altres coses elze donaren una bona llissoneta, la llissó que tant i tan necessiten els Caporals de Barcelona, de cumplir lo promès, la paraula donada de pagar allà on deuen, per allò que deya la saladíssima Plaer-de-ma-vida de Tirant lo Blanch: *Qui promet en deute's met*. Vetassí, entre altres, les trenques que hi ha dels Caporals de Madrid an els de Barcelona o de La *Lliga*: que els de Madrid paguen allà on deuen, cumpleixen lo que prometen; i els de *La Lliga* no paguen allà on deuen, no cumpleixen lo que prometen. No son poques les trenques!

Ara be, ¿que he de dir jo dels Caporals de Madrid? que [175] se son portats tan re-beníssim ab l'*Obra del Diccionari* i ab mi, que no sols m'han atès i fet costat, sino que m'han tret de les ungles i de les mordales dels de Barcelona, que s'hi son tornats a unglades, estenallades i cosses, senyantlos fins i tot les ferradures. ¿Que en puc dir jo més que coses bones i mil alabanses dels de Madrid, que m'han salvat i han salvada la meua *Obra del Diccionari de la Llengua Catalana*, la m'han salvada de les urpes i del barram dels Caporals de La *Lliga*, que la volien fer benes, que en volien fer foc i ventar les cendres? ¿Que he de dir jo dels Caporals de Madrid i de la Política Espanyola més que alabanses i glòries, si ells m'han salvada l'*Obra del Diccionari* quant els de *La Lliga*, quant la perversa tropa de centralistes de Barcelona fort i no't mogues la me volien afonar i enterrarme ab ella dins un *pou negre*, d'allò qui put? Sí, que ho sàpiga tot Catalunya, que ho sàpiguen tots els catalans de bona part, per que ès que jo, alap tant els Caporals de Madrid i desject tant els Caporals de *La Lliga*. A mi els de Madrid no m'han promès ni m'han donat res mes que p'el *Diccionari de la Llengua Catalana*, ni jo els he demanat absolutament res pus. Sí, perque m'han donat per la Llengua Catalana, per lo *Diccionari de*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

la Llengua Catalana que En Fabra ni els de l'*Institut* ni *La Lliga* volen fer; perque m'han donat els Caporals de Madrid i de la Política Espanyola per la nostra Llengua i per lo nostre *Diccionari*, i per que m'ho han donat sensa cap condició, sensa exigirme que lo *Diccionari* se redactàs en castellà, sensa exigir que lo *Diccionari* hagués d'esser precisament blanc, negre o virat; perque m'ho han donat absolutament així com donen les coses els cors nobles, els cors magnànims, sensa humiliar ni envilir el qui rep; —per totes aqueixes raons i motius ès que jo exalt i magnific i pos demunt els núvols els noms de Sa Magestat N'Alfons XIII, Rey d'Espanya i Comte de Barcelona, D. Antoni Maura, D. Eduard Dato, D. Santiago Alba, D. Natali Rivas, D. Manuel Allende Salazar, lo Comte de Bugallal. Derrera aquests noms, que tot amador de la Llengua Catalana ha de beneir, celebrar i glorificar come Causa Principal, després de Deu, de la Mare de Deu i del Rev, de que l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear* la pagui l'Estat; derrera aquests noms per sempre més gloriosos i capdals, venen els de D. Alfons Sala, Comte de Romanones, Marqués de Alhucemas, D. Juan de Lacierva, D. Miquel Villanueva, Comte de Sallent, Marqués de la [176] Cènia, D. Josep Socies i Gradolí i tots els Senadors i Diputats de l'*Unió Monàrquica Nacional*. Si no fos estat per D. Alfons Sala i sos companys de l'*Unió Monàrquica*, els noms catalans haurien brillat per llur ausència; no n'hi hauria hagut cap de nom català dins la llista dels patricis que votaren per que se fés i l'Estat pagàs lo *Diccionari de la Llengua Catalana*; tots els noms catalans serien estats dins la llista dels qui feren tot quant varen sebre per aturar que l'Estat Espanyol pagàs lo *Diccionari de la Llengua Catalana*. ¡Quina gesta, tan gloriosa i tan honorifica i tan brillant per catalans! ¡Sí, amadors de la Llengua de Catalunya, de les Balears i del Reyne de València, beneiguem, exaltem, i glorifiquem lo Nom de Deu i de la Mare de Deu i dels Angels i Sants Custodis i Protectors dels territoris de la Llengua Catalana per havermos concedit que siga ja un fet la dotació de l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear* dins lo Presupost de l'Estat Espanyol! ¡Beneiguem, exaltem i glorifiquem lo Nom August de Sa Magestat N'Alfons XIII d'Espanya perque ha volguda i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

motivada ab son Govern aquesta solemne, aquesta sobirana dotació de l'*Obra del Diccionari* de la nostra Llengua dins lo Presupost del seu Reynat! ¡Beneiguem, exaltem i glorifiquem els noms d'En Maura, En Dato, N'Alba, En Rivas, N'Allendesalazar i Comte de Bugallal! puys a ells devem de teulades en avall la dotació de l'*Obra del Diccionari* dins lo Presupost d'Instrucció Pública! ¡Beneiguem, exaltem i glorifiquem lo nom de N'Alfons Sala i de sos companys els Diputats i Senadors catalans de l'*Unió Monàrquica Nacional*! ¡Beneiguem, exaltem i glorifiquem el nom dels xeixanta quatre Diputats que donaren bolla negra a Mestre Biel, tirantli devall la taula son carabassotenc *vot particular* ab que volia desxuyar l'*Obra del Diccionari*, i el desxuyat resulta ell i l'arrienca tropa de l'*Institut* i de *La Lliga*! ¡Beneiguem, exaltem i glorifiquem lo nom d'aquells xeixanta quatre Diputats que votaren la subvenció de l'*Obra del Diccionari* ¡Beneiguem, exaltem i glorifiquem lo nom de tots els Senadors que dia 19 d'abril votaren també aquella subvenció tan letificant com salvadora! ¡Beneiguem, exaltem i glorifiquem el nom de tots els altres que ens han aydat a conseguir tan grandiós com honorificant triunf!

De teulades en amunt atribuiguem tan gran victòria a Deu i a la Mare de Deu i an els Angels i Sants Custodis i Patrons de les terres de Llengua Catalana. [177]

De teulades en avall atribuiguem tan gran victòria en primer lloc a Sa Magestat lo Sr. Rey d'Espanya N'Alfons XIII, i després del Rey atribuiguemla principalment a tres homes capdals de la Política Espanyola: En Maura, En Dato i N'Alba.

Molt contrapuntats son els judicis que se formen dins Espanya envers d'aquests tres Caporals de la Política Espanyola. Nosaltres en tenim la nostra opinió particular que no interessa poc ni molt an el públic i per això no en volem fer cap crida. Jo prescindesc aquí de tots els judicis que's puguen fer i deixar de fer de la política d'aquests tres Caporals. Aquest BOLLETÍ no ès polític i sortiria de botador si s'hi feya. Aquest BOLLETÍ no ès més que filològic; desde el primer dia que sortí al mitx, no ès estat altra cosa may ni ho serà mentres Deu me conserv l'enteniment! Aquest

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

BOLLETÍ viu i alena per l'*Obra del Diccionari* i per res pus; i desde el punt de vista d'aquesta *Obra*, diu, declara i fa a sebre a tot lo mon junt que, com de teulades en avall, després de Sa Magestat lo Sr. Rey N'Alfons XIII i son Govern, qui ha fet lo miracle de la subvenció de 25.000 pessetes per l'*Obra del Diccionari* dins el Presupost de l'Estat, son En Maura, En Dato i N'Alba, o N'Alba, En Maura i En Dato, o En Dato, N'Alba i En Maura, per allò de que l'*orde dels sumands no altera lo producte*; per tot això ¡enaltiment, honor, glòria i acció de gràcies, —després de Deu i de la Mare de Deu i dels Angels i Sants del cel, —a Sa Magestat N'Alfons XIII Rey d'Espanya, Comte de Barcelona i Rey de Mallorca i de València, i llavò an els Exms. Senyors Maura, Dato i Alba, o Alba, Maura i Dato, o Dato, Alba i Maura!

¿Que ve de nou que jo alabi tant i tant N'Alba i En Dato, que segons menten els farsants de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista*, son els dos grans inimics de Catalunya? Doncs qui no li agradi, ¡que prenga prim, i n'hi haurà més p'els altres i bastarà per tots! Jo som així, com les gallines, que, en haver feta la posta, ja son partides a esqueynar. Qui'm fa un favor a mi, no se'n escapa de la meua esqueynada! Ancque el dimoni en pas, jo n'he fer una crida d'aquell favor, jo li he de dedicar una repicada general de totes quantes de campanes tenc an el meu campanar, que tan sovint xorden i fan bronir les orelles d'amics i de contraris. Jo som així, ho som estat sempre, i fas contes morirhi. Qui'm fa un favor, jo le hi he d'agrair [178] ab tot lo meu cor, ab totes més forses, ab tota la meua ànima; i si el favor ès públic, com ho ès aqueix de la *subvenció* de l'*Obra del Diccionari*, ni apuntantme una pistola a la post dels pits me farien callar. ¡Bo estic jo per romandre boca closa o mastegar fesols devant un benefici tan gros, tan estraordinari, tan honorífic, tan reviscolador, tan tonificant, tan superior a tot quant jo may podia esperar ni fins sospitar, com ès aqueixa subvenció de 25.000 pessetes a la meua *Obra* de tota la vida, l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*! Devant un benefici com aquest jo no puc callar, jo he d'escandallar, publicar, repicar i sublimar el nom dels qui m'han fet tal benefici: En Maura, En

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dato i N'Alba! ¡N'Alba, En Maura i En Dato! ¡En Dato, N'Alba i En Maura! Jo he de beneir, exaltar i glorificar aqueys tres noms, desde el punt de vista del *Diccionari* gloriosíssims, honorificantíssims, enaltidoríssims! Jo he de beneir, exaltar i glorificar aqueys tres noms i tot l'estol de polítics que van derrera aquells tres noms i tots els altres estols de la Política Espanyola, aliats d'ells i que ab aquesta cosa del *Diccionari Català-Valencià-Balear* els han fet costat, donant a la meua *Obra* i a mi tan grandiós, tan estraordinari, tan encoratjador triunf. ¡Visca l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*! ¡Visquen tots els qui l'han feta triunfar! ¡Visca Sa Magestat lo senyor Rey N'Alfons XIII d'Espanya! ¡Visca D. Antoni Maura! ¡Visca D. Eduard Dato! ¡Visca D. Santiago Alba! ¡Visca D. Natali Rivas! ¡Visca lo Comte de Bugallal! ¡Visca D. Manuel Allende-Salazar! ¡Visca D. Juan de Lacierva! ¡Visca lo Comte de Romanones! ¡Visca lo Marqués de Alhucemas! ¡Visca lo Marquès de Tenerife (Capità General Weyler)! ¡Visca D. Alfons Sala! ¡Visquen els 64 Diputats qui votaren la dotació de 25.000 pessetes per lo *Diccionari Català-Valencià-Balear*! ¡Visquen tots els Senadors que dia 19 d'abril votaren la mateixa dotació de 25.000 pessetes! ¡Visquem tots els qui fins avuy hem treballat a l'*Obra del Diccionari*! i que Deu ens do vida, salut, espay i suc de cervell per sebrela i poderla acabar així com voldríem nosaltres i desitgen tots els vers amadors de la Llengua Catalana! ¡Visquen tots els nostres... contraris! ¡tots els qui han feta la guerra an aquesta bona d'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*! a fi de que puguen arribar a obrir els ulls que tenen ara tot cosits i empastissats de paganyes d'aldèssia, gelosia, sectarisme cacical i demés [179] passions de mala rel que constitueixen i caracterisen llur aborronadora, espatarrant i colossal *super-homonia*, de que Deu alliber tota persona nada; i vegen, una volta que arríbiguen a obrir els ulls, la gran porcada que han comesa fent la guerra a una *Obra* tan patriòtica, raonable, oportuna i necessària per la dignidat i mereixera de la cent voltes estimadíssima Llengua Catalana i p'el be de tots els qui la parlam i igualment p'els qui no la parlen, per que la puguen apendre i parlar!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¡Que muyren lo sectarisme, l'aldèssia, la supèrbia, l'odi i totes les passions de mala rel encarnades dins aqueix escabotell de desenfreits encastellats dins l'*Institut d'Estudis Catalans*, la Diputació de Barcelona i la Mancomunidat, que s'han passat p'el carabassot de fer trucs i baldufes i pica de porc de la Llengua Catalana, invocant per poder consumar tal atentat i tal crim llur *super-homonia*, allà on no passen d'un grapat d'aixalabrats, caps-de-gri, pocs-cervells, curts-de-gambals, pobres errats de contes i que tots se distingeixen per dur el ca magre i l'escopeta ben curta i per no veurehi dos dits lluny en materia de cultura científica i literària, vergonya i sentit comú!

Sí, nosaltres no volem ni demanam a Deu que muyra negú nat del mon, que encara siga proisme, puys ja's sap que tothom ès proisme fora el Dimoni i tots els altres angels rebel·los ab tots els condamnats, els quals no son proismes perque ja no son capacos de la eterna benaventuransa. I com, gràcies a Deu, tot aquest rotam de l'*Institut*, Diputació de Barcelona, Mancomunidat i *La Lliga Regionalista*, conjurats come dimonis contra l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*, encara son capaços de l'eterna benaventuransa, perque se poden convertir i fer obres de cristians i arribar a esser uns gans sants i fins i tot uns grans benefactors de la Llengua Catalana i de la mateixa l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*, per això ès que ab tot lo nostre cor, ab tota la nostra ànima deym i demanam a Deu i a la Mare de Deu i an els Angels i Sants del cel, Custodis i Patrons de les terres de Llengua Catalana, que de tots aqueys contraris nostres i contraris de la nostra *Obra*, no se'n muyra cap per ara, perque tenen massa ràbia de mi i de la meua *Obra* i no convé gota anarse'n a l'altre mon ab tanta de ràbia dins el còs! si no que se convertesquen a la vertadera fe cas qui n'hagen renegat, que son una partida, i tornin tots a la pleta i redòs de l'amor a la nostra Llengua [180] a fi de poder encara acabar tots plegats lo que tots plegats comensàrem: l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¿Quin català, quin fill de la Pàtria no voldrà respondre an aquest crit meu que me surt de lo més endins del cor, ab un **Amen**! com els Pirineus?

¿Qui s'atansarà a dir que no ès un crit evangèlic i sacerdotal?

I ara acap aquest quart *Manifest* (i Deu fassa que no n'haja d'escriure altre, en no esser per anunciar la publicació del primer tom del *Diccionari*); acap, com dic, lo present *Manifest* ab un altre crit, atribuit a St. Agustí i endressat a tots els teòlegs cristians i que jo l'endrès a tots els *amadors* i *conradors* de la Llengua Catalana, convidant-los a que ens aydin a acabar i publicar lo *Diccionari Català-Valencià-Balear*:

In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.

Això hauria hagut d'esser sempre i cal que siga d'avuy en devant lo sant i senya de tots els amadors i conradors de la nostra Llengua Catalana:

En totes les coses necessàries, **unitat**! *en totes les duptoses*, **llibertat**! *en totes i sobre totes, i a tot arreu* **caritat! caritat! caritat**!

Noteta

Si n'hi hagués cap que ara me sortís dient: ¿i fins ara no vos son temut de que convé a caramull usar de caritat ab tothom? ¿Fins ara no vos ne recordau, després d'haver dites les mil llàstimes an els de l'*Institut* i a tots els qui elze sostenen?

Si n'hi havia cap que me sortís ab aquestes, jo li diria: —¿I fins ara no vos ne sou temut tampoc de que jo faltàs a la caritat, fins que he hagut de donar ventim, aclarir el passol i repartir bescuyt an els de l'*Institut* i a llurs estalons? ¿Tal volta des que comensà a sortir aquest BOLLETÍ l'any 1901, no he donat ventim, bescuyt, tusses, cireres, castanyes, nesples, sordonayes i cebeyols a tots els inimichs de la Llengua Catalana? ¿Tal volta no enfloquí i l'any 1903 an En Menéndez Pidal tot aquell volum de 348 planes *Questions de Llengua i Literatura Catalana*, tot ventim ben feixuc i ravascós, contra aquell bon senyor, avuy

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

amic meu benvolgut? ¡Si n'he donats d'encalsos, ablanides i planissades [181] demunt aquest BOLLETÍ a qualsevol que se sia presentat a fer el perque a l'*Obra del Diccionari*, desde el primer nombre, de desembre de 1901 fins an el juny de 1918, que sortí lo primer *Manifest* contra els *Instituters*!

Doncs en tots aquells devuyt anys de donar aixebucs i arrambatges a quisvulla, sempre en defensa de l'*Obra del Diccionari*, may hi hagué negú de Catalunya que li ocorregués recordar ni recordarme en res ni per res la caritat, a la qual sens dupte faltaria més o menys, no concientment, sino sensa adonarme'n deixantme dur de l'entusiasme i zel llingüístic. De totes les faltes que envers d'això puc haver comeses, deman humilment perdó an el Bon Jesús i a tots aquells a ne qui tocà el *rebre*. Es ben cert que jo no escrivia propiament per ofendre negú, sino per defensar la Llengua Catalana i l'*Obra de son Diccionari*.

Però com fins an el juny de 1918 els qui *rebien*, no eren *catalanistes*, an els *catalanistes* els anava molt be que els... altres *rebessen*, i més si eren castellans. P'els catalanistes els *altres*, els no catalanistes no son proismes, i per tronc que elze donin no ès faltar a la *caritat* que tenen ells per llur us particular. Ara en provar de tocarlos l'escarpó, i ferlos les pessigolles una mica endins, i encara que just elze toquen un fil de roba, tot d'una ja invoquen la ditxosa *caritat*. Si fos la de Deu, la del Sant Evangeli, la Reyna i Emperadora de totes les virtuts, farien una obra meritòria de la vida eterna; i hi hauria que agrairlosho; però llur *caritat* no ès la de Deu ni un fòtil mort: ès la *caritat de l'engàn*, la *caritat de per riure*, la dels fariseus i sectaris, que just se recorden de Santa Bàrbara quant fa trons i llamps demunt casa llur, que volen que tothom tenga, caritat ab ells i ells no pensen may a tenirne ab els que no elze caben baix de llur barret.

De manera que negú may a Catalunya s'era dignat recordarme lo de la caritat, ab tanta de llenya com he dada desde l'any 1901 a tots els contraris de la Llengua Catalana; però com vaig rompre el foc contra els desenfreits fersants de l'*Institut* i de *La Lliga Regionalista*, conjurats come

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

dimonis contra l'*Obra del Diccionari* i la Llengua Catalana i que avuy per avuy en son cas inimics més grossos i més encarnissats i enfobiolats, — llavò sortí un bon senyor de Girona, suscriptor del BOLLETÍ, dient que s'esborrava perque tal campanya anti-*institutera* era contraria a la *caritat*. Una cosa per l'estil m'escrigué un altre amic meu [182] que no vull anomenar perque es un dels escriptors eminents de Catalunya i per respecte an el seu talent i a la seua bona-homonia a prova de bomba, però no a prova d'ofuscacions, no li vull dir els quatre mots de la veritat que se mereixeria.

No senyorets catalanistes, tan escrupulosos en matèria de *caritat*, ara que vos toquen el cuyro en la vostra mateixa persona o en la dels vostres confrares! la caritat de Deu, la del sant Evangeli may ha donada carta blanca an els caps-esflorats i desenfreits per esplotar els cabals públics baix de la capa de *nacionalisme catalanista*; may la caritat de Deu i del Sant Evangeli ha donada carta blanca a cap *super-home* ni a cap pigmeu per poder capturar, obstruir i afonar l'*Obra del Diccionari* que tot Catalunya reclama ni per profanar, envilir i desfigurar la veneranda Llengua del Rey en Jaume, del Bt. Ramon Llull, Sant Vicenç Ferrer i de Mn. Cinto, empastissantla ab mil gal·licismes, neologismes i estrafolàries postissures i criminals xirimindangues. No senyorets catalanistes! la caritat de Deu, la caritat del Sant Evangeli no ha privat may ni aturat negú d'agafar les corretges i llansar del *Temple de la restauració de la nostra Llengu*a l'avalot de *mercaders* poca-soltes que hi feyen mercat ab tota la desvergonya i ab tota la *barra* del mon. Sí, senyorets catalanistes! llansar tal *mercaderum del Temple*, lluny d'esser contra la *caritat patriòtica*, que en res ni per res contradiu ni danya la *caritat evangèlica*, que ès la que mos ha de valer lo cel, a on ens poguem veure tots plegadets. Amèn!

¿Que n'hi ha que no estàn conformes? Doncs n'hagem rallat prou. Ells que quedin ab les seues, i jo me quedaré ab les meues, i tal dia farà un any!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Una altra eixida filològica (182-184)

Volia donarne conte dins aquest BOLLETÍ i ja tenc escrita casi tota la relació, però no ens hi cap; haurà d'esser una altra vegada, en venir bé, puys el present nombre ja té un full i mitx més de lo que pertoca.

Ara just en don un resum perque se veja que no deix les manades p'el rastoll ni m'atur en porros-fulles ni me'n vaig per les baldanes, sino que aprofit totes les caygudes i avinenteses per fer bones tibades per l'*Obra* del *Diccionari i de la Gramàtica*. [183]

Així ès que, embarcat dia 16 d'abril, arribat dia 17 a Barcelona, hi enllestec feynes i dia 20 ab D. Anfós Sala cap a Terrassa, a on ja aquell dia i dia 21 i 22 estudiy la conjugació tarrassenca. Torn a Barcelona i dia 24 icap a Osca manca gent a on els dies 26-29 tenim lo *II Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, del qual m'aclamen Vice-President, hi espòs lo concepte que tinc jo de la Pàtria, rebrotxant allò de *Pàtria petita* i *Pàtria gran*, puys per mi la *Pàtria* may ni en cap concepte ès *petita*, sino que sempre ès *gran*. Sostenc també an aquell *Congrés* la *llatinidat* de les llengues romàniques, i hi present un estudi sobre *Los Mozárabes Baleares: Lo que dicen de ellos la sana crítica y la filologia*. —Dia 30 li envel cap a Tamarit de Llitera, a on aquell mateix dia i l'endemà i l'altre escorcoll la conjugació i altres qüestions d'aquell dialecte ribagorsà, un dels dialectes catalans més interessants; i dia 2 de maig me esquitx a sopar ab mon amic de tota la vida lo Rdm. Dr. Miralles i Sbert, Bisbe de Lleida ab qui fas una rallada d'aquelles tan corals tan corals. Lo endemà li cop a Bellpuig, i hi escorcoll la conjugació ab lo bon costat de Mn. Ramon Sala, Rector d'allà, i prenc redòs a la històrica casa dels Missioners Pauls, antic Convent de Franciscans, que me tracten com un Papa; me fan donar una conferència a la Comunitat de Pares, Estudiants i Aspirants de l'*Escola Apostòlica*, i ab xics de Montesclado, Montardit, Granyena, Montmaneu i Selva del Camp ens pegam tot lo dia 5 a escorcollar qualques punts de fonètica de dits pobles, fins que dia 6 m'esquitx a Cervera. Els Pares

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Missioners del Cor de Maria instalats dins la grandiosa i esplèndida Universidat d'En Felip V, m'acullen ab palmes d'or, i ab xics de llur escola estudiy la conjugació cerverina aquell dia i lo endemà. Dia 8 dematí icap a Manresa son les feynes! per passar lo dia ab lo venerable filòleg Pare Jaume Nonell. Lo Rt. Pare Rector de la Santa Cova i els altres Pares m'umplen d'atencions, tenintme per oste, com m'hi havien tengut els Pares Missioners Paüls a Bellpuig i els Pares Missioners del Cor de Maria a l'Universidat de Cervera. Dia 9 me'n vaig a visitar la Mare de Deu de Montserrat per cumplir lo vot que havia fet de pujarhi si això de la *Subvenció* i *Dotació del Diccionari* per part de l'Estat capitava be, com hi ha capitat, gràcies a Deu i a la Mare de Deu. No hi era estat may a Montserrat més que un pic, la primeria de juliol de 1883, feya trenta [184] set anys, quant hi pujaven ab *Diligència* o ab lo cavall d'En *Cama* i la mula d'En *Taló* o bé ab lo cavall de *Sant Francesc*, magnífics automòvils de que lo Bon Jesús ha proveida tota persona nada. A les hores no hi havia encara les *Estacions de la Via de la Creu* ni *els Quinze Misteris* ni estava tan embellida ni endiumenjada l'enlayrada, l'abadal Basílica, glòria caporal de Catalunya i d'Espanya. El vespre devallí a Barcelona i dia 20 prenc aygua cap a Mallorca, per envestir la redacció del present BOLLETÍ.

Perque surt d'un cop lo BOLLETÍ de sis mesos (184)

Perque aquest estiu, si Deu ho vol i Maria, he de tornar recórrer tots els Pirineus desde Cadaqués i Campmany fins a la Ribagorça per completarhi l'estudi de la conjugació, fonètica i morfologia que hi comensí l'any 1902 i l'any 1906, passantm-hi tot lo juliol, agost i setembre, no tornant a Mallorca fins a mitjan octubre. ¿Ho sabeu ara perque ès que surt d'un cop lo BOLLETÍ de maig-octubre?

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Perboc de *El imparcial* a Mestre Biel Alomar (184)

Aquest fenomenal *super-home* envià un o dos articles an el famós diari de Madrid *El Imparcial* tractant de contestar els que jo publiquí contra ell demunt *ABC*; i *El Imparcial* no els hi volgué publicar. Mestre Biel se figura esser el primer *super-home* del mon; però, tret dels quatre gats-vayres del Catalanisme que l'esploten i uns quants carabassencs de Mallorca, tan deixats de la ma de Deu com ell, els altres en general se'n riuen i el tenen per lo que ès, per un *Llucifer*... *sevillà*. Idò sí, *El Imparcial*, a on surten devegades articletxos de Mestre Biel, no li ha volguts publicar els qui hi envià contra mi. Figurau si ho devien esser virollencs! ¡Pobre Mestre Biel!

¡Hay Mestre Ventosa i Calvell! (184)

Sembla que dins un articlàs que heu publicat demunt *La Veu de Catalunya*, devers el maig, heu calificat de grotesc lo meu *Diccionari*. Lo vertaderament grotesc ès la guerra que feys a la meua *Obra* de restauració de la Llengua Catalana.

Se comprèn que'm fassa la guerra un Puig i Cadafalch; però que la'm fassa un Ventosa i Calvell no's comprèn! ¿Que serà cosa que hagen perdut tot el suc de cervell que teníeu!

¡Com es-vernedíssim de Ventosa i Calvell!

CIUTAT DE MALLORCA —Tipografía de Amengual y Muntaner. —1920

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Suscripció: dins Espanya: 2 pess. Estranger: 2'60 pess. l'any.-Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.ª-Palma

[185][*]

DIETARI

de

l'Eixida filològica a diferents territoris de la nostra Llengua durant l'estiu d'enguany (1920)

EN NOM DE DEU NOSTRE SENYOR I DE LA BENAVENTURADA *sempre Verge Maria i del Benaventurat Sant Miquel Arcàngel i tots los Sants i Santes, Patrons de totes les terres que parlen aquesta heroyca Llengua comensa aquest Dietari.* (185-336)

Juliol

Dia 7

Cap a Alcúdia

Acabat un escorcoll històrich[130] dins l'Arxiu de la Seu de Mallorca que lo Capítol de Canonges de la mateixa Seu m'havia comanat, a on treballí

[*] T. XI. —Novembre-desembre de 1920. —N. 4.

[130] Nota (1) de l'original: Més envant jo esplich per quines cinch centes restablesch la *h* final. Teniuho en conte.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

prop d'un any, i acabat d'estampar lo BOLLETÍ de maig-octubre, a on donam conte del grandiós *Triunf de* l'OBRA DEL DICCIONARI, dins les Corts d'Espanya, contra tots els meus contraris; per dur endevant l'escorcoll llingüístich de tots els territoris de Llengua Catalana i poder empendre la redacció definitiva de la *Gramàtica* i del *Diccionari*, prench lo tren de les dues i quart cap a Alcúdia, a on arribam hora-baixando, no aturantmos fins an el Moll. Sopam a la *Fonda de la Marina* i un bot ens du an el vapor *Ciutadella*, i allà m'ajoch dins un camarot de primera, una espècie de cup [186] o sitja de quatre lliteres, acubadíssim. M'hi adorm ab un sant-i-amèn.

Dia 8 (juliol)

Cap a Ciutadella. Comensa la tasca lexicogràfica

Me despert a les tres i quart i ja no me puch tornar dormir. Puig dalt cuberta i encara som dins el port d'Alcúdia. Devers les set saupam cap a Ciutadella. Hi arribam a les onze. Me reben de part del Rdm. Sr. Bisbe Mn. Joan Benejam, Catedràtich del Seminari, En Francesc Pons i Sintes i En Francesc Borja Moll, seminaristes, que me'n menen an el Palau Bisbal. Lo Bisbe m'hi rep ab palmes d'or i m'hi vol per oste. De les tres fins a les sis anostr aquells tres entusiastes en la tasca lexicogràfica, mostrantlos de omplir cèdules i d'endardellar i d'espinzellar lo llenguatge vivent i pren quiscún d'ells la seua secció per pellucar el cabal llingüístich que d'allò hi haja a Menorca, i llavó ens n'anam a fer quatre passes, ab lo Rdm. Sr. Bisbe, Dr. D. Joan Torres.

Dia 9 (juliol)

Segueix la mateixa tasca

Seguim matí i cap-vespre la tasca anostradora a fi de que n'estiguen ben informats Mn. Benejam, En Pons i Sintes i En Moll i llavò En Joan Bals

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

i Orfila, de Maó, seminarista també, que ès vengut d'allà a posta, per anostrarse en dita tasca i ferhi bona feyna.

Dia 10 (juliol)

Comiat an els ciutadellenchs. —Cap a Maó i a Sant Climent, a on comensa lo foch conjugatiu

Ens passam tot lo sant dematí anostrant aquells valents joves en la tasca lexicogràfica demostrantse tots ben trempats i plens de coratge per durla endevant.

Ens n'anam a dinar, i jo prench comiat del Rdm. Sr. Bisbe de Menorca, que tant i tant m'ha obsequiat tenintme per oste i tractantme com un príncep. Me despedesch també de Mn. Benejam i del tenral En Francesc de Borja Moll; i ab En Francesc Pons i Sintes i En Jaume Bals i Orfila ens aficam dins l'Automòvil públich i icap a Maó son les feynes! Ens hi tiram ab tres hores. Son les set, prench un carruatge i cap a Sant Climent, [187] poblet a cinch kilometres de Maó, a on arrip entradeta de fosca. Lo senyor Rector, Mn. Miquel Janer, vell amich meu, un dels menorquins més simpàtics i agradables que's passetgen, ja m'esperava. A l'acte compareixen un estol d'al·lotes i d'al·lots de vuyt a tretze anys, que lo Rt. Sr. Rector havia avisats per que venguessen a conjugarme verbs i declinarme mots *sant-climenters*. N'hi devia haver una trentena. Eren massa, i d'ells triam: Na Francina Pons i Carreres de tretze anys, Na Joana Lluïsa Gunyalons d'onze, Na Joana Carreres i Cardona de 12, Na Maria Capó i Benvingut d'onze, N'Antoni Pons i Carreres de 8, En Joan Socies i Amorós de set, N'Antoni Carreres i Vilallonga de 9, En Gabriel Pons i Carreres de 9, En Benet Vilallonga i Sintes de 12, En Pere Carreres i Vilallonga de 12, tots nadius de Sant Climent, fora un, nat a Sant Lluís, però que, quant tenia un any, ja se mudà ab sos pares a Sant Climent i no s'en ès mogut may.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Me pengen una pera elèctrica a la paret d'un pati cel-ubert i ab aquella jovenea *sant-climentera* rompem el foch contra la conjugació d'allà. Conjugam lo verb *esser*, i com ès lo primer, hi posam molt de temps, més de mitja hora, i tallam caps com sentim les nou, quedant asselietjats per lo endemà dematí a les vuyt refermar les amors.

Dia 11 (juliol)

Estudi de la conjugació i de certs punts de fonètica i morfologia de Sant Ciment. —Una mica d'estudi llingüístich a Maó

Dich missa a les cinch, vaig a fer quatre passes per aquelles tanques de devora Sant Climent a on cau un sol que crema el posterme a les llebres; a les vuyt se presenten aquells *sant-climenterets i sant-climenteretes*, berenats i missa oída, comens jo a abocarlos verbs i ells venga a conjugarlosme, i jo escriu qui escriu i ells conjuga qui conjuga. Devers les deu comensen a estar cansats i adoptam el sistema de fer conjugar l'estol d'al·lots una estona mentres l'estol d'al·lotes surt a defora a jugar, i al cap de mitja hora *baratam els bons*, vull dir, cridam les al·lotes, que venen i ja som partides a conjugar mentres els al·lots ¡correns a fer una jugada! que elze resulta saborosa ferm. Així els arribam a mitx-dia, i ja tenim més de setanta verbs conjugats. Llavò venen a les tres, i mos hi pegam fins a les quatre, fent *el val-Deu* de tots els verbs de la llista, 85. [188] Ah idò?

Se'n van tots aquells conjugadors i conjugadores a l'esglèsia a cantar un Trisagi i una part de Rosari, i tornen a les cinch i feym fonètica i morfologia *sant-climentera* fins a les sis, que als el camp, don mil gràcies an aquells valentíssims tenralets i tenraletes de Sant Climent i sobre tot an el Rt. Sr. Rector. Compareix un carruatge de Maó a cercarme i ¡cap an aquesta vila! cap civil i militar de Menorca.

La conjugació, declinació i fonètica de Sant Climent no se diferencien gayre de Maó entre la gent menuda. L'invasió del dialecte de la capital s'estèn fatalment per tots sos entorns, an *Es* Castell, a Sant Lluís, a Aló, a

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Sant Climent. La característica d'aquest dialecte ès que fa ɛ́ tota ə́, la ə́ fosca i tònica de les Balears. La gent vella encara conserva la ə́; el jovent tot se tira a la ɛ́. Devegades pronuncien ə́ encarà, però aviat elze surt ɛ́. Les capitals tenen aquesta trista glòria de matar els dialectes veins.

Devers les sis i mitja torn esser a Maó. M'esperen En Francesc Pons i Sintes i En Joan Bals i Orfila. Per observar la pronúncia mahonesa ben genuina, ens n'anam a la parròquia del Carme, que hi ha coranta-hores, i trobam dins la sacristia lo Rt. Sr. Rector d'allà, que posa a la nostra disposició quatre o cinch escolanets, més vius que una centella i que, en lloch de patir d'empegueidors, pateixen de lo contrari. Com les diuen que som de Mallorca, m'enfloquen aquella dita dels menorquins: —*Mallorca terra porca*. Com ells no ho diuen per mal, sino perque no n'hi ha més de fetes, jo comens a ferlos pronunciar sèries de mots. Les me pronuncien bil·lo bil·lo; prench les meues notes; i, com en tench prou, elze llicenciy. Ab aquests betzos aclaresch que allò que feyen els mahonesos anys enrera de pronunciar *-j-* tota *-ll-* inicial (*janə* < *llana*, *jet* < *llet*, *jum* < *llum,* etc.), s'ès perdut entre la jovenea. Els vells ès segur que encara ho deven fer d'amagat. Mn. Jaume Tutzó l'any 1909 me donà fe de que feyen tal pronúncia, però que no volien que els esterns se'n temessen per que no elze ridiculisassen.

Dia 12 (juliol)

Cap a Barcelona. —Espectacle vergonyós i estrems de barbàrie d'un estol de soldats catalans. —Una costerada an els de l'*Institut*

En Pons i En Bals m'acompanyen an el vapor. Ens hi compareix Mn. Miquel Gomila, Catedràtich del Seminari de Ciutadella. Feym una bona conversada sobre la tasca [189] lexicogràfica. Cop en sech s'entrega una banda militar acompanyant devers 490 soldats que han acabat el servici i se'n van *cumplits* a ca-seua: casi tots son(s) catalans de casi totes les

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

regions de Catalunya, i s'embarquen cridant i avalotant com si haguessen perdut el coneixement.

Fa lo vapor la terça cornada, aquells tres bons amics se'n van prometentme fer una gran replega de llenguatge vivent menorquí. El vapor saupa àncores, amollen les cadenes que el tenen subjecte i partim.

Aquell soldadum mou un formidable terrabastall despedintse dels de terra, que també criden a les totes, predominanthi lo sexe femení. Balcons i finestres de les cases del Moll i tota la vora marítima fins passat *Es* Castell, o sia *Vila-Carlos*, tot ès ple d'al·lotes i bergantelles que criden i venten mocadors, i els soldats que cuyden a esgargamellarse de brams i remeulos. Ni si tots fossen casats i aquelles fossen les dones, haurien mogut tant de telabastaix. A la fi sortim del port, però els soldats no paren de cridar i d'avalotar, i canta qui canta cansons catalanes i castellanes, i en diuen qualcuna que escarrinxa les orelles de pornogràfica que ès. De les quatre parts de cuberta n'ocupaven tres, i just una quarta part romania per els passatgers de primera i segona. Doncs aquells balitres no estaven bons en no invadir aquella quarta part, a on no mos deixaven respirar, moventhi escàndol i vomitant blasfèmies. Un *cambrer* elze feya decantar dientlos ab bones paraules que aquella banda era p'els de primera. Ells se decantaven muscletjant i grunyint, però al punt ja hi tornaven esser; i quant elze feyen retirar de bell nou, en protestaven pretenint que ells hi tenien tan de dret com *els senyors*. Es evident que, si ells haguessen pagades 37 pessetes com havien pagades els passatgers de primera, els haurien deixats estar allà; però, ica! no s'hi entenien en res d'això! Ells pretenien poder ocupar, sensa pagar un cèntim, el lloc dels que *haviem pagat* tant per tenirlo. I hi hagué aquestes completes de *nyic-nyec* tot lo sant dia fins a l'estrem de que hora-baixa s'insolentaren i tot contra lo *Capità*, que ab bones paraules elze feya avinent que els qui no havien pagat no porien invadir la cuberta reservada an els qui havien pagat. Encara lo de manco era que invadissen la *cuberta*: lo terrible era que no s'aturaven de mourehi escàndol i de blesfemarhi de la manera més desenfreida i satànica. Jo resava *matines* a una ocasió d'aquestes i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

haguí de suspendre la cosa perque me desbarataven de tot. Me'n aní a l'altre cap de cuberta, destinada an els [190] passatgers de tercera on feya un estar d'àngels i no hi havia gens d'aglomeració de gent. Mentres que a la cuberta de primera hi feya una calor d'allò d'allò. De manera que aquells caps-esflorats lo que volien, era molestar els *senyors*, potetjar el dret dels *senyors*. ¡Vaja quins demòcrates! ¡Deu se'n apiat! ¡I seguien cantant cansons catalanes, com he dit i qualcuna de castellana d'allò mès vert! ¡I en cantaven una de catalana, que se veya que l'havien composta per *tornar a casa* després del *servici!* De manera que aquells caps-esflorats no eren estranys a l'influèn*cia catalanista*; la sentien. Lo que no sentien gota era l'influència civilisadora i cultural del reneixement català que personifiquen tan esplèndidament, tan gloriosament En Balmes, En Milà i Fontanals, Mn. Cinto Verdaguer, lo Dr. Torras i Bages, En Prat de la Riba i tants d'altres. Sí, ab aquells soldadots se cumplien selvatgement aquelles tremendes paraules de Mn. Cinto en la *Cansó de la Berretina* quant deya a Catalunya: *—I tos fills quant se t'allunyen / se'ls coneix p'el renegar*. Entany jo fonch a Madrid dos mesos, i no hi vaig sentir més que una blasfèmia. Dins aquest bo de vapor avuy n'he sentides a talabaixons. Tantes n'he sentides que, per desagraviar de qualque manera la Divina Magestat, me som assegut a una cadira al mitx d'aquells blasfems i he fets *els Passos*, la Reyna de totes les devocions, que tant agraeix el Bon Jesús; i ab això me som recordat de les vegades que p'els carrers de París, Berlín i Londres, en mitx d'aquelles multituts de mils i mils de persones, me posava a resar el Rosari perque no hi faltàs una veu que alabàs Deu i honràs la Divina Mare, allà on fa tants de sigles que per aquells carrers i plasses no resen publicament lo Sant Rosari ni altra cosa que s'hi assembl.

De manera que la meritíssima *Lliga del Bon Mot* encara té molt que fer a Catalunya. Encara que l'adagi diga que, *rentant lo cap a l'ase, perden el temps, el sabó i el lleixiu*; encara que aquells soldadots ab llurs horribles blasfèmies se posaven cent colzades més avall que *els ases i els muls que no tenen coneixement*, ¡o companys de la *Lliga del Bon Mot!* no

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

vos atureu may de rentar caps, catalans i no catalans, mentres siguen boques d'infern, llansant *verinada* de *me cagu* i de *botu*... contra Deu i l'Hostia Sacro-santa.

Just dues persones hem dinat a la taula de la *Cambra de primera*: un senyó petitó, D. Manuel López i Manduley, enginyer de mines, que fa molts d'anys viu a Barcelona, desxendent de Cuba, i jo. Hem simpatisat de lo més conversant llargament de les coses d'Espanya i de Catalunya, i avenintmos [191] en tot. Tenia noticia ell de l'*Obra del Diccionari*, de mi i de la noningunada que els de l'*Institut* me feren, i havia lletgits mos articles demunt *ABC* contestant a N'Alomar, i m'ha felicitat de tot cor per la meua gran victòria i li ha feta molta de gràcia que *El Imparcial* no volgués publicar l'article de Mestre Biel contra mi, i que tampoc le hi volgués publicar *El País* de Madrid ni un periòdic de Bilbao a on Mestre Biel també l'ha enviat i negú le hi vol publicar. Figurauvos si ho deu esser carabassench tal article quant fins i tot aquells periòdichs li donen les portes p'els ulls. Més se'n mereix l'embàlit.

Dia 13 (juliol)

Les Ordes Relligioses de Catalunya gens devotes de *La Lliga*, gràcies a Deu. —Dos i dos quant fan a la majoria dels escriptors catalans. —Que ho sapien les persones de qui fa fer de Catalunya

Arribats a Barcelona devers les set, desembarch i cap a Ca'n Manso, i tot seguit a dir missa, i llavò a córrer la gandayna. A unes bandes fas calada buyda, a altres no. Veig un amic meu profés d'una Orde Relligiosa molt coneguda, i parlam llargament del Catalanisme i de *La Lliga*. Me dona l'enhorabona del ventim que he atzibat an els *instituters i lliguenchs*. Me diu que dins l'Orde son ben clars *els catalanistes* i els pochs que hi ha, elze menen assocats, perque *La Lliga* ès mirada com una gran calamitat per la Relligió i per Catalunya per lo quant ès un *caciquisme selvatge*, cent voltes pitjor que'l centralisme. Jo li dich que jo primer no creya res d'això, però que els *instituters* i els caporals de *La Lliga* m'han fet tocar ab

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

les mans que son tot això i més encara; i m'ha afegit que a les regions superiors de l'Orde, com més amunt se fan, més desconceptuada està *La Lliga*. —No anomèn aquesta Orde Relligiosa perque *La Lliga* no se'n vengi, tan afectada com ès de venjarse, sobre tot dels clergues que no li caben baix del barret, i aquesta Orde Relligiosa no hi ha cabut may. Just n'hi ha una d'Orde Relligiosa que hi càpiga, que no vull anomenar, per no *afegir an el banyat*. *Intelligenti pauca*. Malament ho té *La Lliga* dins les regions esglesiàstiques catalanes. Son migrades i escanyolides les simpaties que hi conta.

Surt d'aquella Casa Relligiosa i m'atur a saludar un vell amich, apotecari de nota i distingit escursionista, nadiu de la [192] Vall d'Àneu, i que sap manetjar la ploma catalana de lo millor, haventho demostrat ab les coses que ha publicades. Li he demanades clarícies de la Vall d'Àneu que cont visitar, i les m'ha donades ben esplícites, i m'ha mogut sobre l'espatarrant reforma a que En Fabra s'ha passat per la closca de sometre la llengua catalana. Aquell bon amich meu, que jo, jutjant p'els amichs que el me donaren a conèixer devers l'any 1902, judicava que havia d'estar p'En Fabra, n'està cremat del tot; no se'n treu paraula bona, i censura amargament que certa jovenea *escriguedora* seguesca esbojarradament tota la sèrie de follies i d'atrocidats que faràn famós *in oeternum et ultra* el sistema d'En Fabra, no de reformar, sino de desfigurar, desfreixurar i afollar la nostra llengua, omplintla de galicismes, neologismes i arcaismes sensa tò ni sò ni cap ni centener ni cavallera porta. Jo li he fetes notar dues coses: 1) que segueixen En Fabra: *a*) tots els qui cobren de la Diputació, Mancomunidat i Ajuntament perque, si no el seguien, elze llevarien la grípia; *b*) i tots els qui aspiren a cobrar de quiscuna d'aquestes entidats, que desgraciadament son moltets; i 2) Que may m'hauria cregut que els catalans fossen tant *xotets de cordeta* i que tan aviat acabassen per acceptar un sistema ortogràfich, morfològich i lexicogràfich contra el qual tan fort protestaren de primer entuvi. I dich *acceptar* perque o el *segueixen* a redols, així com poren, o si no el segueixen, han apagades totes les bateries que tant i tant de foch feren

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

contra l'ortografia de l'*Institut* quant sortiren les primeres *Normes*. Es ver que 94 escriptors catalans, premiats an els *Jochs Florals* o que n'eren estats Mantenedors, l'any 1915 protestaren solemnement contra l'imposició de les *Normes Ortogràfiques*; però també es ver que, en treure En Ramon Miquel i Planas, cap d'aquells escriptors ha piulat contra la reforma de les *Normes* i nou *Sistema Ortogràfic* de l'*Institut* i *Diccionari Ortogràfic*, obra esclusiva d'En Fabra, que, per ferla passar com obra de l'*Institut*, fou precís declarar confidencialment que just «tenia caràcter informatiu, no directiu». Però això ès just p'els *Membres de l'Institut*, puys per tots els qui cobren de l'*Institut*, Diputació, Mancomunidad i Ajuntament, ès absolutament, tiànicament preceptiu, puys el primer que deixàs d'observarlo al peu de la lletra, el tirarien implacablement al mitx del carrer i no li valdría Sant Pere ni anarse'n a penedir a Roma.

L'hi he dit an aquell bon amic apotecari: els catalans (may m'ho hauria cregut, elze tenia ab un altre concepte) se demostren massa mansuets, massa vincladissos, massa prontes a [193] ajupirse devant llurs cacichs. No crech que may per may se'n vegen venja ni en siguen franchs ni lliberts del *caciquisme polítich* i *literari* i *gramatical*. Tot lo més barataràn d'amo, però sensa surtir de l'esclavatge. Això diu ben poch en honor de Catalunya.

Totes les malifetes i atrocidats que jo he denunciades contra l'*Institut*, amparades p'En Puig i Cadafalch, negú les m'ha refutades, negú ha tengut pit per intentar una prova en contra. La inmensa majoria dels qui se'n son enterats, regoneixen que jo tench raó; però casi negú ha gosat confessarho públicament. De tots els caps-pares de Catalunya just N'Anfós Sala ha treta cara per mi, just ell s'ès posat ab sos amics an el meu costat. Els altres han callat, callen i segons totes les apariències seguiràn callant fins el Dia del Judici Final. Ara que jo cont ab la subvenció de l'Estat per acabar lo *Diccionari*, me fas trons de tal silenci i de tal deserció. Me'n sap greu, naturalment[,] p'el bon nom de Catalunya, però ¿que hi farem? Si Catalunya s'estima més l'esclavatge polítich i gramatical de *La Lliga* i d'En Fabra, ¡bon profit li fassa! Ab les meues obres

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

demostraré que no me'n preocup gayre. Seguiré fent mon cap envant, m'acompany qui m'acompany, tant si son pochs com si son molts els qui'm deixin o'm seguesquin.

¿Perque els qui feyen tant de foch contra l'ortografia i reforma llingüística de l'*Institut*, des que jo alsí la bandera, desparanthi bala rara [sic], callen com uns morts, no moten ni baden boca, com si haguessen perdut el cantet, com si no fossen an el mon, com si tots se fossen girats, fentse vils macips del Sum Pontifich Fabra? No vull perdre pus temps per aclarirho. Sensa ells he poguts vèncer i derrotar de la manera més absoluta i completa En Fabra, En Puig i Cadafalch, l'*Institut en ple*, Mestre Biel Alomar, Mestre Magí Morera i Galícia i *La Lliga Regionalista* ab tota la seua tracalada formidable de horribles gats-vayres, dimonis-cucarells, barruguets, bubotes i patums. Tots ells han hagut de sortir culbatuts i bufant com els moixos de les Corts d'Espanya, del Congrés de Diputats i del Senat, a on havien acudit per desxuyarme; n'han hagut de sortir der·rotats de la manera més espatarrant i vergonyosa. Per conseguir tal victòria no he tengut de Catalunya més que el costat de N'Alfons Sala i de l'*Unió Monàrquica Nacional.* Els altres elements en la tremenda batalla han brillat per llur ausència. Doncs per mi poden seguir ausents. Això sí, agraesch de tot cor el costat que m'ha fet l'Honorable Dr. Marian Serra de Canet de Mar ab la seua honrada *Costa de Llevant*; agraesch coralment el costat que m'han fet *La Gaceta de Cataluña* i [194] algunes *individualidats catalanes*, no gayre, desgraciadament. Respecte dels altres, ells saben millor que jo lo que tench que agrairlos.

Que consti de totes maneres que els agraesch de tot mon cor lo que han fet, fan i duen idea de fer per l'*Obra del Diccionari*.

Dia 14 (juliol)

Capturat a Barcelona per un ull que no hi veya bé

Fa devers un any que me sentia a l'ull dret com una ventalla que me tapava casi mitx ull. Per veure que poria esser això m'entrech a ca'l Dr.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Barraquer, lo primer oculista d'Espanya. Me mira aquest ull de prim conte i resulta que hi tench *desprendiment de retina*. Me diu lo Dr. Barraquer que'm cal tenirhi conte i que me convé suspendre l'eixida per uns quants dies a fi de que ell me puga veure i curarme fins allà a on siga possible. Com me diu que puch escriure i lletgir tot quant vulla, aprofitaré aquests dies per donar un repassó a la meravellosa *Romanische Sprachwissenschaft* del vienès Dr. Adolf Zauner, que'm vendrà com un bunyol dins la mel per que me siga més profitosa l'eixida que vaig a empendre.

Dia 15 i 16 (juliol)

Barbaridats dels catalanistes contra el Rey, el Govern i En Dato. — Una dita del Rey que xapa de mitx a mitx certs catalanistes. —¡O *l'Autonomia Integral!*

He vists uns quants catalanistes. Hem parlat llargament del catalanisme actual, i he comprès una volta mes que, entre els catalanistes *lliguenchs* i jo hi ha un vertader abisme. Qui elze sent, se deu a ells l'èxit de la venguda del Rey a Barcelona. Han oblidat completament que quant l'any 1904 el Rey vengué per primera volta ab En Maura, *La Lliga* no prengué gayre part en l'homenatge de Barcelona an el Rey, i lo homenatge resultà solemníssim, grandiós fora mida. Tot Barcelona i fins i tot les senyores dels catalanistes anaven fora corda derrera el Rey. ¿Quin paper feu *La Lliga* a les hores? Un paper ben poch ayrós perque sens ella resultà la rebuda del Rey estupenda. Ara *La Lliga* no s'ès abstenguda, sino que hi ha presa part resoltament... perque no li quedava altre remey. Si no ho fa així ¿què hauria succeit? Que la rebuda feta an el Rey seria estada igualment grandiosa i colossal i el fracàs de *La Lliga* [195] ferestíssim. Atribuir l'èxit del viatge del Rey a *La Lliga* ès senzillament una estupidesa.

Donchs aquests catalanistes ab qui he parlat, que no son gamba ni puató, sino peix gros, m'han sostengut que el Rey i En Dato i el Govern

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

han mester *La Liga* com el *pa de cada dia*, que no poden tirar endevant sensa *La Lliga* i que *La Lliga* ès la qui comanda i imposa la lley, i que desde el Rey fins an el derrer Ministre son una espècie de conillets de guix a les ordes d'En Cambó, i que farien per ell l'ullastre esbrancat. An el dir d'aqueys catalanistes, ni el Rey ni En Dato ni el Govern no poden donar cap passa sensa *La Lliga*. M'han assegurat per cosa certa que tant el Rey com En Dato com tot el Govern son uns inimichs de Catalunya i de la Llengua Catalana, i se comprèn que ho siguen, diuen els betzols, perque son castellans i han de defensar la llengua d'ells. Jo els he dit que suposar el Rey i En Dato inimichs de la Llengua Catalana ès senzillament una calúmnia, una mentida. Lo que ha fet el Rey per l'*Obra del Diccionari* declarantse'n protector i dientme que vol que catalans, valencians i balears parlem la nostra llengua i hi escriguem i la glorifiquem perque tot això ès profit, honra i glòria per Espanya; lo que ha fet En Dato amparant tan magnànimament l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*, dient que ès una *Obra Nacional* i que pertoca a l'Estat sostenirla i pagarla; lo que han fet els altres Ministres i polítichs caporals de Madrid conseguint que les Corts votassen la subvenció del *Diccionari*, i executant lo Govern tal acort, ès una prova incontestable i irrefutable de que el Rey ni En Dato ni el Govern ni els polítichs de Madrid son inimichs de la Llengua Catalana. Qui n'ès inimich ès *La Lliga* i l'*Institut*.

M'han dit aquells catalanistes que el Rey ès un beneyt. Gràcies que no l'han tractat de *burro*, perque els de *La Lliga*, això sí, son un prodigi de finura i selecció de llenguatge, però an el primer que no elze don raó, totd'una li enfloquen aquesta xicotina, espedintli la credencial de *burro* ab tot l'eufemisme del mon. Idò sí, m'han dit que el Rey ès un beneyt, que no hi veu dos dits lluny, que no s'entera de res, que se'n va sempre ab lo derrer que li parla, que may parla per conte propi, sino que se deixa influir absolutament dels qui el rodetgen; i que els discursos que fa, els hi bufen a l'orella; diu lo que li fan dir, i prou.

M'han contat que an el dinar del Tibidabo digué una cosa, que se veu que le hi havien bufada ab tota la mala intenció [196] del mon, segons

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

tals catalanistes. Han dit que digué: —*¡Cuidado que hay banderas catalanas por todo lo alto! ¡Lo que escasea de firme son rótulos catalanes en las tiendas y establecimientos!*

I això donaven aquells catalanistes com una sortida de beneyt! ¡Quin beneyt! Dauli el dit veyam si mossega! Lo que hi ha aquí un epigrama d'allò més fi i afuat. ¡Tantes de banderes catalanes i tants pochs ròtuls en català a les botigues! ¿Tal volta no ès una prova eloqüentíssima dels graus que fa l'amor dels botiguers de Barcelona a la Llengua Catalana? Si ès ver que estimen tan llur Llengua ¿com no ho demostren confessantla demunt lo llindar de llur pròpia casa? ¿Qui ha privat may de posar els ròtuls de les botigues en català? Elze posen en castellà perque volen, senzillament perque creuen que convé més a llur bossa, per engospar més pessetes i forrarse més a luf; i la llengua catalana ¡que's fassa la guitza! Lo Govern de Madrid que declar oficial la Llengua Catalana, però ells ¡ben alerta a posar en català el ròtul de llur botiga!... Si ho son vius aqueys catalanistes! més vius que la fam! molt més que l'ase d'En Sales, que, com estigué avesat a no menjar, estirà els potons, i els corps i voltors en feren festa.

Ja seria curiós aclarir de tots els qui posaren bandera catalana a llurs finestres, quants n'hi ha que duguen en català els llibres llurs de contes i la correspondència comercial. No crech que arribin an el deu per cent. Ni an el cinch per cent que no deven arribar! De manera que aquests catalanistes volen que l'Estat declar el català llengua oficial; però ells se guarden prou de tenirlehi per les seues coses particulars en les quals son senyors absoluts! ¡Ja n'hi ha de farsa p'el mon!

Els catalanistes tenen per *burros* (això ès la seua paraula sacramental) tots els qui no pertanyen a llur capelleta; però aquests *burros* estàn cansats de veurerlos la filassa, que ès massa feresta i deshonradora, i per això ès tan taliquina la situació de tals catalanistes an els ulls de tots els espanyols que ens queda una mica de sentit comú.

¿El Rey i En Dato i els altres caps-pares de la Política espanyola son uns beneyts que no hi veuen dos dits lluny? ¿El Rey, En Dato i els altres

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

caps-pares de la Política espanyola, incapaços de poderse sostenir si *La Lliga* no elze aguanta? ¿Impossible lo Govern d'Espanya sensa *La Lliga*? Sembla mentida que homes que estàn bé del cap diguen tals barbaritats! ¡Es que els caporals de *La Lliga* i la tracalada d'*escolans d'amèn* que elze segueixen, fa temps que no hi estàn bé del cap. Al menys llurs obres ho demostren. [197]

An aquells bons de catalanistes ab qui parlí, per no ferlos massa fellons, no elze demaní: —¿I *l'Autonomia Integral* com campa?

Dins el desembre de 1918 i dins el janer de 1919 semblava que els catalanistes ja li abastaven ab la ma... De llavò ensà ¡que n'han passades de coses! ¿Qui se'n recorda ja de l'*Autonomia Integral?* ¿Qui en parla? Es passada a l'Història? Es l'obra mestra d'En Puig i Cadafalch i de tots els gats-vayres que dirigeixen *La Lliga*: haver feta impossible per molts d'anys i tal volta per a sempre tal *Autonomia!* ¡Pobreta! els teus mateixos *papays* t'han soterrada, alsant demunt tu un munt colossal de pedres coronat fatídicament ab un capxifollant i aclaparador *Inri*!

Dia 17 (juliol)
L'espedient que la Mancomunidat formà an el Bisbe Reig.—Com acabà la cosa

Tot lo dia don ventim a la *Romanische Sprachwissenschaft* del Dr. Zauner i hi trop un enfilall d'observacions que donen gran llum en moltes de qüestions de fonètica catalana.

M'ha feta molta de *gràcia* un doy que m'ha enflocat un catalanista que he vist. Si fos qualque Pere Peixet del catalanisme, no n'hauria fet cas; però se tractava d'un peix gros; dels que duen la balla dins *La Lliga*. Doncs m'ha dit que *La Lliga* feu botir lo Rdm. Dr. Reig de la Seu de Barcelona en virtut d'espedient que li formaren. —I qui li formà i instruí l'espedient? li demàn jo. —Qui? diu ell molt fresquet, la Mancomunitat. —¿La Mancomunitat? m'esclam jo. —Sí, senyor, diu ell, la Mancomunitat! I no se crega: un espedient en llatí. Hi treballaren capellans. —I aquell bon

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

senyor m'ha contat de l'*a* fins a la *b* totes les passes i actuacions de tan fenomenal *espedient*, que tenia per *cos de delicte* la famosa bandera que feren llevar del campanar de la Seu de Barcelona el dia del Corpus de 1919. I m'ha dit aquell senyor que anaren a declarar un infinidat de gent sobre tan trascendental qüestió; i que, clos l'*espedient,* l'enviaren an el Nunci Apostòlich de Madrid i aquest *li donà curs* cap a Roma.

—Però ¿qui era la Mancomunidat, dich jo an aquell catalanista, per formar *espedient* an el Rdm. Sr. Bisbe de Barcelona? Per formar espedient a qualcú, lo primer de tot s'ès mester tenir jurisdicció demunt aquella persona en la matèria sobre que ha de versar l'espedient. I ¿quina jurisdicció té [198] la Mancomunidat demunt lo Rdm. Sr. Bisbe de Barcelona envers d'un acte de jurisdicció esglesiàstica que fassa dit Sr. Bisbe, com aquell que feu entany manant que llevassen aquella bandera de la Seu? Cap jurisdicció tenia sobre això la Mancomunidat, i per lo mateix no podia formar sobre això cap espedient an el Rdm. Sr. Bisbe; i si hagués provat de ferho, hauria comès un acte de tirania i de despotisme, invadint sacrilegament la immunidat esglesiàstica.

Jo he fet notar que en tot cas lo que faria la Mancomunidat degué esser una denúncia a la Santa Seu sobre aquell acte del Rdm. Sr. Bisbe de Barcelona; i que, per formular la denúncia, degueren obrir els catalanistes una informació. Si feren això, estaven en llur dret, puys tots els feels tenen lo dret d'acudir a la Santa Seu reclamant contra qualsevol acte del propi Bisbe que considerin gravós o perjudicial. Això poden fer els feels, guardant sempre les bones formes i la oportuna reserva. Lo que no poden fer ès lo que feu En Puig i Cadafalch entany d'anarse'n a publicar demunt *El Sol* de Madrid una sèrie d'insolències contra l'Arquebisbe de Toledo i el Bisbe de Barcelona sobre aquesta ditxosa qüestió de la *bandera catalana*, llevada del campanar de la Seu barcelonina el dia del Corpus de 1919.

De manera que lo que feu en tot cas la Mancomunidat fou una informació sobre tal fet de la bandera i en formulà denúncia devant la Santa Seu per via del Nunci Apostòlich, que donà curs a la denúncia, lo

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

qual no vol dir que donàs raó an els catalanistes i condamnàs el Bisbe de Barcelona, sino que cumplí ab la seua obligació de fer arribar a Roma les queixes de determinats feels de Barcelona, puys lo dret dels feels de recórrer an el Papa ès una cosa de dret diví i de dret humà.

Aquell catalanista no ha insistit en que fos un ver *espedient* lo que formà la Mancomunidat contra lo Rdm. Dr. Reig. Ara no sé si dins lo seu interior segueix creent que sí, que fou un *espedient* en tot lo rigor de la paraula. Lo cert ès que la Mancomunidat fa córrer *sotto voce* que *formà espedient* an el Bisbe Reig i que ab aquest *espedient* l'han fet botir, l'han tret de Barcelona. La qüestió ès donar a entendre que la Mancomunidat ès omnipotent; que qui la hi fa, la hi paga; que en posar la proa demunt un, aquell se'n va a fons irremisiblement.

De fet la cosa li surt llavò un poc mal igual a la Mancomunidat, quant no topa ab cap gallina banyada ni ab cap cuca-molla. A mi la Mancomunidat me declarà la guerra i jurà [199] i perjurà que m'havia estimbat i capbussat, i que ja no se'n resaria pus de Mn. Alcover; i a la vista està qui ès l'estimbat i el cap-bussat. La sessió del Congrés de Diputats de 31 de mars i la sessió del Senat de 19 d'abril, i la *Gaceta de Madrid* de 30 d'abril publicant i sancionant la Lley de Presuposts, diuen ben clar mon triunf definitiu sobre la Mancomunidat, *La Lliga i* l'*Institut d'Estudis Catalans*, i la derrota més solemne, colossal i espatarrant d'aquestes tres entidats, que pretenen representar i personificar Catalunya; i lo que representen i personifiquen ès la supèrbia, carronyeria, blayura, poca alatxa, lleugeresa i farsanteria de l'escabotell de desenfreits i caps-esflorats que comanden el catalanisme pitjor que els Bajans de tres coes d'Orient i que els Zars de totes les Rússies, gracies a Deu passats a l'Història, però en ple apogeu dins Catalunya per desgràcia de tots els catalans, que encara tenen prou llana an el clotell per no enviarlos allà on no hi plou, que ès lo que haurien de fer per acreditar aquella dita de Mn. Collell: *Pobla que mereix ser lliure, / si no le hi donen, s'ho pren*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Doncs ¿per que deixa passar tants d'anys Catalunya sensa pendre-s'ho?

Mn. Collell, lo Catalanisme de les vostres amors vos fa quedar malament!

Però ¿que ha resultat de l'... *espedient* que la Mancomunidat formà an el Dr. Reig? L'han penjat, l'han cremat i ventades les cenres? ¿Que li ha succeit an el Dr. Reig ab el cop de *l'espedient mancomunidadench?* ¿Que ha considerat la Santa Seu que pertocava fer del Dr. Reig? ¿L'ha desposseit de la Seu de Barcelona i l'han enviat a qualque convent o monestir a fer penitència, privantlo de l'exercici de la jurisdicció esglesiàstica, que ès lo que calia fer si l'havia exercida malament? Res d'això. La Santa Seu ha fet de la denúncia de la Mancomunidat el cas que's mereixia, elevant el Dr. Reig de Bisbe Sufragani a Bisbe Metropolità; en lloch de rebaixarlo, l'ha remuntat; en lloch de privarlo de l'exercici de la jurisdicció esglesiàstica, le hi ha aumentada i aixamplada, donantn'hi demunt els altres Bisbes de la Provincia Esglesiàstica Valentina. De manera que la Santa Seu devant denúncia de la Mancomunidat, en lloch de castigar lo Dr. Reig, l'ha premiat, fentlo Arquebisbe de València, que ès la seua terra i que ja feya un sigle que no havia tengut cap Arquebisbe valencià; tots eren castellans.

Això ès lo triunf de la Mancomunidat contra el Dr. Reig.

Si la Mancomunidat no consegueix triunfs més positius, més vers, més grossos, ¡pobre Mancomunidat! [200]

Es la ganància de la cèlebre Peix-Frit, que comprava lo peix cruu, el fregia ben frit posanthi l'oli, i llavò el venia an el mateix preu que l'havia comprat, perdenthi la feyna i l'oli. Que ès lo que li passa an el catalanisme en moltes de les seues campanyes. Lo que fa el catalanisme una cosa que no sabia ni poria fer Na Peix Frit: fa pagar l'*oli* i la *feyna* a Catalunya, que s'ho té ben merescut, quant consent an el catalanisme tals *fantasies*. Es la llana que sobra a molts de clotells catalans.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 18 (juliol)

Acudit d'un noy de Barcelona sobre les llengues que el Rey ha de sebre. —Estudi de la conjugació barcelonina

M'ocorre que, essent assí aturat per l'accident de l'ull dret, me convendria ferm estudiar la conjugació barcelonina ab noys nadius de Barcelona i fills de pares barcelonins. Fiu aquest estudi l'any 1916 ab D. Pompeu Fabra, que tengué l'amabilidat i la santa paciència de conjugarme els 85 verbs de la llista, lo qual li agraesch de tot cor. Però D. Pompeu ès massa sabi per servir d'estudi; son barceloní ès massa gramatical, massa acadèmich, li manca l'inconciència indispensable per l'espontaneidat que la filologia requireix.

La dificultat era trobar noys barcelonins i que llurs pares també ho fossen. Pensa qui pensa com m'ho faria per trobarne, en parl a Mn. Galceran, encarregat de la Sacristia de Santa Anna, i me diu que allà tenen una escola parroquial ab molta balquena de noys, i que me'n hi vaja a veure si en trop que'm fassen pessa. Me'n hi vaig i en trop quatre de ben aixerits i que fan un cap de lo més viu. Ens plantam a un corredor del claustre de aquella antiga col·legiata ab cadires i una tauleta, ab una tresca que hi corria de lo més delitós, i ja som partit a esplicar an aquella genteta l'objecte de la cosa. Elze ve de nou que jo haja de fer tot un llibre dels verbs catalans tal com elze conjuguen els noys com ells, de nou a dotze anys, i que apunti nom, llinatges i edat de cada noy per posarlos an el llibre i que aquest l'haja de presentar an el Rey. —I el Rey, me demana un d'ells, vol sapiguè com parlem nosaltres? —Prou que ho vol sebre! dic jo. —Escolteu, diu un altre, i el Rey tendrà de sapiguè totes les llengues, perque veyeu: li ve una carta de França, l'obri, prova de llegirla. Si no sabia el francès, quedaria parat. No sabria que diu la carta. I ¿com s'ho faria per surtirne? Li vendria llavò una carta d'Anglaterra. L'obriria, comensaria de llegirla. Si no sabia [201] l'inglès, clach! quedaria parat i confús. Però ¿que dimoni dirà aquesta carta? N'hi vendrien de cartes d'altres nacions estranyes, provaria de llegirles, no les entendria i veliaquí

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

el Rey tot apurat i confús! De manera que el Rey té de sapiguer totes les llengues!

Aquest noy mateix com deya tot això, esclafia de riure i els altres noys per lo mateix, i jo que no m'aguantava de rialles, i hem acabat acordant per unanimidat que el Rey forsat forsat *té de sapiguer totes les llengues* i per això vol sebre com parlen els noys catalans, i vol que catalans, valencians i balears sàpien tots llur llengua i hi escriguen i l'estimin, i l'exaltin perque tot això es un bé, una glòria i un profit per tota l'Espanya, faltant sectariament a la veritat els catalanistes que presenten el Rey com inimich de la Llengua Catalana, allà on n'ès més amich que no tots ells, per dematí que s'aixequin.

Com he hagut esplicat l'objecte de mon escorcoll an aquells noys, els aboch la llista de verbs, i ja comensen a conjugarlosme tira tira, i el punt ja se'n hi anaven com un cavall an el cos. I jo escriu qui escriu, i ells conjuga qui conjuga.

Con fèyem la cosa al mitx del corredor del claustre que serveix de pas entre lo carrer de Rivadeneyra i lo carrer de Santa Anna, i era un roy seguit de gent de tots pelatges que passaven, com me veyen a mi an aquella tauleta enrevoltat de noys, ells conjugant verbs catalans i jo escrivintlos, se'n estranyaven ferm. Tots miraven fit a fit, molts s'aturaven una mica a veure que era allò. La major part me saludaven.

A un cert punt se son aturats set o vuyt capellans a veure que era allò; un Vicari de Santa Anna els ha dit jo qui era, i tots m'han estreta la ma i m'han felicitat efusivament per mos treballs lexicogràfichs i sobre tot per la tremenda victòria que he conseguida contra En Puig i Cadafalch ab tota *La Lliga* i la seua tracalada *aconfessional*.

Pobre Puig i Cadafalch! Ell se figura representar i personificar tot Catalunya i que tothom està per ell, i li passa tot lo contrari. Jo continuament trop persones que, en sentirlo anomenar, no li deixen part sana. I això que jo no moch tal capítol absolutament a negú. Si no me'n parlen, jo no'm parl may, sobre tot ara que he triunfat d'ell i de tots els

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

qui preguen per ell, i que no l'he mester absolutament per res, i ja no m'interessa gota tot quant puga fer i deixar de fer.

La conjugada dura de les tres del cap vespre fins a les sis, que aquells noys ja comensaven a estar cansats, i els he emplassats per dilluns a les nou. [202]

Son tan prim-cernuts aquests noys en matèria de català que no me deixen dir *un poch*, perque per ells ès un castellanisme, i me fan dir *una mica* perque diuen que això ès *lo català*.

Se'n son anats botant i correns i cridant i jo també he feta la meua via.

Dia 19 (juliol)
Forqueta posada en bon diumenge

Avuy en bon diumenge no hem fet escorcoll de conjugació barcelonina. He parlat ab uns quants d'amadors de la Llengua Catalana, disposts a aydarme en la tasca lexicogràfica i els he senyada la que ells poràn fer, i l'han presa de molt bon gust. N'esper molt de tan *valents escaraders*.

Dia 20 (juliol)
Segueix l'estudi de la conjugació barcelonina. —Els noys comensen a desbaratarse

Hem seguit dematí i capvespre la tasca de la conjugació barcelonina dins el claustre de Santa Anna, ab un estar de reys que hi feya. Aquells noys ja han comensat a desbaratarse. Tant d'estar quiets i atents a la conjugació que no m'atur de demanarlos, elze cansa com ès natural. Se necesita paciència molta per aguantarlos ab tantes de guitzeries i impertinències com se fan; però jo copr coratge i els aguant pensant que, si fossen persones grans, ja faria estona que me serien fuyts o m'haurien enviat a mal-viatge, re-de-fastidiats d'haverse de treure tantes i tantes de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

dotzenes de formes verbals com Deu ha vistes. Basta pensar: 85 verbs conjugats de cap a cap, sensa deixar res per vert.

Dia 21 (juliol)

Ventim a la conjugació barcelonina. —Els noys conjugadors no fan tracte bo. —Com va l'accident de l'ull

Seguim l'estudi de la conjugació barcelonina ab aquells noys de l'escola de Santa Anna, que no paren de fer escaravits: se punyen, se tiren bolletes de paper roegat i macolins que apleguen del jardí del claustre quant [h]i van a beure, i llavò deixen l'aixeta uberta. Cada instant tenen set o ganes d'anar a fer un roy. Son come dimonis boyets. Me venen ganes [203] d'engigarlos; però llavò pens: —¿I qui de Barcelona tendria encara tanta de paciència de conjugarme tots aqueys verbs? ¿Que faria si no tenia aqueys noys? Això fa que m'arm de santa paciència perque, per aglapir la conjugació catalana vivent, del poble català genuí, no hi ha altre camí ni altre remey.

Demàn an el Dr. Barraquer com va l'ull? Me diu que hi torn a la tarde i el me regoneixeràn. Hi vaig, el me regoneixen, me'n fan un gràfich i resulta que el camp de visió, de dia 14 ensà ha crescut molt, es ben be tres vegades mes gros. Es una alegria grossa de tot per mi.

Dia 22 (juliol)

El val-Deu a la conjugació barcelonina. —Causa l'accident de l'ull desistesc de l'eixida an els Pirineus per aquest estiu

Acabam la conjugació dels 85 verbs de la llista, gràcies a Deu i an aquells noys de l'escola parroquial de Santa Anna, que en rudes i finis finis m'han fet un favor grossíssim. Vetassí llur nom i llinatge i edat: Enric Sandalines i Fornés de 9 anys; Francesc Damians i Horta de 11; Manuel Enjuanes i Urgelés de 7; Francesc Ballester i Putau de 11, Lluís Alegret i Torm de 9, tots nadius de Barcelona.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Veig lo Dr. Barraquer, lo vell, D. Josep, i me diu que l'ull va molt be, que el sorprèn que haja recobrat tant lo camp de visió; però que, per acabarme de curar, hauré d'esser a Barcelona fins la derreria d'agost, i que per ara no puch anar a regions de neu i de grans altures perque me farien molt de mal a l'ull, i que deix per l'any qui ve l'escursió an el Pallars i a tota la terra pirenenca; ara que per les regions baixes (Pla d'Urgell, Pla de Bages, Empordà, Vallès, Penedès, Maestrat i Reyne de València) sí que hi poré anar dins el setembre i l'octubre).

Com per mi la qüestió de la vista ès qüestió de vida o mort, me subject an el parer del Dr. Barraquer, i deix anar per enguany l'escursió que tenia pensada per tota la serra pirenenca. En quant a les bandes baixes, ja veurem la primeria de setembre de quin llenyam feym la creu. [204]

Dia 21 (juliol)

Fregada a la fonètica barcelonina. —Un cas molt famós d'un metge que, sentint els meus contraris destraletjar contra mi, se fa partidari meu

Faig una mica d'escorcoll ab aquells noys de l'Estudi (escola) de Santa Anna sobre declinació de noms, persones, articles, sistema de contar, dies de la setmana i mesos. Els noms de les festes de l'any he provat de demanarlosho i no me'n han sabut treure aguller.

Me'n ha succeida una de bona. Era a ca un amich meu per veure com compava [*sic* per *campava*], i justament hi ès vengut lo Metge, un jovenet molt simpàtich i atxaravit. Com ha hagut polsat i inspeccionat el malalt, m'hi han presentat, dientli que jo era aquell del *Diccionari*. Lo Sr. Metge, com ha sentit lo meu nom, m'ha feta una gran festa, dient que tenia una gran satisfacció de veure'm i d'oferirme l'homenatge de la seua admiració, afecte i amistat i que me felicitava p'els meus èxits en l'*Obra del Diccionari* contra els de *l'Institut*. I els ha tallat un vestit nou d'allò d'allò, tractant l'*Institut* de capelleta supèrbiosa, esclusivista, sactària i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

mereixedora del despreci de totes les persones formals, de tots els bons fills de la Pàtria. Hi ha que tenir en conte que aquest metge no ès cap *castellanista*, sino català de cor, fervent defensor de la Llengua Catalana. M'ha donada la seua targeta per espresarme lo seu afecte i ès en català, no en castellà. No l'anomèn per no ferlo blanch de les ires dels noninguns de l'*Institut* i de la Mancomunidat. I lo cèlebre ès que aquest Metge no m'havia vist may i que s'era enterat de mi per via d'un *Membre de l'Institut,* que la primeria supòs que n'hi parlava bé, però que llavò, esclatat lo conflicte meu, no se'n treya paraula bona. I m'ho ha confessat ell mateix, dientme: —Me crega, Mn. Alcover! moltíssimes coses dolentes he sentides de vostè; no hi ha heregia que no m'hagen dita de vostè; però ja ho veu quin efecte me feu tot quant me digueren. Els seus mateixos contraris me feren entusiasta admirador i partidari de vostè. Elze compatesca, Mn. Alcover, aquests contraris seus, que son uns desgraciats, que basta sentirlos una estona per desconceptuarlos, per descalificarlos!

Els meus contraris disponen del presupost de la Mancomunidat, de la Diputació i de l'Ajuntament de Barcelona, desde on me fan tot el mal que poren. De lo que no disponen ès de [205] la opinió pública de Catalunya ni d'Espanya, que elze condamna i en té un concepte tan baix i tan despreciable, que per res del mon voldria jo estar dins llur pell.

Dia 24 (juliol)

Ridiculeses de la qüestió ortogràfica per la betzoleria i caparrudesa de l'*Institut*, i de molts dels seus contraris

Avuy he trobat un amich meu, estamper, que navega ab estampacions relligioses, i contantme d'una edició que el Rdm. Sr. Bisbe Reig li comanà del *Catecisme Diocesà*, m'ha dit els reclaus que trobava per estampar coses catalanes per la ditxosa qüestió de l'*Ortografia*, *verbo* les famoses *Normes de l'Institut*, puys uns n'eren partidaris i els altres contraris, i el dimoni que elze pogués posar d'acort fentse tota quanta de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

guitzeria vos pogueu imaginar, i ha dit que cal tota la paciència de Job per aguantarho.

M'ha contat també l'escàndol que s'armà en l'estampació dels cartells catalans del *Centenari de la Mercè*. Eren tres o quatre senyors els encarregats de la redacció de dit cartell i de corretgirne les proves: uns eren partidaris de les *Normes*, i els altres contraris. Anaven an els caixistes uns[,] i corretgien a la manera llur les proves, i llavò hi anaven els altres i les corretgien d'una altra manera tot oposada. Hi tornaven els primers, i capgiraven la segona correcció, restablint la que ells hi havien feta totd'una i llavò hi tornaven els segons, i tiraven abaix la tercera. Els caixistes tallaven claus i digueren an el Regent que no en volien sebre res pus i que ho corretgís Pilat. Ventura de la calorassa que s'entregà a les hores dins Barcelona, que uns i altres correctors ho donaren a les cames cap a cercar fresca, i a les hores el Regent feu tirar lo cartell així com millor li semblà, i se feu un nuu a la coa de totes les protestes que mogueren aquells correctors quant tornaren defora i se trobaren ab lo cartell que ni era com volien els *normistes* ni com volien els *anti-normistes*. Aquesta ridícula baralla de les *Normes Ortogràfiques* ès una de les coses que han posat més en evidència l'ànima petita, rueca i poca cosa del Catalanisme i ha posat en descubert la falta de cultura i d'elevació científica dels directors del moviment literari català, i ha fet veure que tots estàn dominats completament per l'esperit estret, migrat i esquefit de *l'academicisme* estantís i anacrònic, propi dels sigles XVII i XVIII. I pateixen d'aquest mal tant En Fabra ab tota la seua tropa *d'Instituters* [206] i *mancomunitaris*, super-homes de l'engàn, com casi tots llurs contradictors *anti-normistes*. Uns i altres se proclamen inimichs i afonadors de la *Reyal Academia Espanyola*, allà on no en son més que moneyes ordinariament ridícules, admirables per comprometre i desacreditar la causa més sèria i més acreditada del mon, i tot per llurs pretensions inaguantables, per llur despotisme sublevador que cap persona pot tolerar si primer no abdica de lo que may ha de abdicar cap persona, de la propia dignidat.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 25 (juliol)

Lo Dr. Tort i Pozo i son catalanisme sanitós.—Un mot an els joves integristes de Mallorca i an els catalanistes de *La Lliga*

Es vengut avuy a veure'm mon bon amich lo Dr. D. Pere Tort i Pozo, metge acreditat, integrista fervent i entusiasta de Catalunya cristiana. Vengué a Mallorca a mitjàn juny ab D. Manuel Senante, Director de *El Siglo Futuro* i Diputat per Azpeitia, en eixida de propaganda d'esperit cristià en la política i en tots els ordes de la vida. Parlant de tal eixida vengué a dir que ell volia parlar a Mallorca en català i saludar els mallorquins de part dels catalans autèntichs, dels que volen Catalunya així com la volgueren el rey En Jaume, Sant Ramon de Penyafort, el Dr. Torras i Bages i Mn. Jacinto Verdaguer, això ès, ben cristiana i tota de Deu i de la Mare de Deu. Però els joves integristes de Mallorca, que havien cridats En Senante i En Tort, trobaren que tal propaganda l'havien de fer just en castellà, i per això lo Dr. Tort parlà en castellà en l'aplech de dia 21 de juny an el Teatre Principal de la Ciutat de Mallorca.

Es l'ilusió i l'equivocació dels caporals i directors dels integristes mallorquins, que ancque se diguen *regionalistes* no se saben despullar de l'esperit *castellanista*, pres an el mal sentit en que generalment prenen el mot *catalanista* els que no ho son. An el Dr. Tort li caygué una mica malament que no el deixassen parlar en català. Jo li he assegurat que aquells joves no ho *feren per mal* ni per cap desconsideració envers d'ell, sino que se deixaren dur de la prevenció que reyna a les Balears, Reyne de València, Aragó i les altres regions espanyoles contra tot lo que se diu *català o catalanista.* ¿Tal volta la generalidat de la gent a Mallorca no estàn ben creguts de que jo, per esserme barallat ab l'*Institut* i *La Lliga*, [207] me som barallat ab *sos catalans?* A cada passa trop amichs que'm donen l'enhorabona d'esserme barallat ab *sos catalans*. Jo bé elze dich que ès ab *La Lliga* i ab l'*Institut* que'm som barallat; però ells segueixen creyent i dient que me som barallat ab *sos catalans,* i n'estàn de lo més

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

contents i per això la prevenció que tenien contra mi, ara la tenen a favor meu.

Aquest estat dels esperits envers de Catalunya, tan general, casi unànim fora del Principat, els de *La Lliga Regionalista* no el volen tenir en conte mès que per perdre els estreps tirant trons i llamps contra els espanyols i contra Espanya, suposant que Espanya elze fa víctimes i els oprimeix perque ells son una rassa superior, prodigi de cultura i de progrès, i que tots els altres som ramats de selvatges que, si no caminam de grapes, ès per pura misericòrdia del Senyor. Aquest estat dels esperits l'haurien de tenir en conte els *catalanistes* per orientarse i pendre búixoles en llur política i propaganda per veure si se farien una mica mès simpàtichs fora del *Catalanisme*. Mentres no fassen això, de cada dia serà mes difícil llur triunf i més enfora se faràn de conseguir llur ideal. La política que segueixen ara, sobre tot desde la mort d'En Prat de la Riba, ès la política del fracàs, del deliri, de l'estupidesa, esplèndida i magnífica p'els inimichs del *Catalanisme,* que son el qui comanden d'Espanya.

Contra aquesta política va l'opinió pública de Mallorca, València i Aragó. Causa aquesta política, esbojarrada, carabassenca, suicida, criminal, els joves integristes de Mallorca trobaren que el Dr. Tort i Pozo havia de parlar en castellà, no en català. Que'm dispensin aquests joves: ab això feren pagar el sastre p'el teixidor. Negú mes inimich que jo d'aqueixa politica de la *Lliga*, com ho he demostrat ab els quatre *Manifests* que he publicats contra ella, atacantla com negú de Mallorca, València, Catalunya i Espanya. Aquí no hem de parlar més que dels qui tenen culpa; no hem de tirar demunt tots els catalans els pecats que just comet *La Lliga* ab tots els seus adherents. Contra aquests ¡llenya a matar! i res de mal contra els qui en son nets i més tost en son víctimes, com succeeix a la major part dels catalans, estranys a la política catalanista.

L'odi, la prevenció contra Catalunya, contra els catalans, contra tot lo català ès una bogeria, una barbaridat, un acte de *separatisme*, tan criminal com el que cometen els qui criden *¡Muyra Espanya!* Tal volta Catalunya no ès una part d'Espanya? ¿Tal volta els catalans no son

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

germans nostres? [208] ¿Tal volta no son sanch nostra? ¿Tal volta casi tota la nissaga balear no surt de Catalunya? ¿Tal volta els mallorquins fins an el sigle XV no se digueren *catalans de Mallorca*? ¿Ha mudat de rassa Mallorca del sigle XV ensà?

No, joves *integristes* de Mallorca, no l'endevinàreu oposantvos a que el Dr. Tort parlàs en català. Creysme que hauria dites coses que hauríen agradat estraordinariament an els mallorquins de bona voluntat i que hauríen servit per fer Espanya, no per desferla. Se fa Espanya unint les diferents regions d'Espanya, estrenyent els vincles entre les diferents regions d'Espanya, acostant els cors i els esperits de les regions d'Espanya. ¿No ès Catalunya una regió d'Espanya? ¡No ho oblideu, joves *integristes* de Mallorca! ¡No vos deixeu dur de la mania *castellanista*, *desnaturalisadora* de Mallorca. Quant Mallorca siga més Mallorca, serà més Espanya. Si a Mallorca li llevau la fesomia mallorquina, el demble, l'encarnadura, la manera d'esser tradicional de Mallorca, personificada per la seua llengua, anul·lau Mallorca, la des·sustau, l'esbravau, li matau la saba, la llecor, la deixau sensa polsos, sensa esperit, sensa ànima; escapsau l'Espanya, la mutilau, l'afollau, matant l'esperit, l'ànima de Mallorca. Reservauvos per altres empreses més glorioses, joves *integristes* de Mallorca! Matauli, si podeu, el *lliberalisme*; no li mateu la *tradició* genuina! I sapigauho; si no li respectau la llengua, si no estimau i conrau i enaltiu la llengua de Mallorca, que ès la forma més pura, elegant i esplèndida de la llengua catalana, afollau, mutilau, desnaturalisau Mallorca.

Sí, joves *integristes* de Mallorca ¿voleu que Mallorca vos entenga? ¿voleu que vos comprenga? ¿voleu arribar an el cor, a l'ànima de Mallorca? Parlauli en mallorquí, i deixau parlar en català els catalans de bona fe i tan *integristes com* el Dr. Tort i Pozo, si ès que voleu actuar d'*integristes* genuins i no de *separatistes*. Ell també se'n fan de *separatistes* fora de Catalunya, i no cregueu que els que criden contra el *separatisme* n'estiguen nets de culpa de que devers Catalunya i les Vascongades n'hi haja de *separatistes!* Ens convé a caramull i a les totes

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

fer examen de conciència, *i no donar la culpa a altri de haverlos comesos*. Vegem devant Deu la part de culpa que poguem tenir, i demanemne perdó i esmenemosne. No siguem com aquells de *Sineu*, *que just veuen el gep dels altres* i *no veuen el seu*; i, si els ho fan paupar, s'hi tornen a cosses i a mossegades. Es molt... corrent i molt humà això de tenir els ulls ben badats per veure els defectes dels altres i ben [209] clucs per no veure els propis. Ens ho fa avinent el Kempis, que ès un llibret que haurien de lletgir mes de prim conte mallorquins i no mallorquins, integristes i no integristes, espanyols i no espanyols.

Dia 26 (juliol)
Noms personals diminutius i relliquies de la primitiva *declinació* que la nostra llengua tengué

Escorcollant peculiaritats de la nostra llengua dins lo notabilíssim resum de llingüística romanista del Prof. Zauner i fixantme en lo que diu referent a la sort que tengueren la segona i tercera declinació dins lo llatí vulgar i dins lo desplegament inmediat d'ell, ès a dir, les diferents llengues neollatines, m'ocorre l'esplicació de l'existència dins el català d'una gran partida de diminutius i derivats personals que acaben en *-ns*, *-s*, desinències característiques del plural i que no obstant aquells noms son de sentit singular.

Tenim a Mallorca tots aquests:

a) Diminutius de noms de dona

Aynons < Ayna

Betons < Bet < Elisabet

Catalinons < Catalina

Angelons < Angela

Marions < Maria

Magdalenons <Magdalena

Peretons < Pereta

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Rosons < Rosa

Margalidons < Margalida

Francinaynons < Francinayna

b) Diminutius de noms d'home

Ramions < Ramis[131]

Bieló < Gabriel

Miqueló < Miquel

Rafeló < Rafel

Peró < Pere

Tonió < Antoni

Joanó < Joan

Felipó < Felip

Jusepó < Josep

c) Noms personals, derivats, de desinència estranya

Biɛ́los < Biel < Gabriel

Mikɛ́los < Miquel

Rəfɛ́los < Rafel

Tɔnɛ́tos < Toni < Antoni

Pɛrɛ́tos < Pere < Petretus?

d) Noms de demble estrany

Motitis, Gomis, Piris, Ximelis

Orlandis, Llopis, Melis, Binimelis [210]

e) Noms singulars de desinència plural

Vidales, Sales, Oliveres, Matamales

---

[131] Nota (1) de l'original: *Ramius* era un nom propi usuat an el Ribagorça devers lo sigle X, Vid. *Revista de Archivos*, janer-mars 1920. *Documentos ribagorzanos del tiempo* de *los reyes franceses Lotario y Roberto*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Miralles, Molines, Solivelles, Cabanelles
Mestres, Bergues, Badrines, Estarelles
Planes, Balmes, Escales, Estades

Els noms *a*), conservant la *-s* (final), salvaren la *-n-* precedent. Aquests noms per la seua desinència s'equiparen an els de la tercera i segona declinació i reberen per això la *-s* característica del nominatiu singular de la primitiva llengua d'oc. Dins aquesta llengua era famós lo mot *Midons=Aymia* (*amada* < *Madama* < *Madona* < *Mea Domina*), que confirma la formació de tals diminutius.

Els noms *b*) no conservaren la *-s* i per consegüent també perderen la *-n-* precedent, i romangueren ab la desinència rònega *-ó*, provablement per distingirlos dels noms femenins. Queda emperò lo nom *Ramions*, que s'aplica a homes que se diuen *Ramis*. A Mn. Guillem Ramis, Vicari actual de Sineu, li deyem an el Seminari *En Ramions,* i ell s'hi firmava dalt *La Ignorancia*. A Catalunya he trobat lo llinatge *Ramió*, a un anunci mortuori de *La Vanguardia* (juliol de 1920).

Els noms *c*) no deixen d'esser ben estranys. S'usen sols en estil humorístich i per riure. Precisament per això elze consider antiquíssims i no hi sé dar altra esplicació que considerarlos rellíquies de la primera època de la nostra llengua, quant conservava els dos casos encara, lo *nominatiu*, acabat en *-s* p'el *subjecte* i lo *bescunsat* p'el *terme d'acció*, sensa *-s* en el singular, i que per la tenacidat ab que se conserven les formes del llenguatge íntim, se son conservats tals noms humorístichs.

Els noms *d*) son de nissaga forastera, i la *-s* que conserven la consider lo mateix que la dels noms *c*). Es notable que *Montis* i *Orlandis,* que històricament consta que provenen d'Itàlia, conservin la *-s* i l'hagen perduda a Itàlia, si ès que may la hi tengueren. A Itàlia hi ha los llinatges *Monti* i *Orlandi*, que certs escriptors feren famosos.

Els noms *e*) elze consider també rellíquies d'aquella època remotíssima en que conserva la llengua el dos casos; el *nominatiu*, acabat en *-s,* i lo *bescunsat* sensa *-s*. En documents d'aquella època consten

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

noms així: *diables*, *metges*, *payres*, *frayres*, *segles*, *coratges*, *llibres*, *mestres*, *pastres*, etc. tots en *singular.* De tal època consider que provenen tots aqueys llinatges catalans, i lo mateix tots els llinatges castellans de forma plural. Sens dupte dins el castellà no existeixen altres [211] documents de que els *noms* hi hagen tenguda may cap casta de declinació més que tals llinatges.

Dia 26 (juliol)

Veus que corren per Mallorca envers de mi

Me'n arriben per cartes que conten que ara diuen devers la Ciutat de Mallorca que jo he perduda la vista de tot, que no hi veig gota, que estich rendit i sitiat a la clínica del Dr. Barraquer i que m'han feta no sé quina operació.

Però ¿qui s'ha inventades aqueixes coses? Es la historia de sempre. En succeirme a mi qualque cosa de consideració, *certs amichs* meus inflen la notícia i la fan carrer completament, monstruosament exagerada i contrària en tot i per tot a la veritat.

Si ès cap accident o malaltia, totd'una ja diven que estich esfondrat i fet mal-bé de tant de lletgir i escriure, de tant de traüllar en les meues curolles literàries. Però llavò veuen els metges, i declaren que no hi ha res d'això i que la meua còrpora ès de les més sanes, manco gastades, mes vitenques i resistents. Alabat sia Deu. Amèn.

Quant el Rey (que Deu guart) me cridà telegràficament a Madrid per declararse protector de l'*Obra del Diccionari*, aquells bons *amichs* en digueren dues d'aquelles que no *estaven a la llibreta*.

Uns digueren que el Rey m'havia enviat a demanar per donarme un *arrambatge* per amor de totes aqueixes coses que fas que no fan els altres. No deyen si l'*arrambatge* havia d'esser just de paraules o si també hi havia d'haver un bon raig de clotellades, nassades o cosses.

Uns altres, com el Rey m'havia cridat per via de D. Alfons Sala i de son Secretari Particular, deyen que no hi havia tal cridada de part del

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Rey, sino que jo havia confús D. Anfós Sala ab l'Alt N'Alfons XIII Rey d'Espanya. Havia vist demunt lo telegrama d'En Sala lo nom d'*Alfons*, i havia dit: —Ja ès el Rey! i sensa encomanarme a Deu ni a Santa Maria m'era esquitxat a Madrid com cent mil llamps. Era allò que diuen: qui cerca porchs, les orelles li grunyen; qui té fam, somia truytes.

¿No ès ver que ès una delicia tenir *amichs* com tench jo?

Vertaderament, just me falta ronya per gratar. [212]

Dia 27 (juliol)

Escorcoll a la Biblioteca Universitària sobre els *Juraments d'Estrasburg (any* 842). —Unes quantes matalofades a *l'Institut, La Lliga* i la Mancomunidat

Avuy me som espitxat a la *Biblioteca Universitària* per consultar la gran compilació del famós erudit francès Andreu Duchesne, del sigle XVII, *Historiae Francorum*, vint i quatre toms *in folio*, d'un milenar de planes quiscún, com qui no diu res.

Es un formidable aplech de cròniques, cronicons, històries i contarelles sobre la nació francesa (monarquia i senyories feudals) en tota l'estensió de l'edat-mitja. ¿I que té que veure tot això ab la llengua catalana? Prou que té que veure. Hi ha la cèlebre qüestió dels *Juraments d'Estrasburg* que l'any 842 prestaren el rey Carles lo Calv i lo rey Lluís lo *Germànic* ab llurs respectius exèrcits contra llur germà Lotari, que's deya Emperador i elze cercava espampolar la corona a tots dos, i romandre ab tota l'heretat de Lluís Piadós i Carlemany. Aquests *Juraments* se feren en la *llengua vulgar* de les terres a on reynava Carles *lo Calv* anomenada *romana*, i en la *llengua vulgar* de les terres a on dominava Lluís lo Germànich, això ès, la *llengua teutònica o alemany*. *Aquests Juraments* son lo monument més antich de les *llengues romàniques*, que fins avuy coneixem. I ¿en quina llengua estàn? No estàn tals *Juraments* ni en *rumanès*, ni en *rètich*, ni en *italià*, ni en *castellà*, ni en *portuguès*. Elze se disputen lo francès primitiu i la llengua d'oc, de la qual ès una branca, la

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

més esponerosa, lo català. Lo precursor del romanisme, lo meritíssim Raynouard sostengué que la llengua de dits *Juraments* era la llengua d'oc, de la França meridional. Quant escriguí l'obra *Qüestions de Llengua i Literatura Catalana* sostenguí fins a les ultres la tesi de Mr. Raynouard. Després viu que la crítica alemanya sostenia que els *Juraments d'Estrasburg* pertanyien a la llengua francesa primitiva del nort. Amichs meus alemanys, filòlegs de retxa, me digueren que això era evident i que ni tan sols se podia discutir i que no hi havia altre llivell que creurehu. Jo totd'una acalí lo cap, duyt de la meua veneració per la ciència alemanya, però després la meua nadiua i poch comportívola i molt remolesta independència reaccionà i resolguí estudiar més a fondo la qüestió i jutjarla segons lo meu criteri, [213] que, gràcies a Deu, no tinch llogat ni hipotecat a negú, ni an els filòlegs alemanys, que per mi estàn an el cap curucull de la ciència. He vist lo que han dit sobre tal punt els filòlegs alemanys i francesos de més talla i de més anomenada. Floratgí també la *chrònica* de Nithard, lo net de Carlemany, que ès qui conta lo dels *Juraments* i elze transcriu i en dona tots els antecedents i consegüents; però llavò no hi havia pogut enfondir com calia. Per ferho a luf ès que me som entregat avuy a la Biblioteca de l'Universidat de Barcelona.

Demàn mon amich En Miquel Ferrà, Bibliotecari d'aquí, i me diuen que fa mesos el passaren a la biblioteca de l'Hospital Clínich. A les hores pos a una cèdula que'm presenten, lo nom d'*Andreu Duchesne* i de la seua magna compilació. L'entrech i al punt me compareix un senyor molt atent i simpàtich, i resulta esser D. Manuel Ramos, Bibliotecari d'aquí, que dia 15 de janer ens donà an el *Museu Arqueològich Diocesà* de Mallorca una sessió de vistes fotogràfiques de monuments: dia 15 de janer d'enguany, i jo an fiu la presentació an el públich. M'ha fet entrar a una sala reservada i seure a una taula per mi totsol, presentantme els tres primers toms de la compilació de Duchesne; i al punt se presenta ab un altre senyor, lo Bibliotecari *en cap*, D. Manuel Rubio que diu que vé per tenir lo gust de saludarme, oferirme sos respectes i felicitarme per la meua valentia contra l'*Institut d'Estudis Catalans*, la Mancomunidat i *La*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Lliga Regionalista, ès a dir, contra lo caciquisme inaguantable d'aquestes tres entidats que usurpen despòticament la representació de tot Catalunya. I m'ha felicitat, no sols per la meua valentia lluytant contra tal caciquisme, sino també per la victòria que he conseguida contra l'*Institut*, la Mancomunidat i *La Lliga* dins el Congrés de Diputats, dins el Senat, demunt *La Gaceta de Madrid*, lo diari *ABC* i devant tot Espanya, fins a l'estrem de que Mestre Biel Alomar, lo super-home Alomar, lo formidable *Llucifer*, això sí, de la classe de *sevillans*, no ha trobat cap diari de Madrid ni de fora-Madrid que li haja volgut publicar els articlassos que havia escrits per contestar an els meus de *ABC*. Ni *El Imparcial* ni *El País* de Madrid li admeteren tals articles, ni fins i tot un diari de Bilbao a on els envià, segons confessà Mestre Biel a un amich seu íntim, que llavò m'ho contà a mi.

Hem fet sobre totes aquestes coses un comentari molt sucós ab lo Bibliotecari Major i el Sr. Ramos, fins que ells se'n son anats a llurs feynes i jo a la meua de veure d'aprop la qüestió dels *Juraments d'Estrasburg*. [214]

Dia 28 (juliol)

A ne quina llengua pertanyen els *Juraments d'Estrasburg*

M'espitx a la Biblioteca Universitària a les nou i m'hi estich fins prop de la una. He lletgit, detingudament i estractats els llibres II i III de la *Crònica de Nithard*, referents an els anys 841 i 842, que conten fil per randa les coses que feu Lotari, lo fill major de Lluís lo Piadós, per desposseir sos germans Carles lo *Calv* i Lluís lo *Germànich* dels Estats que llur pare els havia deixats i lo que feren aquells dos per defensarse'n, lograntt a la fi derrotar Lotari devora Estrasburg i clouent un tractat de germanor i aliansa per via dels famosos *Juraments*. De la relació de Nithard resulten tots aqueys fets:

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

I. Carles lo *Calv* posseia l'Aquitània, Septimània, bona part de Provença casi tota la banda occidental de la França del Nort i del centre, però baix de l'amenassa de que Lotari no le hi fes selvatge.

II. Lotari p'el tractat d'Orleans s'abonà a que Carles reynàs demunt Aquitània, Septimània, Provença i deu comtats entre Loira (Ligeris) i el Sena (Sequana), sensa intenció de cumplirli res d'això.

III. Devant l'ambició insociable de Lotari, no tengueren Carles i Lluís altre llivell que acceptar la batalla que elze presentà Lotari ran de Riudom (Rinolum) de Borgonya: Lotari surt vençut de tot, i fugint se pot salvar.

IV. Els famosos *Juraments d'Estrasburg* se feren per lligarhi els dos exèrcits vencedors: el de Carles i el de Lluís. No juraren en *llatí* perque a les hores ja no's parlava en lloch lo *llatí escrit*, sino la *llengua romana* a occident (Itàlia, les Gàl·lies, Espanya) i lo *germànich* o *teutònich* an el centre septentrional d'Europa. De manera que l'exèrcit de Carles parlava *romà*, i el de Lluís *teutònich* o *teudisch*.

V. Per determinar quina fonch la llengua dels *Juraments*, que Nithard anomena *romana* (la de l'exèrcit de Lluís no ès duptós que era *alemany antich*), hem de veure de quina gent se componia l'exèrcit de Carles. Per aquesta gent s'escrigueren els *Juraments* en *llengua romana*, i per forsa havien d'esser en la llengua que parlaven els qui componien tal exèrcit. D'on era tal gent? Aquest punt ès essencial per resoldre la nostra qüestió.

VI. L'exèrcit de Carles era reclutat dins els Estats que ell retgia: Aquitània, Septimània, Provença, la França del Loira [215] i del Sena i del Mossa, això ès, la França del nort. De manera que no hi entraven Espanya, casi tota en poder de la Mitja Lluna, ni Itàlia en poder de Lotari. De manera que els *Juraments d'Estrasburg* les compongueren en *llengua romana* perque l'exèrcit de Carles els entengués. Per lo mateix les compongueren en la llengua que dit exèrcit parlava. ¿Quina era aquesta llengua? ¿Era una sola llengua o vàries? Eren dues: *la d'oil* i *la d'oc*, la del nort i la del mitx-dia, a les hores casi iguals, molt consemblants. De manera que lo més provable i lo més fundat ès que se compongueren els *Juraments* ab tals paraules que els d'una i altra llengua elze poguessen

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

entendre. Això ès lo racional i no poria esser d'altra manera. Seria estat un contra-sentit tota altra cosa. Per lo tant els *Juraments* son en realidat un monument tant de la *Llengua d'oil* com de la *Llengua d'och*, tant de la llengua de la França del Nort com de la llengua de la França del mitx-dia.

¿Se son fixats bé els filòlegs alemanys i francesos en tots aqueys fets que aduesch i en les consideracions que d'ells brollen? Crech que no. Per això ès que me permet separarme de la tesis de tan respectables filòlegs, sostenedors a tota ultransa de que els *Juraments d'Estrasburg* pertanyen esclusivament an el francès del nort, i me ratifich en la meua convicció de que son igualment de la *Llengua d'oil* i de la *Llengua d'oc*, i que entre totes les rames i branques d'aquesta, cap n'hi ha com la Catalana, que conservi millor i més feelment, la fesomia primigènia de tal llengua, que surt tan vitenca dins aquells famosos *Juraments d'Estrasburg*.

Dia 29 (juliol)

Concepte de bona part del clero català sobre lo *Catalanisme de La Lliga*

Avuy he celebrada una entrevista ab lo Canonge Dr. Huguet, President de l'*Acció Diocesana* d'aquí, a proposta del Dr. Tort i Pozo. Hem parlat llargament de la situació creada a l'Església Catalana i a tot Catalunya per la política absorbent i caciquista de *La Lliga*, tan funesta a la Església, com a la Nació i a la Llengua. He dit an el Dr. Huguet que jo, no pertanyent a cap Diòcesi del Principat i més tot el temps que fonch Vicari General de Mallorca, no m'havia d'aficar en les coses relligioses i esglesiàstiques de Catalunya d'una manera directa, perque no me poguessen dir ab motiu, [216] que m'aficava a casa d'altri en lloch de cuydarme de casa meua. Jo a Catalunya no feya mes que *Diccionari* i *Gramàtica*, i això continuu fent fins altra orde. Lo que si he fet i seguiré fent una altra cosa: com jo, per estar honradament convençut de que *La Lliga Regionalista* era una gran forsa política organisada de tendència conservadora en el bon sentit d'aquesta paraula, mentres la dirigí aquell

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

gran patrici i catòlich pràctich que's digué D. Enric Prat de la Riba, aprofitava totes les avinenteses que s'oferien per alabar *La Lliga* creyent que ab tot això feya un bé; desde el moment que *La Lliga* ab la seua actitut selvatge, irracional, despòtica i esbojarrada contra l'*Obra del Diccionari* m'ha convençut de que ès tot lo contrari de lo que jo creya, ès a dir, que ès tot un sistema caciquista, cent voltes pitjor que el d'En Planas i Casals, per dominar i tiranisar Catalunya, trepitjant totes les lleys divines i humanes fentse trons de la llengua catalana, i de tot lo que sia be de la Pàtria; per això ara me cal aprofitar totes les avinenteses per dir devant tot Catalunya el concepte que tench de *La Lliga Regionalista*, a fi de posar les coses an el seu lloch, i que cadascú tenga lo que ès seu.

El Dr. Huguet ha regoneguda la llògica de la meua actitut i de la meua actuació i s'ès manifestat del tot contrari a *La Lliga* i a tots els Caporals que la sostenen i la dirigeixen i li fan costat, considerantla com una gran calamitat per l'Esglèsia Catòlica, per Catalunya i per Espanya, i fins i tot ha calificats de *protestants* els elements relligiosos i *esglesiàstichs* que actuen dins *La Lliga* ab pretensions de *directors*, allà on no son més que uns *humils instruments* de la política *aconfessional*, personificada en *La Lliga*, que may han fet costat a l'Autoritat Esglesiàstica, sino que, quant no l'han poguda comprometre, li han feta tota la guerra que han poguda i sabuda, creantli mil conflictes i fent del Govern Esglesiàstich de Barcelona, el mes espinós i més mal-d'empendre de tot Espanya. Massa recorda tothom lo que feu l'inmortal Bisbe de Vic, lo eximi Dr. Torras i Bages, que, quant li oferiren la *Mitra de Barcelona*, digué que ni a tirs la hi farien acceptar. Era que aquell gran Bisbe coneixia massa aquells elements, que per més que's proclamaven amichs d'ell i encara se'n diuen deixebles, com també s'ho diuen d'En Prat de la Riba, allà on en son l'antítesis, —veya aquell Bisbe vertaderament apostòlich que l'havien de comprometre i que li havien d'omplir de fel la vida. Per això sens dupte no volgué esser Bisbe de Barcelona. [217]

Lo Dr. Huguet ha acabat per animarme a seguir endevant la creuada empresa a favor de la Llengua Catalana, fins a portar a bon terme l'*Obra*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Nacional del Diccionari contra tots els contraris d'ella, els mes grossos de tots, *La Lliga Regionalista*, *L'Institut d'Estudis Catalans*, i la Mancomunidat.

M'ha contades també lo Dr. Huguet les passes que ha donades *La Lliga* per embarriolar dins les seues xerxes lo Rdm. Dr. Guillamet, lo novell Bisbe de Barcelona, donantli a entendre ab *indirectes,* una mica massa *directes*, que, si no fa lo brou bo a *La Lliga*, li espera un bon Calvari. Lo que sobren a *La Lliga* son Herodes, Pilats i Caifassos per ferne de verdes i de madures an el mateix *Sursum Corda*.

He tengut l'honor de rendir a l'actual Rdm. Sr. Bisbe de Barcelona mon humil, coral i fervent homenatge de sumisió, acatament i reverència, rebentme ell amabilíssim i honrantme fora mida ab les atencions que m'ha dispensades, i m'ha fet l'efecte de que el tendràn mal de safalcar i de voltarli cama els catalanistes. Per mi ès una *coloma* d'aquelles que el Bon Jesús ens senyala per model dins l'Evangeli, que no li han d'entrar ni entabanar les *serpents* de *La Lliga*.

Dia 30 (juliol)

Per fogir del foch seria caygut dins les brases. —Ditada de mel an els mallorquins que no s'engronsen

He trobat un amich meu molt antich, mallorquí, dels qui ara se donen ayres de previsors i me tracten a mi d'il·lús censurantme perque me vaig fiar may dels catalans. Ells ja ho veyen que era un desbarat sensa escusa tractar ab catalans i fiarse'n gota, i que per forsa m'havien de pegar el porro del sigle. Ha acabat aquell amich per dirme que may m'havia d'esser fiat més que dels mallorquins.

—Bon punt me toques! li he dit jo; i li he contades les endemeses que m'han fetes mallorquins d'aquells de cap de brot i de la casta de *super-homes*, envers de la edició de les *obres originals del Bt. Ramon* Llull, que emprenguí ab D. Mateu Obrador i mort aquest continuí, arribant a publicarne *catorze toms*, que s'estamparen a conte meu i jo elze paguí

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

fins a dobler i malla; i llavò aquells *amichs* pretenien desposseirme'n i deixarme com un jonch de fulles. També li he contat lo que altres *intel·lectuals* mallorquins, que igualment se deyen amichs meus, me feren demunt dos periòdichs, atacantm'hi de la manera més indigne, haventme convidat a *colaborar* a un d'ells [218] ab grans instàncies, i essent redactor de l'altre fa mes de trenta anys i haventhi publicats enfilalls i enfilalls d'articles.

Casi tots aquests subjectes, ademés d'*intel·lectuals*, i de *super-homes*, son de l'escabotell *catalanista*, i durant molts d'anys m'aplaudiren *fervorosament* en les meues prèdiques i campanyes *regionalistes*, en quant creyen ells que de mi porien treure estella.

Ve lo de l'*Institut d'Estudis Catalans*, i tot d'una com que me donassen raó; però llavò devant l'actitut insolent i desvergonyida de *La Veu de* Catalunya i dels elements de *La Lliga*, s'estimaren més seguir aquests que no seguirme a mi, per no perdre el costat que tals elements elze solen fer, rentantlos la cara ab un pedàs aixut, això sí, i per sos fins i efectes. ¿Que aqueys elements *de La Lliga* i *La Veu* son inimichs de Mallorca i del *Mallorquí* en quant Mallorca i el *Mallorquí* no vullen esser esclaus de Barcelona i en quant no se vullen subjectar an el xelim-xelam llingüístich de Barcelona, sacrificanthi totes les formes més pures de la llengua catalana que se conserven a Mallorca i que les ha perdudes Barcelona? No els importa res d'això an aquests *mallorquins* que pretenen tant de cames primes i de finor i de primor de gust en matèries literàries i que se figuren personificar l'*escola mallorquina*, que diuen ells. No, an aquests mallorquins no els importa un dobler de mach la puresa i la dignidat del català de Mallorca, que casi cap d'ells coneix gayre, perque o son *ciutadans* o *pagesos* empeltats de *ciutadans* i despreciadors sempiterns de la genuinidat llingüística mallorquina. A tots elze falta cultura filològica i elze sobra fatuitat i buydor acadèmica per poder jutjar d'aquestes coses. Els de l'*Institut* i *La Veu*, més ignorants i més revascosos que no ells encara en qüestions de llingüística i més carregats de fatuitat i buydor acadèmica, decretaren que jo era un *bosquerol*, un

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ignorant, indigne d'alternar i de tractar ab persones instruídes; i aquestes llumeneres mallorquines han acceptats tals judicis come definicions infal·libles, definitives, supremes i inapellables. I ¿qui ha donada an els de Barcelona autoridat ni competència per jutjarme a mi? ¿Els ha regoneguda tal autoridat cap centre científich europeu, cap revista tècnica de filologia, cap professor de filologia d'Itàlia, de Suïssa, d'Alemanya, de França, dels paissos escandinaus? No i mil voltes no. Es a mi que m'han regonegut come filòleg aquelles entidats científiques estrangeres i son sortides a defensarme del selvatgisme de *La Lliga*, de *La Veu* i de l'*Institut*, calificantlos de mala manera. Això [219] no obstant, aqueys *catalanistes* de Mallorca segueixen esclaus i escolans-d'amèn dels farsants de *La Lliga*, *La Veu* i l'*Institut*, fent traició a la causa de Mallorca, a la independència llingüística de Mallorca, a la dignidat de Mallorca, an el *català de Mallorca*, puys per ells lo suprem ès que els farsants de Barcelona no s'enfadin ni s'ofenguen d'ells i no deixin de donarlos desiara qualque encensada desde les columnes desacreditadíssimes de la desvergonyida *Veu de Catalunya*. Mallorca, gràcies a Deu, els ha coneguts an aquests *mallorquins* tan especials per no dirlos *caps-esflorats* i *pocs-cervells*, i el cas que fa d'ells està massa a la vista. Jo he conseguit que l'Ajuntament de la Ciutat de Mallorca i la Diputació de Balears subvencionin la meua *Obra del Diccionari*, després d'esserme barallat amb l'Institut. ¿Que han conseguit ells de cap corporació oficial, pública i d'alguna importància? ¿Tal volta quant volgueren donar unes conferències sobre *autonomia* aquest any passat, quant a Barcelona estaven en ple *deliri* reclamant l'*Autonomia Integral*, no les hagueren de suprimir per falta d'ambient? ¿Que elze succeí quant demanaren per una conferència d'aquelles la gran sala de sessions de l'Ajuntament de la Ciutat de Mallorca? Que els ho negaren en rudes, ab l'aprovació i aplaudiment de tot Mallorca, fora l'escabotell llur, meravellosament microscòpich.

Figurauvos ara si me posaré dol d'haver perduts semblants colaboradors. Es que tots ells resulten d'aquells que... fan més nosa que companyia. Ni ells ni mal any. Amèn.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Però ¿i els mallorquins no *catalanistes* se son portats tan malament? Alguns, sí; l'inmensa majoria, no; i els estich agraidíssim del costat que m'han fet i me fan, ab lo qual me consider honradíssim. Per veure si me fan costat els mallorquins en general basta recordar lo que he dit: que l'Ajuntament de la Ciutat de Mallorca i la Diputació de Balears me subvencionen, si be modestament, l'*Obra del Diccionari*. Ademés a Mallorca hi ha la major part dels suscriptors del BOLLETÍ i casi tots els colaboradors més resolts i constants. I ¿que en direm dels Diputats a Corts i Senadors mallorquins? Tots se son mostrats entusiastes de l'*Obra del Diccionari* i m'han fet i me fan costat contra els de l'*Institut*, *La Veu* i *La Lliga*, d'una manera especialíssima els Exms. Srs. Comte de Sallent, D. Antoni Maura, Marqués de la Cènia i D. Josep Socias i Gradolí, ab les tracalades de bona gent que elze segueixen. [220]

Dia 31 (juliol)

Una gran troballa morfològica: els noms de lloch en *-itx*

Avuy fixantme ab una cosa que diu Appel dins la seua *Provenzalische Chrestomathie*, pàg. IX, sobre sufixes occitànics o de la Llengua d'Oc, de la qual ès una branca la catalana, segons demostrà el Mestre Milà i Fontanals dins la seua obra clàssica *Los Trovadores en España*, crech haver feta una troballa ben interessant sobre una partida de noms de lloch que apareixen dins el *Llibre del Repartiment de Mallorca* i que casi tots encara se conserven, v. gr. *Costitx*, *Fontitx*, *Castellitx*, **Pastoritx*,[132] *Felanitx*, **Tortitx*, *Novellitx*, *Turritx*, *Rubinitx*, etc. ¿D'on surten, més ben dit, com se formaren tals noms, i quin sentit té lo sufixe *-itx* que elze caracterisa? Això me demanava jo i fins ho consultí an el gran arabista Dr. Asín i Palacios, el qual me contestà que no considerava aràbich tal sufixe en cap de les maneres, i que seria en tot cas romànich.

[132] Nota (1) de l'original: Tots els noms de lloch que duen un estelet no figuren dins el *Llibre del Repartiment de Mallorca*, però existeixen encara dins la nomenclatura mallorquina.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Donchs Appel posa que lo sufixe *-itz* en occitànich prové del llatí vulgar *-icia, -itia*, que en occitànich devengué *-issa i -itz*, i en posa aqueys exemples, trets dels monuments occitànichs primitius que ell cita: *treslissa* (la dona que ha parits tres bessons), *faitissa* (bella), de *afaytar* (encara a Mallorca *afaytar* vol dir adornar, embellir), *fraitissa* (trencada, engrunada, fracta), que sovint apareixen baix de l'altra forma: *Treslitz*, *faititz*, *fraititz*. En occitànich hi havia lo mot *amairitz* (amada, estimada, xixisbea), que correspondria a *amairissa*.

Fa avinent, ademés, Appel que els escriptors occitànichs, devegades donaven a *-tz* el valor de tʃ (*tx*, *ch, castellana*), i en posa aqueys exemples, citant els documents on figuren: *gautz, =gaugs* > *goig* [gɔtʃ] *de gaudiu*, *delietz* = *deliegs* [delietʃ] (*delits*, *plers*), *nuetz* [nuetʃ] (< *nocte* = *nit*).

Aplicant tot això an aquells noms de lloch mallorquins, hem de dir que son sustantius derivats de sentit femení: v. gr *castellu* > *castell* > *castellissa* > *Castellitx*; *fonte* > *font* > *fontissa* > *Fontitx*; *costa* > *costissa* > *Costitx*; *torta* > *tortissa* > *Tortitx*; *pastora* > *pastorissa* > *Pastoritx*; *caldaria* > *caldera* > *calderissa* > *Calderitx*; *novella* > [221] *novellitia* > *novellissa* > *Novellitx, turris* > *turritia* > *turrissa* > *Turritx, rubeus* > * *rubina* > *rubinitia* > *rubinissa* > *Rubinitx.*

Recordau que hi ha lo llinatge *Cabrisses* a Menorca, i a Catalunya lo nom de lloch *Vacarisses*, d'on bellament hauria pogut ferse *Cabritx*, *Vacaritx*. *Felanitx* seria la forma femenina *de Felaní*. *Felaní* ès un llinatge mallorquí poch estès, però existent. *Felanissa* hauria donat *Felanitx*.

A Eivissa hi ha lo llinatge *Macabitx*, *escrit Macabich* erroniament per evident influència castellana. Per mi ès un de tants de casos del sufixe *-itx* < *-itz* < *issa* [*Macabitx* < *macabitz* < *macabissa*].

I ¿d'on surtiria *macabissa*? Això ès ben mal de dir. Pot esser bellament una rel ibèrica, com tants d'altres *noms de lloch*, de significansa desconeguda. En no sebre una cosa, val més confessar que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

no la sabem, que no anar a aficar bolenga dient: ès tal o qual. El no sebre del llim de les olles no està lleig; ès lo presumir que està re-de-lletgíssim.

¡Sabeu, que n'ofereixen de problemes llingüístichs els noms de lloch! Inclouen un sens fi de fites de la formació de la nostra llengua. Però no elze podem estudiar a la babal·lana, si no volem desvarietjar o somiar de desperts.

Dia 1 d'agost
Matraca an el professor Appel

Avuy haviem d'anar ab lo Dr. Tort i Pozo a estudiar lo dialecte de Montornès, no gayre lluny de Granollers, i per una mala inteligència entre tots dos no hi hem pogut anar. Ja serà un altre dia, si Deu ho vol.

Qui ha pagada la festa ès estat la *Provenzalische Chrestomathie* de Appel. Manco mal que hi he trobades una partida de coses per la nostra gramàtica que valen la barba d'un soldat.

Dia 2 (agost)
Un monument preciós de la Llengua Catalana del sigle XVII.
Fregada an els escriptors catalans d'ara

Avuy sortint de Ca'l Dr. Barraquer, m'esquitx a la *Biblioteca Universitària*, i hi demàn un llibre de *l'Art de conrar la terra*, que un frare català compongué devers el sigle XVII. Hi [222] vull besquetjar tot el cabal llingüístich que inclou del ram de conrar la terra, arbres i bestiar. El me treuen, i ja som partit a fulletjarlo; pren qui pren notes, n'umpl un enfilall de planes, i romanch convençut de que no tinch altre llivell que rastretjarlo de cap a cap p'el vocabulari agrícola opulentíssim que conté i perque ès un mirall preciosíssim de com se trobava la llengua catalana an el sigle XVII entre les persones instruides del Principat. Ja hi surten molts de mots castellans, però la frase es casi tota ben catalana, genuinament catalana, cent vegades més catalana que la dels millors escriptors de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

l'actual Reneixement, nadius del Principat, per dematí que se llevin i per més que pretenguen de cames primes, i n'hi ha que hi pretenen molt. ¡Es que ha fet tant de naufraig el castellanisme dins tot Catalunya i sobre tot dins Barcelona! Si els catalans del sigle XVII s'alsaven de llurs sepulcres, segurament s'hi tornarien aficar totd'una, aborronats i f astigajats de sentir els catalans d'ara i especialment els qui se fan grossos d'actuar de redentors i salvadors de la llengua catalana, allà on molts d'ells no en resulten més que uns *tudadors* sensa to ni so ni cavallera porta.

Dia 3 (agost)

Aquell frare del sigle XVII era el reverent dimoni per sebre del llim de les olles

Avuy a la *Biblioteca Universitària* les he hagudes ab ell, vull dir, ab la seua obra, de les nou fins a la una, i hi he trobades paraules molts galanxones de la més pura i xararavel·la catalanitat i tot un enfilall de remeys casolans per les malalties humanes més secretes i ben poch escayents per haversen de cuydar tot un P. Prior d'una casa Relligiosa com era aquell frare. Però ¿que hi farem si les coses anaven així devers el sigle XVII? El Bon Jesús li haja perdonades tals toixarrudeses an aquell bo de frare en gràcia de les senayades de mots preciosíssims i de frases esculturals de la nostra llengua que mos salvà per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica*. Aquell bon conventual, creysme, no tenia rues a la llengua i amollava les coses ben tot dret. Parlant clar, s'entenen, devia dir ell. [223]

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 4 (agost)
Més fil-a-bollir del frare del sigle XVII

Sortint de Ca'l Dr. Barraquer he collat cap a la *Biblioteca Universitària* per tornar paupar el pany an aquell fraret del sigle XVII, rastretjantli una partida de planes del seu llibre. Tot lo que hi he lletgit era referent a plantes d'hort. Hi he pellucats mots i frases ben gentils i ben catalans, i hi he aclarida una cosa que no sabia (¡N'hi ha tantes i tantes que no les sé!): la feresta «desenamistat» que hi ha entre les cols i els ceps i sarments i el fruyt d'ells. No ho sabia que aquests dos vegetals fossen tan «desinimichs» i que se duguessen tant en vençó. El frare en conta coses que fan riure per les butxaques. Sobre tot may m'ho hauria pensat que les cols tenguessen tanta de virtut contra un sens fi de malalties i que fins i tot fossen capaces d'aturar que el vi engatàs, no el *batiat,* que aquest sensa cols i tot may ho prova d'engatar; sino el més pur de tota mettàfera, capaç de treure del solc i fer perdre els estreps a tots els afectats d'alsar el colzo i ferse rues an el clotell.

Dia 5 (agost)
Més erbolaries del frare del sigle XVII. La seua sintaxis ben catalana. Costerada an En Fabra que n'ès el gran inimich. —La desenamistat de la ruda ab la cicuta

Avuy a les nou toch soletes cap a la *Biblioteca Universitària*, i ihala a donar empena an el llibre aquell de l'*Art de Conrar!* I vos assegur que son autor, m'hi arma un tira-muixell d'allò més alt de punt sobre un bell esbart de plantes, com son *ràvens*, *pastanagues*, *fonoll*, *donzell*, *ruda, verònica*, *ruca*, *carbasseres*, *moraduix*, *morella-roquera*, *malves* (vaumes), *ungla de cavall,* etc. etc. contant fil per randa com i de quina manera cal conrar aquestes erbes i la infinidat de virtuts que totes tenen per curar un sens fi de malalties; però allà on se escedeix a sí mateix ès

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

quant canta les escel·lències del *tabach*, que ja anomena *tabaco*, com els catalans d'ara. Diu que el mos duguè un tal Nicot, embaixador del Rey de França a la Cort de Portugal, que obrà vertaders prodigis ab aqueixa planta fenthi un sens fi de curacions. Lo bon fraret s'entusiasma [224] ab tal planta, arribant a calificarla de «divina». Se veu que devia esser un *fumador* formidable aquest reverent conventual. Deu l'haja perdonat. Amèn.

Una altra «desenamistat» ens descubreix aquell frare del sigle XVII, ben tremenda entre la «ruda» i la «cicuta», fentmos avinent molt normal que «tant quant la ruda ès amiga de la figuera, tant ès desenemiga de la cicuta». I en dona les fites ben netes de tal «desenemistat» i de tots els seus andarivells i esclips i esclops.

Ab tot i això broda la seua pintoresca prosa de balquena de mots catalaníssims i observa casi sempre fidelíssimament les dues grans lleys de la sintaxis catalana: *a*) *la concordansa del participi ab lo terme d'acció, ancque aquest li vaja davant* («quant les haureu *sembrades*» [les sements], fol 20; «després de haver ben *netejades* les herbes», fol 38; «han *introduydes* en la terra moltes plantes», ib.; «la han *feta* multiplicar» [la planta del tabach], ib.; «may la n havien *poguda* guarir» de «una crostedura que tenia en la vista, ib., etc. etc. etc.); —*b*) *lo us de l'ausiliar* ESSER en los temps composts de certs verbs intransitius («apres que *ès exit* lo sol», fol 21, «que *sia venguda* a tanta estima», fol 38; «quant *serà nada* [la planta del tabach]), i dels verbs realment reflexius (*s'*ÉS *vist*, *s'*ERA *mort*, *no se* SERIEN *barallats*): aquestes dues grans lleys de la sintaxis catalana que la separen tan fondament de la sintaxis castellana; però que dins lo Principat i Reyne de València l'influència castellana els ha casi arreconades de tot, sensa que el Reneixement català actual haja volgut ni provat de restaurarles, degut en gran part an En Fabra, que tengué barra per sortir a combatreles dins el *Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, fet a Barcelona l'any 1906 senzillament perque jo les defensava a tota ultransa i n'havia feta bandera de les meues propagandes per tot Catalunya i dins el Congrés.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

En Fabra ès així: tota restauració, depuració i esporgament de la llengua catalana ès una cosa òptima si ès ell que la promou i la defensa; ara si la promou i la defensa un altre, ja ès detestable i aquell tal mereix fusellar o penjar cap per avall com Sant Pere.

Quant ab motiu de la votació del Congrés de Diputats de dia 31 de mars concedintme 25.000 pessetes per la meua *Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*, la prensa barcelonina venuda a *La Lliga,* entaferrà tants de doys contra mi, *La Publicidat*, alou d'En Fabra, no hi poria faltar, i ja ho crech que publicà quatre remeulos contra mi. Donchs an [225] aquell mateix nombre, que un amich meu de Barcelona m'envià, hi havia un articletxo d'En Fabra, defensant un punt de sintaxis catalana, ben característich de la nostra llengua ab discordansa de la sintaxis castallana: la construcció asindètica de l'acusatiu ab lo verb, això ès, que tal acusatiu no se construeix ab la preposició *a*, això ès, que cal dir: *veuràs lo Rey*, *honraràn llurs pares*, *estim mos amichs*, i no *veuràs an el Rey, honraràn a llurs pares*, *estim a mos amichs*. En Fabra defensava come llegítima aquella construcció *asindètica*. Donchs bé, el mateix Fabra dins lo *Congrés Internacional de la Llengua Catalana* sortí a combatre Mn. Miquel Costa i Llobera que sostenia això mateix de la construcció asindètica de l'acusatiu en català, que En Fabra ara defensa demunt *La Publicidat*. Això ès En Fabra: per ell la qüestió no ès defensar ni restaurar la llengua catalana, sino combatre a foch i a sanch, africanament, ab rabia canina tot aquell que no li està sotmès i no li entona *Quoniam tu solus Sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus!*

¡I això ès el Moloch, el Baal, el Deu-Fals devant qui dobleguen lo genoll i per qui juren i perjuren tots els caps-pares de l'*Institut*, *La Lliga* i *La Veu de Catalunya*, que les se donen de *lliberals*, d'*independents* i de *super-homes*, allà no passen d'uns solemnes caps-buyts, pochs-cervells i petis-curris, que Deu se'n apiad!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 6 (agost)

Recapte preciós del frare del sigle XVII

M'entrech a la *Biblioteca Universitària* devers les nou i m'hi estich fins prop de la una, treu qui treu mots i frases del llibre d'aquell bo de frare, i vos assegur que hi trop una taringa de coses de les més pintoresques: v. gr. *a*) que «lo llorer ès inimicíssim de la parra» i que lleva an aquesta «lo creixent», fol 45 ; —*b*) «No planteu may (diu també, fol 51) lo llorer prop de la alzina perque entre estos dos arbres hi ha enemistat mortal»; —*c*) També son «desenimichs» les «metlles agres» y el vi, fins a l'estrem de que aquelles maten tota la virtut d'aquest, i així ens assegura aquell bo de frare que menjant cinch o sis «metlles» agres, poren beure tant de vi com volen sensa engatarse. —*d*) També ens conta una virtut meravellosa de les figues i de la figuera respecte de cavalls i ases. Si carregau de figues qualsevol bístia d'aquestes, la somada «los fa perdre [226] les forses y los venceix», i per retornarlos cal donarlos pa, fol 47. «Si teniu algún jument desenfrenat que nos puga domar, diu el frare (ibid.), lligaulo en una figuera, y prestament se domarà y perdrà la seua feresa selvàtica».

L'autor usa la partícula pronominal *ne en*, d'una manera que ja no s'usa casi en lloch. Ve'ntassi alguns exemples: *a*) «Les quals roses... quant vo'n [vos ne] voldreu servir... les treureu» fol 41. —*b*) «posau pedretes de ribera a les raels (de l'amel·ler)... y les li'n traureu», fol 50. —*c*) «posau una nou vella demunt lo mossech y després la n llevau», fol 51. —Aquest frare té certes maneres de dir ben curioses, v. gr. «En tenir (els rosers) cinch anys *se volen tallar* totes les branques» fol 40, això vol dir, que els rosers amen que les tallin les branques an els cinch anys, que pertoca tallarlesho, que los ho han de tallar. Aquest gir de frase ès freqüentíssim en boca de l'autor. —Usa també lo verb *venir* en sentit de *devenir*, lo *werden* alemany. Ventassí unes quantes de mostres: «Lo noguer *ve* an qualsevol terra», fol 51, això ès, se fa, creix a on se-vulla).

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Lo pi creix y ve molt bell en les muntanyes altes», fol 44. —Tambe ès notable que l'autor se mengi sovint lo relatiu *que* en oracions secundàries: v. gr. «cullireu les mores (que) seran caygudes en terra». Això ho fa ben sovint. Lo mateix fan espesses vegades les *Actes Capitulars* de la Seu de Mallorca dels sigles XVII i XVIII. —Fa enclítichs els afixes pronominals en les frases de futur, de sentit imperatiu, v. gr. «Premereune lo such» (de les mores), fol 46; «foradareulos la soca al mig» als «albrecoquers», fol 54. Entre Manresa i Solsona trobí frases per l'estil entre la gent vella, l'any 1902.

En matèria d'ortografia aquest frare va com va; posa lo primer que li ve a la punta de la ploma: *a*) un cop fa els plurals en *-es* i un cop en *-as*; —*b*) un cop escriu els sufixes pronominals separats del verb, i un altre cop el[s] escriu confegits; —*c*) sol escriure ab *y* la copulativa *et*, però també l'escriu ab *hi*. —*d*) La partícula pronominal *hi* unes vegades l'escriu ab *hi*, així com pertoca, però també l'escriu ab *y*. —*e*) Lo verb *haver* l'escriu més vegades sensa *h* que no ab *h*.

Aquest autor ès un mirall preciós per coletgir com se trobava la llengua catalana la primeria del sigle XVII. Come fita de la llengua an aquell temps, per l'història de la llengua aquest llibre val a pes d'or. Cal estar agraidíssim an el qui el va escriure. [227]

Dia 7 (agost)

Comandacions an els caporals de tot Catalunya

He tenguda una conferència ab un amich meu, catalanista de *La Lliga*, però discordant de la direcció que segueix aqueixa entidat des que se morí En Prat de la Riba. Jo li he fet avinent l'impressió tristíssima que m'ha feta la actitut de la major part de la gent grossa de Catalunya respecte de l'*Obra del Diccionari* en lo conflicte ab l'*Institut*. Se'n son demostrats massa poch amichs de la Llengua Catalana i de l'*Obra* del seu *Diccionari* i de la seua *Gramàtica*, després de tantes de promeses com me n'havien fetes maixanta vegades per activa i per passiva. Una de dues: o

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

com jo me presentí l'any 1901 a Catalunya ab lo projecte de fer lo *Diccionari*, m'havien d'haver donades les portes p'els ulls i enviarme a fregir ous de lloca, o una volta que m'havien acullit ab rams i palmes, i proclamantme Apòstol de la Llengua i Director de l'*Obra del Diccionari*, no havien de permetre que els farsants de l'*Institut* i de *La Lliga* me tractassen com m'han tractat, perseguint a foch i a sanch l'*Obra del Diccionari*. Ell just hi ha haguda una escepció en tot Catalunya i encara fora del camp catalanista: D. Anfós Sala. Just ell ab els qui el segueixen ha estat a la altura de les circunstàncies; just ell ha fet lo que calia fer devant l'aldèssia monstruosa d'En Puig i Cadafalch ab tota la tropa de poques soltes que el segueixen, encapirronats en afonar l'*Obra del Diccionari* i son iniciador i mantenedor. Sols D. Anfós Sala ab tot son estol estigué an el seu lloch, traguent cara per mi i per la meua *Obra*, anantse'n a contarho fil per randa a Sa Majestat lo Sr. Rey N'Alfons XIII d'Espanya. Els altres grossos de Catalunya en general reprovaren la conducta d'En Puig i Cadafalch i de l'*Institut*; la reprovaren dins el... *santuari* de llur conciència o de casa seua, dins el redol secret de llurs amichs; però anaren ben alerta a fer pública tal reprovació, i per lo mateix se'n feren consents i còmplichs. Això ès... Santa Clara, així com m'agraden a mi les coses i les situacions. No me basta a mi que, en veure'm, me diguen que tench tota la raó en lo de l'*Institut*. Les paraules son vana fullaraca si no els acompanyen les obres. ¿Estam, senyors caporals de tot Catalunya?

Mon amich m'ha assegurat per cosa certa que tot Catalunya, la Catalunya que se preocupa de la llengua, està a favor meu. [228]

M'ha escitat a deixar còrrer En Puig i Cadafalch i els de l'*Institut* i a traballar de valent an el *Diccionari* i a la *Gramàtica*, que serà lo únich que romandrà de totes aquestes lluytes, i que com el mon sempre fa rodes, quant Deu trobarà que ès l'hora n'hi haurà una de rodada grossa a Catalunya, i se'n hauràn d'anar *a rodar* a una altra banda certes persones que ara semblen tot lo mon i en realidat son molt poca cosa; i que Catalunya acabarà per fer plena justícia a l'*Obra del Diccionari* d'una

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

manera absoluta, solemne i irrefragable. —Deu ho *fassés*, i menjarien dàtils! he dit jo. Però sàpiguen i entenguen aquests pifolers d'En Puig i Cadafalch i de l'*Institut* ab tota la seua marxanda i búguera tropa que elze donaré ventim, caluixos, cerves, cireres i tronch, entre i entre de les meues tongades de feyna lexicogràfica i gramatical, sempre que ho crega del cas, mentres ells no afluixin de la guerra africana, innoble, verinosa i selvatge que no paren de *ferme* per tot allà on poren.

Dia 8 (agost)

Una Real Orde a favor de l'*Obra del Diccionari* i un porro capxifollant an els de *La Lliga* i l'*Institut*

M'arriben noves de Mallorca que ès venguda ben de nou a molts la Reyal Orde de 19 de juliol manant que me paguin a Mallorca les 25.000 pessetes de *subvenció* p'el *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Se devien creure aquells babaluets que això de la subvenció no passaria d'un poch de *música celestial* ab que els de Madrid m'haurien ensabonat perque elze deixàs en pau, i que may vendria a evènit tal *subvenció*, que may la'm pagarien. I no eren just mallorquins que creyen això i ho escampaven devall devall i a cau de oreya. A Catalunya n'hi havia set deus que creyen lo mateix. Els de l'*Institut* me consta que ho escampaven, jurant i perjurant que may per may arribaria jo a tal *subvenció*, puys els de Madrid may arribarien a afluixar la mosca. Si fins i tot m'ho escrigué un amich meu de Valls, meritíssim en grau superlatiu de l'*Obra del Diccionari*, del qual guarda la *Calaixera* més de 12.000 cèdules, plenes d'ell i que les tragué d'una de les millors mines que hi haja. Aquesta magnífica contribució a l'*Obra del Diccionari*, que dech a tal senyor segella mos llabis i m'atura de dir res pus de la seua llamentable deserció actual. No tenia dret a desertar de l'*Obra del Diccionari* aquest senyor, després d'haverhi [229] treballat tan heroycament i tan gloriosament. Ja seria curiós sebre l'impressió que li deu haver feta la notícia de que els de Madrid m'han cumplida la paraula que'm donaren de dotar l'*Obra del*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Diccionari. Com els caporals de *La Lliga* faltaren indignament a totes les promeses que en tots els tons m'havien fetes de proporcionarme els remeys necessaris per dur endevant tal *Obra*, aquest bon amich de Valls se figurà que els de Madrid serien tan poques-soltes com els de Barcelona. No, en matèria de poca alatxa negú guanya an els Caporals Catalanistes. Els de Madrid seràn tot lo que voldreu en altres coses: en matèria de formalidat i patriotisme estàn cent colzades part demunt els caporals de *La Lliga*.

Separadament de tots aquests balitres de Catalunya i de Mallorca, m'arriben contínuament de totes bandes felicitacions i enhoresbones per la Reyal Orde de dia 19 de juliol. Agraesch totes quantes me'n venen; però si no me'n venia cap, seguiria lo mateix, treballant a luf en l'*Obra del Diccionari* per Deu, per Catalunya i per Espanya. Baix del Protectorat de Sa Magestat N'Alfons XIII d'Espanya i de son Govern, ab lo costat dels Caporals de la Política Espanyola, En Dato, N'Alba i En Maura i les hosts llurs, me'n regal be de tot quant fassen i deixen de fer contra mi En Puig i Cadafalch, els non-ens de l'*Institut* i tota la carabassenca tropa de *La Lliga*. ¡Que seguesquen, si volen, fentme la guerra! que me va molt millor que me fassen la guerra que no la bona! Me va molt millor tenirlos per contraris que no per amichs! Llur amistat no me duya mes que ronya. Llur «desenamistat» m'ha duyta... la subvenció de les 25.000 pessetones! ¿Ah idò?

Dia 9 (agost)

Els balitres de l'*Institut* que s'avenen de poch ab els professors de filologia de Suïssa i Itàlia referent a mi!

M'escriuen de Mallorca que m'hi ès venguda una carta de Capodistria (Itàlia), d'un Professor que ha nom *Vittorio Bertoldi*, que diu que'm coneix per lo que n'hi ha dit lo Dr. Jud lo gran dialectòleg romanista de Zuric, amich meu del cor, el qual li ha recomanat que se dirigesca a mi, per aclarir certes coses de la Llengua Catalana. Sembla que aquest Bertoldi

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

s'ocupa de *folk-lore* (sabiduria popular) i del nom vulgar de les plantes en les diverses llengues romàniques i d'etimologia i geografia llingüística. Catedràtichs d'Universitat com lo Dr. Jud donen [230] aqueixes noves de mi. Ja hi ha trenques de les que en donen els caps-esflorats de l'*Institut*, com Mestre Biel de la Mel, alies Alomar, Mestre Morera i Galícia, Mestre Pompeu Fabra, Mestre Pep Carner i demés Mestres de doys i virollades. Tots aquests estornells se tenen per *super-homes*. Lo mal per ells ès que just s'hi tenen ells i un ramat de bereyols i babaus tan presumits com ells, però encara més bàmbols i més babaluets. Fora de Catalunya ¿qui coneix aqueys subjectes? Elze coneixen dins Espanya come literats; fora d'Espanya no en coneixen cap més que En Fabra come filòleg p'els articles que publicà anys enrera demunt *Revue Hispanique*; però com no s'ès cuydat de seguir lo moviment llingüístich europeu, senzillament perque se figura que ja ho sap tot i que negú del mon fora ell sap res, s'ès aillat dins la torre-d'ivori de l'*Institut*, a on reyna sensa contrast demunt la *turba multa* dels qui cobren de la Diputació, l'Ajuntament i la Mancomunidat, i ab això se figura dominar tot lo mon i la bolla. Per part meua, que seguesca tal domini, que no li aniré a disputar.

Donchs ¿i que ha fet l'*Institut* p'els noms vulgars de les plantes en català, p'el *folk-lore català*, que inclou tants de tresors de llengua? Jo he publicats set volums, en 4t de *Rondayes Mallorquines*, de 320 planes cada volum i llavò lo volum de *Contarelles*, que tot ès *folk-lore* també. En tot lo temps que capllevì devers l'*Institut* may poguí aportellar aquella gent a fer res per tal *folk-lore*. ¿Tal volta no ès una vergonya que en tot Catalunya no hi haja cap aplech de rondalles catalanes més complet que el d'En Maspons i Labrós, que just té tres volums? Mallorca té un aplech de set toms, composts i publicats meus, més gros quiscún que els d'En Maspons; i, en devallar lo paper, en publicaré dos o tres toms més, que elze tinch escrits i publicats ja demunt *La Aurora*. ¿Com no me'n he de poder riure de tots aquests *super-homes* de l'*Institut* que fan fer a Catalunya un paper tan trist i tan desayrat devant l'Europa sàbia, devant la cultura mundial?

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 10 (agost)

Lo mot *camis* i el xim-xoram llingüístich de Barcelona. Una *indirecta* an En Fabra

Avuy a Betlem, la meravellosa esglèsia de Betlem, obra de la Companyia de Jesús, monument inmortal de l'art català [231] del sigle XVII, —m'han trets uns *camis* (alba) com els de Mallorca, de lli, prims i tavellats, casi com els que duch cada dia a la Seu nostra, s'entén per dir missa.

La paraula *camis* ès sens dupte la rel del llatí *camisia*, que a Catalunya donà *camisa* i a Mallorca *camia* per elisió de la *-s-* intervocàlica. Lo mot *camis* no l'he sabut trobar dins els *diccionaris etimològichs* dels professors Diez, Meyer-Lübke, ni Körting, ni dins els lèxichs de Raynouard ni de Levy. Just el trop dins Du Cange, *Glossarium Medioe et Infimae Latinitatis*, ed. de Niort, T. II, p. 52. CAMIS: Arabibus *camis* idem est ac tunica, eaque voce saepius utuntur in sua Novi Testamenti versione. Haec notio congruit cum inferiori voce *Camisa».* De manera que dins la versió aràbiga del Nou Testament ès molt usat lo mot *camis* en sentit de *tunica*. Mirau, idò, si ho ès antich aqueix mot que encara se conserva a Mallorca en lloch de *alba*. Seria molt possible que tal mot just lo conservi la nostra illa; en les altres regions de la nostra Llengua domina la forma *alba*. Dins lo *Cançoner Sagrat de Vides de Sants* (—Barcelona, 1912 —p. 20), obra d'un valencià desconegut del sigle XV, trop unes cobles de Sant Martí de Tours, i una d'elles diu tot això, endressantse a tal Sant: *«Aquells vestiments molt curts que us portaren,* | *los quals per dir missa vestís* (vestireu) *vos un jorn,* | *quant vostres mans santes lo corpus alçaren,* | *per alt y per baix aquells s'allargaren*, | *cubrint vos los braços y els peus tot entorn,* | *per ço la Esglesia tostemps representa* | *en missa los CAMIUS ab dues colors* | *mostrant lo mister que en vos s'aposenta* / *y aquest gran miracle lo qual nos presenta* | *la vostra virtut ab dignes laors»*. Es evident que *càmius* ès una forma derivada de *camis*. —Es una lley de la nostra

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

fonètica la conversió de la *-s* (postònica) en *-w*. Així de *camis* se faria *camiu*, i el plural *seria camius*, forma que se localisaria a València. A Mallorca *els camis* fins a l'endret o un poch més avall de la cinta, son de roba de fil blanca no trasparent, i més avall venen els *baixos* que solen esser de punt ab brodadures. De manera que a Mallorca conservam *les dues colors* dels *camis*, sens dupte per virtut d'aqueixa piadosa tradició martinenca.

He demanat a l'escolà major que ès un sant home, humil, atent, que en diuen a Barcelona d'aquest planxat dels *camis* (*albes*) en forma d'estries o canaletes de dalt abaix, i me contesta que en diuen *rissat*. Li demàn si n'ha sentit dir may: *tavellat*, i me diu que no. —Però, home, li dich jo: això de *rissat* ès castellà! —Prou que ho deu ser, diu ell: i ¿que [232] hi vol fer, si a Barcelona parlem un català que ès mes castellà que català? —¿De manera, li dich jo, que vos no sou dels qui pretenen que el català de Barcelona ès lo millor català que escalfa lo sol, lo català veritable, lo català per escel·lència? —¿Que ha d'esser home! me diu ell: ¿i hi ha ningú que sostingui res d'això? ¿Qui no ho veu que el català d'aquí ès ple de paraules i de frases castellanes?

El bon sentit ha parlat per boca de l'Escolà de Betlem.

Lo que ell ha dit ho regoneixen i confessen tots els barcelonins de bona fe, a ne qui En Fabra no ha begut el seny. En Fabra ès el sostenedor de tal atrocidat de que el xim-xoram que's parla a Barcelona ès el català autèntich, fins a l'estrem dé que pretén D. Pompeu que allò que no diuen a Barcelona, s'ha d'esveir, s'ha de raure de Catalunya, s'ha de desterrar i esborrar com una paraula mal escrita. Sí, En Fabra ès l'autor de tan absurda i grollera teoria: el *català normal*, el *català literari* ès p'En Fabra el català de Barcelona. I ha lograt imposarho a l'*Institut*, a la Diputació, a l'Ajuntament, a la Mancomunidat, no d'una manera franca i lleal, sino ab los seus constants i imperturbables procediments solapats de ma esquerra, de revolteries insinceres, d'hipocritals anfibologies. No ha tengut pit de sostenirho públicament, a cara descuberta i tot dret. Si fes un tal, totes les altres comarques catalanes s'hi tirarien demunt i s'hi

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

sublevarien els Diputats no barcelonins. Però això ès la seua teoria. Fa tres anys que ho vaig denunciar devant tot Catalunya, i ell se'n ha guardat com de caure de ferme mentider. Ja seria de veure si s'hi atansava! No s'hi atansarà no!

Dia 11 (agost)

Una carta de N'Alba, benemèrit eminent de l'*Obra del Diccionari*

M'envien de Mallorca còpia d'una carta que m'hi ès arribada de l'Exm. Sr. D. Santiago Alba, del tenor següent: «Madrid, 19 juliol 920. Sr. D. Antonio M. Alcover. —Mi querido amigo: he recibido el BOLLETÍ anunciado. Su lectura me ha servido de especial satisfacción y regocijo. Como tantos hombres cultos y eruditos, esparce V. su espíritu, por las regiones del donaire y de la sàtira con verdadera fortuna. Que siempre podamos gozar con iguales éxitos y con constante prosperidad la obra por V. acometida. Tales son mis deseos que subrayo con un apretón de manos. S. ALBA». [233]

¿Que he de dir jo devant aquesta carta d'un caporal de la política espanyola tan calificat com N'Alba? ¿Que he de fer més que agrairli ab tota la meua ànima la coral simpatia envers de la meua *Obra* i de mi que tota ella respira? Es molt notable i significatiu lo fondo entusiasme del caporal castellà per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica de la Llengua Catalana*. Es l'alta noblesa del seu cor i la seua generosa magnanimidat vitencament escitades devant la conducta incalificable de l'*Institut* i de *La Lliga* contra aquella *Obra*, que tan obligats estaven *La Lliga* i l'*Institut* a amparar, protegir, fomentar i dur endevant ab totes llurs forses. Si N'Alba fos estat lo que diuen els catalanistes, un inimich de Catalunya i de la Llengua Catalana, m'hauria dit, com li demaní que me fes costat dins les Corts per conseguir la subvenció que jo demanava: —Me teniu an el vostro costat per fer la guerra an els catalanistes; i per qualsevol altra cosa que no sia subvencionar lo *Diccionari de la Llengua Catalana,* contau ab mi. Demanau tota altra cosa, i la vostra boca serà mesura!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Això m'hauria dit N'Alba si fos estat lo que diuen mentint els catalanistes de que ès un inimich de Catalunya i de la nostra Llengua. Però N'Alba no me digué res d'això, sino que estava encantat de la meua *Obra* i dispost a fer per ella tot quant poria. I així com m'ho digué, m'ho ha cumplit, i per això ell i sos amichs son estats els més resolts partidaris i estalons firmíssims de la subvenció a l'*Obra del Diccionari*, i l'èxit de les votacions del Congrés i del Senat a favor de tal subvenció a ell se deu en gran part i llavò a D. Eduard Dato.

¿Que he de fer, donchs, jo devant aqueixa actitut de N'Alba, més que proclamarlo devant Deu i tot lo mon com un dels principals protectors i amparadors, estalons i columnes de l'*Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear*?

A molts elze ve ben de nou tot això i que jo m'haja d'omplir tant la boca de N'Alba, i cada instant retreure lo seu nom per entonarli himnes d'agraiment i d'alabansa. ¿Donchs que se figuraven els qui tant s'estranyen de tals himnes i de tals alabanses? ¿Que ha fet sempre lo BOLLETÍ més que alabar en tots els tons, per activa i per passiva, a dreta i a esquerra, tots aquells que han favorida l'*Obra del Diccionari*, siguen estats blanchs, sien estats negres, sien estats virats? Jo els homes elze judich per les seues obres, no just per les seues paraules, no segons siguen de la meua escola o del meu partit. Jo vaig derrera un ideal, i tots aquells que m'ayden a conseguir aquell ideal; tots els qui me favoreixen cap an aquell ideal, tots [234] els qui me fan costat i me donen una maneta per conseguirlo, aquells alap, aquells festeig, an aquells entón himnes, per ells als les campanes i cuyt a ferlos caure lo batall repicant per ells. Així som; així vaig nèixer i me sembla que així moriré. ¿Cap superior meu llegítim m'ha censurat ni amonestat ni fet avinent que no anava be envers d'això? Ja may! cap may!

De les censures dels altres me'n fas un nuu a la coa, les m'escolt com si me tiraven palles de Menorca, com si sentia ploure.

Sí, senyorets meus! El be ès del qui el se guanya, deym a Mallorca. N'Alba ab Sa Magestat i En Dato ha salvada l'*Obra del Diccionari* de les

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ungles, mordales i ferradures dels catalanistes i de l'*Institut*: donchs ¡honor, agraiment i glòria a N'Alba i a tots els que ab ell han feta triunfar l'*Obra del Diccionari*, precisament quant els catalanistes s'havien passat p'el carabassot d'afonarla dins un gorch d'*allò qui put*. I qui no li agrada que lo BOLLETÍ glorifich tant i tant N'Alba, que s'esborr del BOLLETÍ i tan amichs com abans!

De manera que N'Alba rebé lo derrer BOLLETÍ i no el tirà dins el covo dels papers dolents, sino que l'ha lletgit de prim conte, i hi ha passat pler, s'hi ès delitat, hi ha xalat.

Dia 12 (agost)

Monument an el Bisbe Campins a Lluc. Que fonch lo Bisbe Campins per la Llengua Catalana

M'arriben diaris de Mallorca, un d'ahir, que conta la inauguració del monument erigit per suscripció pública dins lo santuari de la Mare de Deu de Lluc, an el Rdm. Sr. Dr. Don Pere Joan Campins, Bisbe de Mallorca desde dia 25 de juny de 1898 fins dia 23 de febrer de 1915. Hi assistiren les Autoritats i bells estols de pelegrins de tots els pobles de Mallorca. Sembla que la inauguració revestí gran solemnitat. Jo no hi fonch per la meua ausència de Mallorca, motivada per la necessitat de completar l'escorcoll llingüístich dins tot lo territori català i poder comensar aquesta ivernada la redacció definitiva del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Envií la meua adhesió ben coral i ben entusiasta an els amichs els organisadors de l'acte.

¡Si el se mereixia el Bisbe Campins aquest Monument! ¡per molts de conceptes que el se tenia ben guanyat! ¡Quin altre Bisbe de tots els qui hi ha haguts may a Mallorca li pot disputar el títol de gran restaurador del Santuari de Lluc! [235] Dins l'Història d'aquest santuari lo Bisbe Campins ocupa la plana capdal, lo seu nom està vertaderament *in capite libris*. No, ja no poríem triar un altre punt més apropiat p'el monument d'aquell Bisbe heroych que el Santuari de Lluc.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

I ¿que hi té que veure ab tot això l'*Obra del Diccionari*? ¡I tant com hi té que veure! ¿Que hauria pogut fer jo sensa lo Bisbe Campins? Si ell no me fa *Vicari General* ¿qui de Mallorca i de les illes veines i de Catalunya i de València m'hauria escoltat quant endressí la *Lletra de Convit* l'any 1901 a tots els *Amadors de la Llengua Catalana*? La meua qualidat de Vicari General de Mallorca donà una gran ressonància an aquella *Lletra* i a l'*Obra del Diccionari Català*. El Bisbe Campins, esposantli jo l'idea del *Diccionari*, l'aprovà ab entusiasme. Escrita la *Lletra de Convit*, ell la lletgí de prim conte i hi donà la seua conformetat i beneí de tot cor l'*Obra*. An el Palau bisbal mateix tenguérem les sessions preparatòries l'any 1900 i 1901 i dins la Sala de Bisbes férem, el novembre de 1901, l'inauguració solemne de tal *Obra*, i fins el dia de la seua mort aquell Bisbe, eminent en tants de conceptes, me feu costat en tots mos treballs, tasques i campanyes lexicogràfiques i llingüístiques. Molt havia d'estimar la nostra Llengua i son enaltiment i restauració quant me deixà fer tot lo que fiu per la Llengua Catalana i son *Diccionari* i sa *Gramàtica*, les escursions, eixides i corregudes dins tots els territoris de la Llengua, predicanthi a rey-solta la *bona-nova* llingüística, fenthi campanyes i mes campanyes i propagandes a balquena un any i un altre any, cuydant a perdrehi el cantet.

Tot això me deixà fer aquell Bisbe escels, essent jo la persona més acostada que tenia, son Vicari General. ¿Qui ho dupte que ab això fou lo més gran benefactor que tengué l'*Obra del Diccionari* fins que Sa Magestat lo Senyor Rey d'Espanya me cridà a Madrid aquest any passat? Sí, tal actitut del Bisbe Campins respecte de l'*Obra del Diccionari* i llavò el fet d'haver creada an el *Seminari de Mallorca* la *Càtedra de Llengua Mallorquina*, la primera que hi ha haguda de llengua regional dins tots els Seminaris d'Espanya (la del Seminari de Tarragona, la única de tots els Seminaris de Catalunya, es molt posterior a la de Mallorca) diu ab una eloqüència fora mida fins a ne quin punt estimava ell la nostra *Llengua* i volia que se fes son *Diccionari* i sa *Gramàtica*. Era tan gros i tan significatiu aquest proceir del Bisbe Campins, que n'estava esglayat lo

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

mateix Dr. Torras i Bages, l'inmortal [236] Bisbe de Vic, segons manifestà confidencialment a mon amich coral lo M. I. Mn. Mateu Rotger, al cel sia ell i tots los morts, durant un viatge que feren plegats a Roma, puys li digué que no se'n poria avenir com el Bisbe de Mallorca m'havia deixades fer totes aquelles campanyes del *Diccionari* i a favor de la Llengua, essent jo son Vicari General. Ho contí jo a un català de qui hi ha dalt que coneixia d'aprop lo Bisbe Torras i Bages, i me digué: —Estigaune segur que, si fòsseu estat Vicari General de Vic p'el Bisbe Torras, no hauríeu pogut fer per la *Llengua* i per lo *Diccionari* lo que heu fet essent Vicari General del Bisbe Campins, perque el Bisbe Torras hauria cregut que tot allò l'havia de comprometre massa.

Ab això està fet tot l'elogi que se pot fer de l'amor i del entusiasme que el Bisbe Campins demostrà tenir per la nostra Llengua i l'*Obra del Diccionari* i de la *Gramàtica*. Per això ho fas constar dins les planes d'aquest *Dietari*.

Era tanta la grandesa d'esperit del Bisbe Campins que's pot dir d'ell allò que digué Victor Hugo a Lamartine: que may li havien feta ombra els llorers que coronaven el cap de negú.

Dia 13 (agost)

Una carta d'En Dato, un dels benefactors màxims de l'*Obra del Diccionari*

Me remeten de Mallorca una carta de l'Exm. Sr. D. Eduard Dato del següent tenor: «El Presidente del Consejo de Ministros. —7 agosto 1920. —Sr. D. Antonio M. Alcover. Mi distinguido amigo: es en mi poder su carta de 26 de julio último y celebro mucho la satisfacción que le ha producido la Real Orden de Instrucción Pública que tuve el gusto de enviarle a Mallorca por desconocer entonces el lugar de su residencia. Agradezco mucho los términos con que hace referencia a mi intervención en el asunto y que publica el último número de su BOLETÍN, que igualmente ha llegado a mi poder.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Deseo su ràpido restablecimiento para que no sufra interrupción el trabajo que viene realizando con objeto de dar fin a su interesantísima *Obra*. Como siempre, quedo suyo afectísimo amigo s. s. q. b. s. m. E. DATO».

¿No ès ver que ho ès ben satisfactòria aquesta carta? Sí, a pesar de la feynada ferestíssima i dels mals-de-caps sens [237] nombre que suposa la Presidència del Consell de Ministres i Govern de tot Espanya, queda temps a D. Eduard per contestar a totes quantes de cartes li escrich i contestarles tan atent i magnànimament, fentme una honor que, si la se mereix l'*Obra del Diccionari*, no la me meresch jo. I aquí brilla precisament la grandesa d'esperit i la magnanimidat singularíssima de D. Eduard Dato, castellà de naixensa, criat dins l'atmòsfera de Madrid, que els catalanistes se complaven tant en desjectar, presentantla com un foch d'infecció i de corrupció. Sí, En Dato, castellà i madrileny, com home de Govern que ès de casta grossa, com a polítich espanyol de qui fa fer i del cap curucull, desde lo moment que aluyà la meua qüestió de l'*Institut* i *La Lliga* sobre l'*Obra del Diccionari*, hi va veure ben clar, ho aglapí tot de rel, se feu càrrech de tot; i, quant m'hi presentí dia 22 d'abril d'entany ab mos amichs del cor los Exms. Srs. Comte de Sallent i Marquesos de la Cènia i d'Ariany, m'omplí d'atencions i me digué en rudes que l'*Obra del Diccionari de la Llengua Catalana* era una obra absolutament nacional que corresponia a l'Estat espanyol dotarla i pagarne tot lo llayt perque era de absolut interés nacional; i per lo mateix que contàs jo ab ell per tot això sensa cap limitació, puys se posava an el meu costat ab cos i cordes. I així com m'ho prometé, m'ho ha cumplit i atès com està a la vista.

I ¿que he de fer jo més que desferme ab elogis i alabanses d'En Dato? ¿Que he de fer sino proclamarlo un dels grans protectors de l'*Obra del Diccionari* i de la Llengua Catalana? Després de Sa Majestat lo Senyor Rey, D. Eduard i N'Alba son els màxims protectors de tal *Obra*. Per això ès que may me cansaré de repicar ab tota quanta forsa queda a mos brassos les campanes del meu campanar en honor de tan eminents

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

protectors meus. No, que no el me toquin D. Eduard! ¡Li dech agraiment coral i sempitern!

I lo bo ès la carronyeria dels farsants de l'*Institut* i de *La Lliga* i de tots els paperangos venuts a ells, deshonra de la causa *catalanista*, que presenten D. Eduard Dato com un inimich reconsagrat de Catalunya! ¡Inimich de Catalunya En Dato que li donà la Mancomunitat i ara ha salvada l'*Obra del Diccionari* i ab N'Alba i En Maura, secundant tots Sa Magestat lo Senyor Rey d'Espanya! ¡Això son els *inimichs* de Catalunya i de la Llengua Catalana, que salven l'*Obra del seu Diccionari* contra els caps-esflorats de l'*Institut* i de La Lliga, encapirronats a tirarla a fons perque ès cosa meua i jo no elze vull fer [238] d'*escolà d'amèn*! ni anarlos a llepar allò que no ha de llepar may a negú cap persona decent.

Els inimichs de Catalunya i de la Llengua Catalana son els de l'*Institut* i de *La Lliga*, i dels més grossos que may haja tenguts la nostra llengua.

De manera que l'Exm. Sr. D. Eduard Dato ha rebut lo derrer BOLLETÍ i m'agraeix lo que hi dich d'ell i desitja que me pos be de l'ull dret que tench mitx esfondrat per poder dur a cap l'*Obra del Diccionari*.

Preniune nota, Mestre Magí Morera i Galícia, vos qui preteniu que jo pos en ridícul els Caporals de Madrid ab lo que cont d'ells. Aqueixes cartes dels Caporals de Madrid i més encara llurs fets son una prova evident de tota evidència que estàn ben contents i agraits de mi, i que el qui romàn vertaderament en ridícul sou vos ab aquells discursots que entaferràreu dins les Corts contra mi dia 31 de mars per aturar que el Congrés votàs la subvenció de 25.000 pessetes; i el Congrés vos escoltà tant que votà la subvenció i vos envià ab Mestre Biel de la Mel *alies* Alomar i el Mestre Ventosa i els altres Mestres de doys i virollades de *La Lliga* a fregir ous de lloca; i ben merescut que vos ho teníeu!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 14 (agost)

En Ramon Miquel i Planas, meritíssim de la bibliografia catalana. —Actitut llamentabilíssima del gran prosador Don Joaquim Ruyra, acceptant l'esclavatge d'En Fabra. —¿*Quedar*, un castellanisme, segons En Fabra? ¡Es seu aubercoch!

Es vengut a veure'm l'eminent bibliòfil En Ramon Miquel i Planas, meritíssim de les Lletres Catalanes per les obres de fina ironia literària que ha escrites contra els caps-buyts de l'*Institut* i tota llur colla *escriguedora*, participant del presupost de la Mancomunidat; p'els pròlegs erudits i ben cepats de crítica bibliogràfica que ha posats an el bell esbart de monuments capdals de la llengua catalana mitx-eval que ha donats a la llum pública, facilitant magníficament l'estudi de la nostra Llengua. Basta dir que En Miquel i Planas ha fet més ell tot sol per l'*espansió* de la Llengua Catalana clàssica que tot l'*Institut en ple* ab la Diputació i la Mancomunidat. ¿Que té que veure lo que ha publicat *l'Institut* de monuments clàssichs de la nostra llengua devora els que ha publicats En [239] Miquel i Planas? I ab tot això En Miquel i Planas no ès de l'*Institut*, no le hi volen els qui manyuclen tal corporació. Com se suposa, qui hi pert no ès En Miquel i Planas, sino l'*Institut*. Donchs bé, ès vengut a veure'm En Miquel i Planas, i hem parlat llargament de les qüestions d'ortografia catalana i de l'*Obra del Diccionari*, sobre la qual m'ha donats punts de vista que tendré prou esment d'aprofitar.

He topat avuy un altre bon amich i me'n ha dita una de molt famosa de D. Joaquim Ruyra, lo gran prosador català. An aquest senyor li entraren unes ganes molt fortes d'esser de l'*Institut*. Li sobraven mèrits per esserho, i corrien veus per Barcelona de certes sòrdides proposicions que li havien fetes certs poques-soltes del catalanisme que fan truchs i baldufes i coses pitjors dins *La Lliga* i dins l'*Institut*. Aquelles veus feyen constar que En Ruyra no havia acceptades tals proposicions, com se suposa, perque cap persona decent les poria acceptar. Prescindint d'això,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

esclatat mon conflicte ab l'*Institut* hi entrà En Ruyra, i ha allargat com els altres el coll an el jou aclotellador del caciquisme gramatical d'En Fabra i creu com articles de fe tots els oracles que D. Pompeu se digna emetre en materia de *castellanismes*, això ès, de lo que se passa p'el carabassot que son *castellanismes* perque així li dona la *aconfessional* gana. Donchs ara tenim el bo de D. Joaquim Ruyra tot esvarat de la paraula *quedar*, que D. Pompeu li ha fet beure que ès un castellanisme d'allò més ferest. Si D. Pompeu hagués intentada una demostració, més o menys sèria i formal, seria passador fins a un cert punt que homes com En Ruyra el s'escoltassen. Però ¿a on ni quant ens ha fet a sebre D. Pompeu que *quedar* ès un *castellanisme*, indicant les proves de tal tesi? Si D. Pompeu en lloch d'encastellarse dins la *torre d'ivori* de la seua idiosincràcia que li ha fet creure que ell ès l'*acte puríssim* de la Filologia Catalana, com Deu nostre Senyor ho ès de l'essència i l'existència i de totes les perfeccions i escel·lències possibles i imaginables; i que per lo mateix ja ho sap tot, i ès per demés que ell estudiy ni s'enteri del camí que va fent la filologia romanista i de lo que diuen i aclareixen els altres filòlegs, senzillament perque tots quants n'hi ha demunt la terra D. Pompeu elze té per uns *non-ens* i torra-pipes que ni el moch se saben tomar; si D. Pompeu se fos dignat pegar una ullada a qualsevol tractat del *llatí vulgar*, no dels escrits de cap filòleg alemany (perque comprench la mania que elze té per la seua rabiosa aliadofília, sino dels que [240] han escrits filòlegs inglesos o nort-americans, per exemple, el Prof. C. H. Grandgent *An Introduction to Vulgar Latin*, Boston USA. 1908, —hauria pogut veure dins el § 225 que els aplechs llatins *ĕé*, *jé*, *ŏó*, *wó* se desplegaren diferentment i que *εé*, *ié* monoptongantse, tornaren *ē*, i que de *arĭĕtem*, *parĭĕtes*, *quĭĕtus* se feu *arētem*, *parētes*, *quētus*; i el Professor J. Pirson dins la seua obra *La Langue des inscriptions de la Gaule*, 1901, —§ 57, fa constar que *quētus* se troba comunment dins les inscripcions; i A. Carnoy (*Le Latin d'Espagne d'aprés les Inscriptions* —Bruxelles, 1906, p. 45) prova lo mateix. També

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

hi havia dins lo llatí lo verb *quietare*, d'on havia de resultar per l'indicada lley *quetare*.

Donchs ¿com no havien de brollar dins lo català *quet*, *queda* i *quedar*, sensa cap intervenció ni influència del castellà? ¡Si fins lo *Livre des Coutumes* de l'Arxiu Municipal de Bordeus, de devers lo sigle XIV, que N'Enric Backhausen publicà a Bordeus mateix l'any 1890 i lo Prof. Emili Levy (*Provenzalisches Supplement Wörterbuch* —Leipzig, 1908— T. IV, p. 611) ho retreu, posa dos passatges que duen les paraules *queda* i *quedar*, així com s'usen fa tants i tants de sigles dins la Llengua Catalana. ¿Tal volta molts de territoris catalans no designen ab lo mot *queda* lo toch de campana del vespre, que volia dir que s'acabava lo temps de poder trulletjar i que comensava lo temps de la *quietut* i de redòs de quiscú a casa seua? I que ès la *queda* més que la *queta* < *quieta* del llatí vulgar? ¿Tal volta dins casi tot lo reyne de València no subsisteix ben viu lo adjectiu *quet*, *queta* (*esteu quéts! esteu quétes!* que's diu an els xiquets i xiquetes per ferlos estar àturats)? ¿També serà un castellanisme lo toch de la *Queda*, antiquíssim dins casi tot lo territori català i l'*esteu quets*! que s'usa tant i tant dins casi tot lo Reyne de València? ¿Que hi diu an això lo Sum Pontifich Fabra? Segurament no se dignarà dirhi res, perque creuria rebaixarse si havia de contestar a res que surta de mi. Per mi que no's rebaix. Ara a D. Joaquim Ruyra sí que li convendria parar una mica d'esment a la situació falsíssima que li han creada les seues ganes tan fortes d'esser de l'*Institut*. Honorable D. Joaquim, els escriptors de la talla capdal de vostè no tenen dret a fer la trista figura per respecte a un pontífich de pedàs que just se comprèn que fassa por an els que may seràn bons en no esser per anar a cassar gambosins o xuclarse el dit. [241]

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 15 (agost)

Gros pertret de manuscrits i incunables catalans que posseeix En Ramon Miquel i Planas

He dedicada la banda del matí a la gran festa del dia, l'Assunció de Maria Santíssima en cos i ànima a los cels; i la banda del cap vespre me'n som anat a veure D. Ramon Miquel i Planas, a la seua torre de Sant Gervasi, ab qui he passades dues o tres hores, parla qui parla de les edicions que ha fetes ell i que prepara de grans monuments de la nostra Llengua, o reproduint *incunables* raríssims o publicant manuscrits fins ara inèdits. En té un aplech de *incunables* (edicions del sigle XV) en llengua catalana, vertaderament meravellós, i llavò té vint capses de fotocòpies d'altres *incunables*, i manuscrits catalans que ell s'ha fetes treure, pagantles, com se suposa, de la seua butxaca. ¡Vint capses, tamany 4t i ben gruixades! Bona part d'això ja ho té publicat, però encara li queda moltíssim a publicar. Ara prepara un volum de varis tractats curts de Fra Eiximenis, lo formidable enciclopedista català del sigle XIV. Sols lo Bt. Ramon Llull li arriba en còpia de produccions literaries, encara que Fr. Eiximenis no ès de tanta altària intel·lectual. Ab tot això En Miquel i Planas s'ès fet lo primer editor de monuments literaris de la Llengua Catalana. Negú n'ha publicats tants com ell, ni d'un bon tros.

A un home tan eminent els de l'*Institut* li han donada bolla-negre, i el tenen apuntat an el llibre-vert de llurs absurdes prevencions i baixes i selvatges venjanses. Es una glòria p'En Miquel Planes aquesta betzèrria dels *Instituters* contra ell.

Dia 16 (agost)

Dues fonts de primera per l'*Obra del Diccionari*

Les he aglapides avuy a la *Biblioteca Universitària*, i son un *Tractat d'Artilleria*, que escrigué i publicà a Barcelona a mitjàn sigle XVII un tal

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Francesc Barra, *Mestre de I'Escola d'Artilleria* de dita ciutat, i llavò una obra de cirugia i medicina del sigle XV.

Quant haja buidada en cèdules aquella obra d'agricultura del frare del sigle XVII, envestiré aquestes altres dues.

He fulletjada una mica aquella obra del sigle XV, i romanch vertaderament esglayat de la riquesa estupenda de vocabulari que inclou en ram de cirugia, anatomia i medicina, descripció [242] de membres ab tots llurs noms i els noms de totes llurs parts i partícules i llavò les malalties que pateixen devegades i tots els remeys que hi calen. Es un arsenal inmens per l'*Obra del Diccionari*. No hi ha altre remey que buydar en cèdules tot aquest prodigiós vocabulari i munió estupenda de mots i frases, tresor imponderable de Llengua Catalana.

Dia 17 (agost)

Una fotocòpia que vull fer treure. —Un llibre de Menescalia catalana. —Tres bibliòfils de cap de brot

En vista de l'importància excepcional que té aquella obra de medicina i cirugia que hi ha a la *Biblioteca Universitària*, resolch ferne una fotocòpia. La persona que la m'ha de treure, me dirà demà, si Deu ho vol, ab quines condicions me porà fer tal feyna.

Ahir passí per la llibreria de l'amic Babra, que en matèria de llibres vells pesa el sol abans de sortir i ès de lo que no hi ha; i me digué que en té un de llibre vell de *Menescalia*, de la primeria del sigle XVI i en català, a on n'hi ha a talabaixons, de mots catalans que valen a pes d'or.

M'hi entrech avuy, li demàn que me mostr tal llibre, el me treu, el me mir: ja ès ben vell, de lletra monagal, ab moltes de fulles arrabassades, mancanthi les primeres, però tots ets seus mots i frases son de la més pura catalanitat. Demàn an Babra que me'n deixarà pagar, i me diu: —Setanta cinch pessetes. —Meu ès lo llibre! li dich jo, i romanem closos.

Trop a Ca'n Babra aplegats tres bibliòfils de cap d'ala, tots, tres bons amichs meus i de la Llengua Catalana: D. Eduard Toda, D. Pere Font de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Rubinat i D. Ramon Miquel i Planas. Ens esmolam la garrova una bona estona sobre llibres vells catalans, i me donen bones noves ferm d'alguns que prou me serviràn per l'*Obra del Diccionari*. Me diuen que troben que bona somada m'he tirada demunt ab això de l'*Obra del Diccionari*. Jo elze dich que: *somada de gust no pesa*.

Dia 18 (agost)

La verinosa i enverinada qüestió social, l'art d'estampar i lo catalanisme

Veig tres amichs meus catalanistes, i parlam de llibres vells i de l'*Obra del Diccionari*. Tots llamentam i maleim la situació apuradíssima que la qüestió social ha creada a l'art d'estampar, [243] fent tan dificultosa la publicació de llibres catalans. Surt el sindicalisme i els qui en gran part l'han provocat o engreixat: els industrials que durant la guerra mundial feren ganàncies tan grosses que contrapassen tot lo imaginable, i que poch se cuydaren de ferne gens de part an els obrers de llurs fàbriques, allà on ab l'ajuda d'aquests feren casi totes aquelles ganàncies, lo qual ha exasperats els obrers i ha contribuit tant a que esclatàs el bony sindicalista i s'enmaleís la nafra de tan mala manera.

Un d'aquells catalanistes ha apuntat que pertocava posar a Espanya la contribució per les ganàncies estraordinàries de la guerra, com l'han posada França, Anglaterra, Alemanya, Itàlia, fins a l'estrem de que Anglaterra establí que tal contribució fos el noranta per cent de tals ganàncies. ¡Veyès si ho ha d'esser salat i feixuch p'els qui han de monyir[!]

Un altre d'aquells catalanistes ès passat més envant, i ha recordat que qui aturà N'Alba de posar tal contribució fonch En Cambó ab els industrials catalans i els de Bilbao, i que això ès una taca de molt mals averanys per *La Lliga Regionalista* i *La Veu de* Catalunya i els de Bilbao. Ja poden espolsar aquests tals, que el bast que ab això se posaren, no el se treuràn a cosses.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Tothom demana a l'Estat Espanyol diners i més diners per fer anar avant aquest o aquell ram, empresa, indústria, professió o font de riquesa; però an el mateix temps quiscú defuig tot quant pot d'haver de contribuir a les càrregues de l'Estat. I els homes de *La Lliga* no son cap escepció d'aquesta regla, sino que la confirmen.

¡Ja ès ben hora de que els espanyols, i els catalanistes els de devant, vegem de quin llenyam feym la creu, a on tots ens haurem d'enclavar, costat per costat del Bon Jesús, si volem salvar l'Espanya, així com el Bon Jesús salvà l'Humanidat.

Dia 19 (agost)

Lo *Banch de Barcelona* i un amich que hi trop de l'*Obra del Diccionari*

Avuy som anat an el *Banch de Barcelona* a treure *llenegants* perque els que prenguí quant me'n aní de Mallorca, ja s'eren fets tan avall que no me'n romania casi cap. No me creya jo que el *Banch de Barcelona* fos de tanta d'importància. Al mitx de la sala a on desemboquen totes les oficines, a una taula llarga hi havia una vintena d'homes ab bells caramulls de [244] plata devant, conta qui conta pessetes, movent gros soroll de plata; i m'han dit que allò eren els diners que just avuy aquells subjectes, tots *cobradors del Banch*, havien aglapits. May havia vista tanta de plata acaramullada demunt una taula. No sé el conte de pessetes que hi devia haver.

Quant m'ès arribat lo torn, me criden, present la *Carta de Crèdit* que m'enllestí lo *Crèdit Balear*; me fan entrar a una altra oficina de més endins, a on trop dos oficinistes lo mes atents. Entrech a un la *Carta de Crèdit*, la se mira, hi veu lo meu nom, i totd'una ab uns ulls que com que m'hàgués de travessar, me demana: —I ¿que fa lo nostre *Diccionari*? —Per això som a Barcelona! li dich jo. Me demana la quantidat que vull treure, le hi dich, en pren nota, enllesteix la cosa, i llavò ja me torna moure del *Diccionari*, dientme: —Bé ¿i que no serà el *Diccionari de la*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Llengua Catalana? —Prou! li dich jo. Serà de la llengua que parlen Catalunya, les Balears, lo Reyne de València, que ès una sola llengua; però que, com a València i a les Balears hi ha tanta prevenció contra lo català i jo no vull que rebutgin l'*Obra* en tenirla feta dient que ells no parlen català, sino *valencià* o *balear*, per això lo *Diccionari* s'ha de dir *Català-Valencià-Balear* d'una sola i única llengua, això si ab modalidats diferents, igualment genuines i autèntiques i igualment catalanes de rel. —Conformes de tota conformetat! me diu aquell senyor, i llavò me demana: —I les baralles ¿se son acabades? —Mirse, li dich jo, desde el moment que l'Estat me subvenciona, me fas trons de lo que mos contraris maquinin contra mi; ja no'm preocupa gayre lo que fassen o deixin de fer. Jo tir endevant i prou! —Molt be! me diu ell. Me demana quant comensaré l'estampació, li dich que dins uns dos anys confiy de publicar lo primer tom. L'home se'n demostra molt content. M'entregà l'albarà per cobrar les cinchcentes pessetes; i ens despedim ben amichs. No dich qui ès ell per posarlo a redòs de la venjansa dels malfactors de l'*Institut* i de la Mancomunitat. Com elze conech mes que el mal temps, sé massa lo que son capaces de fer contra tots els qui me demostren afecte coral i entusiasme.

Dia 20 (agost)

Una trastada de l'*Institut* an els Drs. Cadevall i Sallent de Terrassa

Avuy he sabut de bona tinta que *L'Institut d'Estudis* [245] *Catalans* ha fets molt fellons els meritíssims naturalistes Dr. Cadevall i Dr. Sallent de Terrassa, perque elze comanà la *Flora de* Catalunya: ells se posen a escriurela, presenten l'original, comensa l'estampació, n'estampen una bona partida de fulls, i a lo millor queda enrocada l'estampació, i no hi ha manera de treurela de tal enrocament. L'*Obra* està aturada, i no saben quant tornarà anar endevant. I no sols això, sino que els Drs. Cadevall i Sallent no han pogut arribar a un cèntim de llurs honoraris per més que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

els han reclamats. I escriuen an En Puig i Cadafalch, i aqueix tè la delicadíssima atenció de no contestarlos.

Així les gasta el colossal President de la Mancomunidat ab homes tan respectables i meritíssimes de la ciència i de Catalunya com els Drs. Cadevall i Sallent.

Lo catalanista que ès vengut a contarme això assegurantme que ho sap de bona tinta, ha acabat per dirme: —¡Quina llàstima que a Catalunya no hi haja mitja dotzena de Mns. Alcovers per treure a la pública vergonya les mil atrocidats que's cometen desde el cap-curucull de l'*Institut* i de la Mancomunidat, que ens tiranisen i ens deshonren devant lo mon civilisat!

Efectivament sembla mentida que puguen durar de tal manera tants d'escàndols com l'Institut i la Mancomunidat no s'aturen de donar! Així mateix s'ès mester que Catalunya badi molt per tolerar tal ignomínia i tal afronta.

Dia 21 (agost)
Un encals an En Bofill i Mates i a *Nostra Parla*

Me remeten de Mallorca un ofici que la entidat *Nostra Parla* s'ès dignada enviarme per via de son President, mon ex-amich En Jaume Bofill i Mates, i son Secretari, un tal Josep M. i no sé que mes, perque en la meua curtesa no som estat capaç de desllatigarli el llinatge de *ben escrit* que està, a on me diuen: «Coneixedors del vostre patriotisme, del qual n'haveu donat proves paleses en ocasions diverses, no dubtem que voldreu col·laborar a dita obra patriòtica («la ofrena» an els «rossellonesos» «de les obres catalanes, que representen tots els caires de la nostra espiritualitat») ab la donació d'exemplars de les obres que heu publicat i fareu més valuós el present de confraternització espiritual que Catalunya oferirà al Rosselló. Barcelona Juliol 1920». [246]

M'estranya moltíssim que el President de *Nostra Parla* haja tengut pit per enviarme tal ofici i estampar abaix la seua firma.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

En Bofill i Mates jo sempre l'havia tengut per un amich meu dels més acostats, per un enfilall de proves que m'havia dades d'esserho. Come tal, quant vengué a Mallorca ab En Carner devers l'any 1905 elze tenguí tots dos a casa meua quatre o cinch dies; i quant fonch casat, me tengué a dinar una volta a casa seua. Jo m'alegrava de tot cor quant el veya ferse amunt i famós per la seua inspiració poètica primer, i per la seua oratòria política més tart, que li havia de valer una brillant situació dins lo catalanisme. Entrà aviat a la Redacció de *La Veu de Catalunya*; i quant l'any 1916 me queixí devant alguns amichs meus barcelonins del mutisme de *La Veu* sobre les meues campanyes autonomistes i nacionalistes demunt *La Aurora*, de les quals *La Veu* no deya may res, allà on may se descuydava de copiar tot quant deyen els periòdichs de Balears o de València favorable a l'autonomisme i nacionalisme, me digueren aquells amichs: —Digauho an En Bofill i Mates, que ès el qui du *La Veu*, i ell hi posarà remey.

Fas de veure En Bofill, li crit l'atenció demunt l'actitut tan estranya de *La Veu* respecte de mi; l'home me promet posarhi remey. I efectivament no n'hi posà, *La Veu* seguí ab lo mateix *mutisme*. Era el pla que En Carner i companyia s'havien trassat de no parlar may de mi, per avesar el públich a la idea de que jo no era res, que m'era anul·lat i que ja era mort per tot aquesta cosa de *autonomisme*, *nacionalisme*, *Llengua* i *Diccionari*.

Mesos més tart m'arribà la nova de que En Bofill i Mates s'era donat de baixa del BOLLETÍ perque hi havia jo censurats alguns galicismes i neologismes estrambòtichs i sensa cap ni peus que els estornells de l'*Institut* feyen còrrer come *non plus ultra* de català refinadíssima. Era que En Bofill tenia unes ganes rabioses d'entrar dins l'*Institut*. Dins lo febrer de l'any 1918 le hi aficaren sensa dirme'n res devant devant: Publich jo mesos després mon *Manifest* contra la *Secció Filològica*; se reuneix l'*Institut* en ple i me reproven i suspenen de President i me neguen tota comunicació; escomunicantme *ab irato*. Se retregué de tals atrocidats i atentats En Bofill i Mates? ¡Que se'n havia de retreure! prou que hi prengué part com tots els altres, fora un. —Ve després lo conflicte de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

N'Eugeni d'Ors, alies *Xenius*, que el llansen de la *Direcció* [247] *d'Instrucció Pública* de la Mancomunitat i de la Secretaria General de l'*Institut*; i en la sessió de la Diputació que se tractà d'això, En Bofill i Mates dugué la veu cantant de l'*Institut* contra *En Xenius* i me retregué a mi, etzibantme com an aquest una bona grapada de fanch.

Donchs aquest home, En Bofill i Mates ha tengut pit ara per firmar ab lo seu nom i llinatge un ofici de *Nostra Parla* a on me diu les paraules més amunt copiades.

Així mateix se necessita tenirne poca d'alatxa per enviarme tal ofici un home que s'ès portat ab mi com s'ès portat En Bofill i Mates, no tenint en conte que les persones... decents no fan respecte d'una mateixa persona les dues tires de petjades que ha fetes ell envers de mi. No, o no havia de venir a estar a casa meua tres o quatre dies ni m'havia de convidar a dinar may a casa seua ni oferirme dinars ab altres amichs a cert restaurant de Barcelona, o no m'havia de tractar com me tractà devers la Redacció de *La Veu de Catalunya* desde l'any 1913 a 1916, i devers l'*Institut* i la Diputació de Barcelona desde l'any 1918. Res de lleig hi havia que ell volgués esser de l'*Institut* i fins i tot *President de la Diputació*, haventli desbaratat això derrer En Cambó quant reelegiren En Vallès i Pujals. Res de lleig hi hauria en tot això per lo que deyen els escolàstichs *omne ens tendit ad esse*. Lo que no ès gens ayrós son els remeys posats per conseguir aquestes coses. I menys ayrós ès encara que m'enfloch un ofici com el que m'enflocà aquest passat juliol desde la presidència de *Nostra Parla*, faltant ubertament a les *Normes* i *Sistema Ortogràfic* de l'Institut, escrivint *pera* en lloch de *per a* i *col-laborar* en lloch de *col·laborar*; ofenent i trepitjant la correcció catalana ab l'us abusiu i barroer de la partícula pronominal *ne* posant «del qual n'haveu donat proves», a on sobra el *n'* haventhi «del qual»; atentant contra la sintaxis catalana que exigeix la concordansa del participi *ab lo terme d'acció*, puys posa «*haveu donat proves*» i «*les obres que haveu publicat*», allà on pertoca dir «haveu donades proves» i «les obres, que haveu publicades»; acabant ab la ridiculíssima «confraternització» de que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Deu s'apiadi. De manera que la redacció de l'ofici, per lo carronya i carabassenca, pot anar encollada ab lo títol de la pretenciosa entidat: *Nostra Parla*, que no passa d'un flagrant *castellanisme*; no ès més que una traducció servil del mot castellà *Habla*. Es la dissort dels *super-homes* de l'*Institut* i tota la faramalla que elze segueix, que no saben sortir de traduir servilment [248] del castellà o del francès o de *barbaritzar* per conte propi inventant paraulotes tan noningunes com *pripell* i altres per l'estil, que serveixen admirablement per posar en ridícul i desconceptuar la Llengua Catalana devant totes les persones formals ¿Qui no recorda la poca-solta d'un *Membre* de l'*Institut* (?) que en la intimidat confessava que havia aficades dins una obra que l'*Institut* li havia publicada, devers trenta paraules que ell s'havia inventades?

A mi me venen a predicar «confraternització espiritual» ab els rossellonesos aquests estornells assoleyats de *Nostra Parla*? ¿A on eren ells quant jo els anys 1900, 1901, 1902 i 106 recorria, no just el Rosselló, sino el Vallespir i el Conflent i la Cerdanya francesa i el Capcir? anant de poble en poble per estudiarhi de prop la Llengua Catalana que encara s'hi conserva i encoratjant els pochs que se'n demostraven amichs, a demostrars'hi més i ferse'n apòstols i defensors. ¿A on eren aqueys pifolers de *Nostra Parla* quant celebràrem lo *Congrés Internacional de la Llengua Catalana* l'any 1906, a on férem venir tot i un estol de rossellonesos pagantlos lo viatge i donantlos dietes de 25 pessetes per cada dia del Congrés?

¿Que volen enviar els llibres catalans an aquells bons germans nostres «del Rosselló»? ¿«Del Rosselló» només? ¿I els del Vallespir, Conflent, Cerdanya i Capcir? ¿Que no son germans nostres els habitadors d'aquestes altres encontrades? Ah! ès que per aquesta gent de *Nostra Parla* allà dessà els Pirineus no hi ha més que els «del Rosselló» «que estiguen units» ab nosaltres «pel nexe de la llengua i per vincles seculars de raça», demostrantse ab això tan ignorants de la nostra història com de la nostra realidat ètnica.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

I clouen tal serie de barbaridats ab una que dona el brou a totes, parlantmos del «present de confraternització espiritual» que «Catalunya oferirà al Rosselló».

De manera que a una banda hi haurà «Catalunya» «oferint el present», i de l'altra banda hi haurà «el Rosselló» i no el Vallespir, Conflent, Cerdanya i Capcir, just «el Rosselló» que rebrà «el present». Aquí hi ha tantes de barbaridats com paraules. D'un vent esclueixen del «present» aquelles altres quatre regions catalanes d'allà dessà els Pirineus, tant o més catalanes que no el Rosselló; i d'altre vent treuen «el Rosselló» de Catalunya, suposen que una cosa ès «el Rosselló» i una altra cosa ès «Catalunya». Haguessen dit que «Catalunya espanyola», feya tal «present» a la «Catalunya [249] francesa» ho haurien dit be. Però com aquests caps-buyts de *Nostra Parla* just diuen les coses be per xamba, quant no se'n temen ni se'n adonen, per això diuen aquesta barbaridat final de que «Catalunya» farà tal «present» «al Rosselló».

¿I que he de contestar jo an aquests... oficiants de *Nostra Parla*? més que ab aquella dita tan mallorquina i tan gràfica: —A una altra porta en donen dos!

¿Tal volta se'n mereixen d'altra de contesta? Es evident que no.

Dia 22 (agost)

Indecència feresta dels vestits femenils a Barcelona

Tenim aquí a Ca'n Manso una senyora vella de Bilbao diuen que ès riquíssima, i en certes coses en fa cara), molt afectada de esmolar la garrova contra qui's present. Jo no li don conversa perque al punt ès a llevar la pell a tal o qual proisme. Avuy una senyora m'ha contat que la primera volta que parlà ab aquella jaya, veyentla aquesta ab una neboda seua molt jove, li demana. —Es fia seua aquesta senyoreta? —No, neboda, respòn aquella. —Donchs jo, diu la jaya, no permetria que una neboda meua m'acompanyàs si anava vestida així com hi va aquesta

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

neboda seua. Me crega: les noyes de Barcelona i llurs mares se'n aniràn a l'infern p'els vestits indecents que duen.

A mi m'ha feta molta de gràcia la claredat d'aquella jaya. Me'n guardaré com de caure de dir que la neboda de la senyora aludida anàs tan indecent com la jaya volia suposar. L'he vista a la taula una partida de vegades i no ho he reparat perque tench un sens fi de coses que me preocupen més. Si fos una neboda o dependenta meua que me'n pogués venir gens de responsabilidat, prou que la m'hauria mirada de prim conte per arruixarme les mosques que poguessen venir a ferme'n saulet devers lo tribunal diví. Com, gràcies a Deu, no estich en aquest cas, res vull sebre de tal andarivell. En quant a que les noyes i les mares de Barcelona se'n hagen d'anar a l'infern p'el vestit o per la falta de vestit ab que van per carrers i plasses, diré que a la meua manera de veure aquella jaya de Bilbao apedrega fort. Sens dupte exagera respecte de moltes noyes barcelonines, però per mi endevina de moltes més. Sensa voler, m'he hagut d'enterar dels vestits de tal marinatge, fent prop d'un mes i mitx que potoy per Barcelona i p'els carrers de més trànzit per haver d'anar a ca'l [250] Doctor Barraquer, a l'Universitat, a l'esglèsia de Betlem, an el Moll. I freqüentant cada dia aqueys endrets ¿quin possible ès no toparse ab centenars i fins milenars de noyes de tots pelatges que hi papallonetgen i hi caplleven a boldrons, escabotells, remolins i estols? Sols anant ulls cluchs poria deixar de veureme'n devant seguit seguit; i anant ulls cluchs m'esposaria a tenir ab elles qualque topada tan tremenda que pegàssem tot[s] dos de folondres, lo qual se prestaria a comentaris de la pitjor espècie. De manera que forsat forsat m'he hagut d'enterar de com van de roba o de falta de roba les noyes de Barcelona. N'hi ha que van prou modestes; però son tan clares com els campanars. N'hi ha llavò que ja no se recomanen gayre per la modèstia, però encara per un escés de benevolència un les ho pot perdonar fins a un cert punt. Ara la majoria son *privadores* d'anar p'el carrer; llavò n'hi ha d'altres, i no son poques, que son *tancadores*, que les hauríen de tancar materialment, i fins n'hi ha que son *penjadores*, ès a dir, que les hauríen de penjar, *sicut*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

sonat. La majoria just van *mitx vestides*, i falten massa a la modèstia; sols la cap-buydor i lleugeresa del sexe i de l'edat elze pot escusar de faltar *greument*. Totes aqueixes son *privadores* d'anar p'el carrer tan a la fresca com hi van. Llavò hi ha les que son *tancadores* perque son encara mes descarades que la majoria lo quant van més de mitx despullades, i que si jo en fos confés, no els absoldria. ¡Si semblen escapades del llit en camieta i que no han tengut temps d'embolicarse res pus! ¡Es pitjor que si anaven en camieta! Però encara contrapassen aquestes les que anomèn, *penjadores* i que les califich de tals perque van tan esquefides de roba, i la poca que duen elze ve tan atesada an el cos que elze veuen tota la silueta casi tant com si anaven totes nues. Si anaven totes nues, no seria tan fatal per la decència pública, perque la policia a l'acte elze aglapiria i elze posaria a l'ombra, i el mal seria mort. D'aquestes desvergonyides n'he vistes una partida, sobre tot dues passaven la mida de tot lo imaginable: una an el carrer de la Canuda, una hora baixa, que me'n anava a fer l'estació a la esglèsia parroquial de Betlem, i aquella gembla me passà devant anantse'n com un coet de d'allà, i tothom que la se miraven i la signaven ab lo dit, fenthi comentaris per tots els gusts. L'altra la vaig topar a la *Plassa de Catalunya* devers la una del dia, venint jo de la *Biblioteca de l'Universitat*, acabant de resar el Rosari, i que just mirava allà on havia de posar els peus per no pegar cap sòtala; i cop en sech zas! [251] me passa per devant fregantme materialment aquest dimoni de noya, que se'n anava com un llonzí. El Dr. Barraquer, lo primer dia que'm ve l'ull que me medica, me demanà si hi veya faixes blanques i vermelles que fessen ones. Li diguí que no. Si m'hagués demanat si hi veya siluetes de persona, quant viu aquell dimoni en carn humana passarme per devant fregantme bil·lo bil·lo, hauria cregut que allò era un fenomen del meu ull malalt. Per cerciorarme de que no era ilusió meua aquella topada, me girí de la banda cap a on s'era espitxada aquella poca-vergonya, i la colombrí que se'n avava ben acanalada de d'allà i notí que tothom la seguia ab la vista i que hi feyen el comentaris que piadosament poreu pensar.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Primer, contra l'inmodèstia i la indecència dels vestits femenils hi havia lo remey d'acalar els ulls, perque tota l'indecència estava localisada a les regions superiors de la caixa del cos. Avuy tal remey no serveix perque van més indecents per les regions baixes que per les altes, i per les altes ja hi van massa. De manera que tant si acalau els ulls com si els alsau, no vos escapareu de la batalla que vos presenta per tot arreu En Banyeta-Verda ab tota la seua ationadara tracalada d'emissàries tan tremendes i formidables, que el mateix Banyeta just elze guanya de banyes.

Quant era a Londres l'any 1913, un dia per consell de la Patrona de la Despesa, entrí a un grandiós *Tancat d'Espectacles*, que me digueren que n'hi havia de totes castes, però tots decents. Me'n hi vaig, i efectivament hi viu un sens fi de devertiments, lo més entretenguts, enginyosos i inofensius; però assetsuaixí me trop dins una espècie de jardí, i m'afin quatre cinch bergantells enfilats per aquells arbres, sensa dur un fil de roba demunt més que una mica de tapament allà on poreu pensar. Al mateix temps compareixen dalt una tarima tres o quatre bergantelles ab unes faldes tan curtes que just els arribaven an els genolls, però ab polaynes de cassador i gens escotades, i ja son partides ab una escopeta que duyen perhom, a desperar a dreta i a esquerra i a l'ayre. —*Això s'embruta!* m'esclam jo a les hores. Gir una coa, i de d'allà cap a defora! Donchs be, la major part de les noyes de Barcelona van molt mes *indecents* que aquelles bergantelles d'aquell *Tancat d'Espectacles* de Londres. Un altre dia, també a Londres, anant jo per una gran plassa de les que hi ha, s'atura devant mi un automòvil; en devalla una fadrineta molt elegant; duya el vestit molt estret, i tot devallant el s'enganxa a no sé a on, i mostrà les cames fins an els genolls. [252] A mi me semblà allò massa tal-qual. Doncs be, milenars y milenars de noyes tresquen per Barcelona que mostren continuament més trossada de cames que no mostrà de desgràcia aquella fadrineta de Londres. ¿En voleu sebre una altra? Un hora-baixa me'n anava jo a entrada de fosca a dur una carta an el *Vapor Rey En Jaume I*, Rambla avall, i cop en sech me

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

top ab una noya que anava tan a la fresca que duya per faldes una especie de filachs, que li veyen la pell i totes les formes i contorns que fa lo cos de genolls per amunt. Hauria merescut que la Policia l'hagués aplegada i l'hagués duyta a tirar a mar, com se suposa ab una pedra ben feixuga p'el coll.

Lo que succeeix ab això d'anar tan destapades aqueixes desenfreides, que surten a la vista una partida de defectes de configuració que no les favoreixen gota. Així ès que jo may hauria cregut que hi hagués tantes de noyes a Barcelona ab les cames tortes, ab els peus girats, ab el coll tan regatat i garangolat de nirvis, tan esmolucades d'espal·les, tan esgarrades de pitera. I encara se veu que tot això ès lo més condret d'aquells cossos; l'ànima la tenen molt més esfondrada les mesquines. ¡O si se vessen la feristea que fan!

De manera que aquella senyora vella de Bilbao no va gayre lluny d'osques ab lo judicar les noyes i les mares de les noyes a Barcelona p'el modo d'anar vestides, o més ben dit, desvestides, despatxantlos el passaport per l'infern.

Això me recorda un pas que me contaren a Madrid d'un senyor que durant la primera guerra carlista se feu milionari proveint de palla la cavalleria de l'exèrcit lliberal. I un dia un *penjat* li demanà: *¿Y dando paja ganó V. tantos millones?* I ell contestà: *—No, hombre! No los gané con la que dí, sino con la que no dí.*

Ara també les noyes de Barcelona, vull dir, moltíssimes d'elles estàn ben esposades a condamnarse, no per la *roba que duen*, *sino per la que no duen*, i elze *caldria dur*.

Me contà En Manso que mesos enrera posaren a ca-seua uns quants senyors francesos, de París per més senyes, i manifestaren llur estranyesa de que les noyes a Barcelona anassen tan indecents. En Manso elze digué: —Tot això porem agrair a París, la vostra ciutat capdal, d'on mos venen les modes. —A poch poch! digueren aquells parisenchs: les modes poràn venir de París, però les noyes parisenques no les segueixen com les d'assí; elze saben moderar i ferles *passadores*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Jo lo que puch dir que, quant els anys 1912 i 1913 me [253] passí a París una corantena de dies, me cridà ferm l'atenció el no veurehi aquells vestits tan estrets i ellanguits que veya per Barcelona, per Mallorca, per Itàlia per casi totes les altres ciutats de França que vaig recórrer (Perpinyà, Narbona, Tolosa, Lourdes, Montauban, Moissac, Limoges, Poitiers, Orleans, Chartres, Reims, Beauvais, Amiens, Rouen). I ¿com s'esplica això? Ah! ès que la gent de París tendràn tants de defectes com volgueu, però lo que és bon gust, finor i art de sebre-se presentar i elegància sobirana per no desentonar casi may ¡vaja si en tenen! I perque els no-parisenchs no en tenen tanta ni d'un bon tros, quant elze volem imitar, queden malament, fan la prova del ruch.

I ¡basta ja de *vestits* o de *desvestits*! per la relació que diuen a l'*Obra del Diccionari*, que ho abrassa tot finis finis, s'entèn lo que s'espressa ab *mots*, que son la *caixada* de la nostra Llengua, i lo *Diccionari* n'ha d'esser la caixa.

Dia 23 (agost)

Els derivats en –*im*, -*am*, -*era* en català i llur importància

Avuy com sortia a dir missa a la parroquial esglèsia de Betlem, un dels Vicaris ha reparat que jo duya els *camis* (l'*alba* diuen aquí) atrossats una mica mal igual per lo quant m'eren un poch llarchs. S'ès afanyat a compondrelosme, dient a l'escolanet que m'havia de servir la missa: —No veus, home, que no està be aquesta *alba* ab aquest *pengim-pengera* que fa?

M'ha cridada l'atenció tal *mot*, le hi he fet repetir i després de la missa n'he presa bona nota perque per mi val a pes d'or. Els derivats en -*im* i en -*era* son una de les grans riqueses que té la Llengua Catalana, desgraciadament perduts en gran part dins lo Reyne de València i també a Catalunya, però conservats en casi tota llur tòria i galanxonia dins Mallorca. Els derivats en -*im* uns son de *sentit colectiu* v. gr. de *sabata* > *sabatim* [moltes de *sabates* petites], de *cadira* > *cadirim* [moltes de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

cadires menudes], de *taula* > *taulim* [moltes de *taules* petites], etc. De totes les paraules que designen objectes dels que se pot formar *colecció*, els mallorquins formam *colectius* acabats en *-im*, de sentit diminutiu, sempre que ens passa per l'escudeller, i estam de saba. Els altres derivats en *-im* son de sentit purament *intensiu*; i així a la rondaya d'*En Juanet i els set missatges*, que està an el tom I de mon *Aplech de Rondayes Mallorquines* surten en *Bufim-bufayna* (un *missatge* que *bufava* molt fort), En *Mengim-menjayna* [254] (un altre *missatge* que *menjava* molt), En *Forsim-forsayna* (un que no tenia la *forsa* mesurada, de tanta que en tenia), En *Corrim-corrayna* (un que corria més que el vent), En *Bevim-bivayna* (un que se bevia tota l'aygua que un riu duya), etc. N'hi ha moltíssims més de derivats en *-im*: *escolim* < *escolar*, *ruixim* < *ruixar*, *verrim* < *verro*, *porquim* < *porch*, *bovim* < *bou*, *xerrim* < *xarrar*, *ventim* < *ventar*, etc. tots de sentit *intensiu*, com ès bo de veure; i d'aquest pelatge ès el que ha usat lo Rt. Vicari de Betlem quant ha dit que la meua *alba* feya aquell *pengim* (de *penjar*, que *penjava* comsevulla). No recordava jo haverne sentit cap may a Catalunya, de intensiu en *-im*. Sens dupte encara se'n usen ensà i enllà i en venir be. Suplich a tots mos colaboradors que, si dins llurs encontrades se'n troben de tals *intensius*, m'ho comuniquin per amor de Deu. Lo que m'ha dit en Manso, nadiu de Borredà: Això ès un PENGIM PENJAM (posat de qualsevol, manera esburbadament). Els derivats en *-am*, tots de sentit *colectiu* o *intensiu*, son nombrosíssims en català: *aviram*, *pollam*, *portam*, *botam*, *pellam*, *cuixam*, etc.

I ¿que en direm de l'altre derivat en *-era*? que ha brollat tan espontaniament de la boca del Rt. Vicari del Betlem, dient: —No està be aquest *pengim-pengera*! Se formen en català derivats en *-era* per dos vents. Uns provenen del sufixe llatí *-ariu*, *-aria* que en català ha donat *–[é]r*, *-[é]ra*; i així de *caldariu caldaria*, *fustariu fustaria*, *solariu solaria*, *ferrariu ferraria*, *lupariu luparia*, etc. resultaren: *calder caldera*, *fuster fustera*, *soler solera*, *ferrer ferrera*, *llober llobera*. I el català se feu mes envant produint una tracalada de derivats en *-era* que espressen una

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

qualidat o un estat en relació ab qualque sustantiu o verb; i així de *cabra* tenim *cabrera*, de *sabó* > *sabonera*, de *caliu* > *calivera*, de *peix* > *peixetera*, de *cames-rotges* (erba) > *cama-rotgera* (la dona que ven *cames-rotges*). Hi ha també un rondaya en mon *Aplech* que se diu *Sa Cama-rotgera*. I així de *penjar* lo Rt. Sr. Vicari de Betlem, duyt de l'instint de la llengua, que may falla si un no ès presumit, ha fet gentilment *pengera*: —*Aquell pengim-pengera* de la meua *alba* o *camis*, volent dir que no penjava així com calia. Jo felicit coralment lo Rt. Sr. Vicari de Betlem p'els dos bellíssims derivats a un brot que ha sabuts engiponar com qui no n'ès, ab tota l'encantadora galania de l'instint de la pròpia llengua, que may pega cap cop dalt la ferradura, sempre dalt el clau, may per may s'erra. [255]

Ademés d'aqueys derivats en -*era*, casi tots derivats de *noms*, hi ha els altres derivats en -*era*, tots *verbals* i que denoten les *ganes* o la *qualidat* de *posar l'acció del verb*; i així de qualsevol verb se pot formar en català un sustantiu derivat, acabat en -*era* de tal sentit: v. gr. de *cantar* > *cantera* [ganes de *cantar*], de *ballar* > *ballera* [ganes de *ballar*], de *nedar* > *nedera* [ganes de *nedar*], de *gratar* > *gratera* [ganes de *gratar*], de *dir* > *diguera* [ganes de *dir*], de *lletgir*> *lletgiguera* [ganes de *lletgir*], de *cullir* > *culliguera* [ganes de *cullir*], d'*escriure* > *escriguera* [ganes d'*escriure*], etc.

Aquesta *vitalidat* de la nostra llengua per formetjar tals derivats s'ès perduda massa dins tots els territoris de fora Mallorca. A Mallorca, gràcies a Deu, se conserva ben vitenca. Dins els altres territoris se conservava altre temps com ho indica el fet que jo he pogut comprovar dins més de cent poblacions catalanes i valencianes, d'usarshi encara dos *derivats verbals* d'aquests, un poch comuns, ès ver, però llingüísticament preciosíssims i que ab perdó dels prim-siules i esquitarells posaré aquí, tractantse, com se tracta d'una publicació llingüística. Tals *derivats* son *caguera* i *pixera*. ¿Qui ès que no sap que volen dir? Per tot arreu de Catalunya i del Reyne de València, quant he demanades clarícies dels

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

derivats verbals en -*era*, ab més o manco revolteries per tot m'han confessat que s'hi usen aquells dos.

¡Sí que m'ha dit be avuy a la parroquial esglèsia de Betlem trobanthi aquell notabilíssim *pengim-pengera*! Ja m'hi diria en popa si cada dia feya una troballa d'aquestes!

Dia 24 (agost)

Els noms acabats en -*o* àtona dins el català

Un dels bons escriptors que té avuy Catalunya m'ha contat que En Fabra i los seus escolans d'amèn duen endevant llur estrambòtica i virollenca guerra contra els mots catalans acabats en -*o* àtona, que s'han passat p'el carabassot de llevarlos tots del mitx, passantlos an el dimoni, lo qual elze fa caure en les més tremendes ridiculeses, usant mots tan estrafolaris com *verre* per *verro*, *tron* per *trono*, *ferre* per *ferro* i molts d'altres per l'estil.

Però ¿i d'on s'ho ha tret En Fabra i com ho funda que no hi puga haver en català mots acabats en -*o* àtona, allà on fa tants de sigles que n'hi ha a forfollons, que usaren els escriptors molt abans de que se iniciàs la influència castellana dins el [256] català, i que usen encara per pa i per sal les regions més allunyades de tan mortífera influència? Ja's sap que En Fabra no demostra res may. En Fabra dona oracles, fulmina sentències sensa cap fonament ni comprovant, i hi ha que acceptar ulls cluchs los seus oracles, les seues sentencies i definicions *ex catedra*. Per això ès propi i esclusiu dels mínvols, dels *evirats*, dels que's fan a sí mateixos la vergonyosa i impudent *capitis diminutio*, despullantse de la pròpia dignidat, escapsantla-se estupidament.

No, senyorets de l'Institut! a pesar de tots els oracles i definicions *ex catedra* del vostre Sum Pontífich Fabra, catalans i re-de-catalans son i seràn sempre tota aquesta tracalada de mots que ara m'ocorren:

a) *carro*, *caparro*, *mugarro* ab tots els aumentatius acabats ab en -*arro* com *capellarro*, *portalarro*, *platarro*, etc.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

b) *xaravel·lo*, *borratxel·lo*, *Xarel·lo* (casta de raim a Barcelona, *cartoixà* a Tarragona), *panel·lo* (molt afectat pa), *xitxarel·lo*, *Camel·lo*, *Catel·lo* ab tots els diminutius acabats en -*el·lo*: *deventalel·lo*, *fusterel·lo*, *Antoniel·lo*, *Martinel·lo, missatgel·lo*, *criadel·lo*, *cuynerel·lo*, *carretel·lo*, *pastorel·lo*.

c) *verro*, *xerro*, *esguerro*, *ferro*, *serro*, *enterro*, *desterro*, *gerro*, *erro*.

d) *porro*, *forro*, *morro*.

e) *trono*, *bono*! *xano-xano*, *daixo-daixo*.

f) *mol·lo*, *rol·lo*, *fitol·lo*, *mariol·lo*, *camiol·lo*, *motllo*, *rotllo*.

g) *estabetxo*, *escabetxo*, *quetxo*, ab tots els diminutius en -*etxo*, que n'hi ha més que mosques: *portaletxo*, *escolanetxo*, *cavalletxo*, *fusteretxo*, *ferreretxo*, *hostaletxo*, etc.

h) *tronxo*, *monjo*, *flonjo*, *taronjo* (*Rosselló*).

i) *onclo*, *blonco*, *conco*, *floronco*, *porxo*.

j) *volando*, *marxando*, *Ferrando*, ab tots els intensius en -*ando*: *grosserando*.

k) *polissardo*, *veyardo*, *llardo*, *aliardo*.

l) *perxango*, *ringo-rango*, *rango* (picarol gros), ab tots els intensius despectius; en -*ango*: *animalango*, *portalango*.

ll) *totxo* (bastó: a Tamarit de Llitera), *cotxo*, *cutxo*, *suro*.

m) *sonso*, *onso*, *Sanxo*, *bil·lo-bil·lo*, *Son Til·lo*.

n) *g[ɔ]ixo*, *x[ɔ]to*, *copeo* (ball mallorquí), *modo*, *covo*.

ny) *nostro*, *vostro*, *noltros*, *voltros*, *naltros*, *valtros*, *nosaltros*, *vosaltros*, *vantros*, *nantros*, *gotzo*, *colzo*, *homo*.

o) *xèubo* (beneyt, blay), *meulo*, *remeulo*, *betzo*, *guitzo*.

p) *Nero*, *rebeco*, *z[ε]ro*, *etz[ε]ro*, *cero* (cervo), *biombo*, *fotumbo*, *birombo*, *eco*, *xítxero*. [257]

q) *matul·lo*, *frarul·lo*, *fusterul·lo*, *sabaterul·lo*, *rul·lo*.

r) *terbol*, *vérbol*, *Fórnols*, *Bànyols*, *P[ɔ́]rtol*, *bámbol*, *plac[é]vol*, *mínvol*, *cíngol*, *Gríndol*, *p[ɔ́]sol*, *esprígol*, *gínjol*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

rr) *Son Lloringo*, ab tots els diminutius en *-ingo*: *animalingo*, *cavallingo*, *portalingo*.

s) *Perm[ɔ́]dol*, *p[ɔ́]ndol*, *cónsol*, *br[ə́]vol*.

ss) *m[o]sso*, *f[ɔ]sso*, ab tots els plurals en *-os* atons, que n'hi ha milenars: *nassos*, *brassos*, *casos*, *francesos*, *inglesos*, *aragonesos*, *marquesos*, *capaços*, *cabassos*, *mollassos*, *bordegassos*, *llassos*, *passos*, *masos*, *rossos*, etc.

¿En voleu més de noms acabats en *-o*, *-os*?

¿I el Sum Pontífich Fabra haverlos declarada la guerra i decretat llurs desterro i esveiment de dins els dominis del *català-normal*! ¿Voleu res més... *anormal* que aquesta pensada d'En Fabra? ¡Deu se'n apiat!

Dia 25 (agost)

Els regidors *lliguers* de l'Ajuntament de Barcelona espampolen 3.000 pessetes a l'*Obra del Diccionari* per odi a mi

Ha passat més d'un mes que ens vérem ab l'honorable cavaller N'Arcadi d'Arquer, Regidor de Barcelona per la *Unió Monàrquica Nacional*, que me digué que ell i l'altre cavaller, lo Baró de Viver de la mateixa *Unió Monàrquica* i del mateix Ajuntament, havien fetes totes les passes que havien cregudes oportunes per conseguir que l'Ajuntament de Barcelona votàs lo que lo Batlle de Barcelona (Sr. Martínez-Domingo) digué a D. Marian Martí i Ventosa que jo podria cobrar dins el pressupost municipal barceloní de l'any corrent, per motiu d'esserse prorrogat el de l'any anterior a on me concediren 3.000 pessetes per l'*Obra del Diccionari*, i que per lo mateix el present any en poria cobrar altres tres mil, s'entén, per l'*Obra del Diccionari*, sempre que l'Ajuntament ho votàs. D. Arcadi d'Arquer i el Baró de Viver han fetes totes les passes que han sabudes per dur lo Ajuntament a votar aquesta cosa; però se troben devant l'oposició irreductible dels Regidors de *La Lliga* que no afluixen gota en llur guerra an el *Diccionari* perque ès cosa meua. Aquells senyors parlaren an el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Batlle i sembla que el Batlle en bones paraules elze digué que això ho havia de fer l'Ajuntament; però, com *La Lliga* comanda l'Ajuntament, bo ès de veure lo que ha de succeir. Jo diguí an el Sr. d'Arquer que ell i son company lo Sr. Baró de Viver fassen lo que bonament puguen per dur l'Ajuntament a votar [258] les 3.000 pessetes per enguany; però que no forsin la màquina tampoch, que tant farem lo *Diccionari* ab aquelles 3.000 pessetes com sensa. N'Arcadi d'Arquer no m'ha tornat dir res. Per lo qual consider perdudes dites 3.000 pessetes, i tot per la mala voluntat dels Regidors de *La Lliga*, a ne qui puch dir devant tot Catalunya que, be poden bravetjar d'*amadors de la Llengua Catalana*, però les seues obres de lo que els acrediten ès d'esplotadors d'aquesta Llengua, que la fan servir de *pretext* per llurs campanyes polítiques per poder atiar l'odi an els castellans i emblanquinar i abeurar els *fills de la Pàtria*, donantlos figues per llenternes i gat per llebra. Sí, jo elze puch dir devant tot Catalunya i els ho dich de la manera més solemne que, quant se proclamen amadors de la Llengua Catalana, menten com l'ànima de Judes, puys la Llengua no l'estimen mes que com *arma política* per fer llur agost i cimentar llur infecte i vergonyós caciquisme. Que ho sapien els Regidors de *La Lliga* que son majoria dins l'Ajuntament de Barcelona: si ells se donen el pler de negar a l'*Obra del Diccionari* aqueixes 3.000 pessetes per odi a mi, jo me'n don un altre de pler, que per mi val ben be 3.000 pessetes: el de poderlos dir que falten a la veritat sempre que se proclamen amadors de la nostra Llengua, puys per odi a mi son els pitjors inimichs que avuy té l'*Obra del Diccionari*. ¿Que fan aqueys Retgidors per dotar de *Diccionari* la nostra Llengua? Res, absolutament res. Lo únich que fan ès una guerra a mort an el qui fa vint anys que treballa i dirigeix l'*Obra del Diccionari*, que ells havien aclamat com *Apòstol* i *Mestre de la Llengua* anys i més anys, fins que els cacichs de *La Lliga* elze manaren ferme la guerra, pitjor que si jo fos un criminal d'allò més criminal. ¡Sí que me'n fan molta de compassió i pietat!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 26 (agost)

Un mot d'amich an el *Foment de la Pietat Catalana*

Un bon company de causa que sol estar enterat ferm de les coses, me dona per cosa certa que aquesta benemèrita entidat ha resolt moderar una mica son fervor i zel massa pujat de grau per l'*Ortografia* i p'el *sistema morfològich* i *lexicogràfich* de l'*Institut d'Estudis Catalans*, que tant i tant se distingeix per desfigurar i desnaturalisar la llengua catalana. I aquesta moderació diuen que el *Foment de la Pietat Catalana* l'ha haguda d'adoptar per les moltes, insistents i fortes [259] reclamacions dels Rts. Srs. Rectors i Directors d'entidats relligioses a ne qui disgusta absolutament l'obra suicida, esbojarrada, antipatriòtica i insensata de l'*Institut* contra la dignidat, incolumidat i reyalesa de la Nostra Llengua. Som un admirador i un amich sincer del *Foment de la Pietat Catalana*, no just de boca, sino ab les obres, puys he adquirits i pagats casi tots els llibres que ha trets a llum. Tots els fills de la Pàtria haurien de fer costat an el *Foment* comprant els seus llibres i escampantlos per tots els endrets de Catalunya i dins totes les llars catalanes. No, no som jo com cert Membre de l'*Institut* que, perque el *Foment* no era cosa seua ni hi poria fer truchs i baldufes, li declarà la guerra i se deixava dir que l'havia d'esfondrar i afonar; però l'esfondrat i afonat fonch ell i per cert d'un manera escandalosament estrepitosa. I qui l'afonà i l'esfondrà no fou lo *Foment*, sino els mateixos que tenia a son costat, això sensa posarli cap *barret*, just donant testimoni de la veritat. No, no som cap inimich ni cap contrari del *Foment de la Pietat Catalana*, sino que en som un admirador i un amich de tot cor: per això m'alegr sincerament del seu be i dels seus triunfs i avensos en la sana i agradosa propaganda de la *Pietat Catalana*. M'alegr de bon de veres de que lo *Foment* se fassa una magnífica casa per la seua obra editorial segons plans de mon amich D. Joan Rubió i Bellver, benemèrit de l'arquitectura cristiana. No he vists tals plans, però me diuen que son una cosa genial i garrida de bon de veres.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

L'afecte coral que profés an el *Foment de la Pietat Catalana* crech que m'autorisa per ferli dos prechs:

Primer prech: que procuri per amor de Deu en tots els llibres que publica, la major puresa i netedat de la llengua catalana, no segons lo criteri equivocadíssim i descaminadíssim de l'*Institut* i son Sum Pontífich Sa Aconfessional Santedat D. Pompeu Fabra, sino segons el criteri que la entenimentada tradició catalana ens marca i senyala. Sobre alguns punts escapats del *Foment* en materia de puresa llingüística podria cridar l'atenció. Just en retreuré un: allò de dir *Santa Catalina de Siena* i *Sant Bernadí de Siena*. Jo suplich al *Foment de la Pietat Catalana* que d'avuy endevant diga: *Santa Catalina de Sena* i *Sant Bernadí de Sena*, que ès lo que sempre havia dit i diu encara la catalana gent, la llegítima, no certs bordissenchs, que tenen ben poch de català. Els noms de ciutats no s'han de traduir, però cal conservar, pertoca conservar els noms de ciutats estrangeres que els nostres majors forjaren a llur manera, donantlos una forma i fesomia segons el nostre [260] demble i encarnadura; i la ciutat de *Sena* ès un d'aquests casos, com tants d'altres n'hi ha. El poble català dels passats sigles, quant la Santa Seu canonisà aquella gran santa i aquell gran sant, elze digué: *Santa Catalina de Sena* i *Sant Bernadí de Sena*, i encara elze diu lo mateix. ¿Per quines cinch centes lo *Foment* ha de anar a tramudar lo nom de *Sena* i posar *Siena*? ¿Per que no ha de respectar el nom que la tradició recullí i conserva encara dels antichs catalans? Llingüísticament no ès acceptable *Siena* perqué ès un cas de diptongació de la *tònica*, que, si se dona en italià i en castellà, no se dona en català. I ¿que som nosaltres *catalans* o *italians* o *castellans*? Que hi pensin be els amichs del *Foment de la Pietat Catalana*, i que obrin en conseqüència!

Segon prech que me permet fer an el *Foment de la Pietat Catalana*: ès de més gravetat i trascendència que no el primer.

El *Foment*, he de creure que ho fa sensa donarse'n conte, en la publicació de sos llibres resulta en la pràctica un seguidor impertèrrit de la desgavellada i desastrosa teoria de que el *català literari*, el *català normal*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ès lo que se parla a Barcelona i a les regions someses a l'esclavatge llingüístich de Barcelona. Tan desastrosa i desbaratada i antipatriòtica ès aqueixa teoria que esclueix de la catalanitat tota la Catalunya occidental, totes les Balears, tot lo Reyne de València, puys d'aquestes grans regions just admet allò en que concorden ab Barcelona i en rebutjà tot allò en que discorden de Barcelona; de manera que rebutja tal teoria casi la mitat de la realitat llingüística catalana.

Però ¿i el *Foment de la Pietat Catalana* professa un criteri tan absurd i desbaratat en matèria de Llengua Catalana? En la pràctica massa que l'observa. I si no ¿quina obra ha publicada may aon s'admetin les particularitats idiomàtiques de Catalunya occidental, del Reyne de València, de les Balears, que son tant o més catalanes que les que admet come cosa corrent dins tots sos llibres, i que no passen de peculiaritats idiomàtiques de Barcelona?

Un dels escriptors més illustres an el servici del Foment de la Pietat Catalana, ès Mn. Llorenç Riber, mallorquí de rel. ¿Observa Mn. Riber dins els llibres que el *Foment* li ha publicats, les peculiaritats idiomàtiques de Mallorca? que ès just modernament que son peculiaritats de Mallorca, puys an els sigles XIV i XV i XVII eren generals a tot el territori de la Llengua, com ho demostren els monuments escrits dins tots els endrets de dit territori que de tals signes se conserven. [261]

¿Com el *Foment* no ha admeses dins sos llibres aqueixes peculiaritats idiomàtiques, avuy just de Mallorca, antigament de tots els territoris catalans? ¿Es que Mn. Riber ja ha renunciat a tals *peculiaritats* i presenta sos manuscrits sensa elles? ¿Es lo *Foment* que no les hi admet?

Això ès lo que jo no sé. Siga quina siga la causa del rebuig de tals *peculiaritats idiomàtiques*, el fet de que brillin per llur ausència dins els llibres que el *Foment* publica de ploma mallorquina tan ben trempada i tant de cap d'ala i eminent com la de Mn. Riber, ès un fet desolador per qui, com jo, somia en la reconstitució de la unitat literària de la Llengua Catalana a on ballin i bateguin a balquena i a pler els ingenis catalans, balears i valencians ab tot llur ròssech i acompanyada d'admiradors i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

lectors, que dins aqueix conjunt de regions i comarques se considerin tots a casa llur i no a casa esterna ni mirats come forasters.

Que hi pens be lo *Foment de Pietat Catalana*! Rebutjar les peculiaritats idiomàtiques del Rosselló, de les Balears, del Reyne de València, de la Catalunya occidental, no admetreles dins els llibres que publica, ès *separar* de Catalunya literària totes aqueixes regions; ès enfondir lo fondal llingüístich que dos sigles de inconciència ètnica i de incultura literària catalana obriren entre el català de Barcelona i el de totes aquelles regions. Sí, benemèrits patriotes del *Foment de Pietat Catalana*, vosaltres, he de creure que inconcientment, sensa adornarvosne, escluiu de la vostra *catalanitat* els balears, els catalans de França, el catalans occidentals, els valencians. Si vosaltres no admeteu les peculiaritats idiomàtiques de totes les nostres comarques, moltes d'elles molt més catalanes que les vostres, i les restants lo menys tan catalanes que les vostres, ¿que hem de fer els d'aquestes regions postergades, desdenyades, viltengudes? ¿Ignorau la molta d'antipatia que contra el *centralisme de Barcelona*, tant contra el polítich com contra el literari batega dins els cors balears, valencians, catalans de França i catalans occidentals? ¿Que ès injusta tal antipatia? No ho vull esbrinar. Vos hauria de bastar que hi sia per no engreixarla i fomentarla ab lo vostre proceir, que escau tan poch a la altesa, patriotisme, zel, magnanimidat, amplitut i apostolicidat de la vostra empresa.

Jo m'havia forjada la ilusió de que ab el temps se aniria omplint aquell fondal que separa de Barcelona aquelles regions. An això he dedicats els millors anys de la meua vida. L'actitut incalificable de l'*Institut en ple*, *de la Lliga* [262] i de la Mancomunidat ab la complicidat de casi tots els altres elements vius de Catalunya, ès per mi un desencant ferest perque tals entidats, en lloc d'acostarse aquelles regions, les se decanten, les s'allunyen, enfondeixen i aixamplen aquell fondal. Lo que'm dol fora mida ès que lo *Foment de la Pietat Catalana* no siga una escepció en tan esbojarrada com suicida conducta, salvant com salv ab tota la meua ànima la bona intenció dels inspiradors, i sostenedors i impulsors

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

del *Foment*. Per això me permet pregarlos que hi pensin d'asseguts i que ho meditin de prim conte devant Deu, la Pàtria i la Història.

Jo que me he passats vint anys predicant dins tot lo Reyne de València i dins totes les Balears que aqueixes regions son un desplegament de Catalunya i que els qui les habitam som nissaga *catalana* i per lo mateix *catalans*; jo que per sostenir això me som vist insultat, combatut, botxinetjat i ridiculisat, fins a haverme de barallar ab amichs corals de tota la vida; ¿com no he de sentir acoparse les ales del meu cor, veent com veig que dins Barcelona mateix predomina el concepte, contradictori del meu, sobre la catalanitat dels balears i valencians, que no som mirats come *catalans*. A una esglèsia de Barcelona que jo hi anava a dir missa i que me coneixien prou, notí una vegada que la me servia cert escolanet i no els altres escolanets. Demàn com era això, i me contestaren que aquell escolanet era per servir missa an els *capellans forasters*. No m'hi tenia jo per *foraster* a Barcelona, ni m'hi porien tenir an aquella esglèsia si ès ver allò de *catalans de Mallorca*. ¿Fonch això cap fet aillat i anòmal? En via neguna. Quant la Santa Seu acceptà la presentació que Sa Magestat li feu de la venerable persona del Rdm. Dr. Reig per la Seu de Barcelona, un dia me trobava jo ab aquell patrici de perdurable memòria D. Enric Prat de la Riba, i ab altres *catalanistes* de cap de brot, els quals se queixaven de que el Bisbe de Barcelona no fos un català, sino un *valencià*; i aquí D. Enric pren la paraula i digué: —*Els valencians també son catalans*. Jo li doní raó; els altres se posaren un punt en boca. De manera que no es just an aquella esglèsia barcelonina que tenen aquell concepte tan estret i mínvol de la catalanitat. Pero encara en diré una de més grossa: vacà anys enrera la Seu de Solsona i corregué come candidat per ocuparla un molt respectable canonge mallorquí, però la cosa no capità be; el Bisbe fou un altre. ¿Quina fou la causa? No ho sé. Una cosa sí que me consta: que en Cambó devant persona autorisadíssima se deixà dir que la Mitra de Solsona no havia d'esser per aquell canonge mallorquí, sinó per *un català*. Aquell [263] canonge un dia m'agafa i me diu: —¿No mos prediques tu

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

que els *mallorquins som catalans*? —Prou que ho som! responch jo; i ell me conta aquesta dita d'En Cambó. Jo en romanguí fret, ab els cabells drets, veyent visions. De manera que ni En Cambó té per *catalans* els mallorquins.

A l'esglèsia de Betlem a on dich missa hi ha un escolanet de Alcampell, vila de la regió de la província d'Osca, més amunt de Tamarit de Llitera, de llengua catalana i que per lo mateix ès un escapoló de Catalunya històrica, encara que els de tal regió neguen rabiosament que siguen *catalans*. Donchs be, els altres escolanets de Betlem, per anomenar aquell minyó d'Alcampell, li diuen: l'*aragonès* o el *baturro*. No el tenen tampoch per *català*. Estich segur que més d'un quern de lectors se'n riuràn de que jo retrega tals arguments per provar la meua tesi. Està be que riguen una mica de tal fet aillat. Si se'n riuen del conjunt de fets que aduesch, les rialles elze cauràn demunt i serà pitjor per ells.

Ja seria ben hora de que els catalans reflexius hi pensassen una micoineua en totes aqueixes coses que apunt i ensat en la present nota, que s'ès allarga més de lo que era regular.

Dia 27 (agost)

Una escapsadura del Nom Santíssim de Jesús a la *Santa Maria*

De dia 13 de juliol dich la missa a Barcelona i la me serveixen escolanets barcelonins i d'altres endrets de Catalunya que caplleven an aquesta babilònica capital. Cap n'he notat que acabi la *Santa Maria* sensa afegirhi *Jesús* (... *ara i en la hora de la nostra mort Amèn Jesús*). A Ca'n Manso resen el Rosari després de sopar, i hi concorren persones de Barcelona i de tots els endrets de Catalunya.

Donchs bé, tant el qui serva el rosari com els qui duen derrera, he notat que també acaben la *Santa Maria* dient: ... *ara i en la hora de la nostra mort Amèn Jesús*. A Ciutadella, a Sant Climent i a Maó de Menorca notí que fan lo mateix, com ho fan també la generalitat de la gent a Mallorca, i ho fa tothom a Eivissa.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Sobre tots aquests fets crit l'atenció de les persones de certa regió de la llengua catalana que han empresa la *creuada*, per mi erradíssima, de suprimir ells i fer suprimir an els altres el santíssim i adorabilíssim *Nom de Jesús* de la *Santa Maria*. [264]

¿En que se funden aquests bons senyors? ¿En que la *Santa Maria* en llatí no acaba ab lo nom de *Jesús*?

Es ver que no hi acaba; però per quines cinch centes no hi ha de poder acabar en català? ¿Per quines cinch centes han de treure de la *Santa Maria* el *Nom Dolcíssim* i *Adorabilíssim* de JESÚS, allà on en tota l'estensió de les terres catalanes hi posen tal *Nom*? ¿Tal volta la reyna de totes les oracions, el *Pare-nostre* ès en català una traducció tan literal i servil, que no hi haja cap paraula gens variada? ¿Tal volta no tractam de *vos* Deu nostre Senyor, en lloch de tractarlo de *tu* com en llatí? ¿Per ventura no deym *santificat sia lo vostro* SANT *nom*, *venga a nosaltres lo vostro* SANT *reyne*, *se fassa la vostra voluntat així en la terra com* SE *FA en lo cel*?

I ¿que en direm del *Nostro pa*? ¿Per ventura no hi posam *culpes* en lloch de *debita* (deutes)? ¿Qui no sap que en lloch de *et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo*. *Amen*, deym: *no mos deixeu caure en la tentació, antes alliberaumos. Senyor, de qualsevol mal. Amen Jesús?*

I ¿que en direm de l'*Ave-Maria*? ¿Qui no sap que, en lloch de *Ave-Maria*, *deym Deu vos Salve Maria*, i que hi posam dues voltes la segona persona plural del present *sou* (*plena* SOU *de gràcia*; *i beneyta* SOU *vos*) i dues vegades la tercera persona singular del mateix present ès (*el Senyor* ÈS *ab vos*... *y beneyt* ÈS *lo fruit*) que no son dins l'*Ave-Maria* en llatí? Tampoch, en llatí anomenam SANT el *ventre* de la Mare de Deu: *Et benedictus fructus ventris tui, Jesus*: *i beneyt lo fruyt del vostro SANT ventre, Jesús*.

De manera que aquests *zelants* de la traducció rònega de la *Santa Maria* i inimichs de que hi anomenem el Bon Jesús, ja poden esser partits a reformar l'*Ave-Maria* i el *Pare-nostre*, si voleu esser llògichs. ¿Per que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

aquestes dues sobiranes oracions han de esser de pitjor condició que la *Santa Maria*? *Cur tam varie*, senyors *zelants*?

¿I ja ho teniu, bona gent, altres coses més urgents, de la major gloria de Deu, dins la Vinya del Senyor, que desturmellarvos per suprimir el *Nom de Jesús de la Santa Maria*? Ens diu Sant Bernat que no passava gust de veure cap escrit que no hi hagués aquest *Nom Santíssim*, i vosaltres no el voleu dins la *Santa Maria*! No us hi assemblau gota a Sant Bernat!

¡O bona gent! reservau, creysme, les vostres energies per empreses mes oportunes, més pràctiques, més edificants, mes endressades cap a la major gloria de Deu, que la d'aturar que la gent cristiana acabi la *Santa Maria* ab lo *Dolsíssim*, ab lo *Santíssim*, ab *l'Adorabilíssim Nom de Jesús*! ¡Sigau una mica [265] mes respectuosos ab la tradició cristiana de tants de sigles de totes les terres catalanes, tan fondament amerades de fe i de bon sentit cristià i tan dòcils i feels deixebles de nostra Santa Mare Esglèsia! ¿De qui mes que d'ella aprengueren i baix de la seua direcció conserven aquesta piadosíssima i cristianíssima pràctica d'acabar la *Santa Maria* ab lo *Dolsíssim*, ab lo *Santíssim*, ab l'*Adorabilíssim Nom de Jesús*?

Dia 28 (agost)
Un catedràtich de l'Universitat de Barcelona que s'ofereix a colaborar an el *Diccionari*

Me trobava avuy a la *Biblioteca Universitària*, haventles ab aquell frare del sigle XVII que se'n treu tantes sobre l'art de conrar; i me compareix un senyor: resulta esser lo Dr. Vila i Nadal, Catedràtich de Mineralogia d'aquesta Universitat. Un fill de mon bon amich D. Josep Ignaci Valentí, deixeble de tal Doctor, me'n havia parlat a Mallorca, dientme que el Dr. Vila i Nadal desitjava ferm parlar ab mi. Jo el me figurava fora de Barcelona estiuetjant a part o banda. Ell ha sabut que jo capllevava per aquí i s'ès entregat. M'ha dit que ès un entusiasta de l'*Obra del Diccionari* i que ab tots els seus amichs està dispost a

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

aydarm'hi en tot lo que puga i que en cercarà d'altres de cap de brot que també m'aydaran a dur avant l'*Obra*. M'ha dit que ès de l'*Unió Monàrquica Nacional* i m'ha proposat d'anar a visitar la casa social de tal entidat, a on trobarem molt bona gent i ben resolta a ferme costat en tot lo que sia portar a terme l'*Obra del Diccionari*. He acceptades tan bones ofertes, i hem quedat que demà a les cinch del capvespre ell vendrà a Ca'n Manso i d'allà mos n'anirem a l'*Unió Monàrquica Nacional*.

Lo Dr. Vila i Nadal ès un temperament de foch, entusiasta i té més paraules que un breviari. Es un rellotge que no importa donarli corda; la se dona ell mateix.

Dia 29 (agost)
Visita a la casa social de l'*Unió Monàrquica*

A les cinch del cap-vespre s'entrega el Dr. Vila i Nadal a Ca'n Manso i ens espitxam a l'*Unió Monàrquica Nacional*. Hi trobam l'Exm. Sr. Marquès d'Olèrdola i el Sr. Bellver, Diputat per Vilademuls. Casi tots els de la Junta son a [266] estiuetjar. Aquells dos senyors, que son de la Junta, son venguts a Barcelona aposta per rebre'm.

Hem feta una bona conversada dins la Secretaria, oferintme ells en nom de tota l'*Unió Monàrquica Nacional* la cooperació més resolta i entusiasta a l'*Obra del Diccionari*, oferintse a conseguir de la Junta que se constituesca dins la casa de l'*Unió* un centre d'acció lexicogràfica, ramificat per tot Catalunya per ferme costat en dita *Obra* que ells consideren *Nacional* ab tota l'estensió de la paraula. ¿Que l'*Unió Monàrquica Nacional* ès política? Prou que ho ès. I *La Lliga Regionalista* que ès mes que re-de-política? Jo des que venguí a Catalunya l'any 1901 per promourehi l'*Obra del Diccionari*, he acceptades totes les colaboracions que per tal *Obra* m'han oferides; i ¿havia de rebutjar la de la *Unió Monàrquica Nacional*, que fonch l'única entidat de Catalunya que sortí a defensar la meua *Obra* i a mi contra els farsants i males ànimes de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

l'*Institut* i de *La Lliga*, quant aquests s'havien passat p'el carabassot de tirarme a fons i deixarme ben tapat d'allò qui put?

¿Que a qualque amich meu no li agrada gota aquest arrambament meu a l'*Unió Monàrquica Nacional*? Idò ¡que no m'hagués pegada cossa *La Lliga Regionalista*! ¿O se pensaven que jo encara me mamava lo dit o que era cap gos que, quant l'amo li pega, s'arrufa i se fa capdell an els peus de l'amo? ¿M'havien pres a mi per cap gos d'aqueys els de *La Lliga*? ¡Sí que son poch fins per conèixer la gent que tracten! No crech haverne feta may cara jo de tal lley de gossos!

Dia 30 (agost)

El val-Deu an el llibre d'aquell frare del sigle XVII

Avuy he acabat de desnossarlo. I no cregueu: aquest llibre té docents fols, per lo mateix, quatrecentes planes en banda. No son tot berbes l'esplet que hi he trobat de mots i de frases que valen a pes d'or per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica*. Es un text de llengua catalana de singular importància per esser de la primeria del sigle XVII, quant comensava a ferse sentir l'influència castellana. Aquest llibre ès una fita preciosa per l'historia de la nostra Llengua; hi guayta l'invasió castellana, que comensa p'el vocabulari. La sintaxis encara s'hi conserva incontaminada: s'hi observen, com diguí més amunt, totes aqueixes lleys: *a*) la *concordansa del participi ab lo terme d'acció*, tant si aquest va devant com si va derrera; *b*) [267] *lo règim asindètich de l'acusatiu*, això ès, sensa la preposició *a* (*veig lo Sr. Rey; honraràs ton pare i ta mare*); *c*) *l'us de l'aussiliar* ESSER en los temps composts de la veu activa dels verbs reflexius i de certs verbs intransitius; *d*) i moltes d'altres lleys sintàctiques que seria un may acabar si les hagués de retreure totes. Lo Català d'aquest frare, nadiu de Banyoles, sembla mallorquí d'ara: *a*) No hi ha rastre del subjuntiu en *-i* (*volen que canti*, *que cantis*, etc.) Els verbs de la primera conjugació acaben o en *-e* (*volen que cantE*) o en *-ia* (*volen que càntIA*). Els de les altres conjugacions acaben com a Mallorca entre la

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

gent vella d'ara: v. gr. volen que *dega*, *tenga*, *diga*, *crega*, *duga*, etc. *b*) Els *incoatius* se conjuguen, com a Mallorca entre la gent vella: *paresch*, *pareixes*, *pareix*; *volen que paresca*, *paresques*, etc. *c*) L'imperfet de subjuntiu de la primera conjugació ès en *-às*: v. gr. *volien que anàs*, *que hi tornasses*, *que'l penjassen*. *d*) El present de la primera conjugació feya la primera i segona persona plural en *-am*, *-au*, segons la etimologia llatina: v. gr. *amam*, *amau*. *e*) La primera persona singular del present de dits verbs de la primera o acaben sensa vocal, com a Mallorca: v. gr. *aconsell*, *camín*, *torn*; o acaben en *-e* com a València; v. gr. *camine*, *torne*, *cante*. La desinència en *-o*, *-u* (*camino*, *tornu*, *cantu*) no hi surt may. Se veu que la primeria del sigle XVII encara els escriptors se resistien a escriurela, maldement l'usassen en la conversa familiar. *f*) Aquest frare usa lo verb *romandre* (*remanere*: quedar) per pa i per sal. *g*) No usa may *nascut* ni *naixut*, sino *nat* de *néixer*. *h*) Com no usa tampoch may per may *sigut*, sino *estat*.

He tretes d'aquest bo de llibre prop de quatre mil mots i frases per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica*.

Molt tenen que apendrehi els filòlegs que vullen estudiar la vida de Llengua Catalana an el sigle XVII. El llibre de tal frare té aqueixa gran importància perque l'escrigué p'els conradors, els pagesos, que no comprenien gota el castellà, i per això no hi encletxa gayre mots castellans. Si haguès escrita l'obra per la gent de lletres, se seria deixat dur més de l'influència castellana. Be mereixeria aquest llibre que En Ramon Miquel i Planas en fes una de les edicions tan precioses com ell sap fer. ¡Amèn que no caiga en-terra aquesta indicació! que me permet fer a tan bon amich. [268]

Dia 31 (agost)

Mn. Esteve Casaponce, colaborador resolt de l'*Obra del Diccionari*

Demaní dies passats una entrevista an aquest honorable patrici, nadiu de Ceret i Rector jubilat d'Arle (Vallespir); i avuy ha comparegut a

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Ca'n Manso, i hem feta una conversada orba, de més de tres hores. Era que dúyem molta conversera tots dos, ab tant de temps com no mos havíem vistes les cares. Coneguí Mn. Casaponce, dia 15 d'agost de l'any 1900 a Arle, i a l'acte romanguérem amichs corals. Es un caràcter tan simpàtich, tan ubert, tan robador de cors, que ès impossible tractarlo i no estimarlo ab tota l'ànima. Es un dels homes mes agradables que jo may haja vists ni coneguts. Anàrem plegats a estudiar lo català per les viles rosselloneses l'any 1901, 1902 i 1906, i me serví i m'aydà com negú. Jo seria un ingrat si no li estigués agraidíssim. Fa anys que està a Barcelona, treballa qui treballa per Deu, per la Pàtria i per la Llengua. L'he convidat a colaborar de valent a l'*Obra del Diccionari*, proposantli de ferme lo *vocabulari del Català de França*, que coneix com pochs del Rosselló; li he esplicat l'estensió de tal vocabulari i la manera de pellucarlo, i m'ha agafat de la paraula; ha acceptada la proposta. N'estich contentíssim. Els amadors de l'*Obra del Diccionari* estàn d'enhorabona. Que Deu conserv la vida, la salut i el delit a Mn. Casaponce per poder dur a cap la preciosa tasca que m'ha presa. Amen.

Setembre

Dia 1

Encara més fil-a-bollir del frare conrador del sigle XVII

Com som arribat avuy a la *Biblioteca Universitària*, no som estat capaç de pendre comiat d'aquell llibre sobre l'art de conrar del fraret del sigle XVII, que no li registràs les tres copioses *taules* o *índichs* que du derrera, per veure si m'hauria escapat cap mot d'aquells de pinyol vermell, i efectivament n'hi he aglapits uns quants querns que m'hauria sabut greu ferm no durlosme'n a la bandolera, y ademés son caygut en la tentació de copiar els remeys que dona tal frare per matar les *xinxes*, les *pusses* i els *moscarts*, que son uns contraris ab qui he hagut de combatre sovint durant les meues eixides filològiques devers [269] Eivissa, Menorca, Catalunya, València, i Madrid i dins qualque vapor. I creysme

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

que aqueys animalons, sobre tot les xinxes, ès de lo que ha posada mes a prova la meua paciència i coratge a favor de l'*Obra del Diccionari*, casi tant com els de l'*Institut* i En Puig i Cadafalch, que ès tot quant se puga dir.

Aquell fraret del sigle XVII ès el reverent dimoni en matèria de remeys casolans per les malalties i dolències més estranyes i menys indicades per haverles de cuydar tot un frare. ¡Sabeu que en sabia de coses aquell dianxe d'homo i llavò que ho deya tot dret sensa la més petita revolteria! Es que devia dir: Parlant clar, s'entenen!

Dia 2 (setembre)
Dues noves mines de mots i frases per l'*Obra del Dicc*ionari a la *Biblioteca Universitària* de Barcelona

Ja els primers dies d'anar a la *Biblioteca Universitària* vaig aglapir lo *Breu Tractat de Artilleria, recopilat de diversos autors y treballat per Mestre Francesc* Barra *barcelonès y Mestre de la Escola de Artilleria de la insigne ciutat de Barcelona*. Barcelona, 1642 —a on, ancque siga d'una època de franca decadència per la Llengua Catalana, per forsa hi ha d'haver mots a betzef que en ram d'artilleria vendràn dins lo *Diccionari* tan be com un bunyol dins la mel. I ¿que he fet jo avuy, tot d'una d'arribar a la Biblioteca? Demanar aquest llibre, que mon bon amic D. Ignasi Rubio i Cambronero ja l'havia fulletjat, fentme notar tot un enfilall de *mots d'artilleria*, oferintme uns quants dibuixos que havia fets per donar una idea més exacta del sentit d'aquells mots. Aprofitant jo totes aquelles indicacions, envest lo llibre de Mestre Francesc Barra a fi d'esplugarlo ben esplugat per sauparli tota la sustància lexicogràfica que inclou.

Aquest bo de D. Ignasi Rubio i Cambronero s'hi ès enllepolit tant ab això de cercarme mots p'el *Diccionari*, ab tot i esser castellà, que s'ès oferit a despullar *Quesits e Perquens d'Albert Gran*, incunable d'aquesta Biblioteca, riquíssim de vocabulari català. N'hi surten a talabaixons de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

mots interessantíssims dins aquest llibre. ¡Vaja quin esplet mes gros per l'*Obra del Diccionari!* Beníssim!

Dia 3 (setembre)
Un gran monument de llengua catalana del sigle XV

Un altre *incunable* afiní dins la *Biblioteca Universitària* els primers dies de venirhi, els *Quinze libres de les Transformacions* [270] *de Ovidi*, versió catalana d'En Francesc Alegre, ciutadà de Barcelona, estampada an aqueixa Ciutat l'any 1494.

L'he demanada, i me'n han trets dos exemplars. Me quet ab un, i comens a lletgirhi, i m'hi som encalentit tant, que he resolt un dia donar ventim a Mestre Francesc Barra i l'altre dia a Mestre Francesc Alegre, que vos assegur que ho era mestre de llengua catalana. ¡Quina meravella de vocabulari, quin prodigi de frase de la mes pura i galanxona catalanitat. No he tengut altre remey que treure'm la ploma i la llibreta i allà pren qui pren notes, sensa poder donar raó an el brant de mots i de frases que ratgen d'aquelles planes del Mestre Alegre. Ja sabeu que les *Metamorfosis* o *Transformacions* d'Ovidi son un carreranch de rondalles sobre les primeres saons del mon, rondalles que corrien entre els gentils, que Ovidi immortalisà enfilantles ab l'agulla d'or de la seua inestroncable vena poètica i que ofereixen un interés estraordinari per l'història de la *sabiduria* i *cultura popular* de tots els sigles. Qui hi fa una figura lletgíssima i brutíssima son els Deus falsos dels gentils, que no duyen altra idea que fer de gorans i cavalls-pares, i per pitjor negú en sortia nafrat més que les mesquines de puelles enganades i seduides, perque llavò les *Deues*, casades ab *ells*, com sabien la... feta, se'n venjaven de la manera mes cruel fentles tornar *animals*, *abres* o *pedres*, sensa que *ells* elze poguessen salvar ni socòrrer. ¡Pobre humanitat! ¡esser arribada a tal estat, d'ignomínia de adorar per Deus uns heroys de bordell, uns cans desfermats com allò! ¡Considerau ara que havien de fer els simples mortals devant l'exemple que llurs *Deus* elze donaven!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 4 (setembre)

Topada ab un amich... desconegut dins un tranvia

Anant avuy dins un tranvia llitx qui llitx mon llibret de notes, me'n tem que puja un capellanet, primetxol i tenral. S asseu ran de mi; me mira, i me fa una escomesa lo més afectuosa, anomenantme p'el meu nom. M'ha dit que era de Tàrrega, i que m'hi conegué com en passí l'any 1902, essent ell encara un minyó. Totd'una ja m'ha ensatada la qüestió de l'*Institut*, tallantlos, an els qui el manetgen i el deshonren, un vestit nou d'allò d'allò, i m'ha felicitat p'el bescuyt i calsa d'arena que els he arrambada ab mos *Manifests*, i per la grandiosa victòria que he conseguida dins les Corts d'Espanya contra tals farsants. El pas d'aqueix capellà ès lo *Nostre pa de cada dia*, ès a dir, que contínuament trop persones, desconegudes [271] unes i conegudes altres, que, en veure'm, me donen l'enhorabona de tals *Manifests* i de tal *victòria* i celebren ferm les planissades, ablanides i aclaperadores derrotes que se'n han duytes aquells balitres embalitrats, que encara no n'he vist lluir cap p'els carrers i plasses de Barcelona, ab tot i fer prop de dos mesos que hi som. Per mi, si me veuen de lluny, volten per no toparme. Jo sé ben cert que no he voltat ni estich dispost a voltar ni mitja passa per ells. Tots plegats me fan tanta de por com un mosquit.

Dia 5 (setembre)

Ma contesta an el professor Bertoldi de Capodistria sobre lo *Colchicum autumnale* (*safrà bort*)

He contestat an aquell professor italià de Capodistria, devora Trieste, lo Dr. Vittorio Bertoldi, que vos contí dia nou d'agost que m'havia escrit per consell del Professor de Filologia de l'Universitat de Zuric lo Dr. Jacob Jud sobre noms populars d'erbes. La consulta era sobre lo nom vulgar que lo *Colchicum autumnale L*. té dins lo Català; i me demanava lo Dr.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Bertoldi quins noms vulgars havia jo trobats dins les terres catalanes per anomenar tal planta. Consultí per això la *Calaixera* i les *Flores* dels Drs. Teixidor i Cos, Cebrià, Costa, Francesc Barceló i Combis i Àngel Sallent, i resulta que no hi ha altre nom per tal planta en tot Catalunya, Balears i Reyne de València que *safrà bort*. Si n'hi ha, ni aquells naturalistes, els de més nota que hem tenguts, ni mos colaboradors ni jo, pobre de mi, som estats capaços d'afinarne ni aglapirne d'altres de noms populars de tal planta. Això he contestat an aquell respectable professor de Capodistria, que tant m'ha honrat ab la seua consulta.

Si n'hi ha cap de mos lectors que en sàpiga cap altre de nom popular del *Colchicum autumnale L.*, que fassa l'obsequi de enviarm'ho a dir, i jo encara ho escriuria an el Dr. Bertoldi, que per cert compòn i va a publicar una obra sobre els noms populars que aquella planta du dins les diferents llengues romàniques, i ha volgut que hi figurassen els noms que puga tenir dins el Català. Per això ès que m'ha escrit.

¡Hala fills de la Pàtria! aydem an aquest sabi italià a honrar i enaltir la nostra estimadíssima Llengua Catalana. [272]

Dia 6 (setembre)

¿Jo respectar massa En Fabra? Les meues obres i escrits diuen tot lo contrari

He vist un dels mes destres impugnadors de Sa Aconfessional Santedat lo Sum Pontífich Fabra i m'ha dit que trobava que jo el respectava massa aquest Oracle Suprem dels biduins i beroys de l'*Institut* i de *La Lliga*, allà on se veu que ell fou la causa de les causes del meu conflicte primer ab la *Secció Antifilològica* i després ab l'*Institut en ple*, perque això ès estat sempre lo formidable estratègia de D. Pompeu, combatre a foch i a sanch tots els qui li fan nosa, tots els que ell veu que li fan ombra i li poden treure la carn de l'olla; però elze combat sempre d'amagat, ab la cara tapada, de derrera la cortina, fentne sortir d'altres que li fassen la feyna i se'n duguen tota la odiosidat.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

He dit a mon amich que estich convençudíssim de que això ès la tàctica constant i indefectible de D. Pompeu, i aqueixa i no cap altra usà per ferme impossible la vida dins l'*Institut*. Sí, per mi ès evident que ell fou la causa de les causes de mon conflicte *institutench* i que tots els qui hi intervengueren contra mi, no foren més que instruments d'ell, absolutament indignes, indecorosos, sensa cap ni centener.

Però com jo beneesch l'hora que me'n aní de l'*Institut* i consider que fou una gràcia inmensa que Deu me dispensà, de desferme de tan mala gent, perque ab llur noningunada motivaren que Sa Magestat lo Senyor Rey N'Alfons XIII d'Espanya i son Govern ab els polítichs caporalíssims de Madrid se declarassen protectors de l'*Obra del Diccionari* i la dotassen esplèndidament dins els Presuposts de l'Estat; resulta que jo els estich agraidíssim per aquest concepte an els caps esflorats de l'*Institut* i per lo mateix a llur Sum Pontífich. D. Pompeu Fabra i an el Rey Herodes que los comanda i ampara a tots, En Puig i Cadafalch; i per això no tench gens de malícia d'ells per lo que me feren, sobre tot ara que l'Estat m'ha dotada l'*Obra del Diccionari*. La malícia que tench d'ells ès p'el mal inmens que fan a Catalunya i a la Llengua Catalana i a les Lletres Catalanes.

¿Qué jo respect massa En Fabra? Els meus *Manifests* me sembla que demostren tot lo contrari. ¿Qui l'ha atacat com l'he atacat jo? No hi ha hagut negú que haja tenguts reguinyols per ferho tan tot dret, tan llampant, tan soberch. I ès l'hora que [273] no'm destorn de res que haja dit d'ell come gramàtich i come filòleg, puys fora d'aqueys conceptes no m'interessa en lo més mínim la seua *aconfessional* personalidat. Ara naturalment, jo may he combatut ni combatré En Fabra dient que ès un ignorant, que no ès gramàtich ni filòleg, ni en fa olor, negantli tota importància i competència científica. Fa prop de coranta anys que tench polèmiques demunt periòdichs combatent sensa revoltaries i tot dret tota casta de contraris; però may per may ho he fet negantlos cap qualidat bona o eminent que tenguessen, may els he suposats despullats de tota ciència ni de tota moralidat, sino que sempre els he regonegudes totes les coses bones i laudables que hagen tengudes. No, may dire jo que En

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Fabra no ès gramàtich ni filòleg. May diré que no sap lo que se pesca en matèria de Llengua Catalana i sobre tot en ram d'ortografia. En Fabra per mi ès lo millor gramàtich que ha tengut Catalunya i un dels millors filòlegs catalans. Lo que diré sempre i dich que totes aqueixes bones qualidats elze fa mal-be ab la seua aldèssia may vista, ab la seua supèrbia monstruosa, ab la seua presunsió inaguantable que li fa creure que fora d'ell no hi ha negú que sapia res de Llengua Catalana i que ell ès la ciència gramatical i filològica personificada, i que per lo mateix lo que no ès ell o no surt d'ell o no se somet cegament a ell, ès una heregia, una blasfèmia, un crim de lesa-Magestat Gramatical i Filológica, i que mereix penjar, cremar i ventar les cendres. ¡Si ès arribat fins a l'estrem inverosímil de dir dins un discurs que pronuncià l'estiu de 1918 a Mataró, que tenía per inimichs personals seus tots aquells que no estàn conformes ab son sistema gramatical! I així ha considerats sempre tots els altres que se dediquen a la gramàtica catalana.

Sobres li fan els Mestres Milà i Fontanals, Forteza i Balari i Jovany; ell desprecia i desconeix la valor gramatical del P. Nonell, de Mn. Grandia, del P. Fullana; ell ès l'inimich mes gros dels Drs. Barnils i Griera i d'En Montoliu; ell elze tancà les portes de l'*Institut*, aturantlos d'esserne membres; ell no pot veure En Miquel i Planas ni En Bulbena. Proposí un pich a l'*Institut* d'utilisar per l'*Obra del Diccionari* els coneixements gramaticals que té lo derrer d'aqueys benemèrits escriptors i alguns altres; però s'hi oposà en rudes D. Pompeu. Dels romanistes estrangers: francesos, italians, suissos, austriachs, alemanys, escandinaus, que tants bons serveys han prestats a la filologia catalana ab llurs estudis, D. Pompeu no'n pot veure cap; tots elze té per contraris. No hi ha perill de que [274] ell fassa may la bibliografia gramatical del Català: tots els qui se son dedicats a la nostra gramàtica i lexicografia, per ell cap valor tenen, no valen les palles d'allà on jeuen: tots mereixen volta de garrot. No, an els seus ulls baix de la capa de Deu no hi ha negú mes que ell que'n sàpiga brot de gramàtica ni de filologia! Es ell i just ell que ho sap tot!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Això ès el mal d'En Fabra; això es lo que l'ha duyt a perdre i li ha tudades tal volta per a sempre les eminents qualidats de gramàtich i de filòleg que Deu li donà i de les quals abusa i les s'ha esveuvades de la manera mes irracional, anticientífica i inescusable. ¡Ho ès ben de compatir!

Dia 7 (setembre)

Dos ròtuls catalanistes famosos per llurs circunstàncies especials. —La veu passiva en Català

He trobats tres amichs, catalanistes fervents, però *indevotíssims* de l'*Institut*, que el consideren un gram calamidat per la Llengua Catalana, i me'n han contades dues de bones:

Primera: Que a Gràcia fundaren aqueys anys passats no sé qui una *biblioteca per la dona*, i així l'anomenaren an el ròtul que escrigueren dalt el portal per consell dels de l'*Institut*. Passen uns quants mesos, i elze ve orde de la banda dels *Instituters* que aquell ròtul no poria anar, que havia de dir: *Biblioteca per a la dona*. Aquella bona gent, per no passar per *indisciplinats* i per *inimichs* de la *Pàtria intangible*, allargaren el coll an aquella tramudadissa de ròtul, i hi enflocaren: *Biblioteca per a la dona*.

Passen uns quants mesos mes, i cop en sech elze compareix una altre orde del Suprem Cacicat Gramatical de Catalunya, lliure de nom, però *cacicatitzada* de fet per *activa i per passiva* que allò de *per a la dona* no podia anar (i era ben ver) i que calia posar: *Biblioteca de la dona*. I així ho posaren, i encara le hi tenen fins que venga una nova orde que impòs una nova forma.

Dels tres títols imposats fins aquí, lo detestable ès lo segòn; lo primer i tercer son perfectament llegítims. El mal fonch mudar el primer i l'altre mal fonch, quant mudaren el segòn, no restablir el primer; manco mal que el tercer pot anar perfectament.

Segona: Me contaren aquells bons amichs que an el *Centre de Dependents del Comerç i de l'Indústria*, hi ha un de ròtul [275] ab unes

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

lletres ben revengudes que diu come lema del Centre: *Per Catalunya i per a Catalunya*.

Havent jo manifestat que el *per a Catalunya* no m'agradava gota, aquells bons amichs tractaven de convencerme de que hi esqueya perfectament perque allò volia dir que la gent del *Centre* tot ho fan per amor de Catalunya i per be de Catalunya; i jo contestí que, per expressar tot això, n'hi havia prou dient: *Per Catalunya o en profit de Catalunya o a favor de Catalunya*. I fundí tot això en que el poble català no usa may el *per a* així com l'usen els escriptors catalanistes, tan *acastellanats* que no en saben sortir del castellà, sino fentne *traduccions servils*. En castellà hi ha *para*; i ells no saben estar sensa un equivalent del *para*, i enfloquen el *per a*. El poble no ho fa may això; el poble català usa el *per* i prou. A Mallorca deym: *per a sempre*; *per a Tots-Sants*, *per a Nadal*, etc. I la relació que els castellans espressen ab el *para*, el catalans, balears i valencians l'espressen d'altra manera, no ab cap *per a*. En el sens fi d'escursions llingüístiques que he fetes per tots els pobles de llengua catalana, escorcollant les preposicions i pronoms i demés accidents idiomàtichs que la llengua mantèn, may me som topat ab cap *per a* d'aquests que els escriptors catalanistes no saben dir un quern de frases que no n'hi etzibin qualcún o qualcuns, no deixantse dur de l'instint de la llengua, sino de l'esclavatge del castellà que duen dins el moll dels ossos, eccepció feta d'En Fabra que hi du l'esclavatge del francès, de manera que no'n saben sortir de l'estat d'esclavatge, allà on pretenen tant de... lliures i d'independents.

Un d'aquells amichs m'ha fet notar que el *per* i el *per a* espressen dues relacions, dos conceptes molt diferents. Jo li he contestat que tenia raó; però que no per això era precís usar el *per a*, per lo quant sobren formes d'espressió en Català per espressar aquella relació, i le hi espressen catalans, balears i valencians quant pensen en la gramàtica castellana, quant s'hi subjecten servilment, lo qual no ès propi de la gent del poble, sino de la gent lletrada, que pretén de cames primes, que se figuren parlar fi.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

El *per a* ès una combinació de dues preposicions llatines *per ad* que may usaren els clàssichs, sino que l'introduí en la conversa familiar el poble, i del llatí vulgar passà dins les llengues romàniques, no dins totes. Aquest ès un dels motius perque cal escriure *per a* no *pera* perque en rigor son dues paraules.

I he fet notar an aquells bons amichs que ès una equivocació [276] gravíssima encapirronarse en fer dir a la llengua catalana tal o tal cosa just així com la diu el castellà, perque cada llengua té lo seu jayent, lo seu demble, i no s'adonda ni se somet a tal tortura. ¿Que diríem a qualsevol que ara s'empenyàs a dir en llatí aquell *ròtul* del *Centre de Dependents del Comerç* espressant aquelles dues relacions de *per* i *per a*, ab dues preposicions llatines, no existintn'hi que hi venguen be? Diríem que ès allò senzillament una *barbaridat*.

Un d'aquells amichs encara insistia en que no ès lo mateix dir: *aquestes sabates son fetes per mi*, que *son fetes per a mi*, pretenent ell que la primera frase volia dir que ell *havia fetes les sabates*. Jo li he contestat que lo que diria qualsevol català, llibert de l'esclavatge castellà: *aquestes sabates son fetes meues*; *son fetes del meu germà*, per exemple. Ara per espressar que les havien fetes per que ell se'n servís, llavò dirien: *son fetes per mi*, *son fetes p'el meu germà*. I llavò els he fet notar que la forma passiva ès molt poch usada en català, que just l'usen els escriptors. La gent usa sempre la forma activa o l'impersonal en tercera persona plural, també activa (*diuen això*, *fan allò*, etc.). La forma passiva se morí entre el poble llatí an els primers sigles de l'Esglèsia, i just la conservaren els escriptors. Per això les llengues romàniques, nades del poble i dels escriptors, brollaren a la vida sensa la forma passiva i sensa tal forma se troben encara. La forma passiva que hi usen els escriptors ès una construcció sintàctica, no un fenomen morfològich, del *participi passiu del verb* que's vol conjugar i lo ausiliar *esse*. An aquells bons amichs els ès vengut molt de nou això i ho prenien de cap de dent, però han acabat per rendir bandera, no sé si convençuts o si just vençuts i per fogir de la meua carregosa matadura.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 8 (setembre)

Enfretoch a un Congregant de l'Inmaculada i catalanista rabiós i a un periòdich de tendència integrista qui li dona sopluig

M'arriba un periòdich de Mallorca, de tendència integrista, ab un article molt taliquín d'un cert *quidam* catalanista del gremi dels vertaderament *arrabiati*, congregant de la Immaculada i Sant Lluís Gonzaga per mes senyes. I ¿que diu aquest article? Es una alabansa espatarrant, omnímoda, ferverosíssima del *gran* Carner, del famós Josep Carner, per amor d'un llibre de cansons que sembla que ha publicat i que ens assegura [277] l'articulista que ès el *non plus ultra* de l'inspiració, de l'elegància, de la galanxonia. No me mortifica que un periòdich mallorquí diga que En Carner ès un gran poeta, senzillament perque ho ès, i jo profés la teoria de que tot lo que ès ver, se pot dir ab les bones formes que el cas requeresca. Lo que me sembla molt discutible ès la procedència i la oportunidat de que un congregant de Maria Immaculada i de Sant Lluís Gonzaga fassa demunt un periòdich de tendència integrista l'apologia i el panegírich, sensa cap reserva ni salvetat, d'un escriptor com En Josep Carner, que, si tengué molt bons principis, fa anys que ès un defensor i practicador de la *política aconfessional*, personificada en *La Lliga Regionalista*, política condamnada repetides vegades per la Santa Seu i contra lo qual els Bisbes de Catalunya publicaren l'any 1918 una Pastoral Col·lectiva, reprovant de la manera mes esplícita, solemne i absoluta tal política. Dins mon primer *Manifest* contra l'*Institut* i dins els sucessius he cridada l'atenció demunt les fantasies *aconfessionals* d'En Carner dins l'*Institut*. Ell s'oposà que l'*Institut* assistís en corporació a la festa de Sant Jordi que la Diputació de Barcelona celebra cada any dins la seua esglesieta, a on assisteixen els Diputats; i s'hi oposà perque digué que l'*Institut* era aconfessional. Ell s'oposava a que l'*Institut* pagàs l'estampació de la defensa que Mn. Clascar hagué de fer de l'ortodòxia de la seua versió catalana del Gènesis, a la qual havien posades til·les els

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Censors, versió que li publicava l'*Institut* i le hi havia pagada i aquella defensa l'havia d'acompanyar. Donchs En Carner pretenia que l'*Institut* no havia de pagar l'estampació de tal *defensa* p'el caràcter *confessional* accentuadíssim que tenia ella, i perque l'*Institut*, deya ell, era *aconfessional*. Fins i tot En Fabra trobava que l'*Institut* havia de pagar tal estampació. Just En Carner s'hi oposava, i li tocà el perdre. I lo cèlebre de la *aconfensionalidat* d'En Carner respecte de l'*Institut*, fonch que introduí come llibreter de dita entidat el famós Editor López, propietari de la *Campana de Gràcia* i de l'*Esquella de la Torratxa*, tan venuda an En Barrufet, *alies* Satanàs, com la mateixa *Campana*. De manera que un inimich públich de la Relligió pot esser llibreter de l'*Institut*, però l'*Institut* no poria assistir a una funció relligiosa que la Diputació de Barcelona, que fundà i sostèn l'*Institut*, celebra cada any. I no sols sap fer aqueixes fantasies En Carner, sino que devant mi i devant els altres *Membres de la Secció Filològica* defensà come bones doctrines les del *Príncipe* del famosíssim Maquiavel i digué que els pobles forts, com el poble inglès, poden fer lo que elze [278] dona la gana contra els pobles dèbils, els quals no tenen dret a res.

Per lo demés, ès públich dins Barcelona i dins bona part de Catalunya la manera especial que té En Carner d'actuar en política i en la vida de relació, que ha merescudes les censures mes terminants de totes les persones de cara i ulls. Així ès que resulta la mar de... pintoresch que tot un *congregant de Maria Inmaculada i Sant Lluís Gonzaga* mos surta demunt un periòdich de tendència integrista fent uns elogis tan grossos d'un home com En Carner, sensa cap reserva ni salvetat.

Els elements directors i inspiradors de tal periòdich censuraren anys enrera amargament lo meu *catalanisme* i les coses de sabor *catalanista* que jo publicava dalt *Gaceta de Mallorca*, fundantse en que el Catalanisme era *separatista* i no se volia declarar ubertament catòlich. Donchs be, des que jo me som barallat ab l'*Institut* i *La Lliga Regionalista* per considerarlos dues calamitats per la Relligió i per la Pàtria, aquell periòdich, en lloch de ferme costat a mi, en fa a l'*Institut* i a *La Lliga*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

contra mi, publicant desiara articles altament *tendenciosos* a favor d'una entidat com *La Lliga*, que ès l'estaló i el fortí capital de l'*aconfessionalisme*, i a favor de l'*Escola Literària* dels caps-esflorats i *super-homes* de *La Lliga*, mantenedors a tota ultransa d'aquella barrufetenca política.

I ¿que hi diuen en tot això aquells elements, directors i inspiradors de l'aludit periòdich? Per lo vist, lo *dolent* del meu *catalanisme* que ells creyen *separatista* i *poch ortodoxe*, no era ni lo catalanisme ni lo separatisme ni la poca ortodòxia. Lo *dolent* se veu que era la meua *personeta*. De manera que tots aquells escarafalls i estufornos no brollaven mes que d'una microscòpica *questió personal*. Així ès que ara que ja no me tenen per *catalanista*, lo catalanisme, ancque sia *aconfessional*, *separatista* i *poch ortodoxe*, ès meravellosament, beatíficament bo, inmillorable, canonisador...!

¿Qui els entén aquests elements? ¿Quina manera mes... original de practicar l'*Integrisme*! ¡O si el Dr. Sardà, al cel sia, tornava an el mon i veya lo que fan certs periòdichs catòlichs ab defensors de l'*aconfessionalisme* com En Josep Carner, sens dupte demanaria an el Bon Jesús que el se'n dugués de bell nou a l'altre mon, per no veure... aqueys espectacles tan... diguemlos *edificants*, per no dirlos una altra cosa.

No me sorprèn gota l'actitut de tal *periòdich*. Quant Mestre *Biel de la Mel*, alies Alomar, se dignà entafarrarme aquell discursarro dins les Corts dia 31 de mars per afonarme devant [279] tota l'Espanya i ferme impossible la dotació de la *Obra del Diccionari* per part de l'Estat, i l'afonat realment fonch Mestre Biel mateix, puys tot el Congrés votà a favor meu, fora els quatre diputats de *La Lliga* i uns quants de republicans i socialistes, tan carabassenchs com ell, —jo creguí del cas escriure una defensa de la meua *Obra* i de la meua actuació, que el gran diari de Madrid *ABC* me publicà. Com escrivia tal defensa, veig un dels caporals de l'aludit periòdich, bon amich meu de nom i de fets; li dich d'aquella defensa i que considerava que tal periòdich mallorquí convendria que copiàs de *ABC* dita defensa, ja que se tractava de la defensa d'una *Obra*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

tan mallorquina com la *del Diccionari* i de demostrar l'ignorància supina de Mestre Biel Alomar en questions de filologia i la seua falta de patriotisme, allà on els inimichs de la Relligió i molts de bàmbols que ab la seua bamboleria sempre resulta que fan el brou bo a tals inimichs, mos solen presentar Mestre Biel com un sabiàs *in omni re scibili et quibusdam aliis*. Perque s'era estrevengut que la nostra Exma. Diputació comanà a Mestre Biel que escrigués l'*Història de Mallorca*; i, quant se'n enteraren certs mallorquins, mogueren un escàndol i no se treyen paraula bona de la Diputació. Però ¿que té de estrany que la Diputació fes tal comanda a Mestre Biel, si ab tants bons escriptors com té la Relligió a Mallorca, may n'hi havia hagut cap mes que jo que sortís a combatre Mestre Biel, ab tantes senayes i carretades de barbaridats, blasfèmies i heregies com ell havia vomitades demunt periodiquetxos mallorquins? ¿Com no havien de creure els nostres Diputats que això de combatre N'Alomar i de donarlo per un inimich de Deu, de la veritat, de la Relligió, de Mallorca i d'Espanya no passava d'una monomania meua, d'una rebequeria meua, d'una covonada d'exageracions meues? puys fa estona que son molts, i fins i tot amichs meus, que me fan passar per un *exagerat*, per un *apassionat*, que no tench per on agafar, i això no sols ho diuen a cau d'orella i en la intimidat, sino que m'ho publiquen ab lletra de mol·lo demunt un periòdich del qual fa trenta anys que som redactor i hi he publicats maixanta articles.

Es ver que a les hores d'aquell acort de la Diputació se produí una protesta molt vitenca i afuada contra Mestre Biel en tot Mallorca; pero també ès ben ver que tal protesta vengué després d'haver escrita jo confidencialment una carta ben llampant a certa persona respectabilíssima sobre l'absoluta necessitat de que se produís tal protesta, i tal persona donà les passes que calien i vengué lo que vengué. [280]

Precisament per enrobustir, confirmar i consolidar els efectes saludables d'aquella protesta i per prevenir altres *quid-pro-quo* que se poguessen armar ab el temps a favor de Mestre Biel, jo considerava que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

sería oportú que l'aludit periòdich insertàs la meua defensa que publicaria i publicà *ABC*, i aquell amich meu, de la Junta de tal periòdich, trobava lo mateix.

Donchs sortí aquella defensa meua demunt *ABC* i la lletgiren i celebraren milenars i milenars de gent de cap a cap d'Espanya, i en vaig rebre enhoresbones a talabaixons, i encara en rep sovint; però el periòdich aludit, mallorquí i de sentit integrista, se'n guardà com de caure de copiar tals articles meus, que posaven ab evidència Mestre Biel i el deixaven fora de combat. *La Vanguardia Balear* sí que en feu mèrit i elze celebrà i en copià un bon tros; ara aquell periòdich de sentit integrista ¡ben alerta a dirne res! I ¿sabeu que digué son Director, com aquell amich meu n'hi parlà de publicar dits articles meus? Donchs que, com era una qüestió personal entre Mestre Biel i jo i no era cosa de la Relligió, no procedia insertar en el periòdich aquells articles meus.

De manera que per aquest senyor l'*Obra del Diccionari* de la nostra Llengua, de la Llengua de Mallorca, promoguda, sostenguda, dirigida i inspirada d'un mallorquí, d'un sacerdot mallorquí, que l'Estat l'ha amparada contra la guerra que els *aconfessionals* de Barcelona i un *Llucifer*... *sevillà*, inimich de Deu i apologista de la blasfèmia, inimich del Rey En Jaume I de totes les glòries de Mallorca i d'Espanya, com Mestre Biel Alomar; —aquest senyor Director de tal periòdich de sentit integrista, sostén que dit periòdich ha de callar, no ha de treure cara per la Llengua de Mallorca ni per un escriptor catòlich de Mallorca en lluyta ab un inimich de Deu, de l'Esglèsia i de la Relligió! Aquest senyor Director s'estima mes favorir Mestre Biel que no aquell sacerdot; no vol contribuir a que fassen mostrar la filassa a Mestre Biel, inimic de Deu, de la Relligió i de l'Esglèsia! No n'hi vol fer de mal an aquest ateu, an aquest *Llucifer*... *sevillà*.

Ah! ès que Mestre Biel ès un aliat literari! ès un company d'armes de *La Lliga* i de *L'Institut* i de *La Veu de Catalunya*, entidats que aquest senyor Director de tal periòdich de sentit integrista, no vol ofendre, espuntar ni molestar, ell sabrà perque; i son molts que li veuen la tela,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

com la veuen també a l'escabotell d'escriguedors mallorquins, que en molt conflicte ab l'*Institut* i *La Lliga* s'han estimat mes fer la bona a l'*Institut*, a *La Veu* i a *La Lliga*, pegantme cossa a mi o fentme el buyt, després de tants d'anys de ballarme l'aygua devant. [281]

Després de tot, Deu m'ha protegit tant i tant, que m'ha donats a favor de l'*Obra del Diccionari* més quintes d'importància i de *moraduixos*, que no unces tractaren d'espampolarme aquell ramat de belitres. De manera que demunt tots ells hi puch fer i fas, en pensarhi, una de les rialles mes fresques de la meua vida, i això que, com ès notori, n'he fetes moltes an aquest mon, Deu no m'ho tenga en retret ni en vanaglòria.

Ja convendria que hi pensassen una mica ab totes aqueixes coses els elements que inspiren i dirigeixen aquest bo de periòdich de tendència integrista de Mallorca.

Dia 9 (setembre)
Una prèdica del Dr. Cardó, esveuvada a Menorca

Me som topat ab un catalanista tot entusiasmat ab la pretxa que el Dr. Cardó, canonge de Barcelona, feu mesos enrera a Ciutadella de Menorca un la celebració del Primer Centenari del Neixement de D. Josep M. Quadrado, i que sembla que *La Veu de Catalunya* la hi degué publicar. Aquest catalanista m'ha repetides algunes coses que sembla que el Dr. Cardó digué an els ciutadellenchs sobre l'amor que cal tenir a la nostra Llengua. Com ni vaig sentir la pretxa cardonenenca ni l'he vista estampada i aquell catalanista just me'n digué frases alloure d'assí i d'allà, no hi vull emetre judici per no escupir fora de la trona. Lo que sí vull consignar l'impressió que feu lo Dr. Cardó a una partida d'amichs meus de Menorca, que abans de mon conflicte ab l'*Institut*, dins l'agost de 1917, tenien grans simpaties p'el Catalanisme, i que ara no en volen sebre res ni en poren sentir parlar. Aqueys amichs me digueren per cosa certa que el Dr. Cardó la bollà de cap a peus ab la pretxa que etzibà a Ciutadella ab motiu del Centenari d'En Quadrado, perque, en lloc de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

presentarhi la figura d'aquest eminent polígraf, meritíssim de la Relligió, de l'Esglèsia, d'Espanya, de les Balears, de l'Història, de l'Arqueologia, de l'Ascètica, de la Crítica i Bella Literatura, enflocà una conferència de propaganda catalanista de lo més reconsagrat, que desagradà a tothom, el censuraren per llarch; i, en lloch de fer adeptes an el catalanisme, hi feu contraris i inimichs, perque no l'havien cridat per predicarlos lo catalanisme, sino per parlarlos d'En Quadrado.

I mirau que era treurehu p'els cabells anarse'n a aprofitar de la figura d'En Quadrado per fer catalanistes, allà on En [282] Quadrado no en fou devot may sino contrari, com s'hi demostrà ab l'article dels derrers anys de sa vida: *Desagravi a les literatures regionals*. Es ver que casi tots sos grans amichs foren catalans: En Balmes, En Roca i Cornet, En Rubió i Ors, En Piferrer, En Milà i Fontanals, En Manyer i Flaquer... Poca cosa té que veure ab aquestes grans figures catalanes lo catalanisme actual, de *La Lliga*, que comanden En Cambó i En Puig i Cadafalch i que lo Dr. Cardó patrocina, ell sap perque i jo i molts d'altres també.

Lo Dr. Cardó devers l'any 1912 publicà, firmantse *C.*, dalt *La Cruz* de Tarragona, uns articles contra mi perque en qüestions ortogràfiques jo anava ab En Fabra, de l'Esquerra. Jo anava en ram d'ortografia ab En Fabra per atenció a D. Enric Prat de la Riba, al cel sia, per mantenir l'*unió sagrada* a favor de la Pàtria. Mort En Prat de la Riba i llensantme En Fabra ab tot l'*Institut en ple a les tenebres esteriors*, esbenant ells i espoltrint l'obra d'En Prat de la Riba, la *unió sagrada patriòtica*, —me considerí absolutament deslligat de tota aquella gentola. I ara me trop ab lo Dr. Cardó passat an aquella gent ab cos i cordes, entregat an aquella gent que ell l'any 1912 censurava tan agrement que jo m'hi fes les sopes ortogràfiques. Ara ell les s'hi fa ben fresquet ab En Cambó, En Puig i Cadafalch, En Fabra i demés tropa *aconfessional* de *La Lliga*. ¿Qui l'entén an el Dr. Cardó? N'hi ha que l'entenen prou i que recorden certa visita d'En Cambó devers lo Ministeri de Gràcia i Justícia per pegar el gran porro an el Rdm. Sr. Bisbe de Barcelona sobre provisió de certa prebenda canongenca...

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

De manera que el Dr. Cardó perdé lo temps miserablement ab la seua eixida a Menorca i ab la seua pretxa catalanista-cambó-puigcadafalquenca a... *despropòsit* del Centenari d'En Quadrado.

Allà amichs seus li feren entendre que els menorquins no estaven en via nenguna conformes ab lo que m'han fet l'*Institut*, *La Lliga Regionalista* i la Mancomunidat.

Jo lo que puch dir que, ara que visití Menorca, no hi trobí favorable a *La Lliga* ni an el *Catalanisme* cap dels amichs que l'any 1917 ho eren; tots elze trobí girats contra l'*Institut* i *La Lliga* i la Mancomunidat. De manera que l'Imperialisme de *La Lliga* devers Menorca, en lloch de créixer, el poch que hi havia, ès una candela que hi pren el blau i que ja fa els darrers alens. I a Mallorca succeeix dos doblers de lo mateix. Son els prodigis de la política d'En Puig i Cadafalch, incontrastable, e[s]patarrant, llampegador, piramidal... [283]

Dia 10 (setembre)
Xecalines sobre el nom de les Balears

M'arriba de l'*Illa de la calma* un diari ab un article *Un poco de Historia sobre el nombre de las Baleares*, firmat de *XC*, que no sé qui puga esser. L'he llegit ab afany de trobarhi qualque cosa a ferir sobre un tema tan interessant, no concebent que s'escriga un article i se publich per un vetaquí com que anar a donar palla a la mula.

I ¿que ens diu l'articulista del nom *Balears*? Donchs ens retreu les vulgaritats que ens etzibaven els nostres *erudits* de pan-fonteta dels sigles XVII i XVIII, que eren de lo mes magre i des·sustat que corria per Espanya. ¿Vol dir Aristòtil anomenava *Gymnasias* les nostres illes perque se trobaven «ejercitadas por el continuo ejercicio en que estaban aquellos pueblos en el uso de la honda?» ¿A on digué may res d'això Aristòtil ni cap dels geògrafs ni historiadors grechs? ¿Que té que veure lo nom *gymnasias* ab les *Gymnesies* de que parlen dits geografs i historiadors? ¿Que tenen que veure les *gymnasias* ni les *gymnesies* ab la *pessetja* o

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

fona dels primitius *balears*? ¿Vol dir *Ginan* en grech significa *desnuu* i *valan* també ès una paraula grega que vol dir *llansar*, *tirar*?... *Ginan*? *Valan*? ¿A ne quin autor ni *diccionari grech* ha trobats l'articulista tals paraulotes? ¡Ja ho val ab aquest bo de articulista!

¿Quina manera d'*emblanquinar* els lectors i d'*emblanquinarse* a sí mateix! ¿Vol dir no ho sabeu, germanet, que *nuu* o *poch vestit* en grech ès γυμνός [gümnós] i que *illa* ès νησιάς [nesiás], i que *llansar* o tirar ès βάλλειν [bállein]?

Però ¿quin pebre vos feya coure els ulls germanet, per havernosne de venir ab aquestes neus sobre els *noms de les Balears*? ¿O vos figurau que tot ès bufar i fer ampolles?

Si abans d'anarvosne a escriure, haguésseu fulletjada l'obra monumental del Dr. Hübner *Monumenta Linguae Ibericae*, —Berolini, MDCCCLXXXXIII, i fósseu arribat devers la plana 225, hauríeu aglapides totes plegades les autoridats dels geografs i historiadors grechs i romans, espressant els llibres i capítols dels llibres d'ells a on tals autoridats figuren referents an «el nom de les Balears».

Ancque fassa una vintena d'anys que sortí tal obra, ès de casi tots els espanyols poch menys que desconeguda i per [284] lo mateix les notícies que dona sobre la primitiva llengua d'Espanya resulten come noves, i el propagarles ès una vertadera *obra de misericòrdia*, de la classe de les *espirituals*, que, com sabeu, son mes meritòries que les *corporals*.

¿Ho voleu sebre que du lo Dr. Hübner sobre «lo nom de Balears»? Veutassí:

«Baliares insulae: Avien. V. 470; fasti triumph, a. 633/121; C. I. L. 3895 (a. 6) Mela II 124; Plin. III 76, VI 216 etc.; Sil. I 314; III 365.

«Βαλιαρείς [Baliareis]: Diodor. V, 17, I (Timaeus) XIX 166, 21 Polyb. I 67, 7; Agathem. I 5; Eustath. ad Dionys, perieg. V 457.

«Βαλιαρίδες [Baliarídes]: Strado III 5, I; Agath. I 5.

«Βαλλιαρίδες [Balliarídes]: Ptol. II 6, 73.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Baliaricus, Baliarici: fasti triumph a. 633/121; Liv. XXXVIII 29, 5; Plin. III 74, VII, 144; Servius ad Vergil. Georg. VII 662.

«Βαλιαρικός [Baliaricós]: Strabo III 5, I; Marcian. II 17.

«Βαλεάριαι [Baleáriai]: Agath. I 5.

«Baleares; Liv. XXI 21, 12; XXII 20, 9, etc.; Caesar b. G. II 7,2; b. Atric. 23, 3; Lucan. I 229; III 710; Frontin II 3, 16; Tacit. ann. XIII 43; Sueton. Galba 10; Florus I 43, 3; II 10, 2; Ampel. 6, 12; Oros. I 2, 102, 103; Noti. dign. Occ. I 105, III 13, etc.; it. marit. p. 511, 2. 3. 512; Rav. (Valearis) p. 414, 12. 15; Polem. Sil. p. 131; cosmogr. Aethici p. 78, 26. 82, 3. 102, 19 R.

«Balearicus: C. I. L. II 4211; Ovid. metam. II 727, IV 704; Manil. IV 640; Florus I 41, 9, I; Ampel. 7, 3; Rav. p. 322, 9. 324, 3 (Valearicus): cosmogr. Aeth. p. 98, I; lib. generat. p. 169, 3 R.»

Tot això retreu dels historiadors i geografs grechs i romans lo Prof. Hübner. Totes les autoridats d'aquests no mos donen peu per considerar come grech ni derivat de Βαλλειν lo nom *Balears*; Hübner el considera *ibèrich*. L'autoridat dels nostres erudits dels sigles XVII i XVIII que el consideraven grech, ès tan flonja i tan inconsistent que no mereix tenirse en conte en cap manera. ¡Anaven tan primets de roba en matèria d'etimologies aquells erudits! ¡Deu els haja perdonats els sens fi de doys que etzibaren, en gràcia a la bona voluntat que els animava!

En quant an el nom de *Gymnesias* que els grechs donaven a les Balears, vetassí lo que posa Hübner, op. cit. p. 248.

«Gymnesia ínsul. Balear: Avien. V. 467. [285]

«Γυμνησίαι [Gymnesiai]: Strabo II 5, 19. 30; III, 2, 6. 4, 7.; Dionys. perieg. v. 457; Agathem. I 5; Dio XLIII 29; Ptol. II 6, 73; Rav. (Simnesia) p. 414, 11.»

D'Aristòtil no posa res lo Prof. Hübner referent a *Gymnesias* ni a *Gymnasies*, i se comprèn: Hübner estudia Aristòtil dins Aristòtil mateix; i no havent parlat may lo gran filosop grech de les *Gymnesias*, Hübner no se'n anà a citarlo. En canvi els nostres bereyolenchs erudits dels sigles

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

XVII i XVIII citaven a la babal·lana lo que aluyaven d'altres erudits, tan terrolers com ells, i posaven berrets an els grans escriptors antichs fentlos dir lo que may digueren ni pensaren. —Lo estrany ès que ignor tot això aqueix Sr. *XC* i mos surta ab aqueixes neus demunt un diari de Mallorca an aquestes saons de 1920.

He dit que lo Prof. Hübner dona per *ibèrich* lo mot *Balears*; en canvi l'altre Prof. Müllenhoff, *Deutsche Alterthumskunde* III, 178, el dona per *ligúrich*. —Lo nom *Gymnesias* ès rònegament grech.

Els romans, com Tit Livi XXVIII, deyen *Maior* a Mallorca i *Minor* a Menorca; i an el sigle V ja s'anomenaven *Maiorica* i *Minorica* respectivament. Això elze deya Victor, Bisbe de Vita (província Byzacena-Àfrica) [M. Buchberger, *Kirchl*. *Handlexikon* —Munich, 1912— t. II, col. 2609] quant retreu que «Helias de *Maiorica*, Macharius de *Minorica*, Oplius de Evuso» [Eivissa] s'hagueren de presentar dia 1 de febrer de l'any 483 a Cartago devant lo wandal Hunerich a donar testimoni de llur fe catòlica.

¿Que hi té que dir a tot això l'apreciable Sr. *XC*?

Ja veurem quin cantet farà!

Per lo que puga esser, m'assech... ben assegut per millor veure'l venir.

Dia 11 (setembre)

Per quines cinch centes he restablida la -h derrera -c (-*ch*)

Dins lo BOLLETÍ de maig-juny de 1908, plana 82, ab l'idea de simplificar la nostra ortografia resolguí suprimir la -*h* derrera de -*c*- postònica atenent a que els nostres clàssichs, sobre tot els mes antichs, ben sovint no la posaven i que el posarla sempre era cosa relativament moderna. Ben mirat no ès tan moderna com això tampoch, puys an el sigle XV ja la posaven, ben re-de-moltes vegades i sobre tot en la segona mitat de dit sigle la posaven casi sempre i desde la primeria del sigle XVI y [286] salves poquíssimes escepcions la posen sempre. De manera que

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ès una tradició de mes de quatre sigles, lo qual la fa ben respectable i posa tots els esperits reflexius an el cas de no pegarli betcollada així com així. Ab les modificacions ortogràfiques, ancque siguen coses de segón o tercer orde, cal anarhi ab seny de bístia vella, ab peus de plom, sospesant molt el pro i el contra i mirarho tot d'aprop i de prim conte, perque hi ha coses que, mirades just en sí i sensa atendre a totes les consequències i concomitàncies que llavò duen a la pràctica, semblen molt ventatjoses, molt llògiques i molt avengudes, però els fets després demostren que son *desventatjoses*, plenes d'inconvenients i desbaratades. En realidat la supressió de la *-h* final desfigura prou l'escriptura; l'aspecte de les paraules resulta tramudat i com que fassen una altra cara. Això se veu sobre tot ab els *noms de lloch* i *de casa* o *llinatges*. Tant es així que negú s'ès atansat a llevar tal *-h* de dits noms. ¿Que diria la catalana gent si ara ens posàvem a escriure *Vic*, *Hostalric*, *Castellar de Nuc*, *el Bruc*, *Mont-sec*, *Bell-lloc*? I ¿que dirien els qui s'anomenen *Ubach*, *Reixach*, *Bosch*, *Riusech*, *Bisellach*, *Lluch*, *Estelrich*, *Horrach*, *Llorach*, *Viladrich*, *Poch*, *Pich*, si mos posàvem a escriure *Ubac*, *Reixac*, *Bosc*, *Riusec*, *Bisellac*, *Lluc*, *Estelric*, *Horrac*, *Llorac*, *Viladric*, *Poc*, *Pic*? Ens cridarien vius o morts, ens passarien a les mines del sofre. —Donchs be, si no podem treure la *-h* dels *noms de lloch* ni dels *noms de casa*, que n'hi ha tantíssims que en duen; si ja fa mes de quatre sigles que ordinàriament escriuen els catalans tal *-h*; trop que convé que fassem lo que fan la generalidat dels filòlegs i escriptors francesos, convençuts de lo equivocada que tenen gran part de llur ortografia i, no obstant d'haverhi proposades gran partida de modificacions, —finis finis no se son atrevits a durles a la pràctica, i segueixen observant l'ortografia que engarbullaren els acadèmichs d'allà del sigle XVII, la qual no ès d'un bon tros tan antiga com l'us constant de la nostra *-h* (final). Allò de que el suprimir tal *-h* ès una *simplificació* de l'ortografia i que ès sempre una ventatje *simplificarla*, ès una raó mes aparent que real. Hi ha certes *simplificacions* que duen llavò un enfilall de complicacions. Així ha succeit ab la supressió de la *y*, que ha duyta la *complicació* de les *dieresis*: l'envitricollat de regles per

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

distingir la *i vocal plena* de la *i diptongal* o *vocal-mitja* o *i asil·làbica* que, per mes enrevisclarho, diu En Fabra. Es senzillament una atrocidat voler aplicar la *llògica pura*, que brolla del cervell sensa passar p'el cor, a l'Ortografia, que ès una cosa de sentiment, de visualidat, de beneplàcit, que ens ha d'entrar per l'ull dret i ens ha de caure de gust. [287]

Per totes aquestes raons i consideracions, jo que les questions ortogràfiques sempre les considerades fins a un cert punt questions secundàries, me resolch a restablir la *-h* derrera la *-c* postònica, pero sensa pretenir imposar aquest criteri absolutament a negú. Per això torn usar aquesta bona de *lletra final*, i el qui no la vulla usar, que no la us, i ¡visca la llibertat!

Dia 12 (setembre)
La qüestió de la pronúncia del llatí

Fa uns quants dies que un capellà madrileny que hi havia aquí, a Ca'n Manso, me mogué sobre la pronúncia del llatí, dient que els castellans se'n comensaven a preocupar, com fa anys que se'n preocupa a redols una part del clero *catalanista*. Un altre dia, parlantne ab un catedràtich del Seminari d'aquí, me digué d'un canonge molt catalanista, un dels *teòlegs antichs* de *La Lliga*, que s'ès posat a pronunciar lo llatí a la italiana. D'altre vent mon bon amich Bartomeu Bosch, catedràtich de llatí de l'*Institut General i Tècnich* de Girona, quant vengué ara dins el maig de Madrid de ferhi les oposicions a dita Càtedra i que les guanyà per lo ben preparat que hi anava, me contà que casi tots els cinquanta opositors i sobre tot els professors que formaven tribunal ab En Ramon Menéndez Pidal que elze presidia, pronunciaven el llatí, no a la castellana, sino ab la pronúncia històrica, tal com fins aquí s'ha pogut aclarir que pronunciaven els llatins dels temps de Ciceró, Horaci, Virgili, Tit Livi, Cèsar, Ovidi. Això indica que dins Espanya ja han trobat eco els fondos estudis que alemanys i inglesos come capdevanters i els nor[d]-americans, francesos i italians han fets i fan encara sobre l'història del llatí. Aquesta qüestió de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

la pronúncia llatina fa ja dotze anys que mon BOLLETÍ DEL DICCIONARI la tractà estensament i la tornà tocar l'any 1911, donant un estracte de lo mes punyent que en digueren homes tan eminents dins el mon de la ciència com Schuchardt, Diez, Meyer-Lübke, Stolz, Lindsay, Grandgent i altres. Fora d'aquests articles meus ¿que es lo que han publicat dins Espanya sobre la pronúncia i l'història del llatí? Que jo sàpia, just una serie d'articles dalt un periòdich de Mallorca a on provava l'autor de refutar els meus de 1908; però ho deixà córrer quant jo li vaig remetre. I per cert que li estich agrait perque me feu estudiar millor la qüestió, i en vaig treure en net la insubsistència de totes les pronúncies *nacionals* del llatí, formades totes quant lo *llatí clàssich* feya sigles que era mort i per lo mateix destinades [288] totes a desaparéixer, come *superfetacions* i *cocòrums* que son i que la llum de la ciència llingüística ab el temps arribarà a esveirles, com dos i dos fan quatre. Sí, d'aquell estudi que fiu l'any 1911, treguí la convicció de que la pronúncia del llatí no ès ni pot esser cap questió *nacionalista*, com la hi ha feta lo Catalanisme, cridantse ab això l'antipatia i la ràbia dels anticatalanistes. No, la pronúncia del llatí no ès ni pot esser mes que una *qüestió històrica*. Aquí la qüestió ès aclarir com pronunciaven el llatí els llatins fins que sobrevengué la decadència del llatí i que aquest s'esbrancà en la partida de llengues romàniques que en brollaren. Entany torní sucar els alls sobre l'història del llatí dins la conferència donada a la Reyal Academia de Jurisprudència de Madrid, la qual tengué l'amabilidat d'estamparlame, fentne una llargaruda i encomiàstica referència dins la Memoria Secretarial del moviment acadèmich de 1919. De manera que aqueixa qüestió de la pronúncia del llatí, que fa tants d'anys que preocupa lo mon científich, comensa a preocupar qualque mica l'intel·lectualidat espanyola. ¿Com se resoldrà tal questió? No'm cap lo mes mínim dupte que's resoldrà segons els resultats de la ciència llingüística de bon de veres, no de la ciència de l'engàn i de la farsanteria, com la que graponetja devers l'*Institut d'Estudis Catalans* i *illes adjaents*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

La qüestió de la pronúncia del llatí la promogué la repugnància nadiua dels catalans a tot lo castellà, repugnància que el *Catalanisme* ha sabuda aprofitar admirablement per ferse bo, per cobrar forsa, per guanyarse infinites simpaties, fins a apoderarse de l'influència política de Catalunya que avuy té a la seua ma.

A Catalunya i a les Balears fins a la primeria del sigle XIX ensenyaven a les escoles de lletgir i d'escriure i de llatí en llengua materna, no en castellà. Tal estat de coses mudà de sol a rel ab la consolidació del sistema constitucional, que introduí a Catalunya i a les Balears l'ensenyansa del llatí en castellà per conseqüència el pronunciar el llatí a la castellana. I ¿que resultà? Que, com la fonètica catalana i balear ès tan diferent i diversa de la castellana, resultà un *cocòrum* ferest, que no ès pronúncia castellana ni catalana, sino un *xelim-i-xelam* de mil dimonis.

¿Conseguiren els introductors de la ensenyansa del llatí en castellà dins Catalunya i Balears que els naturals d'aqueixes regions pronunciassen lo llatí a la castellana? Està a la vista que no ho conseguiren. Tan poch ho conseguiren, que els [289] castellans, com mos senten pronunciar lo llatí a catalans i balears, se'n esglayen, elze feym un efecte lo mes estrany, no regoneixen per seua tal pronúncia; i, si usen d'una mica de confiansa, se'n riuen a la descuberta. Recort que el Bisbe Campins, al cel sia, una volta me contà que, quant anà, els primers anys que deya missa, a fer oposicions de canonge a Salamanca, els altres opositors, un dia o dos abans de comensar els actes, el criden i li proposen de provar de ferse arguments ells ab ells per veure com aniria la cosa. Ell hi accedí, i ja foren partits. Els altres opositors eren castellans, just ell era mallorquí. Donchs com aquells castellans sentiren aquell mallorquinet descapdellar en llatí (el Bisbe Campins era un gran llatinista i parlava lo llatí admirablement), elze vengué tan de nou aquella pronúncia mallorquina, que en l'ànima del *pronunciant* volia esser a la castellana, així com la hi havien mostrada a Mallorca, que li digueren: —*Pues señor, no nos vamos a entender con esa manera que tiene V. de pronunciar el*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

latín. I deya el Bisbe Campins que li caygué avall que li desjectassen la seua pronúncia llatina, que ell sempre havia tenguda per bona, per autèntica, per llegítima; però que llavò també tocava ab les mans, sentint parlar en llatí sos companys de certamen, que pronunciaven molt diferent d'ell.

Cont això per que coletgigueu lo que succeiria si ara an els espanyols (castellans, catalans, valencians, balears) imposaven o ens recomanaven *autoritativament* la pronúncia del llatí d'una altra nació qualsevol. ¿S'aclimataria dins Espanya? ¡Que s'havia d'aclimatar! Succeiria un nou *cocòrum* que ni seria aquella pronúncia forastera ni la castellana ni la catalana-valenciana-balear; resultaria senzillament una nova... *monstruosidat*.

¡Assetsuaixí s'agafa una fonètica estrangera! ¿Que no costa an els castellans agafar la pronúncia catalana, i an els catalans agafar la castellana? Tant ens costa, que no l'arribam a agafar casi may.

A les Balears ni malavetjàvem acomodarmos a la pronúncia del llatí a la castellana, sensa conseguirho ni d'un bon tros. ¿Que havia de succeir a Catalunya, que no hi malavetjaven tant; sino tot lo contrari, per lo que he dit, per la repugnància nadiua que senten els catalans per tot lo castellà? Aquesta repugnància l'enmaleí i avalotà lo *Catalanisme*, com en totes les altres coses i en lo que se refereix a la pronúncia del llatí. May arribaren a adondarse a pronunciarlo a la castellana els catalans. Així n'hi prenia an el famosíssim Dr. Torras i Bages, [290] Bisbe de Vic, ab tot i esser de tant i tant de seny, de tan consumada prudència, tan inimich de tot apassionament. Encara recort la fonda impressió que'm feu sentirli dir *Salve Regina, Mater Misericordiae*, etc. pronunciant la *-gi-* de *Regina*, no a la castellana sino a la catalana, dins la capella del Palau de Vic, tot resant lo Sant Rosari ab ell i la seua palaciana *barquera*, una nit de la derreria d'agost de 1900 que me volgué per oste, honrantme fora mida, quant tornava jo de la primera eixida filològica per la regió pirenenca.

Ab això passaren anys, sensa pensar pus jo en tal endarivell de la pronúncia del llatí, preocupat com estava en la preparació, trafech i carro-

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

portal de l'*Obra* del *Diccionari*, fins que la primeria de l'any 1908 m'escriu un catedràtich del Seminari Conciliar de Tortosa, demanant-me ausili contra els *anti-catalanistes* d'allà que patxucaven i atabuixaven de mala manera els capellans *catalanistes* que pronunciaven lo llatí a la catalana i no a la castellana; i me suplicava que li contestàs per escrit fent una defensa ben clavatetjada de la pronúncia llatina que esqueya an els catalans. Li contest a volta de correu que necessit estudiar a fondo la qüestió per poder donar lo meu parer i que, en tenirho estudiat, en faria un article per lo BOLLETÍ DEL DICCIONARI. Emprench a l'acte tal estudi, posseit del prejudici, tan erroni, absurd i fals com estès i general a totes les nacions neo-llatines, de que, ignorantse com pronunciaven els llatins certs i determinats sons, cada nació elze pronunciava a la seua manera per tradició i pràctica inmemorial, i que per això tota nació neollatina, i per lo mateix la catalana, tenia dret a conservar i mantenir la seua pròpia i particular manera de pronunciar lo llatí, i que per lo tant cap dret tenien els castellans de imposarnos llur pronúncia llatina.

A les primeres passes que doní dins tal estudi, comprenguí que me calia demostrar dues coses: 1) La pronúncia castellana actual del llatí no ès acceptable en cap manera perque respecte de tots els punts que divergeix de la catalana, ès una pronúncia tan anacrònica del llatí que no existí fins a la derreria del sigle XVI, puys fonch lo resultat de la fonda tramudansa que envers de tals sons (la *s* sonora= *z* francesa i catalana; la *c* i la *g* devant *e i*, la *z* i la *j* devant totes les vocals), esperimentà a les hores la llengua castellana, des·separantse massa de totes les altres llengues neo-llatines.

Tal tramudansa els castellans may l'havien d'haver duyta a llur pronúncia llatina, puys ells cap facultat tenien d'alterar els sons llatins, mentres que la tenien omnímoda per alterar els [291] sons castellans. Per lo mateix no procedia introduir ni admetre tal pronúncia castellana novella dins la pronúncia catalana del llatí. 2) La pronúncia catalana d'aquells sons, aplicada an el llatí, ès una tradició i pràctica que pervé dels primers sigles de la decadència del llatí clàssich i per consegüent tan autorisada

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

com qualsevol altra de les *pronúncies nacionals* del llatí. Per lo mateix pertoca an els catalans pronunciar el llatí a la catalana, tornant a la pràctica antiga, genuina, tradicional dels nostres llatinistes dels sigles passats.

Aquestes dues coses, aquests dos punts me sembla que elze demostrí ab gran còpia de proves i arguments. Sortí tal estudi demunt mon BOLLETÍ (maig-juny de 1908) i corregué de cap a cap de Catalunya, celebrantho ferm tots els *catalanistes*, i fent malícia per llarch an els *anticatalanistes*. A qualque diòcesi catalana tal qüestió dugué disgusts grossos, i me consta que els *catalanistes* d'una banda, per defensarse de la vexació que patien de part de llurs contraris, enviaren mon estudi a la Cúria Romana traduit en italià, i se veren lliberts de la vexació. Rebí moltes de cartes de felicitació de Catalunya; a Mallorca n'hi hagué que adoptaren la pronúncia llatina que jo preconisava. Jo mateix me posí a ferla en públich, censurantm'ho agrament molts de mos companys de Capítol. Qualques capellans de la Seu provaren d'imitarme, pero ho hagueren de deixar córrer perque els altres elze feyen lulea. A mi me salvà esser Vicari General. ¡Pobre de mi si fos estat un capallanet llis!

Aquell estudi meu, lo que se'n desprenia vengué molt de nou a persones respectabilíssimes, tan en dijú de l'història del llatí, que se figuraven que el llatí sempre l'havien pronunciat així com el pronunciaven ells, i fins i tot un me recordà allò de *quod ab omnibus, quod semper, quod ubique*, pretenint que això era la seua pronúncia llatina, allà on no tenia cap de aquelles tres condicions. Havent publicat jo un estracte de mon estudi demunt un diari mallorquí, un amich meu benvolgut, gran llatinista, s'avanà de no haverlo lletgit, dient que ell no s'enterava p'els diaris de questions com aquella. Com se suposa, tan bon amich no se cuydà d'enterarse'n per altres vies, i romangué afonat dins la seua caparruda ignorància sobre la pronúncia del llatí; i afonats dins aqueixa feresta ignorància segueixen l'inmensa majoria dels *intel·lectuals* espanyols, esglesiàstichs i seglars, figurantse que no se sap com pronunciaven els llatins lo llatí, allà on se sap i se re-de-sap com el

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

pronunciaven abans de la decadència i després de la decadència. Els filòlegs romanistes, fundats ab els gramatichs i [292] escriptors i inscripcions que's conserven d'aquells temps, han provat i demostrat fins a la derrera evidència com era la pronúncia llatina anterior a August i posterior a August. De manera que ès una solemne mentida que no se sàpiga com era la pronúncia llatina quant lo llatí era viu. Ho sap qualsevol que ho vulla sebre i que posi els medis congruents per sebrehu. Just ho ignoren els qui no se son dignats estudiarho allà on cal, allà on pertoca, on consten les proves de tal fet, indiscutibles, contundents, irrefragables.

Aclaresch tot això l'any 1911 i ho escrich a un amich meu de Tortosa, el qual, en lloch d'alegrarse'n, se'n ofengué, escrivintme que no estava conforme de deixar la pronúncia catalana del llatí per lo que s'embolicassen filòlegs alemanys, inglesos o nort-americans. Jo li havia escrit que aquests filòlegs havien produida en mi la convicció de que s'imposava la pronúncia històrica del llatí, abandonant per anacrònica i falsa, tota *pronúncia nacional*, puys la *pronúncia històrica* era la única que totes les nacions porien acceptar sensa creure-se humiliades, ofeses ni desayrades.

Devant la repolsa d'aquell amich tortosí, ja no rosí pus demunt lo BOLLETÍ d'aquella nova convicció meua perque considerí que valia mes treballar en l'*Obra del Diccionari*, que m'atenyia mes d'aprop.

En tot Catalunya ni en tot Espanya s'alsà cap veu demunt la prensa ni dins cap llibre sobre aquesta bona de pronúncia llatina, en no esser aquell amich que he dit, demunt aquell periòdich de Mallorca. Dins l'*Institut d'Estudis Catalans* trobí tan poch costat, que no sols cap dels *Membres* de l'*Institut* se declarà a favor meu, sino que D. Pompeu Fabra fins i tot un dia me va retreure que jo anàs a tractar de la pronúncia del llatí demunt lo BOLLETÍ DEL DICCIONARI, pretenint que era una cosa impròpia d'una publicació filològica-catalana, i un dels tres Pensionats a Alemanya per estudiar-hi la filologia romanista, tornat d'allà, s'estranyà que jo dedicàs tantes de planes del BOLLETÍ an aquestes qüestions de la pronúncia llatina. I així hem passats tots aqueys anys sensa que negú se

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

sia preocupat pus de la pronúncia llatina entre catalans per defensarla o refutarla ab arguments científichs, així com cal a les nacions cultes tractar i tocar les qüestions, fins que ara a Barcelona me digueren que els elements clericals de *La Lliga* preparen un estudi a fondo sobre tan enrevisclada qüestió. Res, ja veurem que arribarà a esser aquest estudi, m'esclamí jo, fins que arribaren a mans meues dues revistes que estàn en mans [293] de tals elements i que surten recomanant la pronúncia romana del llatí.

I lo cèlebre ès que donen unes regles a llurs lectors sobre la pronúncia *italiana* o *romana* del llatí, plenes de inexactituts, no per ignorància ni poch tranch de dites revistes, sino per lo difícils que son sempre totes les qüestions fonètiques. Així, per exemple, una d'aquelles revistes diu: *a*) que en la pronúncia *romana* la *g inicial* devant *e* sona com en català (*gemec*, *ginesta*); —*b*) que *c* devant *ce ci* sona com *t*; —*c*) que «les vocals tenen un sol timbre», «sonant en la pronúncia romana pures, ni extramadament obertes ni tancades». —Aquí hi ha tres equivocacions a un brot, puys els bons gramàtichs italians ensenyen: *a*) que la *g* devant *e i* ès sempre *africada*, no just *fricativa sonora* i que sona *dg*, o *tg*, no com en català i en francès; —*b*) que la *c* devant *ci ce* no s'altera, sino que se mantén *c*, sona com *k*, encara que a les orelles que no aprecien be els sons, sembli retirar a la *t*; —*c*) en quant a les vocals romanes es una equivocació feresta atribuirlos un sol *timbre*. ¡Si no n'ni ha cap que no en tenga una partida de timbres, fins i tot la *a*, la *i* i la *u*! Però sobre tot la *e* i la *o* ¿qui no sap que en italià a voltes son *ubertes* i a voltes *tancades*? ¿Qui no ho sap que tenen timbres ben diferents en tota boca italiana, en tota boca romana? —En quant a l'altra revista, incorre en moltes més inexactituts encara, puys diu: *a*) que la *ce ci*, entre vocals, «ès gayre be igual a la *x* dels mots catalans *feixa feixam*»; *b*) que la *g* devant *e i* ès igual a la *g* dels mots catalans *gent*, *girar*; —*c*) que «la *s* sencilla» «en mig de paraula adquireix certa sonoritat» «algunes vegades devant vocal: *rosa*, *Phisica*»; —*d*) que «la z se pronuncia sonora com en català *zero*, però perd aquest so en mig de paraula, devenint sorda». —Tot això ès

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

inexacte, puys: *a*) la *ce ci* sona *tx*, [tʃ], com ensenyen les bones gramàtiques italianes; —*b*) les quals diuen també, com fas avinent més amunt, que la *g* devant *e i* sona sempre *dg* o *tg*; —*c*) i que la *s* senà o *senzilla* entre vocals ès sempre *sonora*, sonant com en català la *z* de *zero*; *d*) com diuen també totes les gramàtiques italianes que la *z* ès un so *alveolar africat*, que ve a esser per l'estil de la *ts* catalana, encara que no ben igual. Basta sentir pronunciar la *z* a qualsevol italià per comprendre que no ès la *z* catalana de *zero*. —Demunt totes aqueixes equivocacions, llavò comet tal revista l'omisió del sò italià de *sc* + *e i* (*creSCere*, *BreSCia*), que té el sò [ʃ], com la *x* catalana i la *ch* del francès modern. De tal sò no en diu paraula l'aludida [294] revista. —I no sols això, sino que totes dues en fan una altra d'omisió molt mes grossa. Es sabut que els italians, sobre tot els romans i els altres del sur, en pronunciar lo llatí, afiquen lo sò –[*ə*] derrera tota paraula que acaba en consonant que no sia *-r* o *-l*; derrera totes les altres consonants finals m'hi claven –[ə]; i per lo mateix, en lloch de pronunciar *Deus*, *vobiscum*, *habet*, *pisces*, *dicunt*, *tenetis*, pronuncien *Deusə*, *vobiscumə*, *hábetə*, *píxesə*, *dícuntə*, *tenétisə àutemə*. Nostre escels poeta M. I. Mn. Costa i Llobera me conta que, quant ell cursava teologia a l'Universitat Gregoriana, un dels Catedràtichs un dia comensà l'esplicació dient: Ma*ñusə Dominusə etə laudabilisə nimisə*. ¡Qualsevol ho entén això si no està enterat d'aqueix bo d'afegitó de –[*ə*] (el sò de la *-e* dels mots francesos *me*, *te*, *ce*, *se*, tan frequent en català oriental i balear). Però ¿que dimoni volen dir aquelles paraules tan... estranyes, acabades ab *-ə*? Ah! ès el comensament del psalm 47: *Magnus Dominus et laudabilis nimis*. Donchs d'aqueix fenomen de la *pronúncia romana* no en diuen ni un mot aquelles dues bones de revistes, posades ab la major bona voluntat del mon a anostrar lo públich català en la pronúncia *romana*. Tal descuyt no deixa d'esser ben... significatiu.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dich tot això, no per censurar ni desjectar ni mortificar aqueixes dues benemèrites revistes, la competencia i bona voluntat de les quals som lo primer en regonèixer i proclamar. Ho dich per donar a entendre les moltes de dificultats que du això d'adoptar una pronúncia estrangera p'el llatí. Ho dich per que pensin be, tots els interessats en tal qüestió, els inconvenients i els mals averanys que poden resultar de tal adopció. —Per mi és evident que, posant en mans dels professors de llatí d'Espanya, tant dels catalans, balears i valencians, com dels castellans i gallechs, la pronúncia *romana* del llatí, sensa negar la competència de tals professors, sino proclamantla, —ha de resultar un solemne *fracàs*. Si aqueixes dues revistes, essent tan lletraferits llurs redactors, han donades unes instruccions sobre tal pronúncia *romana* tan inexactes i incompletes, ¿que han de fer els altres professors de llatí, i els lectors d'aquelles revistes que les s'escoltin? Ab unes instruccions tan manxoles i tan mínvoles ¿com no ha de resultar una caricatura de la *pronúncia romana*, en lloch de resultarne una *reproducció feel*? Sols la *reproducció feel* pot dur la *uniformitat universal* que se desitja! Be tenim el mirall de lo que ha succeit d'ensenyar catalans i balears de pronunciar lo llatí a la castellana! N'ha resultat una *caricatura* de la pronúncia a la castellana; n'ha resultat [295] que un llatinista tan eminent com el Bisbe Campins, al cel sia, se'n va a Salamanca; i, com els altres opositors, castellans, li senten aquella pronúncia del llatí a la castellana, s'esclamen: —*No nos vamos a entender!*

I ¿qui ès que té coratge de que els nostres professors de llatí arribin a sebre tan be la pronúncia *romana* com saben la castellana?

Estich segur de que ensenyarien tan malament la *romana* com malament han ensenyada i ensenyen la *castellana*, s'entèn, els professors de Catalunya i les Balears. Estich segur de que, si arribàvem a adoptar la pronúncia *romana*, el primer italià que s'arrambàs devers Espanya, com sentiria aquella pronúncia del llatí, tan diferent de la seua, tiraria el berret dins el foch i fogiria correns per no sentir tal... *cocòrum*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

I per si qualcú ara me surt objectantme que la pronúncia històrica duria els mateixos o majors inconvenients, contest desde ara que, a la meua manera de veure, no ès així. La pronúncia històrica del llatí consisteix en lletgirlo tal com està escrit, donant a cada lletra el sò seu natural, primitiu. Les lletres de sò duptós dins les llengues romàniques son la *c* i la *g* devant *e i*, la *s* entre vocals, la z, la *tĭ* + *vocal* (*justiTIA*) i els diptongs *oe*, *ae*; i son de sò duptós perque dins lo llatí vulgar i totes les derivacions d'aquest, això ès, les llengues romàniques, els sons que tals lletres representaven dins lo llatí clàssich, dins lo llatí primitiu, se tramudaren a travers dels sigles, després del *llatí clàssich*, i això no obstant s'aplicaren aquelles mateixes lletres per representar els sons sobrevenguts, els sons novells, que son *sons* del llatí vulgar i de les llengues romàniques, però no del llatí *clàssich*, del llatí que l'Església Catòlica prengué a Occident per llengua oficial. Per això la pronúncia històrica del llatí respecte de tals lletres ès: *a*) pronunciar la *c* i la *g* devant *e i* just com les pronunciam devant *a*, *o*, *u*, per lo quant dins el llatí clàssich la *c* i la *g* tenien lo mateix sò devant totes les vocals. —*b*) pronunciar la -s- entre vocals come sonora, com la *z* del mot català *zero*; —*c*) pronunciar la *z* com la ζ grega, com *dz* catalana; —*d*) pronunciar *tĭ* + *vocal* (*justiTIA*) tal com està escrit, com *-tia* i per lo mateix lletgir *justitia*; —*e*) pronunciar sempre la *u* de *qu* i *gu*, formant diptong ab la vocal següent (*qüi*, *qüo*, *sangüis*); *f*) pronunciar els diptongs *oe*, *ae*, no *monoptongantlos* en *e*, sino come tals diptongs, segons feyen els llatins primitius donant a la *-e* el valor de *ĭ* (*i* mitja, diptongal, la *ĭ* de *rey*, *noy*), puys els llatins tenien dues *e*: una molt *uberta* [296] que s'acostava ferm a *a* i una tan *tancada* tan acostada a la *i*, que s'hi confonia sovint. I tan ès així, que els llatins primitius, en lloch d'escriure aqueys diptongs ab *-e*, (*ae*, *oe*), els escrivien ab *-i* (*ai*, *oi*) com se veu per les moltes d'inscripcions demunt pedra i bronzo i per les copies dels escrits d'aquell temps que mos queden. Però aquella *ĭ* o *e* diptongal ja en temps dels clàssichs anava aprimantse, aprimantse i tramundantse de sò, i per això els escriptors, ab l'idea de representar millor aquell sò tan mal d'atènyer,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

s'avesaren a escriure'l ab *e*; però aquell sò seguí la seua evolució decreixent fonentse ab la *a* i *o*, precedents, reduintse *ae* i *oe* a *e* per tot arreu. Totes aqueixes evolucions se transparenten en les inscripcions i manuscrits d'aquell temps, devers lo comensament de l'Era Cristiana. Així ès que un cop escrivien *praetor*, *Caecilius*, *llaedus*, *scaeptra*, *scaena*, *caelum*, *foemina*, *foetus*, *poena*, i un altre cop *pretor*, *Cecilius*, *lledus*, *sceptra*, *scena*, *coelum*, *faemina*, *femina*, *fecundus*, *fetus*, *paenitet*, etc. —I no sols hi havia aqueixes vacilacions en l'ortografia dels clàsichs i de llurs antecessors; n'hi havia moltes d'altres, provinents totes de les evolucions que s'obraven dins la llengua i del gros esment que posaven els escribes en representar tan exacte com porien lo que pronunciaven, puys an aquell temps l'escriptura era esclusivament fonètica. Això d'escriure una cosa i pronunciarne una altra, s'introduí mes envant de resultes de brollar sons nous en lloch dels antichs, i que els escriptors, per no fer lletres noves, tan males de ferles acceptar, representaren aquells sons nous ab les lletres antigues, donant an aquestes un valor diferent del que fins llavò havien tengut. Fonch llavò que se congriaren les *pronúncies nacionals*, totes les quals son resultat de la desorientació, desgavell i ignorància dels pobles que parlaven llatí, desorientació, desgavell i ignorància respecte del llatí primitiu, del llatí clàssich. Ab un fonament tan mínvol i tan fals com tenen aquelles *pronúncies*, ès evident que totes, per mes que les apuntalin i apedassin, estàn destinades a desaparèixer; tenen ja firmada la sentència de mort, que la ciència llingüística els ha dictada i la posteridat, mes prest o mes tart, executarà. —Fonch una cosa absolutament providencial que l'Esglèsia Catòlica aparegués dins lo mon llatí quant la llengua llatina clàssica era entrada en la seua decadència. L'Esglèsia no havia de durar uns quants sigles, sino milenars d'anys, fins a la fi del mon. Per això no li servia per llengua oficial cap llengua viva, subjecta, com totes les llengues vives, a la tramudansa i [297] evolució dialectal, que el cap de molt de sigles transforma les llengues, fentne de noves a betzef. Es molt significatiu que casi totes les *sectes cristianes*, tot separantse del Centre d'Unidat, adoptin la *llengua vulgar* per *llengua*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

oficial. Com elles, quant viven molt, viuràn tres, quatre o cinch sigles, ja les basta una *llengua vulgar* perque en tan pochs sigles no tendrà temps de tramudarse gayre. A l'Esglèsia Catòlica no li basta, no li serveix una llengua així; li cal una llengua inmutable, inmovible, inalterable, eterna com ella mateixa, i això resulta esser de fet la llengua desde el moment que l'Esglèsia Catòlica la prengué per *llengua oficial* per a l'Occident. A les hores el poble llatí ja no parlava ben be la seua llengua escrita; i, com mes anà, més se'n decantà, fins que acabà per parlar un llatí tan diferent del clàssich, del que s'escrivia, que ja fonch una llengua nova, diferent a cada nació neollatina. Desde el moment que el llatí escrit ja no fonch llengua parlada, deixà d'estar subjecte a tramudanses i a evolucions, que sols pot introduir el parlar del poble; i desde aquell moment inmutable, inalterable, eterna en mans de l'Esglèsia i de la ciència. De modo que l'Esglèsia Catòlica prengué per *llengua oficial*, no el llatí absolut, sino una època del llatí, una etapa del llatí, una fase del llatí; l'època, l'etapa, la fase *clàssica*, el *llatí escrit* que trobà dins l'Imperi Romà quant s'hi va estendre. —Donchs an aqueix llatí no cal altra pronúncia que la que tenia quant l'Esglèsia Catòlica el prengué per *llengua oficial*. Aficarli sons que llavò no tenia, ès una cosa improcedent, una deturpació, una anomalia, una impropiedat. Donchs això son totes les *pronúncies* anomenades *nacionals*, totes molt posteriors a l'època en que l'Esglèsia prenguí lo llatí come *llengua oficial*. Es ver que totes son *multi-seculars*, daten a cada nació de temps inmemorial, totes son *tradicionals*, no del llatí clàssich, sino dels sigles posteriors, de quant lo *llatí clàssich*, lo *llatí escrit* ja era mort; totes son antiquíssimes, però no *primigènies* ni *genuines* mes que en lo que *concideixen* unes ab altres; en lo que divergeixen elles ab elles, que ès precisament lo que constitueix llur característica *nacional*, ab allò son *superfetacions*, son *intrusions*, son *deturpacions* i *adulteracions*; no son *genuines* ni *primigènies*, i per lo mateix, mes prest o mes tart, la llògica implacable del descapdellament històrich, les arribarà a arreconar, les foragitaràn, les passaran allà on no hi plou. Això serà llur *planeta*, llur destí, d'altra part completament merescut, ineludible, inevitable. —Sí, lo

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

pervindre [298] ès de la *pronúncia històrica*. Porà tardar alguns sigles a obrirse pas i a vèncer tots sos obstacles, padastres, sobams i reclaus; peró el triunf definitiu serà d'ella; ella acabarà per imposarse de cap a cap de mon, reynanthi sensa contrast tant com lo mon serà mon.

Petitíssims serien, com veys, els inconvenients que duria la *pronúncia històrica* del llatí. Just seria l'estranyesa que causaria totd'una. En canvi facilitaria estraordinariament la pronúncia del llatí: la pronúncia la facilitaria una cosa grossa perque se pronunciaria tal com està escrit i no hi hauria lloch a cap confusió; facilitaria estraordinàriament la ortografia perque, per escriure lo llatí, just hauríem d'escoltar lo que pronunciaríem i escriure lo pronunciat tal com ho hauríem pronunciat. May hi hauria cap dupte sobre si hem d'escriure *-tia* o *-cia* (*prudentIA*, *soCIA*), sobre s'hi ha diptong ortogràfich o si no n'hi ha, perque ab la pronúncia ja indicaríem quines lletres hi ha o no hi ha.

Després de tot aquest endiumenjat, si negú me demana quina pronúncia llatina cal adoptar: la *pronúncia històrica* o una de les *pronúncies nacionals* ab preferència a les altres, per anar a la *uniformitat*, que sempre ès una ventatge?

An això contest que, si may l'Autoridat Esglesiàstica mana o recomana cap *pronúncia determinada* del llatí, sia quina sia, aquella cal fer, i prou. Ara, si l'Autoridat Esglesiàstica no ens mana ni ens recomana cap *pronúncia determinada* del llatí, som de parer d'adoptar la *pronúncia històrica*.

Que ho sàpiguen mos amichs i mos inimichs i que consti de la manera més solemne i formal, que desde ara accept, acat, abràs i me fas meu qualsevol manament que venga may de la Santa Seu i de qualsevol altra Autoridat Llegítima sobre tal o qual pronúncia del llatí; puys sempre en la meua ja no curta vida de publicista he feta gala de tenir come norma suprema i constant de la meua actuació teològica, canonista i periodística la *devoció coral an el Papa*. De manera que jo estich sempre envers del Papa com el Profeta que deya: *Loquere, Domine! quia audit servus tuus*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Fas això avinent per tallar les cames a qualsevol profidiós, esquitarell, prim-siula o mal intencionat que se'n venga ab cinch sous quatre sous, perposantme coses que no son i que jo rebrotx i condàn ab tota la meua ànima.

I prou per avuy. [299]

Dia 13 (setembre)

La bibliografia de l'història i constitució interna del llatí

Es ben curiosa i ben instructiva aqueixa bibliografia. La posen les obres caporals de tal ram, i allà veuríeu planes i mes planes de noms d'autors ab la taringa de llurs tractats sobre la vida interna i esterna del llatí: uns que toquen el conjunt d'aquesta vida, altres que endardellen i esclovellen tal o qual redol o punt especial d'ella. N'hi ha un enfilall d'autors i d'obres que esglaya vertaderament. Anomenaré els caporals mes caporals: Fr. Diez, W. Corssen, F. T. Cooper, Iwan Müller, Stolz (F.), W. M. Lindsay, H. Schuchardt, E. Seelmann, H. T. Karsten, F. Neue, C. Wagner, K. E. Georges, F. Bücheler, B. Kügner, W. Dräger, J. M. Guardia, A. Audollent, E. A. Bechtel, Meyer-Lübke, G. Gröber, P. Thielmann, M. Hammer, F. Kluge, Körting, Koffmane, F. G. Molh, Fr. Neumann, G. N. Olcott, Pogatscher, F. Stittl, Wölfllin, Zauner, F. Sommer, G. H. Grandgent, J. Vendreyes, A. Ernout, Du Cange, Fr. Vollmer, E. Bickel, A. Klotz, J. B. Hofman, J. Rubenbauer, E. Hübner...

¿En voleu pus de noms esquerrans, estranys, enrevisclats, que posen a prova la gargamella mes resistent? Tots son alemanys, austriachs, inglesos, nort-americans, qualque francès i just un espanyol, menorquí per mes senyes. En J. M. Guardia, que se passà tota la seua vida a París. —Lo gran Lindsay retreu devant de tot les obres a on anà a beure per compondre son monumental *The Latin Language: an Historical Account of latin sounds, stems and flexions* —Oxford, 1894. —I allà no veys mes que obres i revistes alemanyes, ingleses, nort-americanes, franceses, italianes, una de grega i cap de castellana, com se suposa.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Resulta de tota aqueixa bibliografia que els iniciadors i capdevanters dels estudis sobre història i constitució interna del llatí son alemanys; de manera que tots els altres son deixebles i escolans d'aquells alemanys: els inglesos, francesos, escandinaus, italians, nort-americans que s'han buydat el cap i tret el fret de peus estudiant el llatí, desnossant i esclovellant l'història del llatí.

¡Quina vergonya p'els pobles neollatins, per la rassa llatina, que mos hagen haguda de fer l'història de la nostra llengua mare, de la nostra nissaga ètnica i llingüística els alemanys i els inglesos, que no son llatins! Ja es allò que deym a Mallorca [300] que es *sabater du ses sabates veyes*. Sí, els francesos, italians, espanyols, rètichs, rumanesos, portuguesos i catalans que se son donats o se donen a l'estudi de l'Història del Llatí, son deixebles i escolans d'aquells alemanys i inglesos; i sensa posseir l'alemany i l'inglès ès ben mal de fer entrar dins aquest estudi i orientars'hi. Ara ja hi ha obres en francès i italià que serveixen per entrarhi. Fa pochs anys encara que no n'hi havia.

Envers d'això alemanys i inglesos han donada a la rassa llatina una llissó tremenda, que mos fa acalar el cap, per poch concients que siguem.

I els catòlichs ¿quin paper hi feym dins aqueixa bibliografia, dins aqueix moviment d'estudis de la història i esser del llatí? De tots els autors que he retrets, que son els que figuren dins la bibliografia que les obres caporals en la matèria solen donar, ¿quants n'hi ha de catòlichs? Supòs que n'hi deu haver qualcún; no me consta de cap. En Guardia i els dos o tres francesos que hi figuren hem de suposar que ho eren, mes o menys autèntichs. Meyer-Lübke, austriach, no sé si ho ès. Com la generalidat son alemanys i inglesos i l'inmensa majoria de llurs nacions son protestants, lo mes probable ès, que ells ho fossen també. Els sabis catòlichs alemanys o inglesos sonen sempre desiara demunt la prensa catòlica: may n'hi he sentit sonar cap come filòleg de nota ni sensa nota.

I si els catòlichs hi tenim tan magre representació ¿quina hi tenim els clergues? ¿N'hi ha cap de prevere, diaca o subdiaca de tots aquells filòlegs del llatí, citats mes amunt? Me sembla que no. Vaja! hem dormit

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

massa com en tantes altres coses; i ara no tenim altre llivell que esser deixebles i escolans d'aquells seglars i casi tots heterodoxes per afegitó. ¿Tal volta els derrers Papes no ho han hagut de fer de tot per evitar que envers dels estudis bíblics els teòlechs i hermeneutes catòlichs no haguessen d'esser escolans dels protestants, dels heterodoxes?

¡Maleida sòn que tanta de ronya mos ha duyta i mos du devant Deu i tot lo mon!

I ¿hi haurà cap xemeroy que s'atans a dir que no té cap importància això de l'història del llatí p'els capellans, per la salvació de les ànimes, per l'aument i exaltació de la fe catòlica, per la major glòria de Deu? ¿L'història de la llengua oficial de l'Esglèsia no tendrà importància ni trascendència? Valdrà mes gratarse la panxa, jugar a cartes o anarse'n a encalsar llebres i conills o a tocar escata a la vorera de mar, que no donar ventim a la història del llatí? [301]

¿Quin lloch ocupa Espanya dins la bibliografia dels estudis del llatí? Fins a la derreria del sigle XVIII Espanya no anava gens derrera les altres nacions envers de tals estudis. ¿Que ha fet Espanya de la derreria del sigle XVIII ensà dins el moviment actual d'estudi de l'història del llatí? Poquíssima cosa. Ja ès ben mala de fer ja la bibliografia d'aqueix moviment dins Espanya. ¡Es que no sé que hi hagen de posar fora dels meus modests estudis publicats demunt mon BOLLETÍ DEL DICCIONARI i la conferència que doní a la Real Acadèmia de Jurisprudència de Madrid i aquells articles ab que un amich meu provà l'any 1911 de refutar demunt un periòdich mallorquí mon estudi llatinench de 1908.

Si això de la pronúncia del llatí ha interessat qualque mica a Catalunya, ja ho he dit, se deu esclusivament an el secular musclet que se fan i a les sempiternes inxes que se duen catalans i castellans. Per això quant jo tractí de separar la questió de la pronúncia del llatí de la qüestió *catalanista*, quant escriguí an aquell amich de Tortosa que «la pronúncia del llatí no era una *qüestió nacionalista*, sino una *qüestió històrica*», aquell amich ho prengué tort, i m'envià allà on no hi plou ab tots els meus autors alemanys i inglesos, que m'havien servit per fer l'estudi i la

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

defensa de la pronúncia llatina *a la catalana* contra la mateixa pronúncia *a la castellana*.

D'això se desprèn que la pronúncia del llatí, desde el moment que no havia de servir per fer musclet an els castellans i per engreixar la betzèrria contra el castellà, i que just havia de servir per l'interés científich de la vida del llatí, desde el moment que no l'haviem de mirar come qüestió *nacionalista-catalanista*, sino just come *qüestió històrica*, del mateix valor i interés p'els catalans que p'els castellans i per totes les nacions llatines; —desde aquell moment deixava d'interessar an aquell bon amich de Tortosa i a la generalidat dels altres amichs i inimichs meus de tot Catalunya. Això es Santa Clara, per mes rònech escruu, agre i cruel que resulti.

I n'hi haurà cap de... esbutza-pans català, balear o valencià que s'atans a demanar de que serveix i a on treu cap tot això de l'història del llatí per l'*Obra del Diccionari de la Llengua Catalana*? ¡No n'hi ha d'haver! Si En Pompeu Fabra, Vice-President de la *Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans*, per provar l'estravagància del meu BOLLETÍ i que no servia per dur la veu de l'*Institut*, me retreya en sessió ordinària del mateix *Institut* que publicàs llarchs estudis sobre la pronúncia i la història del llatí; si un altre de l'*Institut* me manifestava la seua [302] estranyesa de que lo BOLLETÍ publicàs tal endiumenjat, —¿que han de fer els... esbutza-pans? I ab tot i això ise tracta, com qui no diu res, de l'història i vida íntima del llatí, que es la mare, la font, la rel, tot el ser de la llengua catalana, puys la llengua catalana no ès mes que una evolució del llatí, una fase del llatí, una època del llatí, una branca, un escapoló, una comarca, un redol de la llengua llatina! ¿Que han fet tots els Mestres de la filología romanista? ¿Tal volta no comensaren tots per abisarse, per afonarse dins l'estudi de l'història i de la vida íntima del llatí? ¿Tal volta no tregueren d'allà dins tota llur llampant i allumadora ciència llingüística?

Tot això demostra lo enderrerida que va Catalunya ab lo Catalanisme, comensant p'En Fabra i tots els altres de l'*Institut*, en matèria de ciència llingüística. D. Pompeu ab sos *instituters* i tropa de *La*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Lliga pretenen esser la mar d'*europeus* i de *culturants*, però llurs obres demostren tot lo contrari i proven lo enrera que cualquen i lo calsats per aygua que van en ciència romanista.

¿Com així les grans *capacitats* científiques, clericals i civils, que *La Lliga* s'avana de tenir, donantse ayres d'*europeisme*; com així les positives i sòlides *capacitats* del clero català, *regular* i *secular*, no han gosat fins avuy sortir al mitx a sostenir i defensar científicament la *pronúncia nacional* del llatí en oposició a la *pronúncia castellana*, que tantes de sobres les fa? ¿Com així en tots aqueys anys no han demostrat tenir alè mes que per donar unes migrades, manxoles i mínvoles instruccions sobre la *pronúncia romana*, sensa presentar ni menys sostenir ni defensar la *base científica*, la *justificació científica* de la *pronúncia romana* i de la *pronúncia catalana*? ¿Per quant han guardada i reservada aquelles *capacitats* llur innegable competència científica? ¿Es que no n'hi ha cap, de català, que estiga enterat del moviment científich envers de l'història del llatí que imperialetja i domina dins les nacions de llengua alemanya, inglesa, francesa, italiana? ¿Just seré jo ¡pobre de mi! just serà aqueix malanat *bosquerol* segons *La Veu de Catalunya*, de tan *baix llivell científich com de baix llivell moral* segons En Puig i Cadafalch, que me seré entre-sentit d'aquell formidable moviment científich envers de l'Història del Llatí, que umpl tot lo mon de les lletres?

Els *catalanistes* sempre han pretengut estar en punt a cultura científica i literària centenars de colzades mes amunt que la gent de Madrid. Han pretengut i pretenen tot això, però se son cuydats ben poch de ferho tenir ver, de besquetjarse [303] tal *superioridat*, i lo que resulta que els fets elze desmenten de la manera més... espatarrant.

La *Reyal Acadèmia de Jurisprudència* i l'*Ateneu* de Madrid m'oferiren la seva tribuna entany per una conferència sobre l'Història del Llatí. La doní finis finis a la Reyal Acadèmia, i aquesta la me publicà i en feu, com he dit més amunt, una ben espinzellada relació dins la *Memòria Secretarial*. ¿Hi ha haguda cap *Acadèmia* ni corporació científica de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Barcelona que haja demostrat interessarse per tal qüestió de l'història i pronúncia del llatí? Jo no en sé cap. Qui en sàpiga, que als el dit!

El cas que mon amich Mn. Bosch, lo Catedràtich de Llatí de l'Institut de Girona, me contà de les seues oposicions, a on tots els Professors que formaven tribunal ab en Menéndez Pidal per President, pronunciaven lo llatí ab pronúncia història i la majoria dels opositors feyen altre tant, prova que a Madrid i a les terres castellanes i dins les regions oficials del *Centralisme* de l'*Estat Espanyol*, que diuen els catalanistes, presentantlo come prototip d'atràs, de l'ignorància, de l'incultura, de la carronyeria; dins aqueixes regions ha trobat eco aquell moviment científich a favor de l'Història del Llatí,[133] [304] primer que dins les *europeitzades*, *super-homenitzades* i *civilitzades* regions de *La Lliga*, l'*Institut* i la *Mancomunidat*, Imperi colossal i piramidal del formidable, capxifollador i xeringador Puig i Cadafalch.

¿Ho veys com ès ben curiosa i ben instructiva la bibliografia de l'història del llatí?

Escrit tot això, m'arriba la nova que Mestre Gabriel Alomar, Professor de Llatí de l'Institut General i Tècnich de Balears, ha adoptada per la seua

---

[133] Nota (1) de l'original: Un antich deixeble meu molt aprofitat i predicador de nota, me conta que no fa gayre, ab l'idea de pendre lo grau de Batxiller, s'examinà de Llatí a l'Institut General i Tècnich de Lleida. Ab lo programa ja conegué que el Catedràtich de l'assignatura exigia la coneixensa de l'història interna del llatí tal com l'espinzellen els filòlegs romanistes. Això feu tocar ab les mans a tal prevere lo deficient de l'ensenyansa del llatí que donen els nostres Seminaris, completament en dejú de tot aqueix moviment científich envers de l'història del llatí; i s'hagué de besquetjar per altre vent els remeys per poder contestar les preguntes d'aquell bo de programa. Se presenta a exàmens, i en sortí així com pogué; passà per lloch ben estret, i tot per lo poch que s'havia pogut enterar d'aquell dianxa d'història del llatí. Entre altres coses, li demanaren com pronunciaven els llatins els diptongs *oe*, *ae*. Contestà ell que les pronunciaven com ara, pronunciant just *e*. Aquí el Catedràtich l'increpà per haver dit tal desbarat, i li tirà a la cara que «los sacerdotes deben saber latín y no pueden ignorar estas cosas». En rudes: mon amich confessa que, si no té sort d'haver sabut traduir al vol un tros de Virgili, romania an el siti, esclafat devall una monumental carabassa.
¿Hi havia motiu per tal carabassa? Prou que sí: ignorar, un que s'examina d'una llengua, la pronúncia *genuina* d'aquella llengua, la pronúncia dels diptongs de tal llengua, ès una falta… *imperdonable*. An aquest cas el qui se mereixia la carabassa no era propiament aquell que s'examinava, sino el qui li ensenyà lo llatí tan imperfectament, i encara se mereixia mes la carabassa el qui fonch la causa de que le hi ensenyassen tan malament. ¡O Prínceps de l'Esglèsia Espanyola! ¿poden continuar les coses així? ¿Que'm tirin d'una passa si hi poden [304] continuar! ¡Era lo que ens faltava veure que an els Instituts de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

càtedra la pronúncia històrica del llatí. Nova prova de que lo Professorat Espanyol Seglar se fa eco del moviment científich envers de l'història del llatí. I ¿el Professorat Esglesiàstich? ¿Haurà d'anar també de remolch del Professorat Seglar, fins i tot en matèria de llatí? ¡Era lo que ens mancava veure! *¿Ubinam gentium sumus?*

Dia 14 (setembre)

¿A on ès que parlen millor el català?

L'altra diassa un amich meu a la taula (aquí a ca'n Manso), contantme que era estat una temporada a Valladolid i que passava tant i tant de gust de sentir aquell castellà que s'hi estila tan polent, tan sonor, tan pur, lo millor castellà de baix de la capa de Deu, jo vaig caure a dirli que considerava igualment rich, sonor i pur lo castellà de totes les regions de Castella *la Nova* i la *Vella*, en treure el de Madrid, que està mestayat i rebordonit per amor de la molta de gent forastera que s'hi fa les sopes i s'hi campa la vida. Això vengué molt de nou a mon amich, que, donant una passa mes, m'enflocà aquesta: —¿I tot això que dieu, que també ho voldreu aplicar an el català? ¿també pretendreu que totes les regions catalanes parlen igualment be lo català? I vos atansareu a negar a Vic la pronúncia del català pur? —Prou que m'hi atansaré, responguí jo. ¡Si això ès la meua tesi de fa devuit anys, des que recorreguí totes les regions catalanes per veure d'aprop com s'hi trobava la llengua! He trescades totes aqueixes regions, a algunes hi som estat dues i tres vegades per coneixerles llingüísticament mes d'aprop; i me trop an el cas d'haver de dir que totes conserven a llur manera la llengua catalana, tret dels castellanismes que [305] han penetrat dins casi totes. Les Balears son les que en tenen manco de *castellanismes*; les comarques del Continent no poren dir lletges unes ab altres. Es molt mal de dir quines pateixen mes de tal mal, esceptades Barcelona i València. Barcelona i València son les

---

Segona Ensenyansa i a les Universitats de l'Estat ensenyin millor lo llatí que an els Seminaris! Aquí ja escau dir ab aquella jaya: ¡Visquem i veurem coses!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

dues mes nafrades per la multitut sens nombre de forasters que hi caplleven i per esserhi mes forta l'influència dels llibres castellans, p'el xinxer que n'hi entren i s'hi lletgeixen. Ademés Barcelona i València alberguen milenars de persones de totes les regions catalanes i valencianes, i per lo mateix un s'hi veu ab feynes per estudiarhi lo dialecte local perque son molt males de trobar les persones que no hagen rebudes influències idiomàtiques estranyes, no pròpies ni nadiues de Barcelona. Tret d'això, totes les regions catalanes, valencianes i balears parlen be lo català i totes son uns camps magnífichs per anarhi a segar i a espigolar per l'*Obra del Diccionari*. Interessantíssim ès el *dialecte de Vic*; però son igualment interessants per la ciència llingüística els dialectes de totes les altres regions i endrets de Catalunya, Reyne de València i Balears: uns dialectes son interessants i notables per una cosa i els altres per una altra. De manera que me veig impossibilidat de regonèixer la supremacia ni la majoria del *dialecte de Vic* demunt els altres dialectes catalans puys n'hi ha molts que per diferents coses son més notables i interessants que el de Vic, com el de Vic ès mes interessant per això o per allò que molts dels altres.

Aquell bon amich meu, com ha sentit aquest rossinyol, ès romàs com estararil·lat, confús, però no convençut; i m'ha dit. —Però *bueno*! Hi ha certes coses que unes regions de Catalunya les diuen d'una manera, i les altres les diuen d'una altra manera. Una d'aquestes coses serà la mes pura, la mes catalana, la mes ben dita, i l'altra ho serà manco! La regió que dirà aquella, parlarà millor que la que dirà l'altra. Per exemple, a l'Empordà, en lloch de dir: *per terra* diuen *p'el sol*. Ara be ¿que ès lo ben dit, lo que cal dir? —Una cosa i altra, responch jo. *Terra* ve del llatí *terra*, i *sol* ve del llatí *solum*. I ¿quin inconvenient hi pot haver de que una llengua tenga dues i tres i quatre paraules per espressar una mateixa cosa? ¿Tal volta no ès una ventatge i una major opulència i baldor? Perque, en trobarse ab dues o tres paraules per espressar lo mateix, ja hem d'anar a armar qüestió sobre quina es la millor, la mes avenguda, la mes pura? Cada regió pretendrà sempre que lo que ella diu, ès lo millor,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

lo mes ben dit. I ¿qui té autoridat demunt la terra per despullar cap regió de son [306] vocabulari, sempre que sia seu propi, format de la seua sustància, de la seua saba, no manllevat o duyt de fora casa sensa seny ni motiu prou valent? Quiscú que tenga lo que ès seu i respectemlehi relligiosament, germanívolment, magnànimament!

Aquí aquell bon amich ha posat punt en boca; els altres que mos escoltaven, m'han donada raó; i jo toch el dos cap a fer altra feyna que me penjava.

Dia 15 (setembre)

Un cas de sintaxis catalana curiosíssim

Tan curiosíssim que no recort haverlo vist consignat ni estudiat dins cap gramàtich català. Com s'allunya completament de tota la construcció castellana, de la qual son de fet tan devots els gramàtichs catalans, fins a l'estrem de mirar ab prevenció casi totes les construccions del català, divergents de les castellanes; per això no trop mica estrany que no n'hagen fet gens de cabal ni hi hagen cremat gota d'oli per estudiarla.

A Mallorca *construim* els adjectius quantitatius *molt -ta*, *quant -ta*, *tant -ta* ab llurs sustantius corresponents unintlos ab la preposició *de*. I així deym: *molt* DE *cervell*, *molta* DE *gent*, *quantes* DE *vegades*, *tant* DE *vent*, *tants* DE *diners*. A moltes de viles construeixen també ab *de* l'adjectiu *cap* precedint el sustantiu, i així diuen: *cap* D'*homo*, *cap* D'*infan*t, *cap* D'*animal*, i fins i tot *cap* DE *cadira*, *cap* DE *finestra* en lloch de *cap homo*, *cap infant*, *cap animal*, *cap cadira*, *cap finestra*.

Tal *construcció* s'usa re-de-poquíssim a Catalunya i an el Reyne de València. Ben mirat, ès que an aquells adjectius elze donam un sentit *partitiu*, i per això cal posarhi la preposició *de*. De manera que, fixantmos en els exemples posats, el sentit ès aquest: del conjunt o suma de *cervell*, *gent*, *vegades*, *vent*, *diners*, *homos*, *infants*, *animals*, *cadires*, *finestres*, n'hi havia *molts*, *tants* o *quants* o no n'hi havia *cap*. Lo sentit *partitiu* reclama la preposició *de*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Una altra *construcció* feym a Catalunya i a les Balears en les frases que hi posam *pronoms* o partícules *pronominals*, i llavò per donarhi mes forsa, espressam lo nom a ne que se referia lo *pronom*, i devant lo nom hi posam *de*, i això ès la *construcció* tan característica del català i que ès passada per alt a tots els gramàtichs catalans que jo conech.

Ab qualques exemples farem la cosa mes clara. [307]

A Mallorca direm: *Be* N'*hi donà* de TUPADES! N'*hi havia poca* DE GENT! EN *té* DE PODER *el Rey*! EN *sabia* DE COSES *aquella dona*! EN *du* DE RÀBIA *de tu*! *Ja* N'*hi digué* DE LLÀSTIMES!

Aqueixa *construcció* encara s'usa a Catalunya i qualque poch an el Reyne de València.

Lo que fan a Catalunya i no feym a Mallorca ès construir lo *predicat* del verb ab la preposició *de* quant ja l'han espressat ab una partícula *pronominal*, i llavò el volen anomenar per donar mes forsa a la frase.

Ventassí uns quants d'exemples:

Un dia d'aquests una *minyona* demanà a En Manso: *—¿Que ham de fer neta aquella habitació i aquelles altres? —Sí*, contesta en Manso: *HU pots fer tot DE NET*!».

Un català nadiu de Sant Gervasi me contava l'altra diassa que era estat devers Santa Coloma de Queralt i que hi havia tantes de carreteres i acabà per dirme: *—Hasta n'HI han que no sé per que hi son DE carreteres*.

Devers Catalunya sentireu també per pa i per dal espressions per l'estil d'aquestes: *—No EN soch DE POLITICH! No N'era ell DE DULENT! Jo EN seria també DE CATALANISTA! No EN som D'AMICHS! No EN vull ser D'ESCOLÀ D'AMÉN! HU ès D'ALT aquest pi!*

A Mallorca no feym tal *construcció*; li donam un altre gir, servintmos de l'altra partícula pronominal *ho* i unim lo sustantiu asindèticament ab lo verb, i així direm: *No HU som polítich! No HU era dolent! Jo HU seria també catalanista! NO HU som amichs! No HU vuy ser escolà d'amèn! ¡Ell ès alt aquest pi!*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Lo pronom ab qui més sovint fan a Catalunya aquesta *construcció* ès el demostratiu: *aquell*, *-ella*, *aquest*, *-esta*. Vetassí els casos que n'he recullits a Ca'n Manso, sentint conversar la gent al temps del dinar: *M'ha semblat que AQUESTA interessava DE notícia!* [m'ha semblat que interessava aquesta notícia]. —*¡Que ès gran AQUESTA que acaben ara DE CASA! —No'm provaven AQUELLS que prenia DE BANYS! —No m'agrada pas AQUELL que tens DE LLIBRE!*

Poch després que Sa Magestat N'Alfons XIII era vengut a Mallorca l'any 1904, una senyora catalana que hi era estada p'el gust de tornar veure Sa Magestat, me contà que se trobava ella a una casa de carlistes, per devant la qual passà Sa Magestat, i tothom se posà a cridar: —*El Rey! el Rey!* I recort que aquella senyora (això fa devers quinze anys) me digué que una senyoreta d'aquella casa carlista, s'esclamà: —*No ès es nostru* AQUEST DE REY! [*Aquest Rey no ès es nostro*! —Ja ès segur que la senyoreta mallorquina no hi posà la [308] preposició *de* devant lo mot *Rey*. Sens dupte lo que digué tal senyoreta fonch: *No ès es nostro aquest*! (s'entén D. Alfons XIII). Però la senyora que m'ho contava, hi clavà el *de* perque allò era la seua manera de dir aquella cosa. A mi me cridà l'atenció aqueixa frase: *No ès es nostro aquest* DE REY! No la me sabia esplicar i romangué clavada com una espina dins la meua memòria. Ab tantes de temporades com he passades a Catalunya, però sempre corrent d'una banda a l'altra i ab una llista de coses que demanar a tot arreu, no havia tenguda l'avinentesa de fixarme ab tal *construcció*, que ès segur que l'havia sentida milanta vegades, però sensa adonarme'n. Ara ab aquests dos mesos de potoyar per Barcelona, i de poder escorcollar mes arreu el parlar de la gent, l'he aglapida aquesta bona de *construcció* i crech haverli afinat lo demble.

¡Senyors gramàtichs catalans, fixauvoshi una mica per amor de Deu ab aquesta *construcció*, tan genuinament catalana, i no l'escluigueu pus de les vostres gramàtiques!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 16 (setembre)

¿Lo sò de doble *ele* desaparegut de Catalunya? —¡Quina mentidassa, Deu meu!

Els *anti-normistes* s'avalotaren contra l'us del signe *l·l* [xarèl·lu: classe de cep del camp de Tarragona], allà on no hi ha altre manera acceptable de representar lo sò de la doble *ele*, puys representantlo per *l-l*, com lo guionet serveix per separar els membres de les paraules compostes (*lliga-cames*, *busca-raons*, *toca-campanes*, *escaufa-panxes*, *aixuga-mans*, *torca-boques*), llavò les paraules simples que inclouen lo sò de doble *ele*, prenen l'aspecte de *paraules compostes*, lo qual engendra confusions que cal evitar. Posar *tl* en lloch de *l·l* tampoch pot anar perque casi sempre contradiu l'etimologia. ¿Que els antichs no posaven tal punt al bell mitx de les dues *eles*? Es ben ver, però encara ès mes ver que ab tal sistema de no posarhi dit punt ni altre contrasenya, resultaven mil confusions, contradintse llamentablement els nostres antichs escriptors, escrivint de mil maneres, contràries i contradictòries, lo sò de *elle* i lo sò de doble *ele*, fins a l'estrem que els dos llinatges tan mallorquins de *Rul·lan* [*Rotllan*, *Roldàn*, *Rolando*] i *Val·lori*, escrivintlos *Rullan* i *Vallori*, ara casi tots els joves, sobre tot si son de fora-Mallorca, elze lligen donant naturalment a les dues *eles* lo sò de *elle* i dient: *Rullàn*, *Vallori*. Lo mateix succe[e]ix ab lo llinatge *Bal·le*, que ès encara a Catalunya (n'hi ha a Bordils [309] [província de Girona] i devers Valls), que fins i tot molts que el duen, no el saben escriure ni pronunciar, donant a les dues *eles* lo sò de *elle*, allà on son dues *eles* ben netes i esporgades.

Aquí l'atrocidat d'En Fabra i de l'*Institut* fonch que, tot establint el signe *l·l*, —en lloch de posarlo just quan se pronuncien les dues *eles*, no *elle*, —se feren una partida de passes mes envant obstinantse en restablir totes les *eles* dobles del llatí que passaren an el català com *ele* senà, v. gr. *idili*, *sílaba*, *ilusió*; donantse lo pler de decretar que tenia tothom d'escriure baix de pena de la vida: *idil·li*, *síl·laba*, *il·lusió*. Això, repetesch,

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

ès senzillament una de tantes d'atrocidats d'En Fabra, que en via neguna cal admetre.

Un dels efugis dels *anti-normistes* per no admetre lo signe *l·l*, fonch negar que existís tal sò de doble *ele*, lo qual ès una altra barbaridat, una altra falsedat com unes cases.

Lo sò de doble *ele* ha existit sempre dins la nostra llengua, perque ès un sò absolutament llatí. En llatí no hi havia *elle*, sino just *ele* o doble *ele*. I aquest sò existeix encara dins tot Catalunya i dins lo Reyne de València i dins totes les Balears. An el Reyne de València i a Catalunya, per l'empobriment i amagriment de la llengua, la doble *ele* ha minvat i mencabat molt; a les Balears n'hi ha de dobles *eles* per la mare i per la filla i per la neta i per la rebeyneta, i n'hi ha mes que mosques ¡Si de casi totes les paraules porem fer diminutius acabats en *–él·lo*, *–él·la*, *–él·lo*, *–él·la*, *–úl·lo*, *–úl·la*, sensa contar les paraules primitives que duen tal sò, i que n'hi ha a betzefs.

Just a Barcelona, parlant ab els amichs que dinen ab mi a Ca'n Manso, hi he trobades totes aquestes que ells m'han dites: *Cotèl·lu* (llinatge d'un escolà de l'esglèsia parroquial de Betlem). *Nèl·lu* (un altre llinatge de Barcelona), *caramèl·lu*, *xarèl·lu* (casta de raim del Camp de Tarragona), *Xitxarèl·lu* (un que la vol pintar, pretensiós), *Cagarèl·lu* (presumit), *fer putxinel·lis (*tarasetes), *Bal·le* (llinatge de Girona i de Valls), *carratèl·la*, *escarapèl·la*, *dissipèl·la* (erisipela), *trisèl·la* (cordill del cap de la xurriaca).

Si un trescava be tots els recons de Catalunya i del Reyne de València ¡que n'hi trobaria encara de moltes de dotzenes de mots a on sona ben clara i ben distinta la doble *ele*!

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 17 (setembre)
Lo del *Diccionari de la Llengua Literària*

M'arriba per diferents bandes que ara En Fabra va molt embirombat ab lo de fer lo *Diccionari de la Llengua Literària*. [310] En Fabra, per encalentirse ab una cosa, ha d'esser una pensada seua. Si la s'ha pensada un altre, ja li put, ja no li cap baix de son barret, i desplegarà tota la seua estratègia per esborrossonarla i ferla impossible. En Fabra come bon *esquerrà* sempre arriba tart i pert lo tren. Quant jo proposí de fer lo *Diccionari*, ell també duya l'idea de proposarho (això ho assegurà després); pero jo li prenguí el devant: propòs la cosa, tot Catalunya ho accepta, i vemetaquí En Fabra esculat i escaravatat! Jo li havia treta la carn de l'olla, ab tot i no esser mes que un tros de capallanetxo, la mar d'*atrassat*.

Passen anys, i m'ocorr lo de celebrar lo *Congrés de la Llengua Catalana*. Ho propòs a Catalunya, i tot Catalunya ho accepta ab entusiasme i lo *Congrés* resulta un èxit colossal per la Llengua Catalana i per tots sos *amadors*, fora En Fabra, que en romangué esmús de tot, i el dimoni el se'n duya ¿sabeu per que? Perque també, quant jo proposí de fer el *Congrés*, ell ja ho tenia tot preparat per proposarho, i jo li torní treure la carn de l'olla, li passí devant, ab tot i esser tan i tan *atrassat* i ell esser tan… *esquerrà* i tan *avansadíssim*.

Per tot això, l'*Obra del Diccionari* no ès estada may del seu gust, no li ha fet gens de goig may, no li ha fet mes que mal-de-ventre, però d'aquell mes fort mes fort, que el dimoni qui l'aguant.

Així ès que, quant se constituí *L'Institut* i la *Secció Filològica* precisament per fer lo *Diccionari* que jo havia iniciat i hi entràrem ell i jo, no li declarà la guerra ubertament, perque seria estat posarse ab evidència i hauria hagut de botir de l'*Institut*. Lo que feu ell, jugar de tota la seua astúcia i desplegar tot la seua diabolical diplomàcia per fer impossible lo funcionament de l'*Obra del Diccionari*, per no deixarli donar

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

una passa, suscitantli devall ma i per vies indirectes mil dificultats, obstacles, emperons, reclaus, sobams, padastres. I efectivament l'*Obra del Diccionari* enrocada romangué anys i mes anys, fins que jo acabí la paciència i envií a passetjar En Fabra, *L'Institut* i tots els qui preguen per l'*Institut*, publicant mon primer *manifest*.

Però en Fabra, que no té cap pel de beneyt, que ès mes viu que la fam i que talla un cabell a l'ayre, massa comprengué que no se poria oposar ubertament a l'idea de fer lo *Diccionari*, perque ès una cosa que tot Catalunya, diputats i no diputats, tot hom la demana. Per sortir de tal andarivell i enganar els patriotes de bona fe, curts de tey i caps-de-gri i que n'hi ha a roys per on se vulla vos gireu; —per enlluernar i desorientar [311] tota aquella bona gent, que son els qui paguen, els qui manetgen lo presupost de la Diputació, —s'ha treta del carabassot aquesta idea… colossal de fer lo *Diccionari de la Llengua Literària*. La ciència llingüística d'Alemanya, de França, d'Itàlia, de Nord-Amèrica, de totes les nacions civilisades, se'n riu dels *Diccionaris de les Llengues Literàries*, perque son creacions de les *Acadèmies*, dels *Cenacles de Patums de tot arreu*, dels cervells nials i des·sustats de les colles de Gramàtichs estantissos, que no saben que's matgenquen. La Ciència Llingüística lo que demana, lo que vol, son diccionaris de totes les varietats dialectals, escrites i parlades, de totes les llengues, perque just dins aquells sementers dialectals, parlats o escrits, se troben totes les formes, totes les modulacions, totes les vibracions, tots els matissos, totes les manifestacions de l'ànima dels pobles, fedors de totes les llengues, rels i fontanals de totes les parladures. Això demana la Ciència Llingüística. Ara En Fabra, naturalment, vol una altra cosa, lo… *Diccionari de la Llengua Literària*, perque ab l'escusa de la *literatura*, no hi admetrà més que lo que a ell li donarà la *aconfessional gana*, lo que ell anomena *Català normal*; *Català literari*, ès a dir, lo *xorim-xoram* dels presumits de Barcelona, lo dialecte de Barcelona, lo mes pobre, lo mes magre, lo mes escanyolit, lo mes tarat i banyarriquerat de castellanisme; no lo que parlen els bons barcelonins sensa pretensions ni presuncions de cap casta, sino lo que parlen els

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

pasturants del presupost de la Mancomunitat i tots els qui espiren a *pasturarhi*, que son moltíssims, re-de-moltíssims, qui sap-los! La caricatura de la llengua que escriuen aquestes colles de cap esflorats, superlativament *gregals*, *evirats* de la rel, —això serà la *llengua literària* que En Fabra entaferrarà dins lo seu *Diccionari*, a on treballa a matar, a esclata-bufetes, a reyna-solta.

¡Diccionari de la Llengua Literària! ¿I fins a on arriba tal *llengua*? ¿Es tot lo que hi ha escrit ab lletres o just lo que escriuen els anomenats *literats*? ¿I quant aquests son estats els únichs que han escrita be una llengua? ¿Quantes de vegades no ha succeit que els qui l'escriuen mes malament, son els qui mes pretenen de *literats*? com succeeix actualment a Catalunya ab aquests xabalets que en Fabra peix i amarina dins els pasturatges de la Mancomunidat Puig-Cadafalquenca.

Sí que hi serà… pintoresca, instructiva i… reveladora la faysó que tendrà En Fabra per marcar i fixar la divisòria i la partió entre lo que ès *llengua literària* i *llengua no-literària*. [312]

La *literària* serà la que ell s'ha formetjada, la que escriuen els seus bereyolenchs escolans, engolidors formidables del presupost de la Mancomunidat. La *llengua no-literària* serà la que escrivim el altres, els qui no allargam lo coll a esser conillets de guix.

¡Bon *Diccionari de la Llengua Literària* ens do Deu!

¿Qui no pensa ab allò d'aquell gran poeta llatí? *Mons parturiens, nascetur ridiculus mus*.

Dia 18 (setembre)
La gran calamidat de l'*Academisme*

Anit passada, com acabava de sopar, demanant jo an els bons amichs que sopaven ab mi, paraules i frases catalanes i prenintne bona nota, s'escaygué haverhi dos joves de l'Empordà, no recort de quina vila digueren, que se mesclaren ab lo nostre rall perque també se demostraren tocats d'amor a la nostra llengua; i entre ells dos mogueren

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

raons sobre si calia escriure *jo* o *yo*. Perque un deya que ell sempre havia pronunciat *yo* i l'altre responia que això no volia dir res, perque la lley era escriure *jo*, encara que sempre diguessen *yo*. —¿La lley? diguí jo. I ¿qui l'ha donada aqueixa lley? ¿Que ho sap vostè? —¿Qui l'ha donada? diu ell un poch apurat i estranyat de la meua pregunta. Donchs ¿que escriuen tots els escriptors catalans mes que *jo*? ¡Cap may n'he vist que escriga *yo* en català; en castellà sí! —Donchs jo, li responch, he vist moltíssimes de vegades escrit no sols *yo*, sino *io* i qualque volta *eo*. —¿Dins escriptors, d'ara? demana aquell. —Dins escriptors antichs, anteriors an el sigle XIX, dich jo. —¡Ah escriptors antichs! s'esclama aquell bon jove. Jo lo que dich que ara la lley ès escriure *jo*, encara que's pronuncii una altra cosa, i *jo* cal escriure. —Això, molt senyor meu, li dich jo, serà en tot cas una opinió de vostè, que vostè ès molt senyor de tenirla i practicarla. En canvi jo som del sentit d'aquest company seu. Si ell pronúncia *yo* sempre, i no ès ell tot sol, sino que son moltíssims els catalans que ho pronuncien, i son tan molts que no ès duptós que entre Catalunya i lo Reyne de València pugen molt mes els que pronuncien *yo* que els que pronuncien *jo*, —¿per quines cinch centes no han de poder escriure *yo* i han de foragitar de la llengua escrita aquesta forma del pronom personal de primera persona, tan llegítima al manco com may ho puga esser *jo*? ¿No sap vostè que devers les muntanyes de Berga per casi tot l'Urgell, Pallars i Ribagorça no diuen *pujol*, *pujal* ni *pujar*, ni [313] *roig* ni *roja*, sino que diuen *puyol*, *puyal*, *pujar*, *roy*, *roya*, ès a dir, fan *y* casi totes les nostres *jotes*? Perque, idò, no hem de poder escriure *yo*? ¿Quin inconvenient hi ha de que existesquen dues formes de la mateixa rel llatina *ego*? ¿Quin mal ès la multiplicidat de formes per espressar la mateixa idea? ¿Tal volta no ès això baldor, abundància, opulència de la nostra Llengua?... I això de la *Lley*, que diu vostè, ¿qui l'ha posada aqueixa Lley? ¿quina Autoridat l'ha dictada? ¿Qui ès que té autoridat per dictarla? ¡No crega que siga un jo cap inimich de l'Autoridat! Jo en som un entusiasta convençudíssim i hi vaig ben alerta, però ben alerta, a faltar may a l'Autoridat. Però jo som entusiasta de l'Autoridat de bon de veres, de l'Autoridat llegítima, no de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

l'Autoridat *intrusa*, *usurpada*, *postissa*. Dels que s'afiquen a manar sensa esser Autoridat de ver, dels qui *usurpen* l'Autoridat, som un contrari a tota ultransa, fins al cap d'allà de tot i una mica mes. Tot per l'Autoridat llegítima; res per l'Autoridat illegítima, res per l'Autoridat que just s'ho diu i no ho ès. En matèria de llengua l'Autoridat ès el poble que la parla i que l'ha formada. Aquells que estudien a fondo lo que diu, lo que parla el poble, el poble autèntich, la gent humil sensa pretensions; aquells que arriben a posseir de ver lo que parla el poble autèntich i que consegueixen això armats de la deguda preparació científica, de la llingüística, i que a forsa d'estudiar la llengua popular, arriben a formular les lleys de tal llengua, això ès, arriben a trobar les lleys íntimes que retgeixen i regulen aquella llengua; lleys que no ha fetes ni posades cap acadèmia ni cap institut científich, perque això de donar lleys internes a una llengua no ès estat may alou ni incumbència de cap acadèmia ni de cap institut científich ni literari, perque no son els sabis ni els literats que fan les llengues, sino el poble; —donchs be, els unichs que poden formular, no fixar ni donar, les lleys que retgeixen una llengua, son els *llingüistes*, els filòlegs de bon de veres, que no pretenen escedirse de les seues facultats, que no son mes que escorcolladors desllatigadors, endardelladors, no creadors ni fedors ni dictadors de les lleys de cap llengua, per lo que he dit que no son els sabis que fan les llengues, sino el poble. Ab tot això ja veuràn vostès que jo som contrari de totes les *Acadèmies* i de tots els *Instituts* que pretenen esser senyors de la Llengua i poderli donar lleys i escapsarli tanyades, cimals i brancons i ferne roba de cossari. I anomèn *academisme* aqueix vici, aqueix abús, aqueix atentat, aqueix crim que practiquen i cometen les [314] *Acadèmies* i els *Instituts Llingüístichs* que s'erigeixen en Autoridats supremes de la Llengua, tallant i cusint i fent truchs i baldufes envers de la llengua tal o qual, donantli lleys, afegintli coses, llevantn'hi, tramudantla, escapsantla, aixellantla, escanyantla, botxinetjantla, com si en fossen senyors de vides i d'hisendes de la pobre llengua que cau baix de les seues ungles i mordales. La missió de tota *Acadèmia Llingüística*, de tot *Institut*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Llingüístich, ès estudiar a fondo la llengua a ne que se consagra, i estudiarla en ses vertaderes fonts, en l'ànima del poble, fins que a forsa d'estudiarla, aglapesca, atenga i agafi les lleys íntimes que retgeixen i regulen aquella llengua, i llavò formular científicament aquelles lleys. Així i sols així resultarà la Gramàtica de tal Llengua. Així ès que el famós lema de la *Reyal Acadèmia de la Llengua Espanyola*: *Limpia, fija y da esplendor* té que restringirse molt, però molt per que resulti ver. La missió de tal *Acadèmia* i de totes quantes d'*Acadèmies* hi haja an el mon, se concreta a afinar, a aglapir, a trobar i formular aquelles lleys íntimes de la seua llengua respectiva, i aturar que s'hi afiquin paraules i frases forasteres esquerranes an aquella llengua; capturar l'introducció de tals paraules i de tals frases que la moda, lo poch seny i la falta de sindèresis tracta sempre d'introduir; i finalment pertany a tals *Acadèmies* fixar l'ortografia de tal llengua, acomodadament an el demble i geyent de la mateixa, atenent per igual a l'etimologia i a la fonètica de tal llengua, puys en l'equilibri degut d'aqueys dos elements consisteix el re i el secret de tota bona ortografia. I no cal oblidar que l'ortografia no ès mes que la representació gràfica dels sons que integren les paraules de tota llengua. Per lo mateix, l'*Acadèmia* no té cap autoridat sobre els sons, que pertanyen an el poble, sino sobre la representació gràfica de dits sons. L'abús de no fer les *Acadèmies Llingüístiques* just això, l'abús de voler tallar i cosir en matèria de llengues, l'abús de pretenir i de voler posar lleys noves a les llengues, desgraciantles, desfigurantles, fentlos perdre la fesomia, fentne tap de pica, amacarronantles de mala manera, això ès lo que jo anomèn *Academisme*, que ho tench per una de les calamidats mes grosses que poden venir a una llengua. Deu nostre Senyor alliber de tal calamidat la llengua catalana. Amèn!

Aquell empurdanès baixà bandera i els altres se demostraren conformes en lo meu sentit. ¿I que fas jo a les hores? Anarme'n a posar els ossos de pla, perque ja passava d'hora. [315]

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 19 (setembre)

El punyal d'En Puig i Cadafalch. —Monuments a mallorquins de cap de brot

¡El punyal d'En Puig i Cadafalch! No vos retgireu. Es un punyal metafòrich. Es que he trobat un amich, molt enterat de certes interioridats del *Catalanisme* i de *La Lliga*, i conversant conversant, ha caygut a dir que En Puig i Cadafalch exerceix una fiscalisació feresta demunt els contes de l'*Institut d'Estudis Catalans*. L'home en la meua qüestió degué tocar ab les mans lo formidable desgavell econòmich que reynava dins l'*Institut*, sobre tot devers la *Secció Filològica*, i no deu voler que li surta un altre bony com aquell del meu *Manifest* de 1918; i per això ara fa presentar els contes ben estirats, ab tots els comprovants i justificants. I me diu aquest amich que per mica de cosa que hi falt, totd'una posa peu fiter i fa tornar presentar dits contes fins que vagen ben llatins. Sembla que ja ha succeit una partida de vegades de remetre'lze sensa aprovar fins i tant que elze presenten conforme. Aquest amich per espressar la vehemència i lo rigor d'aqueixa fiscalisació d'En Puig i Cadafalch envers dels contes de l'*Institut*, me digué que el Sr. President de la Mancomunidat en matèria de contes de l'*Institut* està sempre ab un punyal en la ma punta per avall; i, en aluyarhi res maladesat, *plaf!* ja pega punyalada, i ¡bona nit contes! els *Instituters* no tenen altre remey que tornarloshi fer i presentarloshi mes presentadors.

¡Que no estiguen gayre alerta els *Instituters* an En Puig i Cadafalch; i, com manco se faràn contes, elze passarà a les mines del sofre, com hi passà lo mateix piramidal Xenius!

Els qui el coneixen d'aprop an En Puig, ho saben massa que ès ben capaç, el dia que li pich la mosca, de donarlos an els *Instituters* un disgust mes gros que ells no se pensen. I hi ha que dir que no elze faria res que no s'ho tenguen re-de-merescut per lo poques coses que son i xemeroys d'allò mes xemeroy.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

M'arriben noves de Mallorca que certs polítichs duen idea de que l'Ajuntament de Ciutat dedich un monument a D. Joan Alcover i Maspons, escels poeta i orador esquisidíssim. Per mi no ès gens duptós de que D. Joan se mereix un monument; però encara consider mes poch duptós que, per ferlehi, s'ès mester abans acabar els que dit Ajuntament té [316] comensats, fa tants d'anys, an el Rey En Jaume I i an el Beat Ramon Llull. ¿A on treuria cap envestir l'empresa d'un nou monument, allà on tenim sensa ferhi gens de via aquells altres dos? Be està que lo nostre Ajuntament acordi fer un monument a D. Joan Alcover; però seria una anomalia, una becada, una cosa fora de lloch acordar fer tal monument i no acordar ensems ferne a la partida de mallorquins eminents per diferents conceptes tant com may ho puga esser i ho ès D. Joan. ¿Qui ho dupte que se mereixen tant com ell un monument?: —*a*) Lo Dr. Joan Binimelis (1538-1616), primer historiador de Mallorca, lo primer que la descrigué cosmogràficament i en feu lo mapa, sobre tot de les nostres costes per mostrar a on s'amagaven els terribles cossaris africans, a l'aguayt de les barques cristianes que transitaven i de la gent i del bestiar de les marines i viles mallorquines per ferne presa i sauparmos tota la nostra llecor: ell donà clarícia, ademés, de com estava cada bahia i cada cala de Mallorca, els remeys que hi havia per defensarles i donà també un sistema per poderse les torres de tot lo litoral de Mallorca comunicarse rapidíssimament les notícies de les naus inimigues que s'acostassen per fermos mal, ab lo qual prestà aquest Binimelis un servici a Mallorca que no ès de dir. —*b*) Lo Bal·liu Frey Ramon de Verí, columna de la Pàtria, famós economista de la segona mitat del sigle XVI que alliberà la riquesa de Mallorca del pes aclotellador dels censals que desde sigles enrera fèyem an els mercaders de Barcelona, que no mos deixaven alsar xella i hi havíem d'anar sempre espasa tirada. —*c*) Lo M. Rt. P. Antoni Ramon Pasqual, monjo de la Reyal, lo gran defensor del Beat Ramon Llull, que ab sos quatre cepats volums de milenars de planes de *Vindiciae Lullianae* vindicà victoriosament la vida i les doctrines lulianes, que son la glòria científica literària capdal de Mallorca. —*d*) Els dos primers Comtes de

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Santa Maria de Formiguera (En Pere Ramon Sa-Fortesa i son fill En Ramon Burgues), que, després de consagrar llur vida an el servici del Rey i de la Pàtria, deixaren tota llur heretat (*Galatzó*, *Son Pont* de Puigpunyent, *S'Astorell* de Lloseta, *Es Pou Nou* de Manacor, So *N'Alzèbits d*e Petra, *So'n Pou* i *So'n Nicolau* del Terme de Ciutat, les *Dominicatures* i *Alous* d'Artà, les *Cavalleries* de Santa Margalida [les terres millors del terme municipal], Can Formiguera de Ciutat i un sens fi de censals), tots aqueys bens per redimir catius mallorquins i per pobres vergonyants i donzelles a maridar (quatre quintes parts del producte net de [317] tota l'heretat, per catius; una quinta part per vergonyants i donzelles): un acte de caritat tan gros, tan estraordinari may vist, abans ni després, a Mallorca, be mereix l'agraiment de la posteritat i que s'espressi per un monument que la Ciutat de Mallorca dedich a tan insignes patricis. —*e*) L'Excm. Sr. D. Antoni Barceló, Capità General dels Exèrcits d'Espanya, lo famosíssim *Capità Antoni*, incontrastable i gloriós esveidor dels corsaris algerins, benemèrit en grau superlatiu de les vides i hisendes de Mallorca. —*f*) L'Eminentíssim Cardenal Despuig que deixà a Mallorca la magnífica Biblioteca i els Museus de Pintura i d'Escultura de Ca'l Comte Montenegro i Raixa, que no hauríen fet uy si a Mallorca hi hagués hagut ver patriotisme. —*g*) D. Tomàs Aguiló, inspiradíssim poeta, prosador eminent, patrici de cap de brot, iniciador ab En Quadrado de l'actual Reneixement Literari Balear. —*h*) D. Marian Aguiló, poeta meravellós, Apòstol i Patriarca del Reneixement de la Llengua Catalana i de la seua Literatura, Precursor de l'*Obra del Diccionari* de la nostra Llengua, per la qual treballà tota la vida. —*i*) D. Pere d'Alcàntara Peña i Nicolau, poeta genialíssim com cap n'havíem tengut del seu demble i Deu sap quant en tornarem tenir d'altre que li arrip ni de cent llegues), mestre suprem per interpretar i inmortalisar ab cansons l'ànima mallorquina, els sentiments i manera de sentir i de veure del poble mallorquí. —*j*) D. Tomàs Forteza, el poeta delicadíssim, el filòleg egregi, el qui enfondí mes en la ciència llingüística dins tota Espanya, l'autor de la millor *Gramàtica* de la estrènua llengua que parlen Catalunya, Reyne de València i Balears, de qui fan tan de cas

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

els filòlegs estrangers, encara que casi cap balear, català ni valencià haja lletgida tal obra ni fins i tot comprarla, per la vessa feresta que mos roega i esfilagassa. —*k*) En Miquel dels Sants Oliver, poeta enlayrat, prosador polentíssim, periodista sobirà, tal volta el millor que hi ha hagut en tota Espanya de molts d'anys ensà. —*l*) Encara en poria retreure mes de personatges mallorquins, tots ja morts, i per lo mateix perfectament *monumentables* per llurs mèrits, gens inferiors a tots els que puga tenir D. Joan Alcover i Maspons, i jo els hi regonech tots sensa planyerloshi gens, sino alegrantme'n de cor de que sien tants i tan grossos. Just en vull retreure altres tres de mallorquins del cap-curucull, tots tres mes *monumentables* que tots els anteriors, i son lo Rey En Jaume II, lo Rey En Sanxo i el Rey En Jaume III. ¿Tal volta hi ha haguts reys o [318] no-reys, en treure el Rey En Jaume I, que hagen fet tant per Mallorca com aquells tres Reys nostros? ¿Gaudí Mallorca may de tanta de prosperidat com en temps d'aquells tres Reys? L'història ho diu ben clar, que la decadència de Mallorca comensà totd'una que en Jaume III deixà d'esser Rey de Mallorca per la mala voluntat i ambició desenfrenada dels seu cunyat En Pere IV d'Aragó, que el desposseí de la manera mes selvatge, indigna i criminal de la Corona i de son Reyne. Mallorca tendrà que passar per desagraida devant l'història fins i tant que haja alsat un monument an aquests tres grans Reys nostros, grans de bon de veres, no per guerres que fessen, escampant sanch humana i llàgrimes de pares i fills, sino p'el bon esment que tengueren de procurar lo benestar i progrés de llurs pobles i vasalls. —¿Com així els qui ara volen que l'Ajuntament de Ciutat fassa un monument a D. Joan Alcover, no han pensat mes que ab aquest senyor i gens ni mica ab tots aquells altres que acap de retreure? Si se senten tan escitats per *monumentalisar* homos eminents, que no volen esperar que aquests se muyren, sino *monumentalisarlos* en vida, ¿com no han pensat, entre altres, ab l'Exm. Sr. D. Antoni Maura, tan eminent come misser, come orador, come polítich, come patrici, come caporal en tants de conceptes? ¿S'atansaràn a considerarlo inferior a D. Joan Alcover i Maspons? I ¿que en direm del M. I. Mn. Miquel Costa i Llobera? ¿N'hi ha

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

cap altre poeta a Mallorca tan consagrat come Poeta, per la opinió pública, p'el poble mallorquí? ¿Gosarà negú a sostenir que Mn. Costa i Llobera ès inferior a D. Joan Alcover, come poeta, come escriptor, come patrici? ¿Per quines cinch centes l'Ajuntament de Ciutat ha de preferir D. Joan Alcover a tots aquells altres personatges que, en via neguna D. Joan Alcover deixa derrera en cap concepte?

Però ¿i a on èreu, bona gent promotora del monument a D. Joan Alcover, quant l'any 1909 jo vaig promoure un homenatge de Mallorca a D. Joan, ab motiu d'haverlo proclamat *Mestre en Gay Saber* els Jochs Florals de Barcelona? com en vaig promoure un altre en honor de Mn. Costa cinch any abans. El de Mn. Costa i Llobera me dugué poquíssima feyna, perque totd'una que proposí la cosa, volà tothom a apuntars'hi, mes de cent persones en dos o tres dies. No(,) fonch lo mateix el de D. Joan Alcover. L'haguérem d'anunciar devers dues setmanes demunt els periòdichs i just arribàrem a aplegarhi, a forsa de corregudes, una corantena de persones. Me vaig sentir tant i tant d'aquell desayre que feren [319] els mallorquins a D. Joan, que formí lo propòsit de no tornar a promoure cap homenatge pus may. I me'n vaig sentir tant per lo injustificat de tal desayre a D. Joan. ¡O bona gent que ara vos treys tant el fret de peus trescant tan granat per aquest bo d'homenatge a dit senyor! ¿i com diantre manetjàveu tanta de son dins el juny de 1909, quant jo repicava tan fort per fer comparèixer els mallorquins a obsequiar tan insigne *homenatjat*? ¡Sí que havíeu aferrat fort el sò, quant no me sentíreu; o si me sentíreu, vos entrà per una orella i vos sortí per l'altre, o fonch com si vos tirassen palles de Menorca! ¿Tanta pudor feya jo que duya les esquelles d'aquell endiumenjat, que no vos hi gosàreu arrambar? ¡Ja ho val ab aquests *homenatjadors* que li son sortits a D. Joan! Deu les do tanta de sort com desitx per mi mateix. Amèn!

De manera que a mi no me podeu dir si per enveja o mala voluntat a D. Joan Alcover i Maspons me opòs a que l'Ajuntament de Ciutat li fassa un monument. Que consti que jo dich i proclam de la manera mes formal i solemne que D. Joan se mereix tal monument; però que primer pertoca

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

acabar els monuments comensats an el Rey En Jaume I i an el Beat Ramon Llull, i llavò ferne primer de monuments a tots aquells mallorquins que he anomenats i altres que estiguen an el mateix cas d'esser lo menys tan dignes d'un monument com D. Joan Alcover i Maspons. Això ès lo que trop que cal a l'Exm. Ajuntament de la Ciutat de Mallorca, per romandre an el seu lloch!

¡O mallorquins! ¡no fassem may el sort an els clams eterns de la Justícia que crida dins la conciència de cada qual[!]: ¡fora parts i quarts! *Suum cuique*! ¡O tots moros o tots cristians!

¡O bons mallorquins que me lletgiu! ¿i no trobau que, si el nostre Exm. Ajuntament de Ciutat s'escoltava aqueys *monumentalisadors* de D. Joan Alcover, deixant sensa ferhi via ni acabar els monuments que anys enrera comensà an el Rey En Jaume I i an el Beat Ramon Llull, li porien aplicar allò que conta l'Evangeli d'aquell que principià un edifici i llavò no el pogué acabar; i la gent comensà a riure-se'n? *Quia hic homo coepit aedificare et non potuit consummare*, diu l'Evangeli.

¡O Pares de la Pàtria, que formau lo nostre Ajuntament! ¡no emprengueu, per amor de Deu, nous monuments, que no hàgeu acabats els que teniu comensats! I si tan *monumentalisadors* vos sentiu, ¿com no acordau estampar l'*Història de Mallorca* que els vostres antepassats *els Jurats de la Ciutat i Regne de Mallorca* comanaren devers l'any 1584 an el Dr. Joan Binimelis [320], i aquest la escrigué bil·lo bil·lo; i l'Honorable Patrici En Lleonard Safortesa l'any 1616 les ho entregà, de part de l'autor ja mort, escrita en mallorquí i en castellà? Ja que per vergonyoses intrigues aquella *Història* romangué inèdita per que la poguessen saquetjar una partida de gats-vayres que's vestiren galanxonament ab aquelles plomes robades; i inèdita encara està després de mes de 300 anys d'escrita per comanda d'aquells bons de *Jurats* de qui vosaltres vos gloriau i ab motiu d'esser successors. Si tan *monumentalisadors* estau, ¿com no estampau l'esbart de *Noticiaris* que benemèrits patricis mallorquins dels sigles XVII, XVIII i primeria del XIX, escrigueren dels esdeveniments i coses de llur temps, i que estàn casi tots sensa publicar?

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

No me digueu que D. Alvar Campaner elze tregué part de la sustància omplintne son *Cronicón Mayoricense*. Feu una santa obra ab això l'inoblidable D. Alvar, i la posteridat té que estarli agraida; però no basta lo que ell feu. Hi ha que donar a conèixer l'obra d'aquells patricis tal com ells l'escrigueren, per poder apreciar ben exacte la vida i l'estat de Mallorca an aquells sigles. Dels *Noticiaris* aqueys que's tenguen, cal ferne una edició. Els que no se tenguen, s'han de cercar i copiar fotogràficament els que se trobin i publicarlos, mes prest avuy que demà!

¡Si estau tan *monumentalisadors*, recordauvos de la partida de cròniques aràbigues que hi ha d'haver referents a Mallorca islamita, sensa el coneixement de les quals es impossible fer l'història de Mallorca de tots aquells sigles que els sarrains hi comandaren. Jo no puch creure que vosaltres sigueu d'aquells selvatges que se pensen que no ens interessa gota l'història de Mallorca sarraina!

Aquestes cròniques moltes estan sensa publicar, i llavò son escrites en aràbich o traduides en inglès, francès, alemany, etc. Donchs cal replegar tot lo que diuen de Mallorca aquestes bones de cròniques, i utilisarho per fer la nostra *Història* així com cal que's fassa. Lo famòs arabista Mn. Miquel Asín i Palacios, Catedràtich d'Aràbich a l'Universitat Central, me digué entany que anava a publicar una crònica aràbiga que parla d'una partida d'escriptors aràbichs mallorquins, fins avuy del tot desconeguts i que retreu molt una població que hi havia devers Llubí, també avuy completament desconeguda. ¿No ès evident que pertoca a l'Ajuntament de Ciutat interessarse per aquesta crònica aràbiga i aydar an el Professor Asín a publicarla, com mes prest millor?

¿No tenim a l'Arxiu Històrich, a la mateixa casa de l'Ajuntament, el *Llibre del Repartiment de Mallorca* en aràbich? ¿S'ès [321] cuydat may l'Ajuntament de publicarlo? En Quadrado, al cel sia, en publicà una traducció en castellà; En Bofarull en publicà una en llatí, antiquíssima. L'original aràbich està sensa publicar.

Ara tenim per bona sort un arabista de pel arreveixinat, D. Ferran Montilla, Professor d'aràbich vulgar de la nostra Escola de Comerç, el qual

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

per impugnes meues presentà una còpia de tal original aràbich ab notes eruditíssimes an el mateix i una versió castellana *ad pedem litterae*, an el *Congrés d'Història de la Corona d'Aragó* que férem a Osca aquest abril passat, i ara ens trobam que no hi ha diners per estampar aquesta meritíssima obra del Sr. Montilla. ¿No ès una vergonya això?

¡O *monumentalisadors* de D. Joan Alcover! ¡per l'amor de Deu i p'el bon nom de Mallorca, *monumentalisau* primer lo Rey En Jaume I i lo Beat Ramon Llull, publicau l'*Història de Mallorca* del Dr. Binimelis, els *Noticiaris* mallorquins dels sigles XVII, XVIII i primeria del XIX i lo original aràbich del *Llibre del Repartiment de Mallorca* del sigle XIII! En haver *monumentalisat* tot això, llavò ja envestireu aquelles altres *monumentalisacions*, si tan *monumentalisadors* estau!

Dia 20 (setembre)

Lo pronom neutre *lo* ¿ès un castellanisme?

En Fabra, dotat de Deu d'altes qualidats i de such de cervell del mes fi per la filologia, i reduit a la denigrant i ridícula categoria de gramàtich de dobler u, embarriolat de tots els apassionaments característics dels gramàtichs mes insustancials, i tot per la seua tremenda i monstruosa aldèssia i fatuidat de Sum Pontífich que pretén esser demunt la Llengua Catalana, —se passa la vida declarant la guerra, no guerra qualsevol, sino d'estermini, ara contra la inofensiva *y* grega; suara contra la forma de *datiu plural* del pronom de tercera persona *elzi*, que confón ab l'aplech *elz* + *hi*, declarantla *abusiva*; avuy contra les formes *obliqües* o *escunsades* dels pronoms personals *me*, *te*, *se*, sustituintles per *em*, *et*, *es*; demà contra els mots catalaníssims *aucell*, *viuda*, *viudo*, *advertència*, *ensenyansa* que vol foragitar de la Llengua, usant en lloch d'ells *ucell*, *vídua*, *viduu* o *vidu*, *advertiment*, *ensenyament*. Una de tantes víctimes del furor aconfessional i esquerrà d'En Fabra ès el simpàtich i servicient pronom neutre *lo* (v. gr. LO *que ell deya no era això*; *ells voldrien* LO *que no ès possible*; LO *que s'usa no té escusa*). [322]

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¿I com s'esplica aquesta betzèrria d'En Fabra contra tal pronom? S'esplica perfectament: la llengua francesa no el té. I ¿a on s'ès vist may del mon que el català haja de tenir lo que no té el francès? Per això no hi passa un francòfil tan rabiós com En Fabra.

I no cregueu! Ja fa molts d'anys que En Fabra la du de la forma *lo*. Comensà per moure pavorera contra l'article *lo*, l'article masculí de tan pura nissaga, la forma ordinària de l'article masculí mes usada dins tota la nostra literatura clàssica i dins la major part del territori català. I ¿per que li declarà la guerra? Ah! perque deya ell que pertocava reservar el *lo* per la forma neutra, que també era *lo* (LO *que Deu vol, hem de fer*). Així se passà una partida d'anys fent foch contra l'article *lo*. Però llavò cop en sech li puja la mosca an el nas i li pega la futri contra el *lo* pronom neutre, jurant i perdurant que o ell deixarà d'esser En Fabra, o que n'ha de veure la fi d'aqueix poca-vergonya de pronom neutre *lo*, perque no ès *lo* allò que cal dir, sino *ço*, la forma antiga, usadíssima entre els antichs escriptors catalans, que ès una contracció de *açó*.

Res tench que dir jo dels qui vullen emprar *ço*. De lo que tench moltíssim que dir, lo que no puch menys de censurar, lo que condàn i reprou ab tota la meua ànima, ès que ara hàgem d'esveir, sosterrar i foragitar de la llengua una forma de pronom tan llegítima, tan avenguda, tan prasent i tan antiga com aqueix pronom neutre *lo*; i just hàgem de poder emprar i usar *ço*, que el poble català ja no el sent, no l'ensaboreix, no l'entén.

I ¿en que se funda En Fabra per esveir, soterrar i foragitar de la nostra llengua aquest pronom neutre *lo*? Ah, diu que ès un *castellanisme*.

¿Un *castellanisme*? ¡El seu nas sí que ho ès un *castellanisme* de lo mes baldufench i *esquerrà*!

Aquest *lo* pronom neutre s'usa per pa i per sal a Catalunya, i ja s'usava a Barcelona especialment a mitjan sigle XV, com se veu dins la versió catalana que lo ciutadà barceloní En Francesc Alegre feu de les *Metamòrphosis* d'Ovidi, que estampà a Barcelona l'any 1494. I si no, escoltau tots aqueys casos que hi he trobats entre els fols XXIV: i XXXVII.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

«Jupiter li dona (a Tiresias) saber endevinar *lo* que era per venir» f. XXIV; —«sia aquest (Narcís) punit ab *lo* que tals dans e enses (causà) per amor de la seua bellesa que tantes han amat», fol XXIV; —«los pares assetjaren vedar *lo* que fins avuy ès a tots impossible», fol XXVII; «cercaven per retreure's [323] *lo* mes fosch de la casa», fol XXXVI; —«y levant d'aquells *io* que era mortal, en deus los convertí», fol XXXVII.

Ara bé, si esplugàvem una mica els altres autors catalans dels sigles XIV i XV, ja ès segur que en trobarien d'altres de casos del *lo*, pronom neutre!

Pobre Mestre Fabra! ¡que n'hi esperen de disgusts i de rabiades per aquest voler esser Sum Pontífich de la Llengua Catalana!

Dia 21 (setembre)
Les publicacions de l'*Institut d'Estudis Catalans*

L'altre dia, anantme'n delay delay, trop un amich periodista de tota la vida, d'un dels diaris mes antichs de Barcelona, i me contà que sap de bona tinta que l'*Institut* ha hagut de suspendre i capturar totes les seues publicacions per falta de... *moraduixos*, fins a l'estrem de que un amich d'aqueix periodista que tenia un article ja compost de lletra d'estampa fent part d'un nombre del *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, per tenirlo estampat i poderne donar an els amichs, ha hagut de pagar el tiratge apart que n'hi han deixat fer, i lo altre de dit BOLLETÍ romàn enrocat fins que an En Puig i Cadafalch li don la *presidal gana* de dir a les publicacions de l'*Institut*: ¡endevant les atxes!

Per això ès que la *Flora de Catalunya* dels Drs. Cadevall i Sallent està enrocada, segons vèrem mes amunt. Enrocat està igualment l'*Inventari Aguiló* (Lo cabal lexicogràfich que deixà aquell meritíssim patriarca del Reneixement actual), del que sols hi ha publicats vuyt quaderns, que just abrassen les lletres *A-G*, i no duen portada ni un sant remey perque, com ès En Manuel de Montoliu que s'ès cuydat de preparar per l'estampa tot aquell cabal i de l'estampació, i per lo mateix pertoca posar a la portada

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

el nom d'En Montoliu, el colossal Fabra no hi pot pot allargar lo coll a que hi haja de figurar En Montoliu i no ell a tal portada. Enrocat està també mateix lo *Butlletí de Dialectologia Catalana*, lo qual no cregueu que cayga gens tort an els farsants de l'*Institut* per la potíssima raó de que tan mateix an aqueix *Butlletí* no hi surten mes que coses d'En Barnils, d'En Montoliu i de Mn. Griera, els únichs que tenen fets els estudis filològichs a Universitats Oficials, i just per això cap *instituter* dels qui remenen les cireres elze pot veure ab ulls que tenga, i just elze fan mal que poren, tenintlos postergats i encadenats de la manera mes indigna i insolent. Aquesta ès la sort reservada a tots els qui no volen ésser merda-caners d'En Fabra [324] i d'En Puig i Cadafalch. Enrocades estàn, ab una paraula, totes les publicacions de l'*Institut*. ¿Donchs que fan els *Instituters*? Cobrar les dietes de les juntes que celebren a on no *junten* res nat del mon que valega un dobler de mach per la llengua i la cultura catalana. M'assegura aquell amich periodista que avuy per avuy l'*Institut* no té mes que lo indispensable per pagar lo sou del personal emprat i les *dietes* dels honorables *Membres*, que resulten molts d'ells com els derrers reys merovingis, insignes *fainéants*, que faràn sens dupte la mateixa mala fi d'aquells reys, que els *Majordoms del Palau* acabaren per suprimirlos perque no servien mes que per menjar i fer nosa.

¡O l'*Institut d'Estudis Catalans*! ¡Quina situació mes… brillant la d'aquesta entidat que *La Veu* i els caps-esflorats de *La Lliga* ab tota la tropa de panxes vergonyants anomenen: la mes important, la suprema corporació científica, representativa de Catalunya devant tota la Europa sàbia!

Aquí si que porem esclamarmos com Horaci: *Spectatum admisi, risum teneatis, amici!*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Dia 22 (setembre)

¿Ay *vídua* i no *viuda*?

Una de les paraules víctimes del Suprem Pontíffich Fabra ès aquesta: *viuda*. D. Pompeu ha decretada la mort de tal mot, i ara no tenim altre remey que dir i escriure *vídua*, *víduu* o *vidu*. Des que som a Barcelona, veig ordinàriament *La Vanguardia* i *Correo Catalàn* a on surten anuncis mortuoris, i si se tracta d'una *viuda* o d'un *viudo*, li claven casi sempre *vídua*, *víduu* o *vidu*. Sols qualcún mantén la forma catalana corrent: *viuda viudo*. ¿I a on treu cap desterrar aquestes paraules tan catalanes, que ja eren corrents an el sigle XV, i pretenir que just pertoca usar la forma antiga *vídua*, que negú absolutament usa en la conversa ordinària, i que just l'escriven els escolans i sogueus d'En Fabra? D. Pompeu ha decretat que ifora pus *viudes*! i que d'avuy endevant just hi ha d'haver *vídues*. I ¿per quines cinch centes? Ah! perque viuda ès una forma castellana. Sí, lo *veritable català* ès dir *vídua*. Així ho ha decretat D. Pompeu; i el qui no accepti tal *ukase* ¡que'l pengin! que'l cremin! que en ventin les cendres!

Però, senyors, ès el cas que el mot *viuda* i *viudo* figuren dins el *Vocabulari-Català-Alemany* del Mestre Rosembach, estampat a Perpinyà l'any 1502; figura també dins lo *Diccionari Català-Llatí* del Dr. Antoni Nebrija, que s'estampà per [325] primera volta l'any 1507, i se'n feren una partida d'edicions. (Jo tench la de 1560 i 1585); figuren aquests dos mots dins *Thesaurus Puerilis* del Mestre gironí Onofre Prou, del sigle XVI, del qual hi ha també mateix tot un enfilall d'edicions; com figura igualment dins *Thesaurus Catalano-Latinus* del Dr. Pere Torra, haventn'hi un partida d'edicions, essent la primera de l'any 1650. I no sols això sino que usaven ja lo mot *viuda* uns escriptors de tanta de retxa i tan capdals com En Joanot Martorell dins son famosíssim *Tirant lo Blanch*, T. I, c. III: «Orfe de pare e de mare e *viuda* de marit viu»; i Sor Isabel de Villena, dins la seua meravellosa *Vita Christi*, T. II, c. CXIII. «Com lo Senyor resucita lo fill de una dona *viuda*». En Martorell comensà a escriure lo

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Tirant l'any 1462; Sor Isabel nasqué l'any 1430 i passà d'aquesta vida l'any 1490. De manera que a mitjàn sigle XV ja s'usava lo mot *viuda*, que En Fabra dona per castellà, i el vol esveir de la Llengua Catalana.

I ¿en que se funda D. Pompeu per dir que *viuda* ès castellà? D. Pompeu en té prou afirmant les coses, i no hi ha altre llivell que acalar el cap a tot quant ell diu, o si no ja hi sereu a bous, i no vos escapareu del llamp de la seua escomunió que vos deixarà *sechs* a l'acte. ¡Bovetjauhi ab D. Pompeu!

Donchs jo dich que D. Pompeu envers del mot *viuda* no sap que's matgenca, nech en rudes que *viuda* siga cap formació esclusivament castellana, com ho ès, per exemple: *hermós*, *hermosa*. ¿D'on ve *viuda* mes que d'una metàtesi de la *-u-* del llatí *vidua*? que de derrera la *-d-* passà devant, i en resultà *viuda*. També hi ha traspassos de vocals de devant una consonant a derrera la mateixa. Tals traspassos son estats may res esclusiu ni característich del castellà? No i cent voltes no: son propis de totes les llengues romàniques, que n'estàn empedregades. La llengua catalana en té a milenars de mots per via d'una metàtesi: per exemple, casi tots els acabats en *-ér*, que ordinàriament signifiquen un ofici o professió, i que surten del sufixe llatí *-arius*: *fuster*, *llenyer*, *ferrer*, *bover*, *porquer*, *oguer*, *carreter*, *traginer*, *panerer*, *cerraller*, *paler*, *torner*, *forner*, etc. etc. etc. ¿Com va sortir *-er* del sufixe *-arius*? Senzillament, perdentse de tot d'una la desinència *-us*, quedà *-ari*. A les hores la *-i-* feu la mateixa endemesa que la *-u-* de *-vídua*; passà devant la *-r-*, i tenguérem *-air*, i llavò de *-ai-*, per la lley fonètica general a casi totes les llengues romàniques, se feu –[*é*]-. I així de [326] *fustarius* resultà: *fustari* > *fustair* > *fuster*; de *lignarius* > *llenyari* > *llenyáir* > *llenyer*; de *ferrarius* > *ferrari* > *ferráir* > *ferrer*; de *bovarius* > *bovari* > *bováir* > *bover*; de *porcarius* > *porcari* > *porcáir* > *porquer*, etc. etc. etc. N'hi ha un sens fi d'altres mots catalans formats per via d'una metàtesi. En citaré un raig: *a*) del llatí *ārĕă*, confonentse la *ĕ* (breu) llatina ab la *i*, se feu *aira*, la *ai* tornà [*é*] per la lley que he dita, i resulta *[e]ra* (la *era* de batre); —*b*) del llatí *pŏdagra* sortí lo mallorquí *pruaga* per lo traspàs de la *r* a devant la *ŏ* i

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

pèrdua de la *-d-* que sovint se sol perdre entre vocals; —*c*) del llatí *frūmĕntŭm*, per la metàtesi o traspàs de la *u* primera a devant la *r*, resultà *furment*; i com també hi hauria **frŭmentum*, acabà per esser *forment*. —*d*) A Mallorca encara conservam les formes, generals en-primer a tot lo contrari català: *mə muyr*, *kə mə muyrə*, *muyrəs*, *muyrə* (ell), *múyrən*, de les formes llatines: *morior*, *moriar*, *moriaris*, *moriatur*, *moriantur*. I ¿que son aqueixes formes, avuy just balears, sino lo resultat de la metàtesi o trasposició de la *-i-*, que passà devant la *-r*, i tocant la *-o-* primera l'enfosquí, fentla tornar *-u*? —*e*) A Mallorca de *malva* feym *vàwmə* per la metàtesi de la *-v-* que barata de lloch ab la *m*, i llavò vocalisam la *-l-* fentla *-u-*, lo qual feym sempre devant *llabial*. ¿Ens voldrà espampolar D. Pompeu també aquesta forma? No ho crech que hi consentin els mallorquins! —*f*) Aquell frare de Banyoles del sigle XVII, de qui he parlat tantes de vegades, posa demunt lo fol 22 del seu llibre: *toriscar* (tondre). Donchs no ès mes que una metàtesi de *tosquirar*, que ell usa sovint: ès que la *-r-* medial passa an el lloch de la *-s-*, la *-s-* se'n va derrera la *-i,-*, i la *k* (*qu*), passa allà on era la *-r-* medial. ¿Que té d'illegítima aqueixa trasposició de sons? Absolutament res. —*g*) I ¿que en direm del mot *forma*? ¡O piramidal D. Pompeu! ¡ja poreu esser partit a foragitar del vostre *català normal* lo mot *forma*! ¡Si no ès mes que una desvergonyida metàtesi del grec μορφή [*morfe*]! ¿Vos hi atansareu, D. Pompeu, a negarho? No ho crech! Vaja idò! llansauli un dels llamps mes afuats i corsecadors de la vostra *aconfessional* i *esquerrana* indignació! —*h*) Del llatí *nitidu* se feu lo català *net*, i de *net* férem *netetjar* i a Mallorca *denetjar*. Vetassí una altra metàtesi: la *t* passa an el lloch de la *n*, *sonorisantse*, tornant *d* i la *u* passa an el lloch de la *t*. —*i*) Dins tota la regió de Balaguer, Lleida; i les Garrigues, que ès tan estensa, trobí l'any 1902 i l'any 1918 totes aquestes formes, [327] resultat d'altres tantes de metàtesis: *bórje* [*bòria*] per *boyra*, *cuñe* [*cunya*] per *cuyna*, *féñe* [*fenya*] per *feyna*, *pescàrje* [*pescàire*] per *pescayre*, *arie* [*àrie*] per *ayre*, *cúrio* per

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

cuyro. —Ara be, ¿tendrà pit D. Pompeu, per negar la *catalanitat* de tots aqueys mots, resultants de tals metàtesis?… i*Cunya* i *fenya*! ¿Que son mes que lo resultat de passar la *y* de devant la *n* aderrera la *n*? I com de *n* + *y* resulta en català la *ny* [*ñ*], forsat en resultà *cunya* i *fenya*. —¿Que ho sentiu, amable D. Pompeu? O teniu que haver d'admetre *viuda* i *viudo* o no poreu dir pus *fuster*, *llenyer*, *ferrer*, *bover*, *porquer*, *primer*, *era*, *forment*, *pruaga*, *forma*, etc. etc. etc. ¡Haureu de dir: *fustari*, *llenyari*, *ferrari*, *bovari*, *porcari*, *primari*, *area*, *podagra*, *morfa*, etc. etc. etc.

¡Ja ho val ab aquest bo de D. Pompeu! ¡Que mos hi ès sortit de baldufench i de... carabassench! ¡O catalanistes de Barcelona i sos arravals! ¡Per l'amor de Deu i de la llengua catalana i p'el bon nom de la causa *catalanista*, deixau estar això de *vidua* i de *viduu* o *vidu*, que tan en ridícul vos posa demunt les planes dels diaris barcelonins, i tornau a dir i escriure *viuda* i *viudo*, que ès lo que havíeu dit sempre i que ja fa cinch sigles que ho diuen i ho escriuen catalans, valencians i balears! ¡No sé com no ho veys i com no ho compreneu que els catalans de cinch sigles seguits saben cent mil vegades mes que D. Pompeu Fabra i tots els *fabrenchs* d'aquest mon i l'altre! ¡Com ès vel·la vera-veu!

Dia 23 (setembre)

Un mot per D. Miquel Ferrà sobre la seua «*Apologia de Quadrado*»

M'arriba de Mallorca de part del Sr. President de la Exma. Diputació de Balears, amich meu estimadíssim, un volum de 38 planes en 4^{t}, encapsalat del tenor següent «*Miguel Ferrà* | **Apologia de Quadrado** | *escrita por encargo* | *de la* | *Exma. Diputación Balear* | *en el centenario de su nacimiento* | —1919 Palma | Escuela Tipogràfica Provincial | 1920. —Lo primer de tot, milions de gràcies an el Sr. President de la Exma. Diputació per la seua fina i galant atenció, que aumenta singularment la grandària de la partida de deutes d'agraiment que me tenen envitricolladament embarriolat ab la nostra meritíssima Corporació Provincial i d'un modo especial ab son digníssim President. He lletgida de prim conte l'*Apologia*

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

de Quadrado; i, usant de la franquesa que me caracterisa i que caracterisa també [328] mateix D. Miquel Ferrà, que ès un d'aquells amichs que tench jo que no posen tovalles per mi ni mesclen cerimònies, —li seré tan franch com ho fonch ell ab mi devers lo setembre de 1914, quant me digué ab lletres de mol·lo demunt lo setmanari *Sóller* o no sé quin altre periòdich mallorquí, que s'alegrava de que l'*Institut d'Estudis Catalans* se fos encarregat de continuar i acabar lo *Diccionari* de la nostra llengua que jo havia comensat i feya tants d'anys que hi triconetjava i feynetjava, perque així al menys tal obra ab aquelles altres mans poria tenir bona fi encara. Vaig agrair llavò i seguesch aduch agraint l'interés que En Ferrà demostrava p'el *Diccionari* de la nostra llengua. Supòs que tan bon amich a l'hora d'ara se serà convençut que l'errà de cap a peus ab les esperanses que tenia posades en l'*Institut* per lo que se refereix an el *Diccionari*, puys els *Instituters* de llavò ensà no han fet mes que aturar tot quant han sabut i pogut l'*Obra del Diccionari*, fentla impossible en mans seues, fins a l'estrem de no esser estats capaços de publicar ni l'*Inventari de la Llengua* que el gran Mestre Marian Aguiló deixà. En tants d'anys just a la lletra *G* l'han arribat, ara hi han posada forqueta per falta de clopinsos. Supòs que ja n'està ben desenganat dels *Instituters* En Ferrà, i que l'alegria que tenia, de que ells m'haguessen preses les esquelles de l'*Obra lexicogràfica* ja li ès fuyta, puys han demostrat massa a les clares que no son bons a res a res per una *diccionariada*, que just tenen molta de llengua, molta de *super-homonia*, pero cap fet, en no esser de bereyols i batzans.

Idò be, així com En Ferrà me fou tan franch l'any 1914 referent a jutjar la meua actuació lexicogràfica, jo també le hi seré ara referent a la seua *Apologia de* Quadrado. En punt a talent i such de cervell tench En Miquel Ferrà ab un gran concepte. Lo consider un dels joves de totes les Balears i de Catalunya de mes empenta per la crítica literaria i artística, un dels ingenis mes afuats i llampants, un dels escriptors mes elegants, trancosos i galanxons, encara que son criteri filosòfich i espiritual s'esbarra massa vegades i per mes que aquest any passat fes la culetjada

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

de declararse republicà i de recomanar an els mallorquins que mos hi féssem, precisament quant lo republicanisme dins Espanya ès un sol que a marxes forsades se'n va a la posta i els esperits una mica desxondits en fugen per la pudor de mort que deixa anar, que senten prou tots els qui tenen el nas una mica fi. Després de tots aquests preliminars, me veig an el cas d'haver de dir que aquesta derrera obra d'En Ferrà, admirablement escrita, ab tota l'elegància i galania que [329] son habituals a l'autor, no correspòn a la seua fama, no ès ni d'un bon tros lo que poria esser. A mi me fa l'efecte de que En Ferrà no ha lletgida casi cap obra d'En Quadrado. No, aqueixa *Apologia* que n'ha feta, no demostra que ell haja lletgits els meravellosos volums de la *Continuació del Discurs de Bossuet*, de *Islas Baleares*, *Aragón*, *Asturias* y *León*, *Castilla la Nueva*, *Valladolid-Palencia-Zamora*, *Salamanca-Avila-Segovia*, ni les estupendes coleccions d'articles que En Quadrado publicà demunt *La Fe*, *El Conciliador*, *El Ancora* (de Barcelona), *La Unidad Catòlica*. Hi haurà pegada tot lo mes qualque espipellada i prou.

Si En Ferrà hagués lletgits tots aquells volums que sumen milenars i milenars de planes, lo seu esperit crítich, vibrant com pochs dels que hi ha ara a les Balears i a Catalunya, hauria vibrat de valent devant tantes i tantes d'estupendes i sublims pàgines d'En Quadrado sobre història, sobre art, sobre tantíssimes coses que interessen, escalfen i ablamen els esperits modernament enlayrats. Vaja! seria una altra cosa l'*Apologia* que fa del gran poligraf mallorquí, si hagués lletgits tots aquells volums. L'impressió que n'he treta ès que l'home s'esglayà d'haver de lletgir tants de milenars de planes; i, per sortir del pas, pegà una ullada a lo que digueren d'En Quadrado En Menéndez Pelayo i En Miquel dels S. Oliver, i llavò ell ab lo seu superlativament aixerit i xaravel·lo ingeni ho repastà i ho vestí ab lo ropatge brillant que la seua toriosa i polent fantasia sabé teixir, i tris-tras tris-tras omplí aquelles trenta vuyt pàgines bil·lo bil·lo, admirables per deixar ab la boca badada l'inmensa majoria dels qui el lletgesquen, que encara han lletgit i coneixen manco que no ell En

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

Quadrado, que ès a les Balears i a Catalunya dels autors manco lletgits, desgraciadament.

Apologia de Quadrado titula En Ferrà la seua obra i ¿quina *apologia* fa ell de les idees teològiques, filosòfiques, socials, ascètiques, històriques i fins i tot polítiques d'En Quadrado? Però ¿i ha demostrat may En Ferrà la deguda competència per poder apreciar la valor de les obres teològiques, filosòfiques, històriques ni ascètiques d'En Quadrado?

En Quadrado fou *tradicionalista* en teologia i filosofia una partida d'anys, com se veu a la llegua en molts dels seus escrits. I ¿que en sap En Miquel Ferrà del *tradicionalisme teològich-filosòfich* de la primera mitat del sigle XIX? Ja seria curiós sentirn'hi una espinzellada! ¡Hi porien llogar cadiretes! I ¿a on ni quant En Ferrà ha demostrat haver enfondit gens en l'estudi dels diferents períodes de l'Història de l'Edat Mitja ni de l'Edat [330] Moderna ni an els formidables i aborronadors problemes relligiosos i socials entaulats en el sigle XIX, que tan sabiament, que tan genialment, que tan trancosament sabé tocar i tractar En Quadrado dins les vàries sèries d'articles que publicà demunt *El Conciliador*, *El Ancora* de Barcelona i *La Unidat Catòlica*? No, fins aquí no ha acreditada En Ferrà la competència indispensable per jutjar totes aqueixes obres d'En Quadrado; i per això l'home ès sortit del pas, aferrantse a les faldes de la levita d'En Menéndez Pelayo i d'En Miquel dels Sants Oliver; i an els ulls dels beneyts i dels biduins, —que en temps de Salomó ja eren infinits, i encara han crescut un escàndol de llavò ensà,— se'n ha desfet com tot un homo. Basta dir que hi hagut un diari mallorquí que ha fetes de l'opuscle d'En Ferrà unes alabanses ben grosses fins a dir que En Ferrà ha desmostrat esser de tota la generació jove de Mallorca lo mes ben informat de qui era i de lo molt que valia En Quadrado. Donchs ¡pobre generació jove mallorquina si no sap d'En Quadrado una mica mes que no ha demostrat sebre'n En Miquel Ferrà! ¿Que mos conta D. Miquel del famosíssim article d'En Quadrado contra George Sand? ¿Que en diu aquell article literariament tan meravellós? Ah! no en diu ni mitja paraula! ¿Com n'havia de dir si l'homo està mes per George Sand que p'En Quadrado! I

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

¿que diu En Ferrà de les inspiradíssimes i superlativament clàssiques obres ascètiques d'En Quadrado: El *Mes de María, el Mes de Marzo*, *Semana Santa* i *Consideraciones sobre las Siete Palabras que habló Jesucristo en la Cruz*? Donchs just anomena de correguda el títol de les tres primeres, i de la derrera ni això fins i tot. Jo estich segur que ni sap que En Quadrado l'escrigués, ab tot i esser una de les coses mes sublims, mes enlayrades i de mes briu literari que escrigué En Quadrado. Per trobar res semblant dins la literatura ascètica hi ha que apellar a lo mes inspirat dels Sants Pares. I una obra de tal briu no ha merescuda d'En Ferrà la mes lleugera menció! Els *super-homes* ho fan així! Son... la mar de desembarassats. Tal gent tals coses té!

No vull devallar a rebatre certes cosetes que diu d'En Quadrado, an el meu entendre ben infundades i pura rutxel·la. Una sí que no la hi vull deixar passar: allò que s'embolica de que En Quadrado «rectificaba lealmente en su vejez en mas de un punto al evocar aquellas discusiones» que havia tengudes en sos bons temps «propugnant la causa temporal del Pontificat». Això no ès ver. I si no, que diga En Ferrà quines coses era que rectificava En Quadrado que ell may hagués [331] «propugnades» envers de la «causa temporal del Pontificat»! En Ferrà, que jo sàpia, no tractà may en Quadrado, puys quant aquest se morí, ell tot en gros tendria onze o dotze anys.

Lo que en diu, le hi han contat altres amichs que tractaren mes o menys el gran polígraf; i desde ara assegur que, si aqueys li han atribuides tals «rectificacions», ès que les somiaren, no que les sentissen may an En Quadrado. ¡Bo estava ell per afluixar gens en la defensa del Poder Temporal del Papa! ¡bo estava ell per afluixar gota en res que ell may hagués defensat! ¡En Quadrado digué i defensà sempre lo mateix!

I ara, amich Ferrà, no'm diríeu per l'amor de Deu, ¿d'on dimoni heu tret allò que vos embolicau a la fi de la plana 12, aquell *llatinasso*, aquell infaust, malanat, malestruch i capxifollador *mutatis mutanda*? Fins ara tothom havia dit sempre *mutatis mutandis*, com una oració d'ablatiu absolut que ès, segons ensenyen totes les gramàtiques llatines, fins avuy

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

conegudes. ¿I vos ara sortirmos ab *mutatis mutanda*! ¿Sera tal volta cap mostra de llatí republicà que hàgeu après des que vos féreu del gremi? ¿Serà pot esser llatí de *super-home*? llatí *futurista*? llatí dels pinsans que graponetgen o van derrera graponetjar i fer bones tibades dins lo presupost de l'*Institut*, la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona i la Mancomunidat? *¡Mutatis mutanda*! ¡quina clotellada tan a ferir vos hauria ensivellada En Quadrado si fos viu i vos hagués sentida aquesta... *fantasia*! ¡Ja ès segur que d'allà on ès haurà dit: ¡Vaja quin *apologista* que m'han arrambat! ¡Cap com aquesta! ¡Alabat sia Deu! Amèn!

I ara, per acabar, vos diré que res de tot això he escrit per ofendrevos, amich Ferrà! Es que, just vos, practich allò de *amicus Plato, sed magis amica veritas!*

Dia 24 (setembre)

Importància fora mida dels *noms de família* o *llinatges* per l'*Obra del Diccionari*. —¡Cap a Mallorca manca gent!

Maixanta vegades he cridada l'atenció demunt lo BOLLETÍ sobre l'importància escepcional que tenen aqueys noms per l'*Obra del Diccionari i de la Gramàtica* per lo quant inclouen centenars de mots primitius de la nostra llengua que ja faria sigles que se serien perduts si no fossen romasos incrustats en *noms de família* o *llinatges* i en *noms de lloch* del territori de la nostra llengua. Des que som a Barcelona he tenguda [332] la curiosidat de pendre nota dels *llinatges* que he aluyats dins els anuncis mortuoris que *La Vanguardia* i *Correo Catalàn* han publicats tot aquest temps, que fan un bell esbart de *primitius* i *derivats*, comprovant una partida de lleys de formació del català, que fa sigles que estàn atrofiades, a les quals seria gran blayura renunciar. Ventassí una mostra: pos els *llinatges* ab versaletes i llurs *rels* i *derivacions* ab cursiu.

CUSSÓ: diminutiu de *cus* (a Mallorca: ca jove). A Manacor hi ha una família de mal-nom *Cus*, *ca's Cus*. A les dones d'aqueixa casa elze diuen *ses Cusses*. A Pollença hi ha una casa que li diuen *Ca'n Cusset*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

PRUNEDA: terra sembrada de *pruneres* < PRUNA.

ALBEROLA: diminutiu de *Albera*. Les muntanyes que separen lo Rosselló de la Gabatxeria, se diuen: *Les Alberes*, *Albera* serà lloch de *Albes*: arbre: *poll alba* (*populus alba*). A Mallorca hi ha lo llinatge *Auba* per la vocalisació de la *-l-* que a les Balears feym sempre devant *llabial*, i així de *paLMa*, *baLMa*, *aLBa*, *maLVa* feym: *páwmə*, *báwmə*, *áwbə*, *váwmə.*

ARCARÓ [*arqueró*]: diminutiu de *Arquer* (que manetja *arch* o en fa) <*Arch*: arma de cassa i de guerra. Hi ha lo llinatge *Archs*.

PENYACH: diminutiu de *Penya*. Lo sufixe *-ach* ès freqüentíssim dins la nomenclatura catalana: REIXACH < *Reixa*, SOLARACH < *Soler*, SERRALLACH < *serrall* < *serra*, SUBIRACHS < *Sobirà* (lo que fa cuculla), etc. etc. etc.

PASQUÉS [*pasquers*]: plural de *pasquer*. Raynouard, *Lex. Rom*. IV, 447, posa lo mot *pasquier*: lloch de *pasturar*, *pasturatge*. Ja sabeu que els dialectes occitànichs generalment diptonguen la *ĕ* llatina tònica; lo Català no la diptonga, per lo mateix, *pasquer* vol dir *pasturatge*. Els monuments d'on treu Raynouard tal mot son de diferents bandes d'Occitània, mes enllà de Narbona. Levy, *Provenzalisches Supplement Wörterbuch*, IV 125, posa lo verb *pascairar*, sortit del *pascere* llatí: *pasturar*. A l'Alguer (Sardenya) de *pascairar* feren *pascurare*, i a Catalunya, Balears i València férem *t* la *c* (com n'hi ha que diuen *eTivocar* per *eQUivocar*: la *qu* sona lo mateix que *c* + *u*) i resultà pasturar.

TRANÉ [*trener*]: el qui fa *trenes*, que ho té per ofici.

FREIXEDA: bosch de *freixes*: *fraxinus excelsisor*. A Catalunya hi ha lo llinatge *Freixes*; a Mallorca hi ha FLEIXES. Just se diferencien per la *r*, feta a Mallorca. A València diuen *Fleix* a la *Freixa*, i a les Balears li deym també *fleix* i *abre ver*. [333]

BACELLS: < *bacellus*. Segons documents de la primera Edat-Mitja que cita Du Cange. ed. de Niort, I, 512; VII, 395, *bacellus* era lo mateix que *scapha* i *scaphula*, *mesura de grans*, equivalent a tres mitjos *modis* o *aumuts*, que sis fan una *barcella*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

OLIVELLA: diminutiu de OLIVA (fruyt de l'arbre). *Oliva* era un nom propi de Ribagorça, any 983, *Revista de Archivos*, janer-febrer, 1920. — *Solivella* no ès mes que *Olivella* ab l'article *Sa*; *Sa Olivella*, *Solivella*.

BALLMANYA < *Vallis magna*: com *Campmany* de *Campus magnus* i *Carlemany* de *Càrolus Magnus*.

BURGUERA < *Bruguera* (lloch de) < *Bruchs* (arbust) *erica vulgaris*. A Mallorca: *ciprell*. Per la metàtesi de la *-u-* que passa devant la *r*, de *bruguera* férem *burguera*, com de *frumentum* > *frument* férem *forment*, i de *insula frumentaria* ferem *Formentera* (illa veina d'Eivissa), sens dupte per influència aràbiga, puys dins l'aràbich son freqüentíssimes tals metàtesis.

FUIXET: diminutiu de *Foix*, nom de lloch, d'on sortí.

FOIXÀ: un altre llinatge catalanesch: derivat de *Foix*.

LLOBEROLA: diminutiu de *Llobera* < *Luparia* (nom propi) < *Lupa*: nom propi també de Ribagorça, any 980, *Revista de Archivos* ibid.

PERXÈS [*perxers*]: plural de *perxer*: un qui fa *perxes*. A Manacor hi ha una casa que li diuen *Ca'n Perxa*.

GUDIOL: diminutiu de *gudi*: porch jove: *porcell*. PORCELL també es un llinatge mallorquí; però els qui el duen, se posen *Porcel* perque troben *Porcell* comunot. Així com hi ha *godí* o *gudí*, així també hi ha *godina* (porcella, porcasta, trutja). A Mallorca hi ha la rondaya de *Sa Godineta i es godinets*. De la mateixa rel hi ha els altres dos llinatges catalans: GODAY i GODAYOL. Lo sufixe *-all* ès fecundíssim en català; i així feym de *aturar* > *aturall*, de *enfilar* > *enfilall*, de *cresta* > *crestall*, de *espirar* > *espirall*, de *ploma* > *plomall*, de *mirar* > *mirall*, de *comensar* > *comensall*, de *acabar* > *acaball*, de *trobar* > *troballa*, de *riure* > *rialla*, de *llamp* > *llampalles*, de *cane* > *ca* > *canalla* (gent menuda, infants).

PARÉS [*perers*]: plural de PARÉ [*perer*]: l'abre que fa *peres*. Ademés de PARÉ [*perer*] hi ha PARERA [*perera*].

BUIXÓ: diminutiu de BOIX: arbre: *buxus semper virens* Lin. També se diu *Buix*. —A Eivissa hi ha un aucell de mar, una espècie de gavina, que també se diu *boix*, que fa un cant com el bel d'un infant que plora.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

D'on ès segur que ve l'anomenar a Eivissa els infants *boixos*. Sí, allà *boix* ès un infant qui [334] mama. —A Catalunya hi ha lo llinatge *Boixeda*: bosch de *boixos*.

AMELL: diminutiu d'*am*. D'*am* surt AMER (el qui fa *ams*, que ho té per ofici).

MALLOL i MAYOL: diminutiu de *mall* (martell) < *malleum*. A Manacor hi ha una família que li diuen: *Ca's* MAYOLET. La vinya jove també se diu *mayol*. I a Felanitx hi ha una família que li diuen *Ca's Mayoler* (el qui se cuyda del *mayol*: vinya jove).

MAYOLA: diminutiu de MALLA (llinatge català) o MAYA, sobrenom d'una família de Manacor i d'una moneda la mes petita: la quarta part d'un *dobler*. Lo *sou* eren dues *tresetes*; la *treseta*, tres *doblers*; lo *dobler*, dos *diners*; lo *diner*, dues *mayes*. *Maya* o *nulla* també surt del llatí *màcula*, que dins la llatí vulgar tornà *macla* i mes envant la *cl* tornà *ll* [ʎ] i resultà *malla* o *maya* (les *mayes* que fa l'oli en tirarne dins l'aygua; les *mayes* o *malles* dels *filachs* o *xerxes*. Sobre *malla* (moneda) < *Mallia* veyau Du Cange, ed. de Niort, V, 198.

BOQUERA: femení de *boquer*: carnisser: que, com antigament mataven *cabres* i *bochs* per vendre, en lloch de *carnissers*, elze deyen *boquers*, i allà on venien la carn li deyen *la Bocaria*. A Barcelona: encara hi ha lo *Pla de la Boqueria*.

BUDELLÉS [*budellers*]: plural de *budeller* (lo qui ven o fa nets els) < *budells*: plural de *budell*: diminutiu de *bot* (odre), usat a Catalunya, d'on surten *botella*, *bòtil*, *budell*.

CLIVILLÉS: [*clivillers*] plural de *cliviller* o *cleviller* (el que fa *clevilles*: a Mallorca: *clevies*).

VILATÓ: diminutiu de *Vileta* < *Vila*.

BARANERA [*berenera*]: ganes de *berenar*. Veyau lo que dich demunt aqueys derivats verbals acabats en *-era*, dia 23 d'agost del present *Dietari*.

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

MASSOTÍ o MASSUTÍ: diminutiu de MASSOT: llinatge i nom de peix de Menorca i Eivissa. Veyau Dr. Agustí Gibert, *Faun. Ict*. p. 57, 58.

PAROTÍ [*Perot*]: diminutiu de PEROT i aumentatiu de PERA. *Son Perotí* es el nom d'un llocarró o petita masia de Manacor, veí de *Son Perot*, que ès una masia també, fa molts d'anys *establida*. *Perot* es una classe de *pera*, mes grossa que la *pera* ordinària, a Mallorca.

BANQUELL: diminutiu de *banch*. També hi ha lo llinatge BANQUER.

Ab tots aquests *llinatges* que acap d'esclovellar i desllatigar, ja n'hi haurà prou per que pogueu coletgir l'importància fora mida que tenen els *noms de casa* i *de lloch* per l'*Obra del* [335] *Diccionari*, i lo molt i re-de-molt que convé replegarne tants com siga dable.

****

Aquests dies passats lo Dr. Barraquer me va dir que, anant per be l'ull malalt, me'n poria tornar a Mallorca a acabarme de curar. Trobí que lo Dr. Barraquer havia parlat com un àngel, segons ell acostuma, i resolguí *pendre aygo* avuy mateix, *alies*, embarcarme i espitxarme a casa, que fa tant de temps que no hi som estat.

Per això he enllestides les feynes que m'establien, he pres comiat de tots els amichs; i a encesa de llums he collat cap an el *Rey En Jaume I*, el Rey dels nostres Vapors.

Dia 25 (setembre)

Arribada a Mallorca. ¡Ja hem cobrat lo primer semestre de la Subvenció de l'Estat a l'*Obra del Diccionari* (12.500 pessetones).

—S'Acaba lo *Dietari*

A les quatre ja he haguda acabada la son. Puig dalt cuberta, m'enfil dalt el pont, i colombr Mallorca. ¡Quina alegria mes coral me fa bategar tota la còrpora! Es la sensació que esperiment sempre que torn d'una

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

llarga estada a fora-Mallorca. No, no n'he vista encara cap may de terra ni paratge que m'agrat tant ni de cent llegues com Mallorca, ab tots els defectes, semes, minves i perjuys que hi trop i que sovint me patxuquen i m'atabuixen! Es allò de: *casa mia, per pobre que sia!*

Desembarcam devers les set i mitja i demàn an els amichs que m'esperen an el Moll: *Bono* ¿i que hem cobrat o no hem cobrat? —*¿Lo del Diccionari?* diuen ells. —*Per aquenses!* dich jo. —Idò, diuen ells, cobràrem ahir: **dotze mil cinch centes pessetes**, sensa llevarmos ni un cèntim. —**Beníssim!!!** m'esclam jo i entòn dins lo mes endins de la meua ànimà *Te Deum laudamus!* ¿Que no trobau que tench re-de-motiu de botar, saltar, tirar el barret a l'ayre, fer mans-balletes i l'uyastre esbrancat i tot?

Jo no havia duptat may de que cobraria desde lo moment que Sa Magestat N'Alfons XIII d'Espanya me cridà a Madrid, desde lo moment que els Exms. Srs. D. Antoni Maura, D. Eduard Dato i D. Santiago Alba me parlaren així com me parlaren. Per qualque cosa son els caps de la Política Espanyola. A ells no elze falta lo que me digué aquell home insigne, En Miquel dels Sants Oliver, que faltava an el Catalanisme: *la grandesa d'esperit*. A la tropa de *La Lliga Regionalista* [336] i an els qui la comanden, elze falta massa aqueixa *grandesa*. A Sa Magestat l'Alt Alfons XIII d'Espanya i an En Maura, an En Dato i a N'Alba no elze falta aqueixa bona de *grandesa*, i per això els de *La Lliga* ab tots llurs caporals m'han faltat a la paraula, per allò de que *allà on no n'hi ha, que no n'hi cerquin*; i per això els de Madrid no m'han faltat la paraula, la m'han cumplida contra totes les previsions dels farsants de *La Lliga* i de la tropa de babaus que elze serven el tafatà, contra totes les previsions dels betzolots i aubercocots que devers Mallorca les se donen de desxondits, d'entesos per una pipa, que se creuen tallar un cabell a l'ayre, que sempre han cregut poderme menjar sopes demunt el cap, que me tenen per un beneyt i pobre errat de contes i que tantíssimes de vegades se'n han rigut de mi. En descàrrech de la meua conciència he de fer avinent, per lo que puga esser, que, si ells se son riguts moltes de voltes de mi, moltíssimes

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.

mes me som rigut jo d'ells, com me'n rich ara, i crech que me re-de-sobra motiu. Deu no m'ho tenga en retret ni en vanaglòria. Amèn!

****

I aquí cloch aquest bo de *Dietari*, a on tantes de coses he hagudes de dir, unes agradables, altres mitx figa mitx reym i altres ben desagradables, però que, després de pensarhi be devant i devant la Pàtria, he cregut que a totes passades me calia dirles per romandre an el meu lloch.

Sobre tot, ara just me manca donar milions de gràcies a Deu nostre Senyor i a la Benaventurada sempre Verge Maria i an el Benaventurat Sant Miquel Arcàngel, an el Sant del meu Nom i tots los Angels i Sants i Santes de la Cort Celestial, Patrons i Tutelars de les terres que parlen la nostra llengua cent voltes benvolguda! Sí, milions de gràcies a tots i ab la proporció que pertoca de lo molt i molt que m'han afavorit i assistit i guardat de tants i tants de mals com m'haurien pogut aglapir, estormeyar, atzufar, esbenar i esveir del *llibre dels vivents*.

Ab la gràcia i assistència de Deu, de la Mare de Deu i de tots els Angels, Sants i Santes del cel de la meua especial devoció confiy i esper poder seguir endevant, com fins aquí, l'*Obra del Diccionari*, fins a arribarla a port i a bon terme.

ANTONI M. ALCOVER, *pre*.

Ciutat de Mallorca, 25 setembre, 1920

CIUTAT DE MALLORCA —Tipografía de Amengual y Muntaner. —1920

© Maria-Pilar Perea per l'edició, 2011.